

The Project Gutenberg eBook of Kahleeton vanki: Elämäkerrallinen kuvaus, by Heikki Meriläinen

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kahleeton vanki: Elämäkerrallinen kuvaus

Author: Heikki Meriläinen

Release date: August 1, 2005 [EBook #16411]
Most recently updated: December 12, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KAHLEETON VANKI: ELÄMÄKERRALLINEN
KUVAUS ***

Produced by Tapio Riikonen

KAHLEETON VANKI

Elämäkerrallinen kuvaus

Kirj.

HEIKKI MERILÄINEN

Werner Söderström, Porvoo, 1898

SISÄLLYS:

- I. Hanna nurpealla mielellä
- II. Jukke myönyt rukiita Purolan Eljakselle
- III. Jukke lukee Antin kirjettä
- IV. Jukea ei nukuta
- V. Jukea nukuttaa
- VI. Hanna saa Antilta kirjeen
- VII. Antti tulee kotiin
- VIII. Antin tulijaiset
- IX. Antti miettii Vaaralaan yhdeksi taloksi rupeamista
- X. Jukke kielittelee Hannaa

- XI. Antti lupautuu Vaaralaan yhdeksi taloksi
- XII. Antti perheineen muuttaa Vaaralaan
- XIII. Jukke Kopolassa kosimistuumissa
- XIV. Jukke hankkii isännän nimeä
- XV. Jukke ajelee Siirin kanssa
- XVI. Jukke ja Kopolan ukko menevät kapakkaan
- XVII. Jukke varastuttaa rahansa ja viedään korttikariin
- XVIII. Jukke pääsee putkasta
- XIX. Ruunikko kuolee
- XX. Juken mieli Lahnasjärven neitosista
- XXI. Antti saa tietää Ruunikon kuoleman
- XXII. Antti tulee isännän henkirahalle
- XXIII. Antti pyytää eroa
- XXIV. Antti epätoivon vaiheella
- XXV. Jukke näyttelee velkakirjoja
- XXVI. Hanna houkuttelee Anttia hävittämään koulunsa
- XXVII. Antti hyvittelee surumielistä Hannaansa
- XXVIII. Vaarala myydään pakkohuutokaupalla
- XXIX. Antti näkee unta
- XXX. Jukke tulee väkisellä koulun rakennustyöhön
- XXXI. Mikko Lihvonen vakuuttaa Juken vieraita miehiä
- XXXII. Jukke tohtorin tutkinnossa
- XXXIII. Jukke ja Antti poliisitutkinnossa
- XXXIV. Antti oikeuden edessä
- XXXV. Antti kuulemassa torvisoittoa
- XXXVI. Antti pyytää Jukelta anteeksi
- XXXVII. Antti tuntee sydämen iloa
- XXXVIII. Antti ja Jukke sopivat
- XXXIX. Antti menee vankeuteen

KAHLEETON VANKI

I.

Hanna nurpealla mielellä.

Unissa puut palaa tuhisivat Tannilan pihan päässä tupottavassa, vanhuuttaan luhistuneessa, matalassa tuvassa eräänä Lokakuun sateisena iltana.

Lapsukaisia kolme: Manti, Matti ja Kaisu kähertivät tulen luona, pienet puikkoset käsissään. Puikkojensa nenät aina sytyttivät ja puhasta töpsähyttivät sammuksiin, että pienet hiilet jäivät kiiltämään tikkujen neniin, joista valkean harmaat savut mutkaisina nauhoina nousta kiemurtelivat ilmaan. Hiilet kun sammuiivat ja savut lakkasivat kitkumasta, niin sytyttivät puikkonsa taas uudestaan; ja kun olivat palaneet hiilelle, sammuttivat taas ja silmäilivät kenen puikosta nyt kauniin ja pisin savunauha lähti.

Matti luuli, että sentähden Mantin puikosta lähtee suorin ja pisin savusäije, kun se jaksaa puristaa tikkuaan kovemmin kuin toiset. Niin koetti hänkin sitä keinoa, mutta ei siitä lähtenyt apua, vaikka puristi, että silmistä vesi tihisi. Mitä enemmän hän puristi, sitä enemmän vapisi puikko ja savunauha meni kikkerälle viihdelle, jäi matalaksi ja hajosi ilmaan. Mantia tahtoi naurattaa, kun näki Matin puristaa rutistavan puikkoaan ihan hammasta purren ja aivan hartian voimasta. Mutta ei hän

kuitenkaan nauranut, kun tiesi sen Mattiin tekevän pahaa. Kasvoissa näkyi vaan soma mieltymys ja aina puikkonsa sammutettuaan ojentti hän kätensä suoraksi Mattiin päin varsin näyttääkseen Matille, miten se hänellä onnistuu. Ja toisella kädellään osotteli. Noin korkealle nousi nyt hänellä, mutta näin alas jäi Kaisulla ja näin alas Matilla. Antti — lasten isä — ei ollut vielä kotona. Hän viipyi yhä kesäansio-retkellään pohjolan tukkitöissä. Työnjohtajana kun oli, niin ei päässyt irti, ennenkun kesätyö kokonaan loppui ja lautat meren suulla saatiin varustelluksi oikein talviteloilleen.

Ikävä isää vähensi usein lapsiltakin iloisuuden. Manti se aina salavihkaa silloin tällöin itkeä pihauttikin. Mutta kun se ei sillä parannut, niin täytyi tyytyä. Ja siinähan se aika kului. Päivä meni, toinen tuli.

Äitiä rupesi nyt enemmän kuin koskaan ennen huolestuttamaan isän viipyminen. Talvi antoi kättä ja huoneet tarvitsivat välttämätöntä korjausta ennen talvelle lähtöä, varsinkin navetta.

Pirttikin oli vaan kattopäällisenä, sillatonna, uunitonna kehikkona, joka sekin piti saada talveksi asuttavaksi, kun ei ollut uunia, jossa olisi voinut paistaa paistoksiaan.

Tannila oli satoja vuosia ollut yhdellä asukkaalla, mutta nyt perikunnan jaossa joutui alaikäisten osaksi toinen puoli, joka myötiin huutokaupalla ja joutui Antille.

Pirttiä ei ollut kuin yksi koko talossa. Se huoneitten jaossa jäi entisille asukkaille. Antille tuli vaan kattopäällinen pirtin kehikko ja se viisiseinäinen tuparakennus, jossa nyt Antin perhe asui.

Tannilan vanhoilla asukkailla oli salainen veto saada vielä nytkin talo yhdelle asukkaalle ja toivoivat sitä itselleen. Siinä tarkoituksessa olivatkin hyvin kateellisia Antin perheelle ja koettivat ahdistaa kaikella tavalla, että Antti kyllästyisi ja möisi heille talonsa velkakauppaan, kun rahoja ei heillä ollut.

Tällä kerralla ei muuta kiusaa osanneet, niin eivät luvanneet pirtin uunia, että saisi huomenna paistaa leipätaikinuksensa, vaikka hän olisi sen omilla puillansa lämmittänyt.

Tästä oli Hannan — lasten äidin — mieli nurpea koko illan ja toivoi että isä viimeinkään tulisi kotiin ja laittaisi oman pirtin asuttavaksi, ettei tarvitseisi edes uunin puutoksessa olla. Ja kälkäinhän tuo tuppa oli ainoaksi asuinhuoneeksi muutenkin, kun toisen huoneen tarvitsi ruokahuoneeksi.

Ilta-askareensa ulkokausteella oli Hanna saanut jo tehdyksi ja vesisankko kädessä raskain askelin kankean näköisesti tulla ponkesi tupaan. Ja märät helmat kahisivat oven pieliin.

Vesisankkonsa hän laski oven poskeen pienelle ristikkojalkaiselle jakkaralle, otti päästään sateesta likomäräksi kastuneen ruutukaisen pumpulihuvivin, räpsäytti sitä pari kertaa ilmaan, että irtanainen ja enin märkyys karisi pois, ja ripusti sen uunin lähellä olevaan pitkään naulaan. Riisuipa muutkin päällysvaatteensa, puisteli niistä enimmäkseen märkyden ja laittoi tangolle levälleen. Otti tuolin uunin eteen ja istahti siihen. Suurilla sinisenharmailla silmillään katsoi vaisusti liekottelevaan tuleen eikä näyttänyt lähimaailmasta välittävän mitään. Huokasi väsyneen tapaisen helppoittavan huokauksen ja kätensä heitti hermottomaksi helmaansa. Tumma, paksu tukka oli liestynyt palmikolta ja puolimärkinä suortuvina riippuivat korvallisilla ja väsymyksen laimea punastus näkyi leveähköissä, lihavanpuoleisissa kasvoissa.

Isä ei ollut kirjoittanut kotiin neljään viikkoon ja pitkä oli jo Hannalla ollut viimeinen viikko odottaessa kirjettä. Mikä on syynä, ettei hän kirjoita, ajatteli hän. Oliko hänen työnsä semmoisessa paikassa, josta ei ole postikulkua, vai eikö hän tahtoisi enää kirjoittaa, kun on kohta tulo kotiin, vai eikö hän ole terve? Mistä tietää, jos tämmöisissä räntäsateissa on vilustunut ja saanut taudin? Voisihan olla niinkin, ajatteli Hanna, ajatteli uudestaankin, vaan ei se siitä sen selvemmäksi tullut. Mutta äkkiä ampuutui mieleen ajatus, että mitähän jos isä kuolisi sinne... Voi hirmuista... Mikähän verkko silloin peräksi pantaisiin! Hyi sentään!... Silloin ei muu auttaisi kuin myydä tämä talo noille toisille ja mennä kotitaloon asumaan omalla osallaan. En ottaisi isäpuolta noille lapsilleni. Leskenä olisin ja asuisin velimiesteni kanssa yhdessä... Mutta eihän toki Jumala liene niin sallinut, ettei Antti enää tulisi. Mutta kumma se vaan on, ettei se kirjoita, ajatteli hän ympäri päänsä, ajatteli uudestaan, mutta ei selvinnyt, ei tulevaisuus eikä nykyisyys, kaikki sekaantui yhdeksi hämäräksi ja mielen avaruus vähitellen pimeni mustaksi ... kuni myrsky-yö tuolla ulkona. Silmänurkkiin ilmaantui kyyneleet, kasvot värähtelivät salaperäisesti ja kieli aina välimiten liikahteli hieman raolleen unohtuneessa suussa.

Vaarala — Hannan kotitalo — oli lähellä noin vaan pari tuhatta askelta Tannilasta talvipäivän nousua kohti. Vaaralan kartano ei kuitenkaan näkynyt Tannilaan. Noin kolme sataa askelta Vaaralan kartanosta Tannilaan päin kohosi korkeammalle huoneitten kattoja Pajasärkän nurmipeitteinen kalliokielineen kumpu, jonka suojaan kätkeytyi Vaaralan kartano, ettei näkynyt kuin tyynellä pystyyn kohoavat savut ja luhdin nurkkaan pystytetty korkea viiri. Tässä asui Hannan kolme naimatonta veljeä Jukka, Topias ja Joona. Näillä emännöitsijänä hulmusi punaposkinen, hieman kiersilmäinen sisar Elsa.

Tannilan Hannalla eivät olleet sisarensa Elsan kanssa välit varsin simasukaiset, kun Elsa varasteli kotiaan, vaikka hän oli jo saanut perintö-osansa; nyt oli vaan määrättyllä vuosipalkalla emännöitsijänä veljillään.

Hän luuli, että hänelle on maksettu liian vähän osuutta, niin koetti varastamalla ottaa lisää.

Kylän huonemies, muijat ja mökkiläiset olivat Elsan kanssa hyvissä väleissä. Niille hän kihveli joka päivä talon ruokavaroja yhtä ja toista, teki mykrän-kätköjä, joista muijat kävivät hakemassa omia aikojaan, ottipa osansa talon villoista, hampuista, pellavista, vaatepakoista ja kun sai tilansa, niin kävipä aitassakin ruishinkalosta ottamassa säkillisen tai kaksi aina silloin tällöin ja möi aina kylän mökkiläisille kellä sattui rahaa olemaan.

Näistä kaupoista Hanna aina sai tietoja, kertoi niitä veljelleen Jukelle ja kehotti häntä pitämään parempaa huolta avaimistaan ja taloudestaan. Mutta tämä teki sisarensa Elsan ja itsensä välin niin pahaksi, ettei Hannalla tehnyt mieli käymään Vaaralassa edes vanhaa äitiään katsomassa, joka isän kuoltua oli joutunut virattomaksi talouden hallinnosta ja sai kädet ristissä istua nurkassa.

Joonan veli oli äitinsä näköinen, matalaotsainen, leveämuotoinen, pystynäinen, lyhytkaulainen ja oli äitinsä sukuun tullut lyhytjärkinenkin. Työtä hän verkalleen ja vastenmielisesti teki mitä käskettiin, vaan jos ei ollut hänellä ohjaajaa, niin päiväkaudet seisoj metsissä. Tuhkanharmailta silmillään katsella harreili kaikille ilmansuunnille ja puhua pölysi kaikkea mitä ajatteli. Syrjästä kuuntelija luuli, että siellä on vähintään kymmenen miestä. Vuosia ennen arvannostossa käyntiään oli hän pelännyt sotapalvelusta, pahoillut sitä; tämä enemmän tylsenti hänen mieltään ja sentähden hän melkein aina puhui sotaväestä, sotatempuista, tappeluista ja vihollisen kaatumisesta. Ja silloin kun hän ajatteli vihollisen olevan vastuksina ja pelkäsi joutuvansa siihen riviin, hän hurjistui, viskasi lakkinsa päästään, otti kiviä ja kantoja, syyti niitä metsän rinteeseen, löi kirveellä puihin, ja synkeästi kiroillen ärjyi: »Sinä et voita minua! Usko pois! Sinä et voita minua! Elä tule, muuten kalloosi kajahtaa! Sinä et voita minua! Minä en ole linnun luista enkä pottuvoista. Sinä et voita minua!»

Mutta kun tähän joku meni ja jos ne sen huomasi, niin ase putosi käsistä ja oli kuin ei mitään olisi tapahtunut, etsi lakkinsa, painoi sen syvään päähänsä, alkoi katsella kahden puolensa kuni kuorman eteen valjastettu hevonen, että milloin ja mihin häntä käsketään.

Jukke ja Topias olivat vilkkaat ja vihlakat miehet ja hoitivat taloa. Jukke, vanhin veli, oli isännän sijalla ja ohjaili talon asioita; Topias talonmiehenä toimitti talon ulkotöitä. Jukun lempityönä oli kasvatella hevosten varsoja. Niitä hän lihotti, opetti niitä vetämään, koetti niitten juoksukulkuakin ja puheen aine oli aina vaan hevosista, niitten syönnistä, käynnistä, juoksusta, jalkojen luonteesta, taipumisesta ja kaikesta, mikä sen asian kanssa taisi yhteydessä olla.

Jukke kävi usein Tannilassa katsomassa sisarensa Hannan elettä ja muutenkin hän piti Hannasta enemmän kuin Elsasta ja kenestä veljistäänkään. Niin usein viipyi iltakaudet Tannilassa ja söi aina iltasensakin siellä, että sitten aikojaan myöten milloin mieleen juohtui sai palata suoraan yösihalleen. Ja niin, milloin vaan kotitoimiltaan jouti, puitti Jukke aina Tannilaan. Mutta nyt oli jo kolmas ilta kun ei Jukea näkynyt Tannilassa eikä mitään sanomia ollut kuulunut Vaaralan elämästä. Tämäkin seikka osaltaan mustensi Hannan sortunutta mieltä. Elämä tuntui niin tuettomalta, perusteitaan myöten horjuvalta ja valottomalta kuni sen myrskyn reutoman elosta ja kuolosta taistelevan kuusen, joka seisoi siinä huoneitten takana harjulla ja hurjistuneena riehui synkässä myrsky-yössä.

Manti oli lapsukaisista vanhin. Oli Elokuussa täyttänyt jo kahdeksannen ikävuotensa. Hän ymmärsi jo äitiä, istahti lattialle uunin viereen pimentoon ja nojasi selkänsä uunin rintaan. Tuntui huvittavalta, kun uunin sisästä kuului tulen huimina, painoi korvallisensakin uuniin kiini ja samalla kuin kuunteli liekkien hulminaa, hienosti väreilevin kasvoin lämpimästi silmäili väsyneen näköistä, raskasmielistä äitiä ja ajatteli, mitä hän kysyisi äidiltä, että saisi hänelle jotakin sanoa ja saisi sanan vastaan; vaan kun näki äidin niin umpimielisenä, niin ei hän kuitenkaan rohjennut mitään virkkaa, vaikka kielen päällä pyöri yhtä ja toista, jota tavallisissa oloissa olisi hyvinkin voinut sanoa, vaan nyt jätti sanomatta. Odotti vaan äitiä eikö äiti hänelle itsestään jotakin sanoisi, vaan sitä ei tullut.

Pieni Kaisu, lapsista nuorin, hänkin lopetti tuherruksensa, kyhnähti Mantin viereen ja silmäili enemmän hiljaista Mantia kuin uunin paisteessa lumoutunutta äitiä. Mutta kun näki, että Manti niin kysyvin silmin katseli äitiään, niin kääntyi hänkin äitiin päin, katseli äitiä, mutta väliin aina Kaisun etsivät silmät lensivät Mantiin ja taas äitiin eikä ymmärtänyt minkä tähden Manti niin kiinteästi katseli äitiä. Ei ymmärtänyt äidin kasvoilla itsekseen vieriviä kyyneliä. Ei ymmärtänyt värähtelevien kasvojen kieltä. Ei ymmärtänyt syväin huokaustenkaan sanoja. Tuntui Kaisustakin vaan niin oudolta ja kaipasi jotakin, vaan ei tiennyt mitä kaipasi, kun äitikin oli niin likellä.

Nelivuotias Matti, lapsukaisista keskimmäinen, ei välittänyt mistään mitään, jatkoi vaan yksinään tihkaustaan puikon kanssa. Aina sen syytti ja puhasta töpähytti sammuksiin. Mutta usein aina

puhaltaessa sattui menemään sylki puikon nenään, niin silloin silmänräpäyksessä sammui sekä liekehtivä tuli kuin myöskin kirkas hiili puikon nenästä aivan kypenettömään. Silloin ei tikusta lähtenytäkään miellyttävää savusäiettä, vaan tupsahti vähäsen ympärille hajoavaa harmaata höyryä. Silloin Matti kiireimmän kautta joudutti puikkonsa nenän uuniin hiiloksen rinteeseen ja pulleaposkisena tyytyväisesti odotti, kunnes puikon nenään kilmahti taas näppärästi liemuileva tuli. Sattuipa kerran sammutus onnistumaan hyvin, ja vakavasti, ihan silmiään räpäyttämättä Matti piti puikkooaan ja mielihyvällä suurilla silmillään seurasi sitä korkeuteen pyrkivää juovikasta savusuonta, joka vasta noin kyynärän korkuisella alkoi hajota ja lientyä pieneksi leijailevaksi sinertäväksi pilveksi. Sattuipa pilvi kallistumaan äidin puoleen. Silloin äiti tietämättään hengitti sieramiinsa sen pilven kitkerää savua. Äiti hypähti, heräsi unelmistaan, puhalti savua pois ympäriltään, katsahti Mattiin kieltävän silmäyksen ja moittivalla painolla virkkoi:

»Mitä sinä siinä tihkaat? Pane pois se puikko. Saatat vielä tulen vaatteisiin siinä tuhertaisiasi.»

Matti hieman tyrmistyi, katsahti äitiin ja näki savupilven yhä ahdistavan äitiä ja ikäänkuin pyrkivän äidin henkeen, vaikka se viuhtoi käsillään ja puhalteli sitä ulkoutumaan, mutta se vaan hämmentyi pyörteiseksi, aaltoilevaksi häkäräksi, jonka pulluilevat pyörteet tunkeutuivat sitä likemmäksi mitä enemmän hän puhalteli ja viuhtoi. Ja sittenkin, kun savu oli kokonaan poistunut, hakarti savu hänen hengessään eikä kyynelten hämärtävillä silmillään nähnyt ilman puhtautta; päin vastoin näytti se sumealta, niin luuli olevan savua ympärillään enemmän kuin olikaan. Niin Matista tuntui pahalta, kun oli hänen savustaan tullut äidille niin paljon vastusta, viskasi puikkonsa uuniin, kopsahti sievästi lattialle uunin viereen istumaan, samoin kuin tytötkin, ja pyöreillä silmillään hieman arasti silmäili äitiä.

Siinä savun kanssa taistellessa hieman hämmentyi äidin syvämieliset ajatukset ja ikäänkuin löysi luotaan märissä kengissä turtiutuneet jalkansa, joita päivällinen kylmyys vielä jomotti ja luisteli säärivarsia.

Ensin hän kahden käden suki tuhraantunutta hiusmartoiaan, katsahti sitten tymeästi jalkoihinsa, nulisti jaloistaan pois lyhytvartiset märät kengät, naposteli sukkarimat irti kinttukivertimistään, riisti sukatkin jaloistaan ja nakata rutjautti ne kenkäinsä päälle lattialle ja kahden käden rupesi hierustelemaan jalkojaan ja nurpeamielisesti virkkoi:

»Aivan ovat ihan turtana nuo jalat. Ei tiedä ei omaksi ihokseen. Myötäensä märissä kengissä päiväkaudet kolottaa kuin koiran kulkussa.»

Katsahti taakseen ja lisäsi herttaisesti:

»Manti hyvä, tuoppa tuo jakkara tuolta akkunan luota tänne jalkaini alle, että lämmitän tuossa uunin paisteessa noita jalkojani, että pääsisivät vähänkään vertymään.»

Manti hyppäsi seisalleen, kiimasi jakkaran luo, tarttui syliksi jakkaraan ja kantaa ketuutti sen uunin eteen äidin viereen.

Äiti otti kohennusraudan, työnteli sillä lämmitystä uunin perään päin ja ylenkatseellisesti virkkoi:

»Kylläpä nuokin osaavat palaa vaivan nähneen mieltä myöten. Vihasen rupeaman ovat olleet hommassa eivätkä vielä ole kaikki kelpokuvalla syttyneetkään. Suhisevat vaan kuin mato mättäässä.»

Mantin kasvot ihastuivat, kun sai tilaa jotakin sanoa äitille. Voittomielisen näköisenä katseli äitiin ja uuniin ja hyvillään kertoi:

»Se teidän ilta-asioilla oloaikananne sammui kahteen kertaan, vaan me keräsimme päreen tikkuja, lastuja, tuohen palasia ja minkä mitäkin hitusia, sorhasimme niitä sinne halkojen väliin ja rupesimme joukollaan puhua töhöttämään, niin siitä aina syttyi ja rupesi palaa kituroimaan.»

Äiti ei jatkanut puhetta, siirti jakkaran uunin kielen alle, nosti siihen märkyydestä ja vilusta turvottuneet, hohtavasti punottavat jalkansa, rupesi niitä kahden käden hieroa nujuuttamaan, että pääsivät kuontumaan oikealle tajulleen.

Lapsia kummastutti, kun äiti tänä iltana oli niin vähäpuheinen. Eipä hekään keskenäänkään tunteneet halua puhelemaan, istua kyhnöttivät vaan ja urkkivilla katseillaan seurailivat äidin pienimpiäkin liikkeitä ja ajattelivat: lieneekö äiti kipeä, kun niin kovasti lykkii ja hieroo jalkojaan.

Manti se aikoi kysyä, että pakottaako äidin jalkoja, vaan kielen päälle kuitenkin suli se kysymys ja katseillaan vaan koetti saada tietoja äidin mielestä ja terveydestäkin.

Mutta viimein heitti äiti jalkojaan hieromasta, heitti kätensä hermottomaksi helmaansa, nojasi hartiansa tuolin nojasinta vasten, syventyi taas ajatuksiinsa eikä näyttänyt huolivan mitään ympärillään olevasta maailmasta.

Syvä hiljaisuus oli koko huoneessa. Ei muuta ääntä kuulunut kuin uunissa hulmuava tuli, seinältä yksitoikkoinen kellon käynti; yön raskas myrskytuuli juhisi nurkissa ja räntäsekaisten sateen pisarain tiuhkea simahteleminen kuului tummista akkunaruuduista.

Tytöt liikkumattomina kyhnöttivät uunin pielessä ja yhä vaan katselivat alakuloista äitiä. Vaan Matti oli unohtanut tuon yleisen alakuloisuuden. Virkeänä ja pyöreän silmin päätään punallellä miettivän näköisesti katseli tuvan seinämällä uunin valossa syntyneitä äidin jättiläiskuvia, joka sinne tänne hieman liikahteli aina sen mukaan miten liekit vaihtelivat lämmityksen rinteessä.

Sitä kuvaa se vaan Matti kierteli suurilla silmillään ja mietti itsekseen.

Jos olisi äiti noin suuri kuin tuo kuva... Noin suuri jos olisi äiti, niin se jaksaisi kantaa koko tämän huoneen sylissänsä tuonne tunturille ja meidät tässä huoneessa... Pääkin on ammeen kokoinen... Matti kallisteli päätään ja toimestaan supisi itsekseen: Jos olisi äiti noin suuri ja oikein vihaista tekoa, niin ei uskaltaisi toisen pirtin isäntä puhua niin pahasti kuin eilenkin äidille puhui... On tosi, että tuppeensa viheltäisi toisen pirtin isäntä, jos äiti olisi noin suuri ja se sattuisi piekautumaan.

Mutta siihen hämmentyi Matin suuripohjainen mielikuviutus, kun havaitsi, että äidin silmäripsissä riippui suuret kirkkaat vesikarpalot ja toiset vierivät kasvoja alas jättäen jällelleen märät kiemaiset juovat.

II.

Jukke myönyt rukiita Purolan Eljakselle.

Porstuasta kuului voimakkaita askeleita. Silloin äiti pyyhkäsi esiliinallaan silmiään ja kasvojaan ja tekeytyi raikkaampimieliseksi.

Ovi aukeni ja Vaaralan Juken sateesta kastuneet kasvot ilmaantuivat ovelle.

»No, veli kulta, kun tulit», virkkoi ihastuneesti Hanna. »Juuri olin ikävöimässä sinua, kun et ole moneen päivään käynyt, mutta en kuitenkaan uskonut näin pahalla ilmalla tulevan.»

Jukke työnty tupaan, seisautti keskelle lattiaa. Ei sanonut hyvää iltaakaan eikä tervehtinyt ketään, ähkäili vaan karmeasti, otti hattunsa päästään ja huiskautti siitä räntäsekaisten märkyiden pois. Riisuiipa pitkän nuttunsaakin päältänsä, ähkäsi taas kuin jostakin suuresta vaikeudesta tullessaan, kopisteli nuttuaankin ja ripusti sen seinälle nauhaan.

»No, mitä sinulle nyt kuuluu?» kysyi Hanna ystävällisesti eikä ollut Juken käytöksessä huomaavinaan mitään tavallista kummempaa. Hyppäsi vaan kattolamppuun laittamaan tulta ja järjestelemään huonettaan.

Jukke kupristeli partaista muotoaan ja väänteli paksuja huuliaan, että pitkät ulkonevat petomaiset hampaat näkyivät juuria myöten, mutta viimein vastenmielisellä painolla virkkoi:

»No, ei tuota sanottavia muuta kuuluisi, vaan paha siivo nyt on kulkupaikoilla. Maa on jo ennestään ihan huleisillaan ja taivaalta tulee vettä räntää mitä sieltä mahtuu, että yksi lotina ja lätinä vaan kuuluu. Siihen tuuli vielä tuommoinen. On se nyt palkeensa paikannut.»

»Joko oli tarjona kuin entisellä miehellä kivi kainalossa ruveta istumaan mättään kolossa, jos mieli pysyä näillä main», virkkoi Hanna leikillään. Mutta Jukke ei tarttunut siihen puheeseen, kyllästyneen näköisin kasvoin istahti uunin eteen tuolille ja katseli rapaisia kenkiään. Niin Hannakin tekeytyi totiseksi ja tyyneesti jatkoi: »Talven alusvesiä tuo mahtanee olla. On nähty ennenkin jo näillä ajojen talven tulevan ja aikaansa se ajaa nytkin, eikähän tästä ole kesäksikään, siinä vaan taistelevat kesä ja talvi.»

Tätäkään puhetta ei Jukke näyttänyt kuulevan, niin Hannakin lopetti puheensa, ei tahtonut yksipuolelta kuulemattomille korville ruveta rupattelemaan, rupesi vaan kahmerehtamaan huoneensa siivoamisen puuhassa.

Jukke istui pitkän aikaa äänetönnä siinä uunin paisteessa. Ei tuntenut erityistä puheen halua, mutta tuntui se mielestä kovin autiolta olla aivankin puhumatta. Ajatteli hän kuitenkin jotakin virkkaa, niinkuin puheen aluksi, vaan ei oikein tiennyt mitä virkkaisi, kun varsinaista asiallista asiaa ei ollut. Ja

kovin alentavaiselta tuntui isäntämiehelle ruveta asiattomaankaan puheeseen, varsinkin naisten kanssa. Mutta mitäpä ne naiset sentään asiallisistakaan, varsinkaan isäntäväen asiallisista puheista ymmärtäisivät, jos niistä puhuisikin. Ei hölyn pölyä. Ei enempää kuin pukki Venäjältä, ajatteli Jukke ja katseli vaan uuniin.

Mutta ei se kuitenkaan tuntunut hyvältä eikä sopivalta kovin kauvan olla aivankaan puhumatta. Katsahteli ympäri laajahattuisen kattolampun valaisemaa tummaseinäistä tupaa, näkyisikö mitään silmään pistävää semmoista, josta tuota niinkuin isäntämiehen aistilla ja sen näkökannalta voisi ruveta puhumaan. Mutta ei siellä mitään merkillistä näkynyt. Valkeapuitteiset ikkunatkin mykkinä ja läpinäkemättömän näköisinä seisoivat tuvan alastomilla seinillä, joita lampun liekehtimätön tuli valaisi. Mutta ajatukset kiertyivät Anttiin ja niihin aikoihin kun Antti, köyhä poika, sai pauloihinsa hänen sisarensa, jolle olisi ollut tarjona semmoisiakin kosijoita kuin esimerkiksi Tapanilan Santeri, semmoisen talon ainoa poika, jossa on joka vuosi kahdeksan ajettavaa hevosta kuin hylettä, erittäin varsat, ja neljäkymmentä nautaa ometassa ja talo kuin linna... Siellä olisi toi senlaista käydä atimassa kuin tässä tuonlaista kurjuutta vaan näkemässä... Se oli teko, joka ei lähde hampaani raosta, ajatteli Jukke ja tunki oikein jäytävän syvää halveksimista Anttia kohtaan eikä mitenkään voinut sovittaa, että Antti olisi lähellekään hänen tai hänen sisarensakaan vertainen koskaan tässä elämässä. Ja Jukke luuli, että samaa ajattelee sisarensa Hannakin, ei mielessään pidä Anttia vertaisenaan, vaikkapa onkin nuoruuden hulluudessa joutunut sen kanssa naimisiin ja siinä tapauksessa täytyy näennäisesti pitää häntä vertaisenaan, mutta se vertaisuus on kielessä eikä mielessä, ajatteli Jukke.

Tätä ulkokultaisuutta hän ei kuitenkaan ollut koskaan huomannut Hannassa, joka aina totisesti rakasti Anttia, mutta onnen päivinä hän kaikki peittyi. Kun onni vuotaa oluena, silloin kaikki kaunihia, on sananlaskukin. Mutta nyt kovan onnen päivinä arveli Jukke ottaa selkoa minkälainen mieli on Hannalla Anttiin!

Jukke venytteli turpeaa muotoaan, ajatteli itseään lihavaksi, kauniiksi, viisaaksi ja kokonaan »ensimmäisen luokan» isäntämieheksi. Otti oikein isännän ryhdin päälleen, tekeytyi pönäkäksi ja hyvin ivallisesti ja kolkosti kysyi: »Eikö ala kuulua, milloin se tukkipatruuni aikoo kotiutua?» ja silmäili salaisesti, mitä tämä sana vaikutti sisareen.

Hannan kasvat värähtivät, se kysymys kävi läpi ruumiin kuin olisi kylmällä vedellä valanut, eikä hän voinut käsittää mistä tuo pönäkkyyys ja ivallisuus oli Jukessa kotoisin. Mitä se merkitsi, sitä jäi mielessään punnitsemaan eikä tahtonut vastata mitään Juken kysymykseen.

Mutta Manti kun näki, ettei äiti siihen mitään vastannut, kääntyi Juken puoleen ja tutkivasti kysyi:

»Mikä tukkipatruuni?»

»Sepähän isäsi», vastasi Jukke yhtä pönäkästi kuin äskenkin.

Mantin silmät kävivät pyörimään, kainouden punastus kihosi kasvoihin eikä hän osannut virkkaa enempi mitään, kun ei ollut koskaan kuullut isää siltä nimeltä sanottavan. Oli kuullut vaan tukkimieheksi eli tukkilaiseksi sanottavan eikä koskaan tukkipatruuniksi, niin hän ei sitä käsittänyt. Ajatteli vaan, että lieneekö nuo toisen pirttiläiset keksineet isälle semmoisen haukkumanimen, kun ne muutenkin ovat niin pahoja. Tietämättään meni sormi suuhun, mieli tuntui väkisenkin painuvan pahaksi, pää painui alaspäin nyrkälleen, katseli vaan punakoita pieniä varpaitaan ja hiljalleen pureksi hienoa sormeaan.

Hanna tahtoi antaa Jukelle tietää, ettei hän sellaisesta nimityksestä pidä, tyynesti ja yrmeästi vain virkkoi: »Mikäpä patruuni hän nyt on paremmin kuin ennenkään.» Eikä jatkanut sen enempää puhetta, tekeytyi vaan ynseen näköiseksi.

»Lienehän tuo jo joksikin ylennyt, kun hänessä kymmeniä vuosia on aina enimmäkseen osat vuodesta eikä kodistaan perusta mitään. Jättää joukkonsa kuin susi poikansa oman onnensa nojaan», jatkoi Jukke röyhkeästi ja keikisti itseään enemmän taakse päin että näyttäisi vieläkin pönäkämmältä ja ryhdikkäämmältä.

Hanna oli ajatellut, että nyt, koska Jukke tuli tänne, niin hän Jukelta pyytää, että hän saisi huomenna käydä Vaaralassa paistamassa leipätaikinuksensa; kun kerran Jukke lupaa, niin Elsan marmatuksesta ei perusta mitään. Silloinpa saisi nähdä vanhaa äitiäänkin. Ja tunki mielensä hyväksi, ettei hän vieläkään tullut hätään leipäuunista. Mutta nyt kun tunki Juken karmeuden Anttiin, päätti hän pysyä erillään Vaaralankin armoista. Ajatteli sanoa Jukelle suoraan nenästä nokkaan. Tekeytyi puolestaan suoraluontoiseksi ja vakavasti lausui: »Se on vanha sananlasku, että ei tiedä syöttisika juottoporsaan päivistä; herrastellessasi isän jättämässä kodissa et sinäkään tiedä, mitä ponnistuksia on sillä, joka tyhjästä lähtee mökilliseksi pyrkimään, niinkuin mekin. Me olemme tyhjästä kynsistämme panneet kokoon sen, mitä meillä on... Etpähän sinäkään ole kiireinen maksamaan minulle perintöosuuttani.

Varastutat vaan sillä siskohöperöllä koko eleesi puulle puhtaalle, ettei ole kohta itsellesi eikä muille.»

Juken kasvot värähtelivät hieman arasti ja ajatteli, ettei olisi tarvinnut juuri loukata Anttia eikä puhua niin ylenkatseellisesti, vaan joka on tehty se on tehty. Ei kuitenkaan kannata allekynsinkään ruveta. Rykäsi parin kuivaa tekorykäystä, katsahdella Hannaan isännän silmillä ja kolkosti virkkoi: »Kyllä sinä kerkiät kerjätessäsi saada perintösi, sen maksamiseen ei ole ennen kiirettä.»

»Pitkältä palaa kyntteli elävätä kuolettaessa, minkä meitä odottaessa kerjuuseen», vastasi Hanna hieman kiuhtuneella painolla, leimautti säihkyvän silmäyksensä Jukkeeseen ja jatkoi: »Jos Jumalasta on myötiä ja me tervennä pysyttäneen, niin me mennään rikasten rinnalla... Saamme nämä huoneet tässä oikein asuttavaksi, niin silloin on pahin salmi soudettu. Laitamme tämän maan nurkan oikeaan kuntoon, niin elämme tässä kuin punapälässä, kuuntelemme kuin kelloa muitten puutosta.»

»— Hym... Kuka sen on nähnyt, että tukkilainen on rikastunut. Tukkilaisen toimilla ei ole enempi siunausta kuin mustalaisen työnteolla. Ja se on vanha sananlasku, että joka neulalla saadaan, se nuolulla syödään», virkkoi Jukka ylenkatseellisesti.

»Vaen enemmän kuin tuhannen markkaa se tuopi tältäkin retkeltä. Olkoot he sitten vaikka kapustalla saatuja ja olkoot sitten vaikka vielä kirotumppia kuin tukkilaisen rahat, niin silmästään purevat kun tulevat asiaan», virkkoi äiti karmeasti ja hieman kehuvaisesti eikä tahtonut enää jatkaa puhetta Juken kanssa, koska Jukka oli niin omituisella tuulella. Poistui vaan porstuaan, toi sieltä kimpun tuoreita varpuja, joista rupesi latomaan luutaa.

Mutta Jukka tahtoi vaan yhä jatustaa Hannan kanssa. Tekeytyi ivallisen näköiseksi ja pilkallisesti virkkoi: »Näytä sinä sitä tuhatta markkaa minulle sitten kuin Antti tuopi», näpisti paksut huulensa visuum ja hymähti pilkallista naurua näyttääkseen, ettei hän usko sitä Antin tuhatta markkaa olevankaan.

»Tulet aikaan jos et näekään», virkkoi äiti ylpeästi, eikä jatkanut puhetta, Muhkeasti latoa rosti vaan luutaansa eikä ollut näkevinään koko Jukkea.

Jukkekin tunsu, ettei tämä puhe vetele nyt, niin nousi kävelemään lattialle, pisti kädet taskuihinsa, kekalla niskoin, rehtevän näköisesti käveli lattialla edes takaisin ja hiljalleen vihelteli. Kasvoista näkyi salainen hymy, mieli tuntui olevan hyvällä sijalla ja soma itseensä tyytymys majaili povessa. Ja kaikki asiat tuntui olevan niin hyvällä kannalla kuin voi olla.

Viime yönä oli Jukka salaa muista antanut Purolan Eljakselle kaksi tynnyriä rukiita ja saanut niistä viisikymmentä markkaa. Ne olivat liivin povitaskussa ja tuntuivat ikäänkuin lämmittävän miehen mieltä. Ajatteli, että jos sillä olisi vielä toiset viisikymmentä markkaa, että antaisi sille vielä kaksi tynnyriä, niin siten saisi sata markkaa omituista markkinarahaa... »Sen Jokelan Siirin kanssa ne ei vetele tuumat, jos ei ole rahaa ja Topias se tulen takoo, jos talon yhteisiä rahoja sellaisiin asioihin panisin.»

Siinä jyvän kaupassa, markkinoissa, Jokelan Siirissä ne Juken ajatukset nuojailivat. Mutta kiertyipä mieleen sekin aika, miten Siirin kanssa vihillä seisotaan. Oikein pelottavalta tuntui sen onnen suuruus, mutta suloiselta se toivo kuitenkin tuntui ja kuvaili mielessään, miten tuolla isolla ruunikolla — Antin ruunikkoa hän ajatteli ihan omanaan — tulla kuhnastaan Vaaralaan hääkartanoon ja miten luokin ottajat usahtavat portin pielestä vastaan ja luokkiin käsiksi. Vaan ei siinä pysy pottupojat, kun minä kiinnitän ohjaksia ja osotan ruunikkoa toiseen porttiin. Silloin kiittävät kun pääsevät kunnialla erilleen — ajatteli Jukka ja tumman punertaviin kasvoihin levisi mieluinen loimo.

Mutta hetken perästä vakautui kasvot ja tuhkanharmaat silmät katselivat enemmän sisään kuin ulospäin. Ajatukset olivat urenneet niin kauvas tulevaisuuden hämärään, että mieli ei voinut siitä tehdä kokoa jokapäiväistä elämää varten, vaan lepäsi entisen tyytymyksen kultaisella pohjalla ja antoi ajatusten vakoilla omilla teillään ja tuoda mitä löytävät.

Viimein kuitenkin alkoi äänettämyys tuntua pitkältä ja mieleen tunkeutui salainen moite siitä, että hän oli ollut liian ylenkatseellinen Anttia kohtaan, ja alkoi etsiä tilaa sitä lieventääkseen, ja mieleen hiipi ajatus siitä Antin tuhannesta markasta, josko siinä olisi totta, niin siitä pitäisi tavalla tai toisella saada osa markkinarahaksi.

Rykästen teko-yskää, tekeytyi ystävällisemmäksi ja lauhkealla painolla kysyi: »Onko se Antti nyt sieltä kirjoittanut?»

»Eipä ole kirjoittanut», vastasi Hanna tynnesti ja lakasi lattiaa uudella luudallaan.

»No, mistäs sinä tiedät sen tuhannet markat, joista äsken sanoit?» kysyi Jukka ja katseli tutkivasti Hannan silmiin.

Hanna arveli sanoa vaan yleästi, että tulet aikaan jos et tiedäkään, mutta ajatteli kuitenkin, että parempi on sanomatta eikä virkkanut mitään, ikäänkuin ei olisi kuullutkaan koko Juken kysymystä. Lakaista sätki vaan lattiaa kuin kilvassa siten hämmentääkseen Juken urkkivia kysymyksiä.

Jukke kuuli ja näki, ettei nyt luista puhe, niin tekeytyi umpimieliseksi, rupesi taas hiljakseen viheltelemään ja kääntyi omiin ajatuksiinsa.

Pääasiana oli Jukella ollut nyt tulla Tannilaan urkkiakseen tietoja viimeisestä jyvän kaupastaan Purolan Eljaksen kanssa, onko Eljas saanut jyvät kuljetetuksi kotiinsa, niin ettei niitä olisi kukaan nähnyt tai jos olisi siitä mitään tietoa, niin se pitäisi saada Elsan niskaan. Koetteli poveaan ja hyvälle tuntui, että rahat olivat siellä. Sitä hän ajatteli, että miten hän alottaisi siitä puheen. Mutta viimein hän muisti, että Hanna äsken mainitsi Elsan varastuksesta, niin tekeytyi ystävälliseksi ja lepposesti, hyvin tutkivasti kysyi:

»Juolahti mieleeni, kun äsken mainitsit sen sisko Elsan varastuksesta, niin onko siitä nyt kuulunut tai näkynyt mitään?»

»Miksikä?» virkkoi Hanna tynesti.

»Siksi, että olisihan soma tietää, yhäkö se pitää tapanaan sitä varastusta.»

»No, se nyt viepi mitä hengestä on irti, siltä nyt ei säily kiljuvakaan eikä se heitä sitä tapaa ennen kuin haudassa. Kuoltuaan koira tapansa heittää. Tänäaamunakin pimeän hämärässä Purolan Eljas oli kantaa pätkistänyt jyväsäkkiä ihan jalkatenästä», puheli Hanna kiuhkeasti.

Juken kasvot leimahtivat hyvän tuulen näköiseksi, kun kuuli, että Elsan pää kantaa sen jyvien liikuttelun, mutta tekeytyi totiseksi ja kysyi: »Kuka sen on nähnyt?»

»On ne silmät ja korvat metsälläkin», jatkoi Hanna ynseästi. »Ei niitä näin kylässä kylässä niin salaa liikuta, ettei sitä joku näkisi... Olipahan muuan kulkija, joka tänä aamuna tuli Leppimäestä, niin oli juuri sattunut Rasilan tiehaaraan, kun Eljas oli Hiltusen aholta metsiä myöten laskeutunut itse pituisensa jyväsäkki selässään ja Ruokolahden tietä oli lähtenyt painumaan kotiinsa, mutta oli Siernakivelle laskenut säkkinsä levähtääkseen. Ja hyvin oli mies huohottanut ja aivan oli ollut märkä kuin uitettu ja höyrynyt kuin saunasta tullut... On kummallista, kun ei pidetä avaimistaan parempaa huolta, kun tuon luntun annetaan kaivaa talonsa tyhjäksi ja elämisensä jakaa ympäri mieroa.»

»Mikä sen kotisen varkaan varoo, on vanha sananlasku», virkkoi Jukke. Mutta niissä sanoissa piili jotakin tyytymyksen tapaista. Sen huomasi hän itsekkin, että niissä kuului hienoa myötätuntoisuutta Elsan käytöstä kohtaan, niin tekeytyi vakavaksi ja oikein perusteellisella painolla alkoi kertoilemaan: »Se kun on siinä päällä päsmärinä ja emäntä kuin emäntä talossa, niin saapi kait se, vaikka nurin kääntäisi koko talon. Ei suinkaan sen jälessä jouda askelesta askeleeseen paimentamaan kukaan. Eikä sitä varomalla varo kukaan, jos ei hänellä itsellään liene järkeä. Mutta minä luulen, että niissä puheissa on enempi liikaa. Sitä kun kestä mitä ruvetaan puhumaan, niin sitä puhutaan vaikka ei puheella olisi pontta ei perää, ei hihaa ei helmaa.»

Tuon viimeisen lauseensa lausui Jukke niin tylyllä painolla, että siitä kuului, ettei hän enää tahdo jatkaa sitä puhetta. Ja muhkealta tuntui mieli, kun povitaskussa oli viisikymmentä markkaa markkinarahaa ja Elsan pää kantoi jyvän kaupan. Kääntyi taas omiin ajatuksiinsa ja ikäänkuin väkisten tunkeutui ajatus, että tuo Antin iso ruunikko se pitää saada omakseen. Sen huonomman hevosen rekeen ei Siiriä voi ajatellakaan tahtoakseen. Ja siitä ruunikosta ajatteli panna puheen käymään — ja mietti, miten hän sen alottaisi.

Hanna oli jo saanut lattian lakaistuksi ja muuten huoneensa niinkuin järjestetyn näköiseksi, niin otti pöydän alta pienestä pärekorista sukankudelmansa, istahti pöydän luokse tuolille ja alkoi neuloa. Mielessä pakotti kuin ajos se uunin puutos, kun ei tiennyt missä saisi huomenna paistaa leipänsä. Ajatteli vielä lähteä toiselta puolen rukoilemaan uunia, mutta tuntui se kovin vaikealta ruveta semmoista ihmistä ylönmäärin rukoilemaan, joka pahoissa sydämissään heittäytyy toista kiusaamaan. Ja jos se ei sittenkään antaisi, niin olisi vaan turha vaiva ja se kiusantekijä saisi suuremman hyvän mielen. Mutta arveli kuitenkin, että kun kauvan eletään, ehkäpä härkä jäniksen tavottaa, ehkäpä ikää eläessä sattuvat hekin puuttumaan jotakin, niin silloin on vuoro vieraina. Ajatteli kuitenkin vielä aamulla toisen pirtin isännän ja emännän kutsua kahvelle ja pyytää uunia, ettei tarvitsisi ympäri kylää lähteä taikinasaviaan vetelemään, siellä jäähtyisi taikina eikä kohoaisi leivät, niin siinä tulisi vielä suurempi vahinko... »Mutta jos eivät sittenkään antaisi», jylähti mielessä ajatus. »Onhan niillä valta olla antamatta. Ei niiltä väkisellä saa... Voi sentään tätä maailmata, kun niin paljoa puututaan kuin rakkautta», huokasi hän ja mieli ikäänkuin jähmettyi siihen samaan kysymykseen, missä saa huomenna leivät paistetuksi.

Mutta orit oli tallissa ruvennut kuoputtamaan lattiaa kuten se aina lystikseen kuoputti. Se kopina

alkoi kuulua tupaan, niin äiti säpsähti, silmät leimahti hätäisesti ja virkkoi: »Mikäs nyt on oriille tullut, kun sellainen jytinä kuuluu?» Koppasi lyhdyn, pisti siihen tulen ja lähti talliin.

Sinne lähti Jukkekin katsomaan ruunikkoa. Mutta eihän sillä mitään hätää ollut; Hanna kun aukasi tallin oven, niin ruunikko taukosi kuoputtamasta, kääntyi katsomaan tulijoita ja kun näki Hannan, niin rupesi hörhättämään leipää.

»Mitä se Pokke nyt täällä jytistää. Eihän sinulla ole täällä ei mitään hätää. Voi sinua Pokke, kun sinä katselet niin koreasti. Sinun silmissäsi ei näy vilppiä, ei ynseyttä, ei kateutta, ei ylenkatsetta, ei katkeruutta. On puhtaat, ystävälliset. Voi sinua Pokke, kun sinä olet minulle hyvä, olet sinä hyvä», puhutteli Hanna lempeästi ruunikkoa ja siveli sen kasvoja. Kaivoi taskustaan sokeripalan, pisti sen ruunikolle suuhun. Se siellä muutaman kerran karahti, mutta sen enempi sitä ei kuulunut, hupeni sinne kuin tina tuhkaan, katseli vaan yhä herttaisemmin Hannaa, että eikö se antaisi lisää, mutta Hannalla ei ollut sen enempää, niin sukasi kädellään vielä kerran ruunikon kiilteleviä kasvoja, sukasi ojassa olevaa leveää lautasta ja kääntyi pois.

Tulivat tallista tupaan. Hanna tunsu mielensä niin lauhkealle, hilpeälle, oli kuin suurelle ystävälleen olisi saanut haastella huolensa, kun sai puhutella ruunikkoa. Oli mielessä kuin olisi suuren aarteen kätkenyt sinne talliin taas huomeneen asti.

III.

Jukke lukee Antin kirjettä.

Mutta Jukke tunsu povessaan tuskallisen poltteen saada tuo Pokke ennen markkinoita itselleen. Hän näki, että Hanna oli lauhkeammalla tuulella kuin äsken, niin hänkin heittäytyi ystävälliseksi ja oikein asiallisella painolla alkoi puhella:

»Kyllä tuo Pokke on hyvä hevonen, mutta tyhjään se menee teillä. Sen minä olen katsonut, että tyhjään se menee teillä.»

Rykästeli tekoyskää, tekeytyi rohkeammaksi ja jatkoi: »Minä olen ruvennut ajattelemaan, että minä sen sillä meidän Jeppe ruunalla vaihdan ja annan hyvät päälliset, minä päällistän kyllä hyvästi.»

Nyökäytti päätään asialle vakuudeksi, silmissä näkyi arkoja väreitä, mutta tekeytyi rohkeaksi ja jatkoi: »Minä kyllä tunnen kalun, minä en tahdo sitä tyhjällä, minä annan siitä oikein tupultihinnan semmoisen, ettei kukaan anna siitä semmoista. Ja minulla se ei menisi tyhjään. Minä siitä hevosen tekisin.»

Hanna heittäytyi hieman leikilliseksi, katsahti Jukkeen lystikkään silmäyksen ja naurahtain virkkoi: »Ajaisihan se hiisi hyvälläkin, kun kerran selkään pääsisi, minkä sinäkin.»

Tästä Hannan leikillisyydestä sai Jukke vettä myllyynsä, luuli, että asia onkin jo hänen puolellaan ja oikein ihastuksissaan rupesi laskettelemaan: »Kyllä se on totta, että tyhjään menee Pokke työhevosenä, vaan meillä sillä ei ole pakko lähteä työhön, kun minun ajokkaakseni joutuu. Ja sitten se on vasta hevonen, kun se on minun hoiteissani muutaman vuoden. Nyt se vasta rupeaa ruumistumaan ja miehistymään, kun se minun hoidolleni tulee. Meillä on toisin kuin teillä. Sitten sinä vasta tuossa Pokessa hevosen näet, kun sitä minä lihottelen muutaman vuoden. Minä siitä vielä teen juoksijankin, minä olen sen nähnyt, että sillä on hyvä jalankäynti, vaan ohjaksissa pitää olla mies semmoinen kuin minä. Antti ei ole hevosemies, sen minä sanon, vaan minun edelleni ei ole käynnyttä. Minä kykenen lähtemään suitsimieheksi vaikka Hämeenlinnan kilpa-ajoihin. Kyllä se on totta, että minun se pitää saada tuo Pokke, tyhjään se menee tuossa sijassa.»

Jukke puheensa lopetettua salaisesti katsoi Hannan silmiin, katsoi oikein tutkiakseen, mitä se hänen puheensa vaikutti.

Mutta Hanna nyökäytti vaan Jukelle päätään ja totisesti lausui: »Vai ajaisit sinä mielelläsi meidän Pokella. Eipä vähä mitään. Vanha sanalasku sanoo, että saanut saappaat pitävi, saamatoim rajaiset kengät. Et veli kulta sinä löydä niin koreita sanoja etkä tuo niin kauniita rahoja, että meidän Pokke lähtee sinun matkaasi. Se on itse kasvatettu eikä se maksa meille paljoa ja me olemme sen Antin kanssa sanoneet, että sitä ei hävitetä ei äijällä, ei vähällä... Hyi sentään. Meiltäkö Pokke vietäisiin pois.» Oikein inholla puistatti Hanna itseään sanoessaan tuota viimeistä lausetta, näyttääkseen sillä, että hän ei

tahdo kuullakseenkaan koko puhetta Poken vaihannasta.

Mutta Jukke ei ruvennut taivuttamaan mieltään siihen uskoon, ettei hän saisi Pokkea. Vaikka epäilytunkeutui mieleen, rupesi hän etsimään varalta uusia keinoja, jos ei suorastaan kauppaan sopisi.

Pitkän hetken käveli lattialla edestakasin, katsahdelti huoneen kaikille suunnille ylös ja alas eikä varsinaisesti mihinkään, käveli akkunan luo, tähysteli siitä ulos pimeään yöhön, käveli toisen akkunan luo, katseli siitäkin ulos, vaan eihän sieltä mitään näkynyt muuta kuin hämärä kuvain, mutta ei hän katsellut sitäkään, silmät katselivat enemmän sisään kuin ulospäin ja ajatukset mielen ympärillä kiehuivat yhtenä myllynä, ettei niistä saanut selvää mitä ne oikeastaan tekivät. Mieli rupesi painumaan levottomaksi ja tunsu halun lähteä pois, vaan hän ei ollut Hannalle ilmaissut mitään asian nimeä, mitä vasten hän oli tullut käymään. Hänelle juolahtikin mieleen näppärä tekosyy, kääntyi Hannan puoleen ja ystävällisesti kysyi: »Niin, tuota, minun pitäisi lähteä pois haromaan. Minä lähdin täällä käymään kuulostamassa, mitä sinä täällä nyt olisit vailla. Kun se isäntämies ei ole siitään kotona, niin mitä sinä nyt apua tarvitseisit? Tämä sinun eleesi on minulla huolena ikäänkuin omanikin.»

Hanna tunsu ihastusta tuommoisesta tarjouksesta. Hän muisti kenkensä ensimmäiseksi.

»No, velikulta, joutaisitko sitten paikkaamaan minun kenkiäni? Ne ovat aivan repaleina ja tuommoinen siivo kun on ulkona, niin niillä tietää tarpovansa.»

»Joutaahan sitä, kun lähtee», virkkoi Jukke.

»Sitten minulla on toinen kimpeli. Kun nuo toisen pirttiläiset eivät luvanneet pirttinsä uunia huomenna minulle leipiäni paistaa, niin saisinkohan tulla sinne Vaaralaan?»

»Sinne saat tulla», vastasi Jukke kiltisti.

»Se siskohan siellä mahtaa silmille hypätä, kun minä sen varastuksista en ole malttanut suutani pitää kiini, vaan lieneepä noita jo ennenkin semmoisia tuiskuja nähty», jatkoi Hanna vakavasti.

»Meillä ei ole akkavalta, meillä on miehiset haltijat, siellä ei ole Elsa isäntänä, siellä olen minä isäntä ja minä kun lupaan, niin muilla on suu poikki. Tulehan vaan sinne, kuin kotiisi», kehuili Jukke ylpeästi.

Juken mielessä tuntui oikein hyvältä, että ne toisen pirttiläiset niin ahdistavat Hannaa, ja mielessä selvisi ihan kuin päivä, että nyt jos Antilla on rahoja niin paljon, että tuhanteen markkaan tai vielä enemmän, niin pitää Anttia ruveta tahtomaan yhdeksi taloksi. Siinä on naula, joka vetää. Silloin lähtee Pokke ja vielä rahat jälkeen. Sen koulun ne Antti ja Hanna kyllä nielevät, ajatteli. Jukke ja sydän täytyi ihan kukkurilleen siitä toivosta. Oli oikein vaiva hallita, ettei sitä Hanna näkisi. Kohosi taas kävelemään lattialle, pani kätensä selkensä taakse, suoristi itsensä oikein keihakaksi ja oikein herroiksi astuskeli tuvan lattialla sinne tänne. Kasvot punertuivat entistään punakammiksi siitä valtavasta mielihyvystä.

Mutta kun siitä mielen ensimmäisestä huimauksesta oli suurin osa sulanut sieluun, niin puheen aluksi oikein syvästi kummastellen virkkoi Jukke: »Vai niin ne toisen pirttiläiset rupeavat teitä ahdistamaan, etteivät anna pirtin uunia. Varsanko se siinä tekisi, jos tuossa nyt leivät paistaisi... Noo, ei sillä pitkälle pääse. On meillä uuni, jossa paistuu. Olen sen kyllä tiennyt, että ne sinua ahdistavat, mutta en ole heitä noin joutavaksi uskonut.»

Hanna ei tarttunut siihen puheeseen, niin Jukke yhä jatkoi: »Kyllä se on viimeisen vierimmäistä elämää tuommoisten ihmisten parissa. En suinkaan tulisi päivääkään toimeen heidän kanssaan... Ja sentähdenhän minua enimmäen huolettaakin tämä sinun joukkosi tuommoisten ihmisten... Siitä minä juuri olen Antille enimmäen karsasmielinen, kun se tämmöiseen ahdinkoon laitto joukkonsa ja itse on poissa enimmäen ajat... Veri on vettä sakeampi, sanotaan ja tosi se onkin. Olen ikäni sinusta pitänyt enemmän kuin kestään muista koko pahnueessa, niin se nytkin tuntuu tämä sinun eleesi olevan huolella enemmän kuin ikään oma koti eikä sitä mihinkään tee mieli kylään muualle kuin tänne.» Tuossa Juken paheessa kuului jotakin semmoista teeskentelyn tapaista, jota ei hänen sisarensa ymmärtänyt mitä sen alla oli. Oliko tarkoitus sillä tavalla paikata se väli hyväksi, minkä hän äsken vaikutti Hannaan kylmäverisellä puheellaan Antista, kun näki, että se vaikutti pahasti, vai oliko se miellyttämistä häntä, että hän rupeaisi Antista enemmän puhumaan, kun tuntui kuitenkin olevan yhäkin karvasmielisyyttä Anttiin? Vai oliko se vaan tungettelemista lähempään ystävyyteen, päästäkseen siten hevosen kauppaan? vai mitä se oli? Vaan oli siinä kuitenkin senlaista Venäjän nahkan hajua, että Hanna ei tahtonut vastata mitään.

Vaan varsin lopettaakseen sitä Juken puhetta viskasi neuleensa koriin ketterästi, koppasi laattialta koossa rutjottavat kenkensä ja alkoi niitä näytellä.

»Tämmöiset ovat ihmisen ainoat kengät.»

Pisteli sormillaan reikiin.

»Tällä tavalla on pohjat ihan kuin seulan pohjat. Ensikerran kun vaan astuu rappusilta alas, niin hömähää vesi kun vasuun, niin tietää siinä päiväkaudet rutjasevansa. Mutta tuleeko näistä enää minkäänmoista edes pahaistakaan kalua, kun niissä on reikiä aivan kuin hämähäkin verkossa. Jalkani on semmoinen töppöisen lesta, että siinä kuluu kenkä joka paikasta; siinä ei ole keskelläkään ontta niinkuin muiden ihmisten jaloissa. Niinhän sitä sanotaankin, että onsjalka onnellisen. Senpätähdän lienenkin onneton, kuin jalkapohjatkin ovat niin suorat, ettei ole ontta ollenkaan... Kyllähän nämä taitaa olla niin viimesti rekivetoja nämä kengät, että joutavat rauniolle.»

Juken ajatukset työskentelivät niin ahneesti Siirissä, Poken kaupassa, Antin tuhannessa markassa ja Suvannon kaupungin markkinoissa, ettei mieli joutanut ollenkaan käsillä oleviin asioihin. Ainoastaan vaistomainen kaiku kuului Hannan puheesta ajatusten lukitsemiin korviin. Ja hämärä unikuva niistä hajanaisista märistä kengistä näkyi tulevaisuutta hapuileviin silmiin, ettei näkynyt käsittävän ollenkaan sitä Hannan esittelyä; vaan kun tunsu, että hänen pitäisi siihen jotakin sanoa, niin mukautteli: »Kyllä niistä sentään vielä. Tulee niistä sentään. Saahan niistä jotakin. Tulee niistä ehkä. Ehkäpä niistä tulee.»

Otti ne kengät sisarensa käsistä, katseli niitä, mutta ei se niistä mitään nähnyt. Mieli oli vaan Siirissä, Pokessa, markkinoissa ja Antin tuhannessa markassa.

Tämän huomasi Hannakin, että veljellä oli jotakin muuta tärkeämpää ajattelemista kuin se kenkäasia, niin ei puhunut paikkanahkoista mitään, kääntyi omiin askareihinsa. Kurkisti salaa sängyn päällä kytjöttäviä Mantia ja Kaisua, jotka omia aikojaan olivat sinne hiipineet ja kaikkine vaatteineen pyyskähtäneet nukkumaan. Katsahti pientä Mattia, joka uunin vierellä hiljaisuudessa kahmerehti päreen kaistaleen kanssa. Otti taas kudelmansa, istahti pöydän luokse tuolille neulomaan kudelmataan ja mieli tuntui lievemältä, kun ei kumminkaan tule hätää leipien paistoununista, jos ei toisenpirttiläisetkään antaisi... Olisi se kuitenkin tukalaa tulla tekemisiin Elsan kanssa, mutta täytyy kai, kun ei muu auttane, ajatteli Hanna kumminkin tyytyväisenä kohtaloonsa.

Jukkekin oli saanut kerälle enimmäkseen ajatuksensa, heitti kengät ovenpieleen siinä mielessä, että hän ne ottaa mukaansa kotiin ja paikkauttaa ne Joonalla kotonaan. Mutta mielessä paloi saada vissimpää tietoa siitä Antin tuhannesta markasta, ennenkun lähtisi kotiin. Istui Hannan lähelle jakkaralle, katsahteli ystävällisesti häneen ja lepposesti virkkoi: »Milloin se Antti on kirjoittanut siitä, kuinka paljon hän tänä kesänä on ansainnut? Näytäppäs sitä kirjettä! Eihän tuosta silmä osaa ota, minä vaan lystikseni katson mitä se siitä kirjoittaa.»

Hannasta tuntui hyvältä varsin vastapainoksi sille äsköiselle Juken halveksivalle puheelle näyttää Antin kirjettä. Otti pöytälaatikosta kirjeen, aukoi sen ja yritti pistää sen Juken ojennettuun käteen vaan muisti, että on siinä semmoisiakin, joita ei tarvitse Juken tietää, käänsi lehden, käänsi toisen, katsahti elävästi Jukseen ja virkkoi:

»En minä kokonaan tahdo tätä sinulle antaa lukeaksi, minä vaan luen tästä sen kohdan, missä hän niistä rahoistaan puhuu. Se kirjoittaa tässä lopussa näin:

»On vielä sanottavaa se hauska uutinen, että tänä syksynä kotiin tullessani on minulla kappaleen enemmän rahaa kuin koskaan ennen. Minulle on kohotettu palkkaa, että nyt on jo minulla koossa melkein sen verran kuin muina syksyinä koko kesän tienesti. Minulla on nyt jo yli kuusisataa markkaa koossa puhtaana palkkana. Ja olen jo parina kesänä matkoillani ja työni ohessa vanhoilta tietäjiltä ja runoniekoilta kerännyt muinaisaikuisia taikoja ja kaikenlaisia syntyrunoja. Sen kokoelmani lähetin Helsinkiin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle, joka lähetti siitä minulle kolmesataa markkaa palkkioksi ja kehutaan sen kokoelman olevan hyvin suuresta merkityksestä tutkimuksille ja kehoitetaan minua lähtemään niitä oikein varttavasten kokoamaan. Sitä varten aikovat lähettää minulle erittäin matkarahat. Niin minulla näitten kolmensadan kanssa on jo enemmän kuin yhdeksän sataa koossa ja vielä ainakin kolmisen sataa tulen saamaan. Siinä tapauksessa, vaikkapa matkallekin rippuu, on minulla kotiin tullessa enemmän kuin tuhannen markkaa. Tähän liitän sinulle kotitarpeisiisi tuon kaksikymmen markkasen.

Ole tervehditty.

Hyvä Jumala siunatkoon rakasta perhettäni.

Oma Anttisi.»

Hanna silmäili vielä muitakin sivuja kirjeestä, sovitteli sen entisille laskuilleen, pisti sen kuoreensa ja suikkasi pöytälaatikkoon.

Juken aivoissa ponnisteli ja kangerteli sen kirjeen sisältö, ajatteli alottaa jotakin puhetta sen kirjeen johdosta, mutta ei tiennyt mitä oikein sanoisi. Mieli tuntui tavattoman somalle ja täyteläiselle, mutta

pää tuntui niin tyhjälle ja typerälle, ettei siellä kuulunut niin asiallista sanaa, jota isäntämies olisi viitsinyt sanoa ja sanoa kuitenkin pitäisi. Jo kääntyi sisarensa, ojensi kätensä, nyökäytti päätään ja palavin silmin virkkoi:

»Mitä se muuta siinä kirjeessä puhuu? Annahan minä tässä virokseksi katselen.»

»Mitäpä sinä sillä teet, se on vaan kahden keskuista», kielteli Hanna.

»No, no, siitä nyt ei silmä osaa ota, oli hän mitä oli. Olethan sinä ennenkin antanut eikä siitä ole kylä käräjiä käynyt. En minä puhu kellekään. No näytähän vaan tänne se kirje», liehakoi Jukke palavin silmin ja työnti ottamaisilleen hajotettua kättään likemmäs ja likemmäs Hannaa.

»No, eihän tuossa juuri niin erittäin harkkoja ole, vaan en minä anna kuitenkaan sitä sinun käsiisi», esteli yhä Hanna, Mutta se lisäsi Jukkeen vaan tulta.

»No ole nyt viisastelematta. Annahan nyt. Minä en heitä sinua rauhaan, ennenkun annat. Olenhan minä sinun rakkauskirjeesikin lukenut ja kaikki.»

»Hupsista pussiin ja pussin suu auki. Eipä vähä mitään. Vai minun rakkauskirjeeni sinä olet lukenut! Tuolla tavalla kärtät kuin paha mustalainen, niin sitten kuin mielihyviksi kuni huimalle sikiölle antaa jonkun lapun, jossa ei ole kuin amen ja plottis, niin sinä luulet saaneesi koko kirjeen. Mitähän semmoisellakin rakastettavalla olisi virkaa, jonka rakkauskirjeet olisivat luettavana kellä tahaan», porisi Hanna tosissaan.

»Eihän ne sentään ole kellä tahansa, jos minulla», lipasi Jukke ja osotti yhä kättään ottamaan.

»Niin, ystävä ystäväille ja ystävä koko kylälle», virkkoi tosissaan Hanna ja koppasi pöytälaatikosta sen kirjeen, viskasi sen Juken syliin ja kyllästyneesti virkkoi: »Sinä olet juuri kuin keväinen lampaan karitsa. Se määkii ja määkii, mutta ei tiedä itsekään mitä hän määkii. Samoin sinäkin tahdot ja tahdot, vaikka siinä ei ole sinulle ei tämän taivaallista. Ei saapaa eikä lähtevää. Se on kaikki minulle mitä on.»

Jukke kahden käden tapasi kirjettä helmastaan, silmissä valkeiset volahtivat ympäri teräsistä näkyviin, silmät leimahti Hannaan ja ihastuneesti hän virkkoi:

»Etpähän saattanut olla antamatta. Tiesinhän minä sen.»

»Eihän sitä mustalaisestakaan pääse erilleen kuin antamalla, kunhan ei paljoa anna. Paljon sille jos antaa, niin se alkaa epäillä ja volista, että ei hyvä emäntä tämä ole oikeaa antii», virkkoi Hanna ylenkatseisesti ja pilkallinen naurun kihna näkyi kasvoissa.

Jukke siirti jakkaransa uunin eteen, istui siihen ja kumartui uunin valossa lukemaan kirjettä. Ahmivin silmin käänteli sen sivuja, silmäili ja käänteli, käänteli ja silmäili, ikäänkuin olisi halunnut ensiksi syödä makeimman kohdan eikä tahtonut päästä alkuun käsiksi. Mutta jo viimein havaitsi alun. Silloin puoliääneen ja nuotilleen rupesi lukea jammistamaan. Mielihyvistä vapisi kädet ja kirjeen lehdet käsissä tutisivat kuni virrassa.

Pitkän tuokion oli jo lukea jamannut eikä ollut vielä ensimmäinenkään sivu luettu, katsahti Hannaan puoli hätäisen silmäyksensä, punalti päätään ja kiireesti virkkoi:

»On niin kiireesti kirjoittanut, että...» Pyhkäsi nuttunsa hihalla hikeä otsastaan ja voittomielisesti lisäsi: — »No kyllä minä sentään tämän jauhan selväksi, kunhan aikaa pannaan.»

»Kyllä siinä nyt on hikoilemista ja puhkailemista. Taitaa käydä kuin entisellä venäläispojalla, että 'ennen nurmie kynnäis ennenkuin lukis'», virkkoi Hanna naurahtain ja ilvehymy vihotti huulissa.

Jukke punalti päätään ja toimessaan virkkoi: »Kyllä minä ... kyllä minä sentään... Vaan tuota tämä on... Se on tämän niin kiireesti kirjoittanut, että nuo muutamat sanat... Vaan kyllä minä tämän, kunhan aikaa pannaan, niin kyllä minä...»

»Niin, niin, jos silmäkulma tekisi sen hyvän, että näkisi», Hanna naurahtain pisti väliin.

Jukke puistalti päätään ja tosissaan jatkoi: »Kyllä silmäkulma totta tekee, vaan tämä kirjoitus on niin sekavasti... Nuo muutamat sanat. Muutamat tässä kyllä seisoo selvänä kuin isämeidässä, vaan nuo muutamat... Noo, kyllä tästä selvä tulee kun ei hätäillä.» Rupesi taas lukea jäytämään.

Unissa palavat kekäleet jo möhähtelivät hiiliksi ja lämmitys muuttui liekehtiväksi hiilokseksi, jonka valo vähitellen varveni ruusunhohteiseksi koitteeksi. Kirjekkin Juken vapisevissa käsissä kuvasteli soman näköiseltä. Rakkaalla muistolla silmäili sukkaa neuloessaan Hannakin sen kirjeen kullanhohhtavia tutisevia lehtiä.

Mutta valo kun tummeni, niin Jukke siirtyi likemmäs uunia ja työnti kirjettään likemmäs valoa. Uuni lämmitti että kasvat hiestyivät hikihelmim ja korvallisilta jo tippua nolkkasi vesikarpalot lattiaan. Mutta tästä ei Jukke näkynyt tietävän mitään. Tunkeutui vaan likemmäksi ja likemmäksi valoa, sitä myöten kuin hiillos riutui.

Hiki juoksi jo Juken kasvoista ihan virtanaan, mutta pyöreät silmät katsoivat kirjeeseen, kuni naulatut, ja sana toisensa perästä monen parsimisen takaa selvisi ilmoille että tupa kaikui.

Jo viimein pääsi loppuun kirje ja vetäytyi ulommas uunista. Hikoilevissa kasvoissa näkyi salaperäisiä väreitä. Katsahteli syvämielisen näköisesti palavaan lamppuun, katsahteli uuniin ja kirjeeseen. Ja taas lamppuun, uuniin ja kirjeeseen, vilkasipa tyytyväisen näköiseen Hannaankin. Aukasi taas kirjeen ja lampun himmeässä valossa lukea jamasi:

»Enemmän, enemmän kuin yksi tuhatta ... tuhatta on ... on ... on ... mark ... on markkaa.»

Nyökäytti päätään, pani kirjeen laskulle, pujotti sen kirjekuoreen, pyyhkäsi nuttunsa hihalla hikeä kasvoistaan, kääntyi Hannaan ja mielihyvystä tyytyväisesti hymyillen työnti kirjeen hänelle ja ihastuneesti virkkoi: »Sainpaan selvän kirjeestä.»

Hanna naurahti ja jatkoi: »No, jo tuon nyt sai saadakkin. Olisi nelikon maltaita jauhanut sillä vaivalla, kuin sinä luit tuon kirjeen.»

Jukke katsahti uuniin: »Tuo uuni lämmitti tuossa, vaan en minäkään uhallakaan heittänyt kesken.» Nousi kävelemään taas lattialle edes takasin. Ajatukset ja mieli menivät taas Siiriin, Pokkeen, tuhanteen markkaan ja markkinoihin.

Matti oli tuoreen päreen taitellut monille mutkille ja puikkonaulojen avulla tehnyt siitä uivan vesilinnun muotoisen laitoksen. Sen kanssa tuli uunin eteen ja pyöreillä suurilla silmillään katsella remautteli äitiin, Jukkeen ja vesilintuunsa ja taas äitiin, Jukkeen ja vesilintuun, että eikö muut näkisi tätä hänen laitostaan.

Mielihyvällä kiinnitti silmänsä äitikin vihantaan pulloposkiseen poikapalkeroon ja herttaisesti virkkoi:

»Mikäs uusi laitos se nyt Matilla on taas? Vesilintuko, laivako vai mikä se on?»

»Vetilintu. Suuli vetilintu tämä on, joutten tämä on», puheli toimeensa vastaan Matti ja taivutteli siipeä toisen kanssa yhtä mukaiseksi. Ja väliin tyytyväisesti katseli äitiin, Jukkeen ja lintuunsa.

Jukke ei välittänyt Matista eikä Matin linnusta mitään. Kekalla niskoin, ryhti isäntämiehen, kädet selän takana käveli edestakaisin lattialla ja ajatteli vaan Siiristä, ruunikosta, markkinoista, tuhannesta markasta ja Jokelan kuuliaisemuista.

Mutta kello tuvan seinällä löi jo kymmenen; silloin havahtui Jukke, alkoi laittautua kotiin lähtemään, koppoi päällysnuttunsa seinältä, pani sen päälleen ja toimittautui tielle. Mennessään vaan hyvästin asemasta nyökäytti päätään Hannalle ja anteliaasti virkkoi:

— »No, tulehan sinne huomenna paistamaan leipiäsi, siellä on uuni ja sitä annetaan. Tule vaan sinne.»

Sen sanottuaan työntyi ulos, lupsautti oven kiini ja pakenevat askeleet kuuluivat porstuasta ja katosivat heti.

Hannaa kummastutti Juken kiire lähtö, ajatteli sitä kieltää viipymään iltasella ja ajatteli vielä mennä jälkeensäkin hoihkasemaan iltaselle, mutta ei kuitenkaan tuntenut siihen varsinaista halua. Oli se niin usein ollut iltasella, jota vastaan hän ei ollut vuosikausiin ollut Vaaralan atrioilla. Jo tuntui väsyttävänsä ja mieli teki nukkumaan. Se vaan siinä yhä lopiseisi ja viivyttäisi maata pääsyä myöhempään, niin menköön matkaansa, ajatteli Hanna ja siirtyi sängyn luo laittamaan lapsia yöteloilleen. Tytöt nukkua retkottivat henkihieverinä sikeintä iltauntaan ja paljon sietivät puistelemista, ennenkun tointuivat nousemaan siksikään, että sai vuoteen korjata. Manti sentään tointui täydelle tajulleen ja riisui itse vaatteita päältään äidin vuodetta laittaessa. Mutta Kaisu ei tiennyt tälle ilmalle. Äiti otti varatonna retkottavan Kaisun syliinsä laskeakseen johonkin vuoteen tekoajaksi, mutta tämä tointui kuitenkin siksi jaloilleen, että seisoa tökötti lattialla unen töhmeröisenä horjahdellen sinne tänne kunnes äiti sai vuoteen valmiiksi, riisui vaatteet päältä ja nosti vuoteelle.

Manti oli vuoteen tekoajalla riisunut itsensä ja paiskautui seinän vierimmäiseksi sänkyyn, että Kaisu tuli jäämään äidin viereen, koska hän oli pienin.

Pieni Mattikin huomasi tämän homman, viskasi lintunsa loukkoon, kävellä vääkötteli sängyn luo, pudotti mekkonsa lattialle ja sanaa puhumatta heittäytyi sijalleen, joka oli tehty sänkyyn jalkain

puoleen. Kääntyi syrjälleen selin toisiin, vetäsi jalkansa koukkuun, pisti kätensä korvallisensa alle, silmät lupsahtivat raskaasti kiini, huulet hervahtivat varattomasti hieman raolleen, koko ruumis lavahti hermottomaksi ja hieman nytkähteli raskaan huokumisen mukaan.

Hän nukkui.

Samoin tytötkin olivat vaipuneet sikeään uneen, mieluisen unielämän hymy näkyi kasvoissa, nytkeilivät ruumiitaan, liikuttelivat sormiaan ja varpaitaan. Näkyi unielämässä olevan joku yhteinen leikkimistoimi käsillä. Äiti pani kiini uunin pellit, arveli poistua ruokahuoneeseen purasemaan jonkun voileivän illalliseksi, mutta ei tuntunut haluttavan. Illan kuhjassa lapsia illastaessaan, oli hänkin pureskellut voitaleipää maitopiimän kanssa, niin nyt ei kuulunut nälkää.

Jukke lähtökiireessään unohti Hannan kengät siihen oven pieleen lattialle, johon hän ne heitti ottaakseen lähtiessään ja viedäkseen kotiin paikattavaksi. Hanna otti kenkensä, pani sopelle halkoin nenään edes vähänkään valumaan eikä niitten kuivaamisesta ollutkaan etua.

Seisahti lattialle, katsahti huoneen ympäri näkyisikö mitään korjattavaa, johdatteli mieleensä olisiko ulkona tai huoneessa mitään epäkunnossa, mutta ei hän mitään senlaista keksinyt. Rängästeisen myrskyn pelottava jyrynä kuului nurkista, kellon yksitoikkoinen soinnuton käynti kuului seinältä, jonka vanhuudestaan tummuneet kasvot osottivat myöhäistä yötä. Tuo rauhaisesti nukkuvaa lapsiliuta suoja hieman arkaa mieltä ja hän tunsu vastustamattoman halun päästä itsekin kehtoon, sammutti lampun ja kallistui Kaisun viereen.

Mikähän sillä veli Jukella nyt oli, kun se oli niin omituisella päällä. Eihän tuo milloinkaan ole Antista niin kylmästi puhunut sitten kuin kerran on yhteen tultu. Muuten hän on aina niin tanakkatuntoinen ja toimellinen mies, mutta nyt se oli niin kummallisen lapsellinen. Nuokin kengät heitti tuohon, vaikka varmaankin sillä oli aikomus viedä ne kotiinsa ja ennen päivää jo tuoda ne minulle päiväksi jalkaan. No, on sillä joku erityinen ajatus mielessä, kun se oli niin hajamielinen. Eihän tuolla vaan naintipuuhat liene? Joko kyllästyisi siihen emännöitsijäänsä ja laittaisi omituisen emännän taloonsa? Vaan eihän siitäkään hommasta ole vielä kuulunut mitään, hetipä kyläläiset saavat viestin senlaisista asioista. Kun lienee vaan hiiskaustakaan senlaisista, niin heti se on ympäri kylää... Kyllähän siinä Vaaralassa on jonkunlainen menopaikka eikähän niillä suuria velka-asioita ole ja kun ne ovat niin tarkkoja, ihan viinan maistamattomia ne veljekset, niin jos ne vaan yhdessä pysyvät, niin mikäpä niitten on eläissä valmiilla tilalla, kunhan se Elsa ei vaan saisi ihan onnoksi kaivaa koko taloa, ajatteli Hanna köllöttäessään lastensa vaiheella ja nukkui hänkin.

IV.

Jukkea ei nukuta.

Jukke ei saanut unta koko yönä. Makuuhuoneessaan Vaaralan porttiluhdissa hän vuoteellaan viehkuroi, kääntelehti ja viehkuroi.

Viimme yönäkin oli jo ollut uni hyvin katkonaista ja nukkuminen aivan levotonta, mutta olihan kuitenkin muutaman tunnin puoliskon aina silloin tällöin nukkunut edes korvakuulolta. Vaan nyt ei tullut unen tapaistakaan kuuluviin. Mieli oli täyteläinen, asiat kaikki hyvästi ja tulevaisuus tahattoman lupaava. Siirillä ei ollut tietävästi kihloja eikä lähitienoissa ollut senlaisia poikamiehiä, joista Siiri ennen häntä huolisi. Pokke oli ihan kuin omassa tallissa, Antin tuhat markkaa olivat niinkuin käsirahoja isomman kassan siiressä. Suvannon kaupungin markkinat olivat lystimälleen kaukana, noin vaan kuukauden päässä, että kerkiää juuri tulla oikea talvikeli ja puhdistella sekä vähän lihotellakin ruunikkoa, Pokkea. Puhemieheksi oli Koposen ukko kaikista sopivin, se oli jo pyritellytkin ja oli muutenkin tuttava ja luotettava. Ja kaikki kävi kuin öljyssä, kaikki oli kuin kaavoin valettua ja mieli oli täyteläinen.

Mutta ajatukset eivät siihen tyytyneet, ne vaeltivat halki hanean maailman. Myrskyn vauhdilla kulkivat sekä mahdollisilla että mahdottomilla vuorillaan. Purjehtivatpa aina väliin tähtitarhan yläpuolellakin, autuasten sinisatamiin, aina kolmansihin taivosihin, jossa on monta asuinsijaa. Mutta luistivatpa sieltä alas syvyksiin, joitten pimeissä luolissa oli asunto pettäjillä, pärjääjillä, panetteliijoilla, valheellisilla, valapattoisilla, varkailla, huorintekijöillä, kateellisilla, toisen oman himoitsijoilla, houkutteliijoilla ja kaikilla niillä, joilla syystä tai toisesta ei ole osaa eikä arpaa taivaan valtakuntaan. Kohousivatpa sieltä ajatukset taas yläilmoihinkin, tuoden mukanaan suuria syytöslaskuja, joitten tuhraantuneissa tauluissa

kuvastui koko entinen elämäkerta. Näitä hän tahtoi työntää pois luotaan, viehkuroi ja kiemuroi vuoteellaan, kyyristyi kokoon, kätkeytyi peiton sisään, ummisti silmänsä, koetti hillitä ajatuksiaan ja nukkua koiran unta, eikö siihen tulisi oikea uni. Mutta kun uusi myrskyn puuska riuhtasi räystästä ja jyristi seiniä, niin silloin silmät remahtivat selkäpiilleen, ajatukset pemahtivat kuni riekkoparvi metsäkoiran hätyyttämänä hurjaan lentoon ja kiitivät hämääriin sokkeloihin, kunnes sieltä taas palasivat kotoisiin seikkoihin ja toivat mukanaan joko ihastuttavaa tai harmittavaa löytöä. Ja niin ei kukko käskien laulanut, ei tullut unta, vaikka olisi kuinka koittanut taivutella. Vaikka tuntui yötä olleen jo enemmän kuin seitsemän tavallisen yön verran, niin yhä Juken silmät kirkkaina harreilivat sysimustaan korkeuteen. Sisäinen toiminta oli vaan valloillaan, lakasi taivasta kuni myrskypilvet tuolla ulkona ja tahdon voima tuntui kokonaan loppuneen.

Viimein kuitenkin vaikenen sade, taukosi tuuli ja tummasti ullottavia tähtiä ilmautui sinne tänne öiselle taivaankannelle. Jukke kavahti istualleen, kuni säikähtynyt, kuuntelemaan kuuluisiko ulkona elon merkkiä. Suu hömmötti auki, silmät seisoivat ja korvat terotetut kuulemaan. Tallista kuului hevosten jalkain kopsetta ja vanha yskäinen kulkumuori rykiä kalkutteli pirtissä.

»Johan toki ovat yläällä, loppuihan viimein tämäkin yö», ihastui Jukke ja kömpi ylös. Pani jalkaan märät, saviset kenkensä ja työnty kartanolle.

Töhmerölle tuntui elämä. Pää oli kuin puusta, ajatuksia ei ollut ollenkaan, mieli oli kuin tervattu, suu maistui pahalle ja jäsenissä tuntui lamauttava raukeus.

Ei ollut vielä nousun aika, etelää kohti oli vasta otavan sarvet. Jukke haukotteli pitkään ja moneen kertaan, haukotteli että vesi tihkui silmistä ja luuli leukasaranain repiävän kahdeksi kappaleeksi. Puistalti päätään ja kaihoisesti virkkoi: »Olisi pitänyt saada nukkua. Ei tule muuten koreaa.» Palasi jälleen vuoteelleen, ajatteli: »antaa heidän vielä nukkua muutaman tuntisen, niin ajan ne ylös. Ja jospa tässä aamun korvassa tulisi unta, että saisin pikkusenkaan nurvahtaa edes siksikään, että silmät menisivät kiini, niin olisi sekin tyhjää parempi.»

Kului tuntia muutama, unta ei vieläkään tullut, ikäväksi kävi viehkuroiminen ja kadehdittavalle tuntui yhä antaa muitten nukkua. Nousi Jukke ylös, ajoi kaiken rahvaan pystyyn ja toimitti, että tänne tulee Hanna leipiään paistamaan heti päivän tultua. Elsalle varotti kovasti, että ei saa Hannalle osottaa mitään kannemieltä ja pitää auttaa häntä leipien leipomisessa.

Tämän toimitettuaan lähti Jukke Tannilaan paikkaamaan Hannan kenkiä. Rohkeasti astui Jukke Tannilan porstuaan. Hanna heräsi, kohotti päätään, terotti korvansa kuulemaan ja seurasi korvillaan askeleita, kunnes Jukke kiskasi oven auki ja työnty tupaan.

Keskelle lattiaa hän seisahti, puhalti voimakkaita henkäyksiä, rykästeli ja virkkoi: — »Yhäkö täällä nukutaan?»

»Mitäs sitä yöllä tehdään... Mikä sinua nyt ajelee, kun yösydämmellä olet kuhnamassa. Vasta ikään löi kello kaksi», virkkoi Hanna unen töhmeröisesti ja painautui vielä nukkumaan.

Mutta uni tuntui pakenevan, mieleen tuli ajatus, että ehkä se Jukke ainakin tuli paikkaamaan kenkiä ja hyvälle tuntui että se niitä vähänkään tukkii. Ei kuitenkaan kohonnut eikä ollut tietävinään Jukesta mitään, oli nukkuvinaan vaan ja ajatteli, että sanokoon Jukke asiansa, jos hän tuli sitä varten.

Jukke käveli lattialla, rykästeli, karasteli kurkkuaan, rykäsi taas ja ystävällisesti virkkoi: — »Kummasti vähän tämä yö on vasta kulunut, vaikka tätä on ollut olevinaan jo ihan nälkävuoden pituiselta. Minua ei ole nukuttanut. En ole vielä nukkunut en silmäni täyttä. Tämäkö sinun eleesi lienee huolestuttanut; tuntui niin pahalta, kun nuo toisen pirttiläiset sinua niin ahdistavat ja jokapäiväiset puutokset siihen pitävät likeltä, kuten tuokin kengän puutos. Tulin niitä paikkaamaan.»

Siinä kirkastui Hannan silmät, kääntyi selälleen vuoteellaan, mieluinen hymy lepäili kasvoilla ja tyytyväisesti virkkoi: — »Tuskinpa tätä elämätä kukkaisten ja ruusuin päällä saanee moni kulkea. Eikö ne liene puutoksensa muillakin. Kunhan taas Antti joutuu kotiin, niin kyllä meiltä puutokset pakenevat. Ja toisen pirttiläisetkään eivät ne meitä purasematta nielase. Saahan nähdä, että aisoissaan pysyvät, kunhan isä tulee kotiin, vaikka ne meitä kunnottomuuden päähän ahdistelevat.» — Nousi istualleen sängyn laidalle, hieroskeli kangistuneita käsivarsiaan, peitteli lapset ja nousi laittamaan tulta lamppuun ja hommaamaan kahvia suutarilleen, kun kuuli, ettei se ollut nukkunut koko yönä.

Jukke oli tuonut kotoaan härän pääkkönahkan paikkanahaksi, kasteli sitä aina vesiämpärissä ja irvillä ikenin oikein hartian voimasta väänteli ja varmasti lausui: »Tuossa on paikkanahkaa, että tukkeutuu reijät. Ei tuule reijistä kuin tuolla paikataan. Se kestää tallailta kotvemmaisena kuin minä tuosta näverran paikat. Sen sanon, ettei tarvitse niitä jälkiä heti parsia.»

Hanna liemakehti hyväntuulen näköisenä, kahmerehti pieniä puita, joita oli uunin ja seinän väliin

syttöpuikseen varustanut kuivamaan. Pani ne uuniin, viritti tulen niihin. Ne rupesivat oikein riehakasti palaa rekottelemaan ja loimottavat liekit yhdessä lampun valon kanssa valasivat koko huoneen ystävällisen näköiseksi. Näytti se mielestä monta kertaa somemmalta kuin illalla. Hetipä siinä uunin kielellä kiehahti kahvikin.

Hanna ketterästi toimitti pöydälle kaksi paria valkoisia kultaranteisia kahvikuppia, kerma-astian ja sokerikorpon. Pani parin lastua rinnakkain pöydän nurkalle, niitten päälle nosti kullan hohtavan kahvipannunsa ja kodikkaalle tuntui taas elämä. Hanna laski kahvia kumpaiseenkin kuppiin, laski pannunsa siihen entisille teloilleen ja kehotti Jukkea tulemaan pöydän luo. Jukke istuikin tuolille pöydän vierelle, jossa kahvikupit höyryivät ja vaahtorot pyöriskelivät kahvin pinnalla. Mitä vaahtoresiteitä tähysteli kumpaisenkin silmät mihin ne sammuu, mutta ne kumpaisessakin kupissa tupsahtivat Juken puoleisiin laitoihin.

Hanna hymyillen ystävällisesti virkkoi: »Sinun puoleesipa nuo näkyvät kaikki rahatkin kiertyvän.»

Jukelle hykähti nauru oikein sydämmen pohjasta, muisti Antin tuhatta markkaa, leimautti iloisen katseen Hannaan ja lisäsi: — »Minähän niitä tarvitsenkin ja silloin ne ovatkin rahat kotonaan kun ne ovat minulla.» — Otti kahvikuppinsa ja hyvälle tuntui mieli. Mielestä oli kahvikupissa kierteleväin vaahtorojen hänen laitaansa sammuminen aivan varma viittaus, että ne Antin tuhannen markkaa ovat niinkuin tulevia hänelle, ja taskussa oli jo viisikymmentä markkaa aluksi, niin kuka oli rikkaampi näissä kuuluvin. Kyllä sietäisi isännäksi sanoa eikä Jukeksi, ajatteli hän ja ryyppiskeli kahviaan.

Kahvi oli juotu, Hanna korjasi kahvineuvot pois, Jukke siirtyi uunin eteen tuolille istumaan, riisui jaloistaan kenkensä, tarjosi ne sisarelleen kehuen että: »Tuossa on täksi päiväksi kengät jalkaasi, ettei turska niissä jalkineet, vaikka suossa seisoisit yhden päivän. Ne ovatkin kotoisin nahkan vierestä ja ne ovat olleet voiteen luona, etteivät sentään vääntele jalkojakaan.»

Hanna kopperehti kuivia sukia, pujotti niitä jalkoihinsa, vetää kurautti Juken pitkävartiset, saveen tahrautuneet kengät niitten päälle ja alkoi toimittautua karjaansa ruokkimaan.

Jukkea siinä uunin paisteessa rupesi painostamaan, ajatukset olivat ikäänkuin seisonet, matalassa otsassa tumman punertava paksu nahka vetäytyi ankarolle poimuille, musta tasainen harjastukkainen hiusmarto laskeutui alas otsalle, että paksukehäinen nenä moslotti aivan hiusmarron rajassa keskellä otsaa, puistalti päätään, ähkäsi ja painavasti virkkoi: — »Minulla tuntuu pää tulevan semmoiseksi pökiöksi että se alkaa kannattaa seinästä seinään... Ei ollut kahvistakaan apua eikä parannusta.» Katseli taas liekottelevaan uuniin, puistalti päätään ja koetti virkistäytyä, mutta silmät vaan vetäytyivät välinpitämättömän ja samean näköisiksi ja kasvoissa kuvastui lamauttava väsymys. Katsahti sänkyyn, jossa lapset niin herttaisen näköisinä nukkua kyyhöttivät, mutta äidin tyhjä sija sängyn laidassa näytti niin houkuttelevan näköiseltä. Puistalti taas päätään. Silmät vetäytyivät sängyn puoleen ja itseksensä virkkoi: — »Mutta minua tuntuu nyt rupeavan niin ihmeesti raukasemaan, että minä en jaksa kahta korvaani kantaa. Minäpä hieman köllötän tuossa sängyn laidassa.» — Sen sanottuaan kallistui siihen äidin sijalle vuoteelle. Pari kertaa kankeasti lupisti silmiään, suu vetäytyi auki, hengitys raskeni ja kohta muuttuikin raskaaksi kuorsaamiseksi.

Lasten unimielisiin korviin alkoi kuulua kuorsauksen jyrinä. Silmät kirkastuivat, leivesivät pyöreiksi kuni suitsirenkaat. Lapset yksi kerrallaan kilmasivat lattialle, hieman arasti katselivat vielä nukkuvaa. Ja kun tunsivat sen Jukeksi, niin jättivät siihen ja rupesivat hilmerehtämään omissa askareissaan.

V.

Jukkea nukuttaa.

Päivä oli jo valennut kohta valkeimmalleen. Jukke vielä nukkui henkiahieverinä sängyssä. Vaaralasta tuotiin sana, että uuni on jo lämpiämässä, pitää tulla leipomaan.

Äiti toimitti lapsille ruokaa, varusti ruokahuoneen pöydälle leivän, vilautasen ja viilipytyyn, josta käski Mantin osottaa Jukkea syömään sitten kuin se heräjä. Muuten varotti lasten olemaan hiljaa, että Jukke saa tarpeekseen asti nukkua, kun ei viime yönä kuulunut nukkuneen. Ja eipä hänellä nyt ollut mihinkään kiirettä kun hänellä oli jalassa Juken kengät, niin vaikka nukkuisi koko päivän, kerkiäisihän tulevan yön seutuna paikata kengät huomiseksi jalkaan.

Äiti valjasti oriin reen eteen, kantoi taikinasaaavinsa rekeen ja meni leipomaan Vaaralaan...

Päivä oli jo jälellä puolen kun Jukke kuorsaili ja puhkaili ihan hievahtamatta paikaltaan, mihin oli kerran kallistunut.

Äiti oli jo tullut leivänpaistannasta kotiin, jakanut lapsille voileivät lämpimäisleivästä ja istunut pöydän luokse päivän valossa ompelemaan Matin puolivillaista mekkoa. Mutta Matti ihastuneena uudesta mekon saamisestaan rupesi voileipää syödessään pitämään korkeampaa puhetta.

Tämä kuului Juken unenhoureiseen korvaan, silmät remahtivat auki ja uni pakeni. Silloin hän hyppäsi istualleen, töllisteli ympärilleen, pyyhki univettä suupielistään ja tyytyväisesti virkkoi: »Jopa se kerkesi tulla päivä ihan valkeimmalleen... Nukahdin toki tuohon... Nukuin niin makeasti... Oikein sikeästi nukahdin». Sujutteli ruumistaan, nousi seisalleen, kävellä törkkäili lattialla, punalteli päätään ja vakuutteli: — »Selvisipähän pääni. Teki hyvää tuo nukahtaminen. Tuntuu ihan toisenlaiselle elämä kuin äsken, vaikka niin vähän... Lienenkö tuntia parin ollut tuossa pitkänäni».

Hannan kasvoissa näkyi hauska hymy, mutta ei kuitenkaan virkkanut mitään, ompeli vaan Matin mekkoa.

Jukke yhä hiljalleen käveli lattialla, väenteli ruumistaan ja hieman oudostellen virkkoi: — »Ruumis tuntuu niin kankealle. Miten lienee tuossa niin painunut. Vaan kaksipa siitä, kunhan pääni selvisi... Nukunta se lääketä on. Vaikka sitä ei toisinaan paljoakaan tarvitse, vaan ilman sitä ei tule ei viikkoakaan aikaan».

Aurinko selvisi pilven takaa. Tuvan sivuikkunasta paistoi se valkoiseen uunin rintaan ja synnytti siihen ihanan, punertavan varjon.

Juken silmät pyöristyivät. Hän siirtyi akkunaan. Oudostuen töllisti aurinkoon, siirti silmänsä kaukana siintäviin vuoriin. Havaitsipa etelän kohdalla seisovan mahtavan Koljon vuoren lähinnä kaikista vuorista, jonka korkeimman kuhmun läntisessä syrjässä oli puolen päivän piiru. Katsahti taas aurinkoon, joka oli jo kauvas jättänyt puolen päivän merkin Koljon vuorella ja lähene laskuaan, katsoi taas Koljon vuoreen ja taas aurinkoon ja nolostuneena hieman äissään virkkoi: — »No iltako nyt... No kauvampa siinä». — Punalti päätään. — »Jo minä arvelinkin... No sepä kumma... En muista, että minua olisi uni pettänyt».

Hannasta tuntui vaan hyvälle että sai koko päivän pitää Juken kenkiä ja mieluisesti hymyillen mukautti: — »Tallessa on ikä eletty elämätöin tietämätöin. Tuleehan päivä toinen, jos yksi on mennyt». Otti uunin suusta kahvipannunsa, jonka oli pistänyt lämpiämään, kun siinä vielä oli tämän aamuista kahvia. Laski siitä pöydällä odottaviin kuppiin ja kehotti Jukea tulemaan unta huuhtomaan suustaan, että sitten paremmin maistaisi ruoka.

Juken puoleisessa kupissa pyöriskeli taas pari pientä vaahdisoreta, jotka näyttivät rientävän Juken puoleiseen laitaan.

Hanna muisti tänä aamuna vaahdisoreitten miellyttäneen Jukea, niin taas naurusuun virkkoi: »Sinun puoleesi ne aina vaan näkyvät rahat kiertyvän. Minä en näy saavan en pennin kyökkää».

Jukke muisti taas sitä Antin tuhatta markkaa. Sydän hyppäsi, että äsken tosi kun toinen kerta. Tuntui aivan varmalta Siirin kihlaus, Poken kauppa ja Antin tuhat markkaa. Siirti tuoliaan likemmäksi pöytää, istui siihen ja hymysuun katsoi kahvikuppiin, jossa hienon harmaan höyryn seassa vielä hiljaa kierteli muutama pieni vaahdisore. »Sano arpa syitä myöten, elä miehen mieltä myöten». Ja yhä kiinteämmin terottui silmä siihen kiertelevään ja pienenevään vaahdisoreeseen. Ja tarkasti, ilman hengähtämättä seurasi sen kulkua, kunnes se viimein vierähti Juken puoleiseen laitaan, johon se kokonaan sammua tupsahti ihan silmänräpäyksessä. Paksut huulet vetäytyivät hienoon mieluiseseen naurunkihnaan ja silmissä loisti leppoinen ihastus, kun otti kuppinsa käsiinsä ja rupesi siitä ryyppimään kahviaan.

Kahvipannu teki sen häpeän, ettei tullut kuin yhdet kupit vaan ja lapset jäivät aivan ilman. Tosin niille ei äiti halunnut paljoa antaakaan, vaan kun lapsilla on osattuutta mieli karvas, eikä osan vähyyttä, niin oli äiti jonkun herneen antanut kullekin. Mutta nyt saivat tyytyä vaan sokeripalaan ja lämpimäisleipäisiin voileipiinsä, joita tähteitä oli vielä heillä käsissään. Äiti korjasi kahvineuvonsa pois, toi pöydälle kaksi lämpimäisleipää, vadillisen lihavuoluja, vilautasen, viilihilukan ja lusikan sen viereen. Kehotti Jukea rupeamaan syömään.

Jukke tunsu povessaan vinkeän hiukaistuksen, jonka vaikutti näkeminen mieluista ruokaa niin lähellä. Odottamatta toista käskyä, tarttui hän ruokaan käsiksi; unohtaen kokonaan nuoren sulhasmiehen ja arvokkaan talonisännän ryhdikkäisyyden, rupesi syödä harnimaan oikein kilvassa.

Pieni Matti seisattui lattialle katsomaan, kun Juken harjastukkainen pää alituistaan nieskitti, sen

mukaan kuin leuvat liikkuvat. Kummeksien sitä Matti katseli pitkän hetken, mutta siitä ei Jukke perustanut mitään, veti vaan kuohkeita leipäpalasia ja rasvaisia lihakimpaleita ehtimiseen toista toisensa perästä puoleensa ja viiliä heitteli sekaan kuni koneeseen. Suu myllysi myötään täynnä kuni tiilentekijän savitynnyri.

Mutta viimein Matti juosta kiimasi ruokahuoneeseen, tarttui äitiin syliksi ja loistavin silmin pehmeällä lapsen kielellään toimestaan virkkoi: »Tuo Jukke työpi monta viiti palatta».

Äiti leimautti iloisen katseen Mattiin ja herttaisesti virkkoi: »Anna Juken syödä. Sillähän on nälkä, kun se on vasta nukkumasta noussut. Mikähän sinullakin on aina kun nukkumasta nouset».

Matti ei vieläkään näkynyt ymmärtävän asian oikeata laitaa. Mielti hetken ja sitten ketterästi virkkoi: »Minäpä noutenkin aamutella».

»No Jukella on sitä nälempi, kun hän on nukkunut koko päivän syömättä», virkkoi äiti hymysuin ja taputteli kädellään Matin punottavaan poskeen.

* * * * *

Ilta oli jo pimennyt melkein yöksi. Hieno päivän kajaksen kellahtava juova häimötti lännen kaukaisella rannalla. Mutta pohjoisessa metsien latvoilla loihuili valtavat revontulet. Ja kun päivän viimeinen kajak kokonaan vaipui lännen vuorien helmaan, niin silloin revontulien monivärisinä hulmuilevat liekit kulovalkean tavalla kohosivat aina korkeimmalle taivaslaelle ja peittivät kokonaan pohjoisen taivaan kannen.

Tätä liekkien vallatonta taisteloa korkeuden vuorilla katselivat Hanna ja Jukke Tannilan perikkunasta aivan työttömin käsin. Huone sai ikävän kaamean valon ja lapsetkin hyppyyksissään tulivat äidin viereen istumaan. Mutta kun näkivät ettei äiti pelkää, niin eipä hekään pelänneet. Tyynesti, äänettöminä vaan istua ketrottivat kuni kanan poikaset yöpuullaan emänsä vieressä. Suurilla silmillään vaan seurasivat taivaan kannella sinne tänne sinkoilevia liekkivirtoja ja vuoroon aina katsoivat äidin silmiin, että mitä niistä äiti pitää.

Mutta yhtäkkiä ilmautui sekaan punertaviakin liekkiviuloja. Jopa huilahteli ihan veripunaisiakin suortuvia, jotka kuitenkin silmänräpäyksessä vaalenivat toistenlaisiksi. Mutta uusia samanlaisia siellä täällä kaukana ja likellä hulmahteli esiin aivan ehtimiseen. Tämä rupesi äitiä kammottamaan. Rupesi hieman vapisemaan. Tarttui Juken käteen ja hienosti väristen lausui: »Olipa hyvä, kun olit täällä... Tuo ei ole oikeaa... En ikänäni ole nähnyt tuonlaisia... Huh... Mitä tuo nyt merkitsee...»

Koko pohjoinen taivaan kansi aaltoili veripunaisena kuni lainehtiva meri, mutta Jukke ei ollut millänsäkään. Lystin tuulen näköisenä vaan silmät rävähtämättä katseli liekkien hurjaa kilpa-ajoleikkiä ja odotti mitä tuosta lopuksi tulee.

Viimein rupesivat liekit hajoamaan ja muutamia niitä vierähti aina etelän vuoriin asti. Mutta silloin rupesivat harvenemaan ja tuokion kuluessa sulivat kokonaan ja katosivat äärettömään tyhjyyteen. Ainoastaan virkeät tuikkivat tähdet jäivät valvomaan ja niukasti valaisemaan syksy-yön kuutonta taivaan kantta. Ja pimeään syvyyteen kätkeytyi uneksiva maa.

Hanna pani tulen kattolamppuun, asetti sen niin suurelle kuin taisi. Haki vielä ainoan kynttilänsä pöydälle palamaan, että tulisi enemmän valoa. Koko ruumista karsei salaperäinen pelon tapainen arkuus. Istahti pöydän taakse penkille, otti sukan kudelmansa, puistalti itseään ja syvästi kaihoen sanoi:

»Huih, kun tuntui ilkeälle. Olivat niin kamalat nuo revontulet. Koko ruumistani luistelelee niin oudosti... Mitähän hänestä hyvä Isä näyttäneee. Ei se pateetta mene tuonlainen ilmestys... Sota mahtanee tulla... Huih, miten tuntuu oudolta... Olipa toki onni, kun olit täällä. Minua hurmasi yhden kerran silloin kuin hoilahti koko taivas punaiseksi ja tämä huonekin näytti ihan punaiselta. Niin hurmasi päätäni ja vihiasi sydäntäni että pyörtyväni luulin. Ja likeltä se olisi pitänytkin, jos vaan olisin ollut yksin noitten lapsisirkkain kanssa... Kuoluvuottahan ne vanhat tietäjät kuuluvat nyt ennustavan. Sen edelläkö lienee tuo ollut. Ja minäkö kuolen ensimmäiseksi, kun minuun kävi tuo ennustus niin pahasti».

Matti ja Kaisu tulivat äidin viereen istumaan, panivat päänsä hänen helmaan ja Matti nyrpeästi virkkoi:

»Ei äiti taa kuolta».

Äiti taputti Mattia poskelle: »Eihän toki Jumala salline sitä. Ei joutaisi äiti vielä kuolemaan, kun on Matti ja Kaisukin niin pikkuiset».

Manti remautti iloisen katseen äitiin: »Enpä sitä ole minäkään vielä hyvin suuri».

»Et ole sinäkään vielä liian suuri. Kaikki tarvitsette vielä äitiä ja isää, mutta milloin tulee isä... Kaukana ehkä on isä vielä... Jumala pitäisi tervennä häntä siellä ja meitä täällä, niin sitä hauskempihan pitkän ajan perästä taas olisi tavata isän meitä ja meidän isää», lohdutteli äiti.

Matin poskia pullisti hyvä ajatus. Silmät harreilivat, pää kallisteli sinne tänne, puoleen ja toiseen, katsahdelti sitten äitiin, Kaisuun ja Mantiin ja iloisesti alkoi kertoilla:

»Tittä kun itä tuopi nitua ja linkilöitä ja ja lutinoita ja ja tokelia ja ja pipalia ja ja makeitua ja ja ... ja ja nitua, niin tittä myö taahaan niin tuulia kämpäleitä nitua ja ja kolkean läjän kitinöitä ja makeitua. Niitä tyyvään tittä monta viiti päivää».

Äiti kutoi käsillään sukkaa ja hymyillen katseli toimestaan tuumailevaa Mattia.

Jukke ei vieläkään muistanut ruveta kenkien paikkukseen. Oli vaan eksynyt omiin ajatuksiinsa. Hän oli päättänyt, ettei hän siitä yhdeksi taloksi rupeamisesta rupea puhumaan, ennenkun Antti tulee kotiin ja sitten jos Antti ei muuten taipuisi ruunikon kauppaan eikä taipuisi mitenkään antamaan sitä tuhatta markkaa markkinarahoiksi. Sillä Siirin kanssa ne sujuisivat asiat sitä paremmin mitä enemmän olisi rahaa. Ja eihän ne tyhjään menisi, jos niitä vähän tuhlautuisikin, kun Siirillä on neljä tuhatta huoltajan takana, jotka ovat irti silloin kuin on häät pidetty. Mutta nyt oli muuten sangen hyvä tilaisuus siitä yhdeksi taloksi rupeamisesta ottaa puheeksi kun Hannalla tuntui olevan niin suuri turvallisuuden tunne häneen ja puutokset täällä kotona ovat suurimmallaan, jotka halventavat kodin arvoa. Niin näytti se olevan ainoa paras tilaisuus ruveta siitä puhumaan. Katsahti lamppuun, kynttilään, katsahdelti Hannaan, lapsiin erikseen itsekuhunkin ja taas lamppuun, kynttilään, Hannaan, lapsiin ja Hannaan. Karasti kurkkuaan ja hieman arasti virkkoi:

»Minulla tuli itsestään tässä mieleeni semmoinen ajatus... Semmoinen soma aatos, että en malta olla sitä sinulle sanomatta».

Hannan kasvot hieman punastuivat, vilkasi kiinteän kysyvän silmäyksen Jukkeen ja tyyneästi hymyillen hieman leikkisästi kysyi:

»Mikäs aatos sieltä nyt tulee? Anna vaan tulla lämminnä käsiin».

Jukke rykäsi. Suu vetäytyi niepseään naurun kihnaan ja hyväntuulen näköisenä alkoi: »Niin... Minun mieleeni juolahti ajatus että, että me rupeamme yhdeksi taloksi».

Sen pitemmälle ei Jukke kerinnyt, kun Hanna leikin varjossa kysäsi:

»Niin, kuka ja kuka?»

»Sinä ja minä!» virkkoi Jukke naurahtaen suusta sanaa katkasten vastaukseksi.

»Mistä sinä nyt semmoisen löysit?»

»Tuli vaan omia teitään mieleen,» vastasi Jukke tosissaan. »Mutta se ei olisi hulluinta, jos se oikein ajatellaan».

Hanna ei jatkanut sitä puhetta, hymyili vaan itsekseen ja painoi päänsä kumarruksiin ikäänkuin kätkeäkseen kasvojaan ja neuloi vaan neulettaan.

Jukkekaan ei oikein arvannut mitä sanoisi, joka miellyttäisi. Odotti eikö Hanna sanoisi aluksi jotakin, mutta sitä ei tullut, niin Jukke alkoi kertomuksensa oikein taloudelliselta kannalta.

»Sen minä kyllä sanon että Antista ei ole isännäksi... Siitä ei tarvitse pahastua. Sen minä kyllä olen merkinnyt, että Antilla ei ole isäntämiehen luontoa semmoista kuin esimerkiksi minulla on... Minulla se juuri on isännän luonto».

Ravisti hieman päätään ja lisäsi:

»Minä saattaisin hallita vaikka kuinka suuren talon. Siihen on minulla aivan syntymäluontainen taipumus... Niin — katsohan kun minä selitän, miten lautasiaan myöten ne menevät kaikki asiat. — Nyt niinkuin sinä tiedät, meillä on täysi ele. Joka puolelta ihan kukkuripää ele. Sanalla sanoen Takkulaisen sanaan mitä meillä puututaan, sitä meillä ei tarvitakaan... Mutta meillä kun on tuota vähän niinkuin tuota, niinkuin velan suonta. Mutta tämä teidän eleenne aivan luineen lusikoineen joutaisi rahaksi. Niillä maksettaisiin velat, tupsautettaisiin aivan yhteen sanaan. Ja vieläpä jäisikin rahoja tuota niinkuin käsirahoiksi talon hoitajalle, niin silloin ei olisi asiat enää kierossa. — Mutta katsohan. Jos nyt esimerkiksi Antti tuopikin rahoja, niin ne tässä tätä pientä talon nurkkaa hoitaessa hupenevat kuni kuumille kiville ja puutokset ovat arvollaan. Mutta meillä on toisin, meillä on talo täyteläinen. Omat miehet tekemään työtä, niin meillä ne näkyy rahat, meillä ei hupene tuhat markkaa kuin tina tuhkaan.

Ja kyllä Antti sen itsekkin tietää, että minä olen isännäksi sopivampi kuin hän. Siihen on minulla ihan luontainen luonnon taipumus. Se on minulla ihan luontaista ja sen minä sanon, että se talo ei ole autio, jossa minä olen isäntänä».

Hannan mielessä tuntui, että pitäisi siihen jotakin sanoa, mutta ei selvinnyt, mitä oikein sanoisi. Tuo tuuma yhdeksi taloksi rupeamisesta jylähti mieleen niin somalta ja kummalliselta. Vaikka hän sitä aatetta koetti karkottaa luotaan, niin kuitenkin se kodikkaisuus, vieraanvaraisuus ja ystävyys, mitä Vaaralassa päivällä osotettiin, paistoi mielessä niin kirkkaalta, herttaiselta, puhtaalta ja lämpimältä kuin kesäaamu. Ja tuntui se aivan eksyksissä olemiselta asuminen Tannilassa vierasten ja kateellisten ihmisten kesässä.

Tätä mieltään ei kuitenkaan Hanna mitenkään ilmaissut. Ja tätä paitsi olihan Tannilassa isällä koti, jossa hänen perheensä asui ja johon hän oli perheelleen kodin laittanut, ja siltä puolen katsoen näytti vaan houraukselta ruveta ajattelemaan Vaaralaan muuttamista. Mutta mielessä yhä tuntui, että jotakin asiallista pitäisi sanoa Jukelle vastaan. Vaan kun mielessä väkisinkin pyöri tuo selittämätön arvoitus, niin ei parhaimmalla tahdollaankaan löytänyt varsinaista sanottavaa. Niin tekeytyi leikilliseksi ja leikin varjossa virkkoi:

»Aivanhan sinä nyt puhua leskuttelet kuin sinulla ei olisi poskiluitakaan. Mies puhua vestelee kuin valmista asiaa, vaikka asiassa ei ole hihaa eikä helmaa. Mikä isäntä se on, jolla ei ole emäntää?»

Jukke kekautti päätään: »Kyllä isäntä emäntiä saa, jos haluaa. Kyllä sitä hevosia saa, jolla talli on».

»Ei se ole otettava niinkuin leipä kaapista».

Juken mieli meni Siiriin ja hämmentyi siihen ne talousajatukset. Mutta kun taas oli ajatellut muutamia kertoja päänsä ympäri, niin alkoi tuntua liiaksi lyhyeen loppuneelta se yhdeksi taloksi hommaustuuma, ja etsi hän taas syitä päästäkseen uudestaan alkuun, vaan kun oli äsken jo puhunut puolestaan pääkohdat täydessä laveudessaan, niin tuntui se, että siihen oli Hannan vastattava. Niin tekeytyi totiseksi ja tutkasi:

»Mutta sanoppa todellakin ajatuksesi tässä asiassa. Eihän puhe asiata pilaa, eihän siltä tarvitse siitä tulla kokoakaan, vaikka siitä tuumitaan valmiiksi, mutta eihän tuo mahdotontakaan ole. Sanohan suusi puhtaaksi».

Hanna ei saattanut enää tekeytyä leikilliseksi eikä kuitenkaan tahtonut mieltään ilmaista. Otti totisen muodon, venytteli sukankudelmataan, mitteli sen pituutta ja venytteli sitä sekä leveydelleen ja pituudelleen ja totisesti virkkoi:

»Sehän on vanha sananlasku, että sinne naula menee, mihin kurikka ajaa. Minä menen mihin Antti viepi... Mutta meillä on tässä tätä maan nurkkaa siksi, että rypysijaksi, että kun Antti heittää pois ne kulut, kun on päästy velattomaksi, ja rupeaa hoitamaan maataan, niin me eletään tässä kuin mesi mättäässä. Paljon päälle me emme pyrikkään».

»Hym! Anttiko heittäisi pois matkustukset. Ei, ehei veikkonen! Eihän tukkilaisten aika kulu missään muualla kuin siellä. Tukkilaiset ovat kuin omituinen kansa, ei niitten aika kulu maatyössä enempi kuin mustalaisten. Anttikin on siihen siksi lyöpynyt, että sille tulee ikävä maatyössä», virkkoi Jukke päättävästi.

Tuo sana »tukkilaiset» hipasi Hannaan kolkosti. Ei hän koskaan soisi Anttia tukkilaiseksi mainittavan, mutta minkäpä sille teki, kun se kuitenkin oli tukkityössä, niin tukkilainenhan se oli. Mutta hänen mielestään olisi kuitenkin Jukke voinut olla nimittämättä häntä tukkilaiseksi. Tunsu mielensä hieman ynseäksi ja tympeästi vastasi:

»Kyllä se ei siellä lystikseen ole, vaan mistähän runsaamman palkan saa, niin siellähän sitä on. Ja ihmisiä ne ovat tukkilaisetkin».

Tuon viimeisen lauseensa sanoi Hanna pontevasti, jotta Jukke kuulisi, ettei hän siitä pidä, että Anttia sanotaan »tukkilaiseksi», näpisti suunsa kiini, josta näkyi, ettei hän enää tahtonut puhua asiasta, ja näytti kyllästyneen näköiseltä koko seuraan.

Jukke kun näki Hannan pahentuneen, niin mielessään hieman katui sitä, kun oli Antista niin sanonut, mutta arveli kuitenkin, että ei sen arvo siinä alennut. Vaikkapa hänellä nyt olikin tuhannen markkaa rahaa, niin eihän hän sentään periältään ole kuin petäjäleivällä huhmaren vieressä kasvanut pahasen mökin poika. Viitalasta hän on kotoisin, se ei tule paremmaksi, vaikka hänellä olisi kymmenen tuhatta rahoja. Joka lantiksi lyödään, se lanttina pysyy.

Mutta Hannalle mieliksi aikoi hän nyt puhua Antista parempaa. Ei niin pahaa, jossa ei jotakin hyvää.

Olihan Antissa hyvätkin puolensa; jos ne hyvät puolet eivät olleetkaan niin erittäin suuresta merkityksestä, niin oli ne jotakin ainakin Hannan mielestä. Ja totisesti alkoi:

»Se sillä Antilla on kiitettävä puoli, että se on niin taipusa eukkoonsa. Olen nähnyt, että sinä saat pyörittää vaikka ympäri sormesi, sinä saatat sitä vetää nenästä, vaikka kaivoon taluttaisit. Sen olen nähnyt, ja jos sillä sitä tapaa ei olisi, niin en puhuisi mitään tästäkään yhdeksi taloksi rupeamisjutusta. Ja sinä kun kerran ruvennet tähän asiaan, niin kyllä sinä saat Antin taipumaan... Minulla on tämä sinun joukkosi huolessa ihan kuin oma joukkoni. Ja tuntuu minusta, että tämä on enemmän sinun joukkoasi kuin Antin, niin haluan laittaa sen semmoiselle jälelle, jossa ei ole honkien hosuttavana. Niin, Antti kun tulee kotiin, niin sinä saatat sille tästä tuumata. Minulle on se ... no en huoli sanoa... Sinun kanssasi kyllä sovin, sinusta olen aina parhaiten pitänyt. Niin, Antti vaikka kulkekoonkin tukkitöissä, se on sitä parempi, kunhan vaan rahaa tuopi, ja silloinhan hänellä ei ole joukostaan huolta. Sanalla sanoen, se sillä Antilla on mainio ominaisuus, että sinuun taipuu. Kun se kerran sinuun taipuu, niin kyllä me se saadaan sujumaan mihin tahdotaan ja mihin tarvitaan. Hän kun on nyt päässyt rahatienesteihin käsiksi, niinkuin näyttää, niin annetaan tienata; kyllä me saatamme hoitaa rahat ja talot. Ja siinä tapauksessa se Antti täyttää ihan miehen sijan tässä yhteiskunnassa, paremmin ikään kuin muuten mitenkään.»

Tuossa Juken puheessa ilmaantui jotakin semmoista epämiellyttävää, niin Hanna toivoi sen loppuvan mitä lyhempään. Katkaistakseen Juken puhetta, muistutti kenkään paikkuusta, mutta Jukke sanoi hänellä olevan kotona toiset kengät itselleen huomiseksi, lupasi ne kenkensä Hannalle siksi aikaa, kunnes hän kotonaan Joonalla paikkuuttaa ne kengät. Mutta avojaloin hän ei voinut mennä kotiin. Kun ei sopineet Hannan repaleet hänen jalkaansa, niin pani omat kenkensä kotimatkaksi ja aikoi ne aamulla tuoda tai lähettää. Hanna pelkäsi, että hän voisi jäädä aivan kengittä huomiseksi, niin kielteli Jukkea viipymään täällä ja paikkaamaan ne paikoillaan. Mutta Jukke vaan nyökäytti päätään ja tarmokkaasti huomautti:

»Jolla on kello kaulassa, sen on pää painossa. Minua tarvitaan kotonakin. Ei pala kotonakaan kauvan tuli, jos minua ei alkaisi näkyä».

»No eihän sinulla nyt siellä imevää ole kotonakaan, jos nyt tämän yön täällä viipyisit?» esteli Hanna. Mutta Jukke ei totellut, toimittautui vaan tielle, kun näki että kello oli kohta yhdeksän.

Hanna saattoi Jukke-veljeään rappusille asti ja ystävällisesti virkkoi: »Aivan tervapimeä. Miten sinä osaat mennä... Voi, voi, kun et ollut yötä». Puistalti ruumistaan ja lisäsi: »Hyi, kun minulla on vielä nahkassa se äsköinen kamaluus niistä revontulista. No, ole nyt täällä yötä, voithan aamulla mennä varhain. Palaa vaan takaisin tänne huoneesen minun huvikseni. Et tule turhiin, usko pois».

»Akka tieltä pyörteleksen, ei mies pahainenkaan», virkkoi Jukke ja jalkatarkalta lähti astua haromaan öistä kartanoa hieman häämöttävää porttia kohti.

Hanna paitahihaisilla käsivarsillaan rintaansa puristaen hieman viluissaan seiso rappusilla ja kuunteli kunnes Juken epätasaiset askeleet pakenivat kuulumattomiin ja Juken peikkomaiselta näyttävä mateleva olento kokonaan sulusta yöhön, palasi tupaan lasten luokse ja revontulien kamakka muisto oli kylmänä kivenä povessa. Eikä haluttanut enää valvoa, teki vuoteensa ja laittautui nukkumaan.

Tavalliselle sijalleen lastensa vaiheille kallistui Hanna, jossa vielä unettomat silmät johtuivat tuvan peri-ikkunaan tervehtimään pohjoisen taivaanrannan välinpitämättömän näköisesti vilkuttavia tähtiä.

Niitä autuaan otsan puhtaasti viattoman näköisiä silmiä katseli Hanna ja pyhän hienosti sulavan mielen ylennyksen tunki johtuvan sielunsa himmeihin kammioihin. Käänti hieman päätään, niin silmiin avautui tuvan sivuikkunasta etelän ja lännen rinta lukemattomine tähtineen. Siinä laskeutuva ehtootähtikin iloisena liekehti levitellen kultasiipiään jääneille iloiseksi hyvästiksi, rientäessään autuasten maahan. Siihen asettui Hannan kuljeskeleva silmä.

»Tuolla ... tuolla tuon sinikannen, tuon tarhan tuolla puolen on se asumus, jossa ei päivän murehet eikä huomisen huolet paina mieltä.

»Siellä on pieni Saimikin, se kultaperhonen... Vuosi sitten se kultakäpynen kiikkui tuossa rinnoillani ja sommitteli kieltään sanomaan ymmärrettävästi. Mutta siellä on hän. Ei paina mieltä ikävä, ei huoli. Ei elon vuoria himmennä autere hämärän toivon.

»Siellä on Saimi, sisaruksista nuorin. Siellä oli hänen osansa, mutta missä on meidän, jotka ryvemme täällä elon tunkioissa. Missä on osa näitten kolmen vieressäni nukkuvan, joitten liina on vielä puhdas, mutta jos he viipyvät täällä, missä on heidän osansa — missä...»

Hiipivä uni ummisti silmät, käsi unohtui suoraksi lasten päälle kuni hyvän enkelin suojeleva siipi. Kasvoihin palasi viehättävä hymy ja rauhallisesti lainehti rinta.

VI.

Hanna saa Antilta kirjeen.

Aamun hohtava koite oli jo itäisen taivaan poutaisella rannalla, josta kainosti hymyilevä himmeä valo levisi vuoriin ja laaksoihin. Kummun kuusetkin ihastuksissaan korvat pystyssä seisoivat tynesti odottaen päivän sanomia.

Kointähtikin riemuisena liekehti koitteen rajalla ja kiirehti valoa kohti.

Silloin nousi Hanna, pukeutui päivän työpukuun ja hyräillen erästä lasten aamuvirttä irtanaisin mielin riensi ulos. Mielestään muisteli untaan, kun hän oli unissaan Antille kirjoittanut hyvin sievästi kirjeen ja lähettänyt hänelle. Aikoi mennä navettaan karjaansa hoitamaan. Kartanolle tultuaan seisahti katselemaan tuota miellyttävää luonnon juhla-aamua. Mutta samassa huomasi hän vastaansa rientävän erään pienokaisen köyhän mökin tyttösen, äitinsä repaleinen nuttu yllä ja suuret äitinsä kenkäkoltokset jaloissa.

Jo matkan päästä ojenti kättään Hannaa kohti. Hänen kättä pitemmän repalaisen hihan suusta valkoinen monileimainen kirje työntyi esiin. Ja loistavin silmin helkkeällä lapsen äänellä iloisesti virkkoi:

»Tässä on teille kirje. Postineiti oli illalla antanut äidille ja pyytännyt tuomaan kiireesti teille».

Hanna koppasi kirjeen, katsahti päällekirjoitusta, suu vetäytyi hauskaan hymyyn, silmät leimusivat syvästä ilosta ja oikein huudahti: »Antilta kirje. Voi, voi...» Katsahti tyttöön iloisesti lämpimän silmäyksen ja lisäsi:

»Sinä lapsikulta, aamun enkeli, toit Antilta kirjeen... Sinä saat suuren voileivän. Vai tahdotko sinä vielä muutakin?»

Tyttö, joka ei vielä ennen ollut kuullut itseään niin hyvällä nimellä mainittavan, vilpittömän puhtailla suurilla silmillään lämpymästi katsella remautteli Hannaan ja kainosti vastasi: »En».

Hanna talutti kädestä mukanaan tytön tupaan, toimitti voileivän käteen. Toi vielä paksun leivän, laittoi sen tytölle nutun poveen ja muistutti:

»Viehän tämä äidillesi».

Tyttö kirkkain silmin vilkasi kiitollisen katseen antajaan ja pyörähti lähtemään.

Hanna aukasi tytölle oven, josta tyttö mujahti ulos ja suurine kenkineen lähti astua koltostamaan kotiinsa.

Toisella kädellään hallitsi leipää povessaan ja toisesta kädestään syödä nyhti voileipää.

Hanna koppasi saksinsa, leikkasi kirjeen kuoren auki, tempasi sieltä kirjeen, katsahti ensin sen pituutta, mutta rupesi alusta lähtien lukemaan ja silmät olivat ahmivan näköiset. Luki parin tai kolme riviä, niin kasvoihin levisi syvästi uhkuva iloinen hymy. Ja kesken kirjeen lukemista löi käsiään yhteen: »Tulossa jo!» Ei hyvältä mieleltään joutanut enempi lukemaan, käsiään hykerrellen käveli ympäri tupaa ja hoki: »Tulossa jo...»

Toinnuttuaan siitä ihastuksesta, luki Hanna kirjeen moneen kertaan, pani sen pöytälaatikkoon samaan pinkkaan, jossa oli jo kymmenen entistä tämän kesäistä isän kirjettä, ja poistui karjansa hoitoon.

Mutta Vaaralaan oli lentänyt sana, että Hannalle on ollut Romppalan postitoimistossa leimattu kirje, luultavasti Antilta.

Jukke koppasi aitasta vasta illalla palvisaunasta tuodun lampaanlavan, pisti sen nuttunsa poveen ja lähti Tannilaan tiedustamaan, oliko kirje Antilta ja mitä siinä oli.

Hanna näki Juken toimessaan astuvan tupaan, niin riensi hänkin perässä.

»Tuossa on sinulle palviaista, eilen oli meillä palvisauna, niin koppasin tuon, että saat siitä lastesi kanssa keiton!» virkkoi Jukke loistavin silmin ja työnsi lampaanlavan sisarelleen käteen. Mutta Hanna ei siitä paljon joutanut välittämään, ei sitä eikä tätä, mielessä vaan oli että se on matkalla kotiin. Meni pöytäkaapilleen, kopristi sen laatikosta kirjeen ja palavin silmin virkkoi: »Minäpä sain tämmöisen.»

Jukke oli aikeessa ottamaan käteensä, mutta pyysi kuitenkin lukemaan mitä siinä sanotaan.

Hanna makeasti hymyillen aukasi kirjeen. »Se ei tässä kirjoita muuta kuin ilmoittaa tulostaan ja kutsuu hevosta Suvannolle ensi maanantaina. Se kirjoittaa vaan näin:

»Rakas Hanna.

Olen matkalla kotiin. Viimeistään maanantaina tämän kuun kolmantenakymmenentenä päivänä saavun Suvannon kaupunkiin. Jos voit niin toimita oma hevonen sinne noutamaan. Olisi sangen hauska omalla kauniilla hevosella tulla kotiin.

Kuitenkin, kaikessa tapauksessa olen tiistai-iltana eli kolmantenakymmenentenä yhdentenä päivänä kotona...

On sangen vähä aikaa. Siis pitemmät puheet jääkööt äänen kantamalle.

Ole tervehditty näkymättömällä lemмен syleilyksellä.

Oma Anttisi».

»Ensi maanantaina. Nyt on meillä torstai... Ensi maanantaina... Pyhänä pitäisi lähteä... Olisi hieman alentavaista isäntämiehen lähteä hakemaan tukkilaista, mutta kuitenkin se sietäisi minun lähteä hakemaan, ettei se sitä tuhatta markkaa kerkiäisi panna mihinkään asioihinsa», ajatteli Jukke ja puolen päältä niinkuin tarjoutuen kysyi:

»Kenen aiot laittaa hakemaan Anttia?»

»Olen ajatellut juuri sinua. Sinullehan voisin tuon oriin uskoa», virkkoi Hanna.

Jukke punalti päätään ja empien jatkoi: »Minä en kyllä mitenkään joutaisi, mutta ei tuota oritta ole hyvä muille antaa, niin joko häntä pitänee ottaa jouto kiireestäänkin ja lähteä?»

Otti kirjeen sisarensa kädestä, katseli sitä ja itsekseen mutisi:

»Kolmaskymmenes päivä... Ramppalassa kahdeskymmenes päivä ja täällä kahdeskymmenes kuudes... Tiistai-iltana kotona.»

Lapset toimisivat valveilla, kipelehtivät sängyssä, mutta näkivät, että äidillä on jotakin verestä hommaa, niin tulivat uteliaiksi. Vaan äiti ei tahtonut lapsille siitä virkkaa, että ne vaan paremmin ikävöisivät. Otti sen lampaanlavan, leikkasi siitä vuolun ja pisti sen suuhunsa. Mutta silloin lapset kirkkain silmin kilmasivat ympärille.

Matti se tarrasikin täysin sylin äitiin ja pieni Kaisu ojenti kumpaset kätensä äitiä kohti, sormet harallaan. Äiti palavin silmin katseli lapsiin.

»Mitä kissanpoikia sieltä pemahti, kun tunsivat lihan hajun... Kas Matillakin kun on silmät pyöreänä ja suu ammollaan kuin variksen pojalla... Ja entäs Kaisu nupukka... Tuolle pienimmälle paarmalle sitä pitää antaa ensimmäiseksi... Kas tässä pikku sirkalle. Tässä Matille. Ja vieläpä se on suu sulalle Mantillakin. Ja onpa se suu sorsallakin jos sorsan pojillakin», virkkoi äiti sulavasti, pisti lihaviipaleen omaankin suuhunsa ja vei lampaanlavan talteensa ruokahuoneeseen.

Jukke naurusuin käveli lattialla, levällään oleva kirje retalehti heiluvassa kädessä, mielessä mutuili asiat hyvällä kannalla, mutta Hannalle hän tahtoi jotakin kehua taloudestaan, ettei kokonaan unhottuisi yhdeksi taloksi rupeus. Katsahti lapsiin, jotka mieluisen näköisesti syödä nakertivat lihaa käsistään, ja kun äiti palasi ruokahuoneesta, pureskellen hänkin lihakipenettä, alkoi kehuskella:

»Meillä sitä on lihan viljaa. Eivät sopineet kerralla saunaan palvautumaan. Kun teurastettiin kolmattakymmentä lammasta, suuria kuin peuroja, siihen kaksi sarvipäätä, suurta kuin hirveä ja lihavaa kuin hylettä; siihen kolme sika röhnää kuin virtahepoa, niin niistä röykkö pääsi lihoja. Niin, siinä rasva räiskää, ennen kuin ovat kaikki luina ne liharoviot. Ja vielä olisi ollut tapettava se kaksivuotinen härkäkin. Se on koko peto. Ei uskoisi sitä kaksivuotiaaksi. Se kun toisinaan piekautuu siellä karjassa ihan itsekseen vaan ja niin se puskee mättäitä, ihan polvillaan jymyää. Siitä toisekseen rupeaa möyrittämään, vääntää silmänsä nurin ja taas ärtyy puskemaan mättäitä ja väliin taas kuopii maata, puuhaa ja puhalttaa niin tuhannesti, että oikein hirvittää. Kykääseenkin se aina kun menee, niin ruotimummo ei sitä suvahtei. Se aina menee seipään kanssa pois hätyyttämään, niin tämä veitikka vaan sarviaan näyttää eikä ole tietääkseenkään lähdestä, vaikka ämmä seipään kanssa terhentelee minkä taitaa.»

Hannaa ei tuo Juken puhe hyvin miellyttänyt, hieman kummastellen kysyi:

»No kykäässäkö se sitten saa ollakin koko päivät? Eikö se pidä kovin pahaa siivoa?»

»Minkä hän taitaa! Jos vähän tohertaakin, niin onhan se oma sika oma taikina, ei niitä päälle kylkiensä syö», vastasi Jukka välinpitämättömästi ja ajatteli lopettaa jo sen härkäpuheen, vaan vielä tunti mielessä hykerehtävän puhehalua, niin jatkoi yhäkin:

»Minä sitä tässä kerran menin ilman lystikseni ajamaan siitä kykäästä näkeiksi minkä tuo minulle tekee. Niin yrittihän se minullekin näyttämään sarviaan, vaan kun minä nostin seipään pystyyn, niin heti huomasi, että eri kannalla nyt ovat asiat kuin ämmän aikana. Pitkät laukat otti härkä, vaan ei ollut kauvan, kuin astua julpotteli jälleen, söi kylläkseen ja köllistyi maata kykkään viereen ja alkoi märehtiä keukkasta.»

Hanna puistalti päätään ja moittivasti virkkoi:

»En minä kuitenkaan antaisi sen kykäitä tohertaa. Sian siivoa se toki pitää kykäissä semmoinen pöljä.»

Sen sanottuaan rienti hän ulos ulkoaskareilleen ja siihen loppui puhe Antin tulemisesta.

Hannan mielestä tuntui vaan pahalta se Vaaralan meininki. Kalu on halpa haltiaton. Mitä on niistä suurista lihakasoista muuta hyötyä kuin että Elsalla on enemmän varastamista. Mitä on niistä elokykäistä hyvää, joita näillä vuosin vielä elukat pengostavat, mitä on hyötyä siitä, että on isäntä toimellinen, kun asiat kuitenkin ovat rempallaan. Vaivaista vahinkoa vaan, ajatteli Hanna, ja polttavammaksi tuntui käyvän mielessä päästä mitä pikemmin Vaaralaan sen eleen silmäksi, ennen kuin kokonaan levittävät.

Jukke käveli tuvassa, katseli kirjettä käsissään, mutta ei siitä silmä mitään keksinyt. Nyt oli tietty, että pääsee ruunikolla käymään Suvannon kaupungissa. Mutta ikävä vaan, ettei ollut Jokela matkalla, että saataisi käydä hevostaan huokasuttamassa. No, ei ne sentään ole rekitamineet niinkuin Jokelan kautta kulkiessa pitäisi olla, mutta kun Antin tuhat markkaa saadaan, niin korjautuvat rekitamineet. Eihän tuo nyt tuhanteen suurta koloa tee, jos nyt laittaa hyvänkin reen ja hyvänhän sen laittaa, kun kerran uudesta rupeaa laittamaan. No niin. Senhän kerkiää markkinoiksi laittaa. Se että pääsi ajelemaan jo ruunikolla, oli yksinään suuri asia. Jokaikinen sen arvaa, että omansa se on, ja omahan se onkin, sen oli arpasorot kahvikupissa jo kahteen kertaan sanoneet.

Antin kanssa palatessa ajaminen yhdessä reessä ei ole oikein mieltä myöten, mutta kunhan on itse ohjaksissa ja istuu oikealla puolen, niin siinä se menee, eikähän sitä moni huomaakaan, että se on tukkilainen. Ja jos on entojaan, niin onhan sillä hyvät vaatteet päällä ja mies yhtä komea kuin minäkin. No ei sentään niin. Kyllä minä olen paljon punakampiverinen. Ja onhan se talon isäntä muutenkin puuhkeampi kuin tukkilainen, joka kesät rannoilla rujuu kuin kalamiehen koira. Ja kaikin puolin sillä on eri ryhti talon isännällä kuin tukkilaisella, ajatteli Jukke ja käveli lattialla edestakasin.

Hannan mielestä oli Juken härkäpuheen takia tullut liian vähä puhutuksi siitä Antin hakemiseen lähtemisestä, ja kun kiireimmät tehtävänsä oli tallissa ja navetassa suorittanut, kiirehti tupaan Juken kanssa päättämään lähdöstä. Ja päätettiin se pyhä-aamuna lähdeväksi. Jukke poistui ulos ja rikasmielisenä lähti astua hökeltämään kotiinsa.

Mutta Hanna otti pöydältä kirjeen käsiinsä, katsahti taas kirjeen alalaitaan ja tunki rinnassaan lämpimän huumauksen, joka lumosi koko olennon, että elämä tuntui vaan unelta. Horros kuitenkin kohta haihtui ja mieleen siirtyi se jäytävä todellisuus, että Vaaralan eleestä ei tule mitään, jos siihen ei tule emäntää, juuri semmoista kuin hän on, joka ymmärtää koko talon toimia, sekä isännän että emännän. Ja nyt selvisi kerrassaan, että juuri siitä syystä se Jukke tahtookin yhdeksi taloksi, kun sillä on niin suuri luottamus häneen. Ja siinä tuokiossa selvisi aivan todennäköiseksi, että se on välttämätöntä tulla sinne asumaan ja hoitamaan sitä yhteistä elettä.

VII.

Antti tulee kotiin.

Maanantaiaamu valkeni poutaisena ja pakkasen kireänä. Lunta oli satanut edellisinä päivinä rekikeliksi asti ja nyt viime yönä kilistynyt pakkaseksi.

Kestikievarissa oli Antti majalla Suvannon kaupungissa. Oli siihen tullut vasta myöhällä yöllä, mutta

nousi jo päivän valetessa ja lähti kotikyläläisten varsinaisesta majatalosta Makkosesta katsomaan eikö olisi tuotu kotoa hevosta vai pitääkö tilata kestikievarista aikanaan, ennenkun kerkiää muut matkustajat tilata kaikki.

Mutta ulos tultuaan huomasi Antti pihan keskellä tavarakuorman ja ihmistungoksen sen ympärillä. Poikkesi hänkin sitä katsomaan. Se oli vaan kulkeva leivosten kauppias, jonka ympärille olivat ostajat kokoutuneet. Antti seisahti kaupitsijan lähelle katselemaan olisiko jotakin, jonka aamuraapiskossa saattaisi pistää suuhunsa.

Mutta reen toisessa päässä ostajain vaiheella seisojia eräs rampa, köyhä leski. Kainalosauvojen varassa hän siinä seisojia, rinnalla kaksi repaleista viluissaan värisevää orpoa tyttöstä, joille hän kauppiaalta Jumalaa nimeen pyyteli pientä rinkiä kullekin sekä itselleen leivän palaa.

Tuo nöyrä avunpyyntö sattui ensimmäiseksi Antin korvaan. Antin kasvot värähtivät. Tummansinisistä, virkeistä silmistä lennähti kiinteä katse niihin avunpyytäjiin. Mutta syvän säälin väreet palasivat Antin kasvoihin.

Kauppias ei ollut ollenkaan kuulevinaan avunpyytäjäin ääntä, kohteliaasti hökelehti ostajain kanssa.

Pitkän aikaa seisojia äänetönnä vanhus. Syvä tyytyväisyys ja hyvän sydämen totinen loiste kirkkaasti valaisi taudin ja kurjuuden kalvistamia kurttuksia kasvoja. Uudisti kuitenkin kerran vielä pyyntönsä, ennenkun lähti pyrkimään pois väkistungoksen ahdingosta. Mutta kauppiaan ruskeat silmät tulistuvat ja kiivaasti tiuskasten lausui:

»Luistakaa rikeneen siitä pois... Vielä varastatte, kun silmä vältyy.»

Tuo viimeinen lause vihiasi Anttia, että veri kuohahti povessa.

Leski orpoineen alkoi vetäytyä pois, mutta Antti viskasi parin lanttia kauppiaan eteen, sieppasi leivoskorista neljä rinkiä, antoi niistä yhden kumpaisenkin tyttösen käteen ja kaksi vanhukselle.

»Suuri Jumala on teitä siunaava satakertaisesti», lausui vanhus ja kankeasti sujautti taudin syömää ruumistaan kiitokseksi Antille ja lähti sauvainsa varassa siirtymään pois.

Pienet matkatoverit lämpimästi jälkeensä Anttia silmäillen pitelivät mummoa hameesta toisella kädellään ja toisesta kädestään syödä nakertivat punertavaa rinkiä.

Samassa joukon seasta työntyi Jukke esiin ja työnsi kättään tervehtiäkseen.

»No terve mieheen», huudahti Antti ja loistavin silmin tarttui käteen. »Toit varmaan hevosen kotoa, vai mitä?» jatkoi Antti iloisesti ihan toiseksi sanakseen.

»Tuotu on hevonen!» mukautti Jukke matalasti, ettei moni kuulisi.

»No, tuo veikkonen tänne se hevonen, kun minulla ovat täällä matkakapineet. Ja sillä aikana voin pyytää talosta ruokaa. Parempi on pala suussa kuin haava päässä taipaleelle lähtiessäkin.»

Jukke lähti hevosta hakemaan majatalostaan ja Antti astui reippaasti sisälle pitkät uudehkot saappaat jalassa, lyhkönen puuhkahihainen ja puuhkahelmainen turkki yllään, karvainen lammasnahkalakki päässään.

Jukke toi hevosen kartanolle, johon matkakapineineen rientä talosta Antti ja somalle tuntui istuminen oman oriin rekeen ja suuta veti Antilla nauruun, nähdessään kaunista ruunikkoaan.

Jukke nähtävästi piti huolta, että hän tulisi rekeen oikealle puolen. Antti ei muusta huolinut kunhan pääsi rekeen ja ojennuttiin tielle. Kartanosta kun pyörähettiin vaan kadulle, niin matka kääntyi pitkän kaupungin sivulla juoksevalle koskelle myöjittävää katua, jonka päässä jymisevä koski mahtavasti tuoksutteli harmaata usvaa poutaiseen korkeuteen ja valkoiseen kuurapukuun kääri rannalla seisovat mykät puut.

Koskesta yli vei silta, jonka vieressä seisojia erään muinaisaikuisen vankeuslaitoksen murtuneitten kiviseinäin osia. Ja kolkkoina luolina ammottivat ne syvänteet, joissa ennen oli asumukset olleet, mutta rakennusten murtuessa täyttyneet kivillä ja soralla.

»Mitä ovat tunteneet, mitä ovat ajatelleet, mitä ovat kärsineet nekin ihmiset, ketkä tuossakin ovat lämmitelleet? Ja kuinka moni viatoin sai kauhean surmansa tuon rakennuksen murtuessa? Yksi kuolee kuninkaana, tuhansien murhaajana. Toinen kuolee kerjääjänä kaikkien ylenkatsomana. Kolmas kuolee tuomittuna paljaan kirjoitetun lain sortamana. Tuhansien murhaaja on viatoin, kunnioitettu yli kaikkien. Kerjääjä on kunniaton yli kaikkien. Tuomittu on syyllinen oman oikeutensaakin puoltajana, hän

on syllinen, hän on vangittu. Mikä on ihminen?» ajatteli Antti ajaessaan linnanraunioitten sivu.

Sillan päässä kosken toisella rannalla kohosi tie suorastaan korkealle mäelle, jossa koukistui tie ankaraan juuresta karsittuun männikköön.

Antti kääntyi katsomaan jällelleen, nähdäkseen vielä sen linnan muinaisaikuista rakennetta, sen mahtavuutta kolkkouksineenkin. Katsahti vielä joen toisella rannalla seisovaa pientä kaupunkia valkeine savupatsaineen, jotka kaupungin piipuista pulputen kohosivat tyyneen pakkasilmaan. Ja kun metsän latvoilta paistava marraskuun aurinko puhdisti ne patsaat läpihohtaviksi ja kosken rantakoivuissa kuuran hilseet tuhansina tähtinä kiiluivat, niin Antin rinnassa liehahti hauska puhtauden tunne ja ihastuksissaan katseli hän sitä mieluista luontoa kosken vaiheella, kunnes vastamäkeen kävelevä hevonen veti reen metsän verhoon, johon vaan kuului kosken mahtava kohina ja tien aukosta näkyi poutainen talvitaivas.

Tuota kuvaa usvaisine koskineen, savupatsaisine kaupunkineen, kosken siltaa kolkkoine linnan raunioineen, rantoja härmäisine koivuineen mielessään katseli kuni kuvataulua Antti samassa kuin matka tuntui lyhenevän kotiin. Eikä tuntenut puhelemisen halua matkatoverinsa kanssa, kun muistui mieleen, että tämä toveri kantaa ainaista halveksivaa mieltä häneen sisarensa tähden, joka olisi viety ilman häntä, Anttia, rikkaampiin naimisiin.

Jukke se ajaa karitteli ruunikkoa kuni omaansa ja ajatteli Antin tuhatta markkaa eikä hänkään tuntenut puhelemisen halua muuten kuin sen tuhannen markan tähden. Muuten se Antti Juken silmissä näytti olevan paljas entinen »sinä», vaikka hänellä olikin rahaa tuhat markkaa, ja kuka tiesi jos se oli siitä jo osan hurvitellut. Ei ne kauan sataset kaakastele ollessa tuommoisten ryökkinöitten ystävydessä kuin tuokin kestikievarin piika, joka toi kapineita rekeen. Tukkilaiset ovat tukkilaisia, ne eivät somene siitä, ne ovat kaikki kuin yhdestä pölkystä leikatut eikä niitten rahoillakaan ole mitään arvoa, niitä syydetään kuin lastuja mihin vaan mielessä juolahtaa.

Antti nosti turkkinsa kauluksen pystyyn, painoi lammasnahkaista lakkiaan syvempään päähänsä, solautti ruumistaan alemmas ja heittäytyi melkein hermottomaksi, ja somalta tuntui kun vilisten jäi metsä jällelle ja reki vierähti kotiin päin ruunikon juosta raapotellessa. Mieli haaveili isänmaan koko laajuudessa, mutta väliin palasi ajatukset aina siihen pisteeseen, että kohta pääsen kotiin.

Mutta Jukke kaivoi taskustaan kaupungista ostetun sikaarin, sytytti sen palamaan, pullutteli suustaan savuja, jotka pyörteisinä tuppaina jäivät jällelle tien päälle leijaillemaan tyynessä ilmassa. Katsahteli Anttiin ja tekeytyi ystävälliseksi:

»No, vieläkö arvelet vasta mennä niihin tienestehisi?»

»Vieläpä tietenkä», vastasi Antti päättävästi.

Antin sanoista kuului semmoinen kaiku, ettei sillä tuntunut olevan halua puhelemaan. Mutta Juken mielessä tuntui sitä enemmän halua saada Antin mieltä selville kotiaan kohtaan ja koetti alottaa puhetta toisesta laidasta.

Vetäsi taas sikaaristaan kolmisen aika savua, otti sikaarinsa sormiensa väliin, piteli sitä siinä oikein nuorten miesten tapaan ja umpimähkää kysyi:

»Aiotko itse pitää tämän hevosesi vai aiotko hävittää myömällä tai vaihtamalla?»

»En mitenkään», kuului Antin jyrkkä vastaus.

»Mutta nyt tämä olisi paraassa lemmessään hintaa saada.»

»Ja itsensä pitää», katkasi Antti kuivasti.

»Tyhjään tämä itsellä pitäen ainoana hevosenä menee.»

»Ja hävittäen vielä tyhjempään», keskeytti taas Antti.

»Et aio ollenkaan hävittää tätä hevosta?» jatkoi yhä Jukke.

»En millään. En vähällä en paljolla, en sanalla en rahalla», kuului taas Antin kylmä vastaus, näpisti suunsa visuum osottaakseen, ettei hän tahdo jatkaa puhetta.

Jukkekin heittäytyi äänettömäksi ja ajatteli:

»Lieneekö siitä Antti noin vähäpuheisella tuulella, kun hän istuu tällä puolen reessä, vaan kun lienee siitä, niin olkoon. Mistä tietää, entäpä Jokelan kyläläisiä sattuu vielä vastaan tulemaan; kaupungissahan heilläkin on asioita. Silloin olisi vahinko, jos tukkilainen istuisi minun oikeallani.»

Juken mieli tuli kuitenkin levottomaksi, kun ei päässyt pitempään puheen alkuun ja koetti mielessään etsiä, mitä hän alottaisi, johon Antti tarttuisi ja joka olisi asiallista, sillä isäntämiehelle ei sovi aivan lapselliset eikä poikamaiset tuumat. Mutta siinä sitä kului aikaa. Äänettöminä vaan istuivat matkalaiset reessä pitkällä tiellään, mutta reki vieri tie lyheni. Metsäisiä kankaita, vaivaiskoivuisia suonsalmia, luoppokuusisia korpinotkoja, mutkaisia purojentökröjä, viitaisia lehtoja sammaleisine rinteineen jäi jällelle. Muuta ääntä kuin jalaksien täristävä kolina ja hevosen jalkain voimakas kopina routaiselta vähälumiselta tieltä ei matkueesta kuulunut.

Antin mieli palasi muistelemaan kesäistä luontoa pohjolassa ja mielessään katseli niitä pohjolan lumihuippuisia tuntureita yösydämmen auringon ruusuvalossa, lummerantaisia kirkkaita lampia ja jokia, joihin kuvastuu nuo hurmaavat vuoret, joissa verraton jylhyys ja ääretön kauneus sulavat yhdeksi ihanteeksi. Noita muistellessaan tuli Antti hieman haaveilijaksikin. Hänen kasvonsa loisti ihastuksesta ja silmissä näkyi syvä mieltymys.

Näissä ihanissa unelmissaan viipyi Antti.

Mutta viitaisen lehdon helmasta kohosi tie korkealle vähämetsäiselle selänteelle. Silmiin astui kaukana sinisenä öllöttävä korkea Koljon vuori. Ja samalla kohdalla vähän matalampi Perttulan vaaran juontea selänne, jonka korkeimmalta harjalta valjua taivasta vasten pikkuisena piikkinä häämötti Tannilan ryhevä kuusi.

Sydän hyppäsi Antin povessa. Yli ruumiin hulmahti lämmin virta ja ihastuksissaan huudahti:

»Tannilan kuusi tänne jo näkyy... Tikottaa kuin sormi vaaran laessa.»

Jukke syrjäsilmillä katsahti Anttiin ja itsekseen hykähti:

»No tukkilaisella ovat omat ihanteensakin. Ikäänkuin ei tuommoista kuusta olisi muualla kuin tuo Tannilan kuusi.» Eikä tarttunut siihen Antin ihastukseen sanallakaan.

Sitä tosin ei Antti kaivannutkaan. Katseli vaan sitä Tannilan kuusta sinisenä siintävän vaaran harjalla ja somalle maistui mieli. Tuntui kuin akkunasta katsovien lasten iloiset kasvot jo näkyisivät ja Halli kuultuaan tuttavän äänen häntäänsä leimuttaen ja ilosta voksahdellen rientäisi vastaan.

Mutta laaksoon vajosi tie ja metsien taakse peittyi ne vaarat kuusineen kukkuloineen ja epämääräiseksi unelmaksi raukesi näkeminen Tannilasta.

Mieli kuitenkin loi itsekseen kuvia kotiintulohetkestä, miten isoiksi ne Matti ja pieni Kaisu ovat kasvaneet kuuden ja puolen kuukauden ajalla. Ja miten ne rientävät vastaan, kun näkevät pellon alla tulossa. Ja miten niillä puhtaat kaulaliinat liehuvat juostessa, miten Matti langeta tupsahtaa juostessaan, mutta kimpoaa siitä ylös jatkamaan matkaansa. Miten Manti kerkiää paljo ennen toisia isän syliin rekeen. Miten äiti, tuo kodin sydän, puhtain ja iloisin kasvoin rientää kartanolle vastaanottamaan ja nostamaan reestä. Miten puhtaaksi siellä on kaikki laitettu. Miten kahvipannukin nököttää puhtaana ihan kullan hohtavana. Miten Mantin pyöreä pieni pöytä on katettu puhtaalla pöytäliinalla, miten siinä keskellä seisoo kellahtava kynttilä puhtaassa jalassaan, miten kaikki on kodikasta ja ihmeen miellyttävää.

Näissä unelmissaan eli Antti itsekseen ja olo tuntui kuin kotona olevan.

Mutta Jukke oli koonnut viimeiset parhaat valttinsa päästäkseen ruunikosta puheen alkuun Antin kanssa, ennenkun tullaan kotiin:

»Minulla olisi puhuttavaa sinun kanssasi eräästä taloudellisesta asiasta. Maltatko sinä kuunnella?»

»Tokihan tuota», virkkasi Antti mukauttaen.

Jukke rykäsi ja jatkoi: »Muistathan että se meidän isä-vainaa sinun naimisesi aikana aikoi Hannan tehdä perinnöttömäksi, kun se hänen tahtoaan vastaan meni sinulle eikä Tapanilan Santerille. Mutta nyt on isä kuollut ja mennyt lakineen, niin saattaisimme ruveta tuumimaan toisenlaisia tuumia. Minun mielestäni on Hanna samanlainen sisar kuin muutkin ja se sinun joukkosi on tullut minulle rakkaammaksi kaikkia muita, että minä niille soisin parasta mitä voin. Ja kun meillä siinä ei koko veljeskunnalla ole emäntää ja emäntää se talo kaipaa, se on luonnollinen asia, niin olen Hannalle luvannut, että hän saa tulla asumaan kotiin omalle maa-osalleen, kuten muutkin ja emännäksi taloon. Siten pantaisiin nämä taloudet yhdeksi, kun ei ne näy kuitenkaan tulevan aikaan Tannilassa, jos sinä et ole kotona. Jos tahtoisit tienata rahoja, niin eipähän olisi huolehtimista, ettei tulot ja koti tulisi hoidetuksi. Kyllä minä niistä huolen pitäisin. Oltaisiin aikansa yhdessä mikä sovittaisiin ja erotessa jaettaisiin maat ja tavarat miehiä myöten ja siinä saisi Hannakin osansa isän perintömaasta ja taloudesta, kuten kaikki muutkin... Niin, mitä sanot tästä hommasta sinä puolestasi?»

Tuo Juken puhe tuntui Antista niin törkeältä ja se esitys niin syvään vaikuttavalta että sen sisältö ei selvinnyt oikein, mitä se on, ja tahtoi Antti päästä siitä mitä pikemmin, ja sanoi vaan että:

»En sano mitään.»

»Tallassasi olkoon», vastasi Jukka ylpeällä painolla ja jatkoi: »Koska olet niin ylpeä, niin pannaan käytäntöön se isävainaan päätös, että Hanna jääköön osattomaksi.»

»Se on pieni asia. En minä ole Hannaa perinnön tähden ottanutkaan, vaan sitä paitse se ukko-vainaan uhkaus ei ole mikään päätös. Ei ne kaikki ole päätöksiä mitä vihapäissään sattuu sanomaan. Eikä se kannata puhua ollenkaan.»

Jukke, huomattaessaan Antin mielen, heittäytyi äänettömäksi, pelkäsi että Antti ehkä vihastuisi, jos hän vielä jatkaisi, ja päätti koettaa Hannan kautta päästä vielä siihen asiaan käsiksi.

Antti tahtoi vierottaa luotaan ne ajatukset, mitkä syntyivät Juken puheen johdosta, ja palata takasin siihen äsköiseen ihanaan kuvitelmaan kotiin pääsyhetkestä, mutta ne Juken esittämät asianhaarat kangertivat mielessä niin kummallisesti, ettei hän niistä päässyt erilleen niinkuin luuli.

»Onko Jukke mieleltään nyt kokonaan muuttunut, kun näkee että minäkin olen mies, joka pystyn joukkoani hoitamaan ja työntymään omin neuvoini elämälle? Vai onko todellakin kotiväellä semmoinen ahdinko, etteivät tule aikaan Tannilassa, ja säälistä olisi rakastunut minun perheeseeni? Vai onko tuossa pelko siitä että minä rupeaisin riitelemään Hannalle perintöä nyt, kun on ukko kuollut ja itsekin tietävät, että se ukko-vainaan uhkaus ei ole mikään päätös, ja tuolla tavalla toivotaan pääsevänsä helpommalla? Vai ovatko tulleet käsittämään että Hannan laista emäntää tarvitaan talossa? Vai oliko tuo puhe vaan paljasta sitä, että harkitaan minun mieltäni, miten minä kiehun sen Hannan perinnön perässä?» ajatteli Antti pitkistään. Mutta viimein taas palasi ajatukset kotikunnahille, ja niille kultaisten toiveitten rikkaille vuorille eksyivät kokonaan siksi, kunnes matkakin loppui.

VIII.

Antin tulijaiset.

Ilta oli jo myöhä. Tannilan vanhassa tuvassa palaa loihotti puhtaaksi nuohottu kattolamppu, joka valaisi koko huonetta, mutta sitä paitsi pöydällä paloi kaksi kyntteliä, jotka valaisivat pöytää, jossa oikein istuvillaan juotiin isän tuliaisteetä. Antti, Hanna ja Jukke ne istuivat kolmikynnessä pöydän ympärillä ja ristiin haastelivat iloisesti. Oli Antillakin kieli nyt löytynyt, vaikka sitä Jukke ei matkalla saanut käytäntöön. Mutta nyt Antti eillimmäisenä kertoili matkansa vaiheita melkein pikkuseikkoineenkin. Hanna myöskin vuorostaan kertoi kotiseikoista hauskimpia osia: ikävät puolet saivat nyt jäädä toistaiseksi.

Puhelivat pitkän hetken, huolimatta kuluiko yötä paljon tai vähän. Lapsetkin unohtivat iltaunensa, kirkkain silmin vaan silmäilivät isää, natustelivat isän antamia tulaishänkkeitä ja seisoskelivat pöytää vasten isän ja äidin vaiheilla. Ja somalta ja mukavalta tuntui, kun isä oli kotona. Antistakin tuntui lystille ja lämpimälle kotona olo.

Viimein kohosi Hanna pöydästä, alkoi tyhjentää pöytää teen juontiaistioista ja ystävällisesti muistutti:

»Eipä arvaa isä, että meillä kotimiehillä odottaa valmis lintukeitto isää.»

»No aivanko todella?» kysyi ihastuen Antti.

»No vielä paremmalla kuin todella. Tässä viikolla Aholan Maija toi kaksi lintua, niin säästin ne isän tulemaan, kun tiesin, että lintukeitto on isän lempiruoka.»

»Siinäpä teit paremmin kuin hyvästi», lisäsi Antti hyvissään. »Laitappa todellakin iltasta, kyllä se nyt kotiruoka maistaakin. Mutta minä käyn ruuan laitanta-aikana oriin illastamassa.» Otti naulasta matkatuokkinsa, pujotti sen päälleen, matkalakkinsa pisti päähänsä, pisti lyhtyyn tulen ja lähti raikkaasti kävellä rapsimaan ulos. Pitkävartistet saappaat olivat vielä matkajäljeltään suorana jaloissa, varsien suut kahta puolta kiinnitettyt valkeilla napeilla tumman harmaisiin kangashousuihin, joten valkeat napit vilkkasivat kävellessä saappaitten varsien suista.

Hanna rupesi kapperehtamaan ruuan laittamispuuhassa. Mutta Jukke syöksähti Hannan kimppuun,

seisotti hänen lattialle ja kiireesti alkoi kuiskutella:

»Antilta on saatavat ne rahat pois aivan ensi tilassa. Ei hänessä ole niitten haltiaa. Ei se ole mies, joka kalun saa, vaan se joka kalun katsoo, sanotaan, ja tosi onkin. Tänä aamuna kun tapasin Suvannon kaupungissa, niin oli rinkelinkauppiaalta rinkiä ostamassa ja niitä jakoi kelle sattui, yksin kerjäläisillekin. Ja kestikievarissahan sitä oikein oltiin majallakin kuin suuret herrat. Minun piti herralle tuoda sitten hevonen valmiiksi kartanolle, johon saatiin herra sitten tamineineen. Ja se saattajaneiti, joka toi sen kapineita, se kun nauratteli ja oli hyvissään ja kutsui vastakin käymään. Siinä pidetään niitä aivan varsinaisina, että herrat paremmin tulisivat taloon juomaan ja tuhlaamaan rahojaan... Arvelin antaa hänelle potkun, vaan heitin kuitenkin sillä kerralla semmoiseksi.»

Hannan kasvot kuohahtivat punaiseksi. Leimautti kysyvän katseen Jukkeen ja kuiskaten kysyi:

»Oliko se Antti humalassa, vai miten se niin?»

»No ymmärräthän sinä nyt sen verran... Selväkö se on, joka sillä tavalla meinaa, ja selväkö sinne menee?» kuiskasi Jukka tosissaan, nyökäytti päätään, silmät välähti hätäisesti ja lisäsi: »No, elä suinkaan sano, että minä olen puhunut. Muista se, että elä sano minun puhumakseni.»

Hanna pyörähti ruuan laittamiseen. Poistaakseen itsestään sitä tietoa ajatteli: »On se Jukka toisinaan liian tarkkasilmäinen. Ei se nyt tuokaan asia toki niin liene kuin hän on huomannut. Ja oli miten oli, oma asiansahan se on.»

Jukke jäi tupaan kädet taskuissaan kävelemään edestakasin lattialla ja hautoi hyvää ajatusta povessaan. Hyväntuulen näköisenä kävellä törkkäili lattialla, ottipa sikaarin taskustaan, sytytti sen ja veteli siitä, kupristeli mustia kulmiaan ja paksuja hieman vinoja silmäluomiaan ja mukavasti pihautteli sinertävää savua paksujen huuliensa raosta.

Hannan iltasruuat olivat jo pöydällä, kun Antti tuli tallista, puhaista tupsautti lyhtynsä kynttelin sammuksiin ja lyhdyn pisti naulaan. Ja kun ei ollut muutakaan sen mieleisempää puheen aluksi, niin alotti ruunikosta.

»Hyvästi se on äiti oriin hoitanut, kyllä se nyt jaksaa pompotella. Mutta ei se näy minua enää tuntevan, katsella nurjautteli, kuten ainakin tuntematonta. Mutta kyllä se siitä tutustuu, kunhan muutamia päiviä ollaan yksissä.»

»Kyllä se on Pokke ensimmäiseksi mielessä aamusella kun nousee ja iltasella viimeiseksi minä sen illastan. Ja hyvissä väleissä me olemmekin Pokken kanssa. Koreasti se katselee aina, kun minä meneen talliin. Minä kun en milloinkaan mene talliin niin tyhjänä, ettei olisi jotakin niepseämpää makupalaista suuhun pistettäväksi. Milloin leipäpala, milloin sokerimuru. Ja milloin minä vaan oven aukasen, niin paikalla se kääntyy katsomaan. Silmät loistavat ja huulet höpäjävät, että mitä sinä nyt annat. Ja kartanolta kun kuulee minun ääneni, niin jo alkaa jalkojaan kopistella, että täällä sitä on hänkin», puheli Hanna naurusissaan, kun kuuli Pokkea kiitettävän.

Antti heitti turkin päältänsä, ripusti sen naulaan ja mielissään lämpimästi katseli perhettään ja kun näki perheensä ystävälliset kasvot vastassaan, niin unohti kokonaan ruunikon asiat ja lausui:

»Nyt sitä ollaan kotona... Tuntuupa siltä kuin jommoisenkin taakan olisi hartioiltaan pudottanut... Vasta omiensa luona on ihminen kotonaan. Maailmalla, jos siellä on kuinkakin hyvään ystäväin keskellä, niin samassa saa muistaa olevansa viekastenkin keskellä. Kodin rauha on niin kaukana kuin kotikin...»

Hannan leppoisille kasvoille vierähti kirkas kyynel ja lämpimästi kysyi:

»Ethän lähde isä enää?»

Antti ei vastannut mitään, näki että ruoka oli pöydällä, niin istui pöydän taakse ja kehotti Jukkeakin tulemaan pöytään.

Jukke istui lavitsalle vastapäätä Anttia. Mutta isän viereen riensi Matti ja toiselle puolen Kaisu. Manti jäi Matin ja äidin väliin. Lämpimästi katsahdelti niitä isä ja täytti niitten kädet ruualla, sitten vasta rupesi itse syömään ja selittämättömän somalle tuntui olo.

Jukke muisti äsköistä puhettaan Hannalle ja tunsu olevan pahan olla, kun näki sen Antin perheolon niin lämpimäksi. Tunsu juuri hänelle sanotuksi, mitä Antti äsken sanoi kyläisten ystävien keskellä pitävän muistaa olevansa viekasten keskellä. Tunsu pistoksen povessaan, kun tiesi, ettei tämäkään joukko ole niin puhdasta kuin Antti näkyi mielessään kuvittelevan. Oikein painostavalta tuntui se, mitä hän äsken Hannalle viskutteli, ja mieli teki pakenemaan. Sanan puhumatta lähtikin Jukke kotiinsa, kun pääsi vaan syömästä.

»Tukkilaiset ovat tukkilaisia, ei niistä liian pahasti saata puhua eikä uskoa kukaan», ajatteli Jukke kävellessään Vaaralaan, ja hyvälle tuntui, kun Hanna näkyi uskovan sen, mitä hän äsken viskutteli. Ja mielessä näkyi vaan outo kuva siitä Antin perheen keskinäisestä vilpittömyydestä, mikä on nykyään vallitsemassa.

IX.

Antti miettii Vaaralaan yhdeksi taloksi rupeamista.

Huomisaamun aurinko näytteli jo kasvojaan, kun Tannilan tuvan sivuikkunasta tunkeutuvaa ruusuvaloa kämmenen levyinen kaistale kainosti seisoi tuvan tummassa periseinässä, isän vielä vuoteellaan hervotonna levätessä, kasvoilla hymyilevä tyyneys ja tukeva rinta hiljalleen lainehtien.

Lapset hiljaa hiipien katselivat isää ja olivat mielissään, kun isä oli kotona. Matti ja Kaisu ne mielivät ääneen puhelemaan keskenään, vaan Manti se nyrkkiä puistaen ja kulmiaan kupristaen muistutti pysymään hiljaa, että isä saisi nukkua.

Mutta ovi aukeni kiireesti ja Juken ruskea muoto ilmestyi ovelle. Katsahti sänkyyn ja kynnyksen yli astuessaan puoliääneen virkkoi:

»Ka, vieläkö täällä nukutaan.» Ja samassa palasi takasi ulos, kun Mantin nyrkistä näki kieltävän merkin, mutta oven lupsautti raskaasti kiinni, että seinä jymähti.

Silloin vavahti Antin koko ruumis, silmät remahtivat auki ja hieman hätäinen silmäys lennähti ympärille. Mutta kun havaitsi, että on kotona ja silmät sattuiivat ympärillä oleviin puhdassilmäisiin lapsiin, niin suuriin silmiin ilmautui nuortea ihastus ja pitkästä matkustuksesta pakkasahvassa pöhöttyneet kasvot kuontuivat lauhkeaan hymyyn. Matkustuksesta kangistuneen ja nukkuessa rauvenneen kätensä ojenti lapsiinsa päin ja leppoisasti huomautti:

»Ettekö nyt tahtoisi tulla isän syliin.»

Silloin Matti ja Kaisu kilmasivat sänkyyn ja tukkeutuivat isän kainaloihin kuin kananpojat emonsa siipien alle.

Manti se oli jo mielevämpi, hän ei viitsinyt tulla joukkoon, seisattui vaan sängyn vierelle ja naurusuin katseli toisia.

Isä näki, ettei Manti viitsi tulla sänkyyn toisten joukkoon piehtaroimaan, niin kysyi:

»Onko äiti keittänyt kahvia? Jos on, niin Manti pikkanen, tuoppas sitä minulle tänne.»

Manti pyörähti kuin pulmunen ruokahuoneeseen ja heti pienellä tarjottimella kantaa kipsutteli isälle kahvia.

Isä nousi istualleen sängyn laidalle, otti Mantin tuoman kahvikuppinsa, laski sen sängyn vierellä olevalle tuolille ja ojenti seinälle, että Manti ottaisi hänen nuttunsa taskusta sieltä naulasta paperikäärön ja antaisi hänelle.

Manti kiepasi heti ottamaan käärön ja toi sen isälle, josta isä jakoi namusia kullekin. Ja sitten vasta rupesi kahvia itsekin juomaan, kun sai lasten hampaat ratajamaan. Ja hauskalle tuntui seura.

Jukke se navettakartanossa askarteli Hannan apuna, olipa puhdistanut oriinkin, laittanut sille vuoteet, tehnyt appeen ja vaalinut kaikin puolin, Hannalle kannellut vesiä avuksi, pilkkonut puita, korjannut pitimiä ja autellut missä vaan taisi. Mutta nyt kun Hannallakin loppui toimet navettakartanossa ja hän jouti tulemaan tupaan, niin tuli Jukkekin mukana ja alkoi reippaasti kertoilla:

»Orit oli pahansiivoinen. Se kun eilen hikosi eikä minultakaan illalla tullut sitä harjatuksi, niin oli aivan talloihin kuivanut. Mutta nyt minä sen puhdistin taas tuota niinkuin parhaamman jälkeen. Puhdistin koko tallin, laitoin vuoteet uudet, että saattaa siellä nyt poika pötköttää... Tuo ori se on minun huolenani enemmän kuin omat hevoset, aivan joka päivä sitä pitää käydä katsomassa. Nytkin kun arvasin, että sinä matkaraukeissasi nukut pitkään ja kun tiesin, että orit jäi illalla puhdistamatta ja Hannalla ovat aamuasiansa tehtävät, niin paikalla kun heräsin, täytyi lähteä oritta hoitamaan, ja nyt se on kyllä hoidettu.»

»Hyvä, hyvä, kunhan tuli hoidetuksi», mukautti Antti ja kääntyi lasten kanssa viehkuroimaan sängyssä ja ottamaan osaa niitten piehtarointiin ja leikkeihin eikä tuntenut halua Juken kanssa jatkamaan puhetta.

Mutta Hanna toi isälle uudet, puhtaat sukat ja kengät, jotka oli jo aamulla noustuaan voidellut, istahti hänkin sängyn laidalle, puristi isän käden toiseen käteensä ja sulautuneena hänkin katseli niitä iloisina piehtaroipia, isän antamia namusia nakertelevia, hyöteäverisiä lapsia.

Antti tunsikin olevansa nyt täydellisesti kotona...

Äidin käsi isän käteen puristui lujempaan ja herttaisemmin. »Ethän lähde isä enää... Ethän raski heittää tuota pikkuista pulmusparvea tänne ikävöimään... Ei kellään ole niin hyvä olla kotona kuin meillä on... Ethän lähde?»

Antin oli vaikea vastata, mutta ei kuitenkaan voinut nyt olla vastaamatta, kun illalla oli jo samanlaisen kysymyksen antanut mennä ohi. Oli pitkän aikaa ääneti, mutta viimein puristi vaimonsa kättä ja päättävästi lausui:

»Olen liian nuori vielä jäämään kotiin. Sananlasku sanoo: Laaja on urohon tarha. Meillä nuorina, voimakkaina ollessa ei ole ainoastaan hoidettava tämä pieni koti, meitä isänmaa kaipaa enemmän... Sitten kun tulen vanhaksi, vapisevaksi, sitten vasta saatte kotiin viimeisiksi päivikseni.»

Hanna sekoitti vastaukseensa hieman leikkiä ja iloisemmasti jatkoi:

»Hym, kuka sinua sitten vanhana viitsii nähdä kotona?»

»Minusta ei ole mikään niin kaunis kuin vanha ihminen, jos se on leimattu hyvyyden sinetillä. Eikä mikään niin ruma kuin vanha ihminen, joka kantaa häijyyden todistusta», virkkoi Antti tyyneästi.

Hanna ei jatkanut puhetta, syventyi vaan ajattelemaan mitä mahtoi Antti tarkoittaa sillä puheella isänmaasta, eikö kotona oleminen ole samalla isänmaan palvelusta, kun siinä kaikin puolin on kelvollinen yhteiskunnan jäsen. Vai onko silläkin tukkityöllä joku isänmaallinenkin merkitys, eikä muistanut mitä Antti tuonoisessa kirjeessään oli maininnut siitä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kehotuksesta ja pyynnöstä.

Tuo isän puhe kotoa pois-lähdöstä ja äidin totisuus vaikutti lapsiinkin, että jokahisen kasvot kävivät totisiksi. Mantilla meni sormi suuhun, siirtyi isän luokse sängyn viereen seisomaan ja nurpeasti kysyi:

»Mihin se nyt isä lähtee?»

Antti taputti Mantia poskelle ja naurusuin lupasi:

»En minä nyt heti lähde mihinkään, hyvä Manti, ole huoletta.»

Manti ei uskonut isän sanaa, luuli vaan häntä hyvittävänsä, yhä hieroi sormeaan suussaan ja yhä raskaampimielisesti lisäsi:

»Läbdetepähän.»

Isä silitti Mantin päätä ja lämpimästi lisäsi:

»En todellakaan minä nyt heti lähde mihinkään. Olen nyt monta viikkoa kotona, levähdän teidän luonanne, hyvät lapset. Ja sitten kuin tulee kova talvi, kylmää kaikki nuo järvet paksuun jäähän ja viitoitetaan tiet, ettei eksy, ja tulee paljon lunta, että saattaa suksilla hiihdellä, niin sitten vasta lähdän... Ja sitten kevään kauniina päivänä tulen teitä perhosiä taas katsomaan. Ja sitten meillä on taas yhtä lystiä kuin nytkin.»

Nyt Manti uskoi, kasvoihin palasi iloinen loiste ja hypähtäen kiepahti äidin viereen sängyn laidalle istumaan ja halaili äitiä iloissaan, vaikka ei tiennyt syytä minkä tähden hän halaili. Sisällinen mieli se vaan sillä tavalla tunkeutui ulos.

Jukke ei sekautunut sanallakaan perheen puheisiin, veteli sikaariaan, kävellä törkkäili lattialla edestakasin, silloin tällöin heitti vaan nurkkasilmäyksensä sinne sängyn puolelle ja ajatteli:

»On hupsun kummaa tuommoinen lekerrys.»

Mielessään hykähteli aina väliin: »Tukkilaisen isänmaa, hym, tukkilaisen isänmaa, missähän se on... Pajupensaalla takanako joen rannalla nukkuessa laukkureppu päällä, kun nälkä suolissa huutaa... Vaiko lautalla vorokkia kiertäessä, kun etuvartiosta on kuulunut huuto huikea että ankkurin vei. Vai laukeavalla ruuhkallako, jossa joutuu räliä polkemaan tukkien päällä ja kilistelemään silmiään, että

joko pitää lähteä ahventen puolelta pölkyä katsomaan vai vieläkö on toivoa ihmisten ilmoista. Hym. Tukkilaisen isänmaa... Kaikkia sitä kuulee... Ja toinen viisas uskoo sitten minkä tuo Hanna ... kyllä minä vielä selitän sille, missä se on tukkilaisen isänmaa. Hym. Tukkilaisen isänmaa... Vie koirille semmoinen valtakunta».

Viimein alkoi kuitenkin tuntua pitkältä se yksinään oleminen. Ja kun ei siitä kukaan hänestä perustanut, niin rupesi näyttämään, että hän on liaksi koko talossa. Niin sanan puhumatta astuski ulos ja lähti kävelemään kotiinsa. Ja sillä matkalla haihtui mielestä se kumma tukkilaisen isänmaasta. Vaan samassa selvisi kuin päivä se yhdeksi taloksi rupeus. Että kun se nyt alkaa höperöidä kesänsä talvensa maailmalla, niin mikä sen talon pidosta tulee. Mutta sama sille, missä hän on milloinkin, kunhan vaan rahaa tuopi. Antaa sitten miehen palvella isänmaata, vaikka pakran varrella tai tarpomalla jokirämeitä... No, niin se on kuitenkin, että minun se on ruunikko. Tottapahan arpa sanoi. Ja se on kuin sanottu, että Siirin kanssa kyllä sovitaan. Ja siellä markkinoilla, siellä syntyy kestit. Silloin ei ole paljas siipi ja haarikka pöydällä... Onni se on ihmisen purje. Sen alla sitä ei tule ikävä elämän laivalla viillettäessä. Vaan ne ovat yhdet, jotka sen saavat mastoonsa. Onni, se ei nouse joka miehen mastoon. Se on sananlaskukin, että onni yksillä, kesä kaikilla, Jumala jokaisella. Ja tosi se onkin, ajatteli mielessään Jukka ja muhkeilla mielin likeni kotiaan.

Hanna kun näki, että Jukka meni pois, niin jatkoi äsköistä puhettaan:

»Onko se todellakin totta, että jo talven aikana lähdet pois kotoa?»

»Kyllä se on totta, että tästä kelin tultua lähden matkoille. Täytyy lähteä, ei auta», vastasi Antti vakavasti.

»Mistä se on tullut senlainen määräys?» kysyi Hanna hieman oudoksuen.

»Ei tuota virallista määrystä ole tullut mistään, vaan muuten se on niin, että kyllä sitä täytyy lähteä. Annappas kun näytän tuota Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjettä.»

Antti hyppäsi sängystä, kaivoi matkalaukustaan kirjeen ja virkeämielisenä istui Hannan viereen sänkyyn, aukoi kirjeen ja jatkoi:

»Se Suomen Kirjallisuuden Seuran johtokunta kirjoittaa tässä muun muuassa näin:

Koska kansamme muinaistarusto on epäilemättä vailla niitä syntyksanoja, joilla Väinämöinen valmisti sotivenosensa, niin toivomme teistä löytävämme niitten sanojen etsijän ja löytäjän, joilla kansamme muinaisuuden satakaari valmistetaan.

Verrattomasta arvosta ovat kokoelmanne rakkaalle isänmaallemme kansamme muinaiskehdon tutkimisessa.

Sydämmestämme toivomme teille runsainta myötäkäymistä matkallenne.

Hyvin kunnioittaen

j. n. e.»

Hanna ei ymmärtänyt tuon kirjeen sisältöä. Ajatukset ihan seisoivat siihen ja mielestä tuntui somalta, mutta ei tiennyt, minkä tähden se niin somalta tuntui. Mielessä pyöri Väinämöisen sotivenonen, kansamme muinaisuus, muinaistarusto, Kirjallisuuden Seura, isänmaa ja kaikkea mitä vaan kirjeestä kuului. Mutta ei ollenkaan selvinnyt, mitä ne mikin merkitsivät, tuntui se aivan mahdottomalta tullakaan sitä ymmärtämään, vaikka kuinka koettaisi. Mutta somalta se vaan tuntui ja mieleen vakautui se ajatus, että on kai se nyt paljoakin arvokkaampaa tointa kuin tukkilaisen virka ja eihän aina tarvitse nimittää tukkilaiseksi. Ja saattaahan vielä olla niin, että siitä hyvinkin suuri virka paisuu, kun jaksaa retkeillä. Silloinpa veli-Jukkekin näkisi, että on ne ihmisiä tukkilaisetkin. Ja yhä paremmaksi kuontui mieli ajatellessa, kuin Antti pääsee toisenlaiseen toimialaan, ettei aina tarvitse olla tukkilaisena.

Nyt ei enää Hanna kieltänyt Anttia lähtemästä, mutta kääntyi häneen ja alkoi vaikeroida:

»Mutta minä en jaksaa hoitaa tätä taloa. Saat myöä tai antaa arenille tämän talon... Minä menisin Vaaralaan kotiini. Nyt kun isä on kuollut, niin siihen on jäänyt maatilkku minullekin... Se isävainaan uhkaus, että hän minut tekisi perinnöttömäksi, oli vaan turhanpäiväistä uhkausta. Se on kuolintaudissaan sanonut, että pitää antaa osansa Hannallekin, ja nämä velimiehet eivät tunnu sitä kieltävänkään. Mutta Juken kanssa olemme hommanneet, että rupeaisimme yhdeksi taloksi. Nyt sinä panisit rahasi Vaaralan velkoihin ja kaikki talous tulisi yhteiseksi. Tätäkin maata, jos ei myötäisi, hoidettaisiin yhteisesti niin kauvan kuin sovittaisiin. Siinähan kasvaisivat lapsemme isommiksi. Ja kun ei alettaisi sopia, niin eroaisimme sitten tänne ja jakaisimme Vaaralasta minun osani syrjämaaksi tai möisimme velimiehille. Tai jos sopisimme yhdessä elämään ja kuolemaan, niin sehän olisi sen parempi.

Rahvaan kattilahan se on aina rasvasempi... Niin olemme Juken kanssa tuumanneet... Ja hyvään tarpeeseen siihen nyt onkin minun menemiseni, kun ei ole emäntää talossa ollenkaan. Se Elsan huuringainen siinä nyt on, mutta kauvanko tuon aika tuossa kulunee. Ja kovin onkin mitätön kappale taloa hoitamaan... Niin silloin sinä saisit huoleti viipyä jos kuin kauvan poissa kotoa, kyllä ne kodit hoidettaisiin.»

Hannan esitys tuntui Antista oudolta. Oli kuin kylmää vettä olisi niskaan tiputtanut, niin pahaa vaikutti joka sana. Tuntui se uppoavan aivan ytimiin, että pani ihan värisemään eikä kyennyt puhumaan mitään vaimolleen vastaukseksi. Tuo asiallinen puoli tuntui aivan selvältä, hyvältä ja edulliselta, mutta se oudolta kaikuva puoli oli aivan selittämätöntä, mikä se oli joka sen teki niin syvästi vastenmieliseksi.

Ei sittenkään, vaikka Antti koetti oikein koettamalla ajatella, mitä sanoisi vaimolleen vastaukseksi, kun tämä sitä juuri odotti, voinut sanoa mihinkään päin. Mutta jotakin täytyi sanoa, sillä Hannan mieli olisi muuten tullut pahaksi. Pitkän aikaa allapäin ja kasvot jähmeänä mietittyään kääntyi hän vaimoonsa ja vakavasti alkoi:

»Jukke se on tainnut muuttaa karvansa aivan toisenlaiseksi kuin ennen, kun se nyt niin kohteliaana köpelehtää ja tuli minua hakemaankin Suvannolta. Ennenhän tuo on ollut niin ylpeä, ettei minun aikanani ole usein käynyt talossakaan.»

»Kyllä se Jukke nyt sinusta pitää», virkkoi Hanna. »Se kun näkee, että sinäkin olet mies ja elätät joukkoasi, niin täytyyhän sitä hänenkin tulla ymmärtämään. Ja kun näkee, että sinusta muutkin pitävät, niin siitähän sitä hänkin saattaa pitää. Eipähän se niin tyhmä mies liene, ettei saata muuttaa karvaansa, kun näkee, että on muutettava.»

»No eiköön se ala emäntää hommata?» kysyi Antti. »Siinä kait tuo nyt olisi emännän tila.»

Hanna punalti päättään ja ajatus alta vastasi:

»Ei. Siitä ei ole kuulunut mitään. Ja kyllä se itsekin sanoisi minulle, jos hänellä olisi mitään sellaista ajatusta. Eikähän se minua siihen emännäksi niin hartaasti hommaisi, jos sillä olisi itsellään eukon ottopuuhat. Luulen, että se ajattelee poikamiehen elämää kaikista selvimmäksi, kun sillä on jo paras lapsen huimuuksien mennyt ohi. Ja mikä on sen parempi kuin olla yksinään.»

Antti taas ajatteli, miten hän jatkaisi puhetta, ettei tarvitsisi puhua siitä yhdeksi taloksi rupeuksesta, vaan pää kun tuntui niin paksulta ja ajatus jäykältä, että puhuminen mitään tuntui käyvän mahdottomaksi, niin teki pienen tekosyyyn päästäkseen toistaiseksi erilleen ja aikoi lähteä oritta katsomaan ja raitistelemaan ulkoilmassa. Mutta ensin hän tapansa mukaan tahtoi pestä kasvonsa ja karistella unen töhmeet itsestään.

Hanna joudutti Antille pesuvettä ja siirtyi taas askareilleen karjansa hoitoon.

Antti pesi kasvonsa, kampasi päänsä, pani pienen matkaturkkinsa päälleen ja alkoi lähteä ulos.

Mutta lasten silmät tulivat hätäisiksi ja surumielisinä kaikki yhdestä suusta kysyivät:

»Mihin se isä menee? Ettehän mene pois?»

»En, en, hyvät lapsikullat, mene kauvas. Käyn vaan oritta katsomassa ja tulen heti takasin», virkkoi isä ja katsoi lämpimästi lapsiin.

Lasten kasvot tyyntyivät ja silmiin palasi iloinen loiste, vaan hieman epäillen silmäilivät isää jälkeen, että olikohan tuo totta, ettei menisi kauemmas. Ja Manti meni porstuaan katsomaan, että menikö se talliin. Mutta talliin se meni, kuten aikoikin, niin palasi rauhallisena toisten luokse tupaan.

Kun Antti aukasi tallin oven, niin ruunikko kääntyi katsomaan tulijaa. Viljaisen näköisenä hän seisoi puhdistettuna kiiltokarvaisena hyväksi vuodennetussa piltossaan ja pitkien otsajouhiensa alta välinpitämättömästi katsoa murjotti, kuten ainakin vierasta, jolle hän ei tahtonut mitään lempiään teetellä. Antti kun näki, ettei ori ole mitään vailla, niin palasi tallista ja lähti katselemaan kotia ulkopuoleltakin. Ja kun tiesi, ettei siitä esityksestä yhdeksi taloksi rupeamisesta pääse vastaamatta, ja että niin pian kuin Hanna ensi kerran siitä puheeksi ottaa, täytyy siihen jotakin sanoa, niin otti varsin tilaisuutta siihen valmistautuakseen ja sitä ajatellakseen oikein kaikilta puolilta ja meni kävelemään vainioitten perille, samalla nähdäkseen, miten kesätyöt ovat päättyneet.

Nyt tahtoi Antti syventyä siihen kysymykseen aivan juurta jaksain. Mutta mieli oli niin täysi ja ajatukset hapuilivat sitä ja tätä niin raivokkaasti, ettei niitä tahdonvoimilla voinut saada asetetuksi mihinkään määrättyyn tehtävään. Vaan täytyi niitten antaa aikansa valloissaan hujailta tuulen teillä ja taittaa oksa sieltä, toinen täältä.

Tuo aineellinen puolihan on aivan selvä, eihän siinä mitään ajattelemista olekaan. Jukka ja Topias ovat toimeliaat miehet ja toiseksi aivan viinan maistamattomat, joka on suuri asia. Niillä on talo täyteläinen kaikin puolin. »Jos niillä nyt tuhat kolminen on velkaakin, niin se ei ole mitään, sitä en minä kauvan maksa tienaamallaan kun muuten maitten viljalla talot hoitavat. Ja mikäs nyt olisi hoitaessa, jos tämäkin meidän ele siihen vielä tulisi lisäksi. Tämähän joutaisi rahaksi ihan järkeään ja kun minulla nyt on tuhat markkaa joutilaita rahoja aluksi, niin voipi lopettaa sen vertaisen velan milloin tahtoo. Ja sittenhän tuosta velattomasta pesästä saattaisi erotakin milloin näyttää asiat sen vaativan. Tämä Tannilan puoli kun jätetään myömättä, niin tähän voipi siirtyä milloin tahtoo. Ja se, että minä ensi vuosina en tule kuitenkaan olemaan paljon kotona, niin minullehan se on sangen huoletonta. Tulen levähtämään vaan aina kotiin ja saatan taas lähteä kuin jänis haavalta, milloin vaan asiat vaativat. Ja mikä paras, niin on Hanna talouden päällä, jonka tietää, ettei tarvitse jälkeen haravamiestä eikä honkiin horjahtele. Sitten jos Jukka tai Topias ottaa emännän, eivätkä tyytyne Hannan hallintoon, niin niitten perinnöllähän voivat sitten ostaa Hannan osan ja meille jää koti Tannilaan. Köyhiä ne eivät ota. Sehän on merkki siitä, kun Hannalle ovat kainia kantaneet sentähden, että se meni köyhään naimiseen rikkaan ehdolla. Se on totta, että jos ne eivät saa rikkaita, niin ne elävät ilman ja siltä varalta ne juuri siihen Hannaa hommaavatkin... Se puoli, että minulle olisi se arvotonta muuttaa Vaaralaan vaimoni kotitaloon asumaan, on kuitenkin pieni asia. Se on kyllä vanha sananlasku, että vaimonsa kotona miniän lusikalla syötetään, mutta enpä minä kauvan ole aina heidän miniänään. Sen pikemmin malttaa taas lähteä. Niin sille, missä arvossa ne sillä kotona oloajalla pitävät, on sama. Miniän lusikalla minua ei syötetä niin kauvan kuin on Hanna emäntänä, se on vissi tosi. No niin... Mutta mikä on kuitenkin tuo kammo, joka varistaa mieltäni?... Tuntuu kuin vankila perisi, jos menisin Vaaralaan... Mutta se ei ole mahdollista... Mutta mikä on kuitenkin tuo synkkä aavistus tunnon syvyydessä?... Lienee se vaan joku syrjävaikutin, joka vaikuttaa veriin jotenkin estävästi niitten säännölliseen kulkuun ja sieltä koituu sitten mieleen. Ja tottapa se niin on, kun en jaksa ajatellaakaan mitään, ei mitään kokonaista. Lentelevät vaan ajatukset kuni poutapääskysset siintävässä korkeudessa ja liitävät tietämättömään kaukaisuuteen ilman mitään asiaa... Lienee se, kun illalla tuli valvotuksi myöhään ja toissa yönäkin tuli vaan pari tuntia nukuttua. Sieltä se mahtaa koitua... Mutta miksi se juuri tuolla tavalla vaikuttaa. Tuntuu kun menettäisin kunniani, luotettavuisuuteni, rehellisyyteni, vilpittömyyteni ja vielä isänmaan rakkautenikin. Mutta kaikki tämä on mahdotonta... Mahdotonta. Seitsemän kertaa mahdotonta.»

Nämä ajatukset tunkeutuivat itsestään Antin mieleen hänen käyskellessään vainioittensa perillä ja kokiessaan mieltä asioita. Pää tuntui paksulta ja tahdon voima kokonaan lamautuneelta. Ajatukset vaan pieniksi pirstaleiksi hajauneina sinkoilivat siellä ja täällä, likellä ja kaukana.

Hän ei ollut vielä syönyt aamiaistaan. Tunsi ruuan halua ja muisti, että Hanna huusi jälkeen, ettei mennä kauvas, hän laittaa ruokaa, niin odottavat siellä syömään. Lapset ikävöivät kotona, kun hän aikoi käydä vaan tallissa, ja hän palasi kotiin.

Mieli tuntui täyteläiseltä, mustalta ja kömpelöltä.

X.

Jukka kielittelee Hannaa.

Antti oli päässyt syömästä ja kallistui sängyn päälle pitkäkseen, että eikö tulisi uni, jotta univelka tulisi kuitatuksi, ehkäpä siinä pääkin selviäisi ja mieli puhdistuisi, ajatuksetkin kokoutuisivat ja antautuisivat paremmin tahdon palvelukseen kuin nyt. Mutta ei siinä tullut unta. Otti sen Kirjallisuuden Seuran kirjeen, katseli sitä siinä aikansa kuluksi, kun muuten tuntui olevan siinä pitkänään niin soma olla, tunsi verensä lämpenevän, silmät kävivät loistaviksi, hytkäytteli ruumistaan, viskasi kättään ja ravisteli päätään.

»Mitä on ajatella kotioloista, sen pikkumaisista, vähäpätöisistä asioista, kun saa palvella koko isänmaata ja koko kansaa... Silloinko tahtois kiintyä vaan pikku mättäeseen, kun on omana koko kunnas... Ei, ei... Lapsille on koti siinä, missä äiti asuu, ja minulle on matkamaja siinä, missä lapset ja äiti ovat. Minun kotini on isänmaa.»

Katseli taas kirjettä.

»Suuresta merkityksestä isänmaallemme... Tuo on liioteltua. Jos sais olla edes pieninkään seiväs siinä rehdoaidassa, joka kiertää isiemme verisiä ansioluetteloita. Tämä on suurta... Mitä maksaa tämä pikku Tannila sen rinnalla, vaikka menisi Matin pellon ojaan... Vaikka menisi kuin tina tuhkaan, ettei

näkisi ei luun suremaa, niin se ei merkitsisi mitään, kunhan perheellä on suojaa ja sijaa, missä ne voivat elää ja asua. Se on vaan voitto minulle ja minun toimelleni, ettei minulla ole haittaa kotoisista huolista», hykerehti Antti mielessään.

Mielessä oli suuri aarre, kun tunsu omistavansa voimia, että voi lähteä kokoilemaan muinaistaruja aina niin kaukaa, mihin vaan Suomen kielellä voi päästä ja missä Väinölän kansaa on koskaan asunut. »Sielläpä saa itse tunkeutua kansan syvimpään muinaisuuteen, omin silmin näkemään, omin korvin kuulemaan niitä kärsimisiä, niitä ponnistuksia, mitä isillämme on ollut kestettävänä erämaan metsissä, mitä iloja, mitä mielen ylennyksiä on erämaan vilpitiön luonto kaukana sivistyksestä, kaukana opista, kaukana yhteiskunnan keskuksista asuville asukkailleen suonut. Ja mitkä toiveet heidän elämätään ovat tukeneet.»

Mitä enemmän hän ajatteli matkastaan ja matkansa tarkoituksesta, sitä enemmän seivämistään selvisi, että oli Jumalan sallima eleen muuttaminen Vaaralaan ja Hannan pääseminen lapsuutensa kotiin. Siinä viihtyy hän monta kertaa paremmin kuin Tannilan yksinäisyydessä. Ja vaikka mielen pohjalla tuntuikin yhä syvä kammo Vaaralaan muuttamisesta, niin tuntui se aivan välttämättömältä sinne tuleminen; hyvä vaan, että Jukke ja Topias rupeavat hoitamaan yhdessä tätäkin Tannilaa ja hyvä, ettei ajatukset tahtoneet taipuakaan tekemään selkoa sen asian vähäpätöisemmistä puolista. »Se arvo, pitäisivätkö minua vertaisenaan tai miniän tai mieronkiertolaisen vertaisena, on yhdentekevä. Perheeni pitää minusta aina ja missä tahansa rakastaa minua ja ystäväni tuntevat minua. Siinä on kylliksi. Hyvä, ettei ainakaan Jukke minulle erityistä myötätuntoisuutta osottaisikaan, joka on aina kantanut halveksivaa mieltä», sovitteli mielessään Antti ja kasvoissa näkyi rohkea eloisuus ja silmät säteilivät virkeästi katsellessa lattialla leikkiviin lapsiin. Muuten vaan tuntui somalle ja mukavalle, kun oli kotona. Siinä vakautui mielikin ja ajatukset tuntuivat asettuneen. Mutta kun raukeus oli vielä ruumiissa, joka tuntui kaipaavan lepoa, niin kääntyi syrjälleen, korjasi päänsä alle pientä tyynypallukkaa, ummisti silmänsä ja heittäytyi hetkeksi nukkumaan.

Tällä aikaa tuli taas Jukke Tannilaan ja löysi Hannan navettakartanostaan askarehtamasta ja näkyi hänellä olevan jotakin sanomista. Katsahti ympärilleen näkykö Anttia. Mutta kun ei näkynyt, niin rykäsi, nyökäytti päätään ja alkoi:

»Luulisi tuota Anttia outo muuksikin, kun se noin rakkaasti osaa sukerehtaa perheensä kanssa, kuten äskenkin. Oikein ilkeäkseni kävi, että pois piti lähteä.»

»No, hyvänen aika», virkkoi Hanna totisesti. »Mitä siinä nyt oli äskenkin sinun mielestäsi niin liikaa?... Mikä se sitten on Antti muu kuin rakas perheelleen? Rakas ja hyvä hän on aina minulle.»

»Hym ... kun ei olisi muita rakkaampia kuin sinä... Ei se ole kaikki kultaa joka kiiltää», vastasi Jukke ylenkatseellisesti ja kylmästi.

Hanna tunsu ilkeän väristyksen käyvän läpi ruumiinsa, puistalti itseään ja syvällä inholla virkkoi:

»Hyi... Minä en usko semmoista Antista... En usko, en vaikka.»

»Usko eli elä, se on vallassasi. Vaan minä uskon ja sen tähden käypikin minuun niin pahasti kun se sitten joukolleen näyttäytyy niin hyvänä», kertoili Jukke tosissaan.

Hanna inholla puistalti päätään ja kylmästi lisäsi:

»Hyi... En minä viitsi kuunnella koko puhetta. Hyi... Mikä sinun nyt pani puhumaan Antista sellaista?»

Jukke rykäsi ja jatkoi:

»Eipähän erityisesti mikään ole pannut puhumaan. Vähä kai siitä minulle on saapaa tai lähtevää, kun ei sinua liikuttane. Sanoinpahan vaan sen tähden, kun näyttää tuo elämä niin liposalta, että jos sinä siihen humallut, ettet raskisikaan lähteä Tannilasta pois eikä tulisi siitä meidän yhdeksi taloksi rupeuksesta mitään, ennenkun se kerkiää rahansa hurvitella.»

Hannan silmät tulistuivat, kasvot kuohahtivat ja vihaisesti lisäsi:

»Huih... Sentähdenkö sinä sitä olet ruvennut puhumaan, että minä paremmin taipuisin sinun kauppoihiisi yhdeksi taloksi rupeamiseen... Päinvastoin toki vaikuttaa se puheesi minuun... Olisinko hullu, kun laittaisin Antin teidän halveksittavaksenne ja joka päivä osotettavaksenne sellaiseksi. Jumala varjelkoon toki. Meillä on koti tässä, pitääköä kotinne ja sillä hyvä.»

Jukke murnisteli muotoaan, punalti päätään, rykäsi ja tekeytyi asialliseksi:

»En minä sitä luullut, että se sinuun niin koskee. Olisinhan minä tuon nytkin niinkuin ennenkin voinut olla sanomatta, jos tuoksi olisin tiennyt. Ja ensi kertahan tuo vasta olikin, se kuin illalla ja nyt sanoin, ja

saattaahan tuo olla viimeinenkin, kun se sinuun niin pahaa tekee... Ja kukapa Anttia muuten miehenä sen vian vuoksi halveksii? Kyllä Antti siltä miehenä menee. Kyllä minä pidän Antista. Jos minä en Antista pitäisi enempi kuin tavallisesta tukkilaisesta, niin olisinko minä lähtenyt sitä hakemaan Suvannoltakin ja mitäpä hänessä onkaan moittimista, mieshän se on kuin mies. Ja kyllä me sovitaan Antin kanssa.»

Hanna ei puhunut mitään, ynseämielisenä vaan askarteli karjansa kanssa, niin Jukke yhä jatkoi ja tekeytyi ystävällisemmäksi:

»No, koska se sinuun niin pahaa teki, niin minä lupaan, etten enää koskaan virka mitään Antin niistä asioista. Kyllä minä saatan pitää suuni kiini tästäkin lähtien, kuten tähänkin asti. Jokahinen pitääköön tapansa... Mutta sitä minun piti vaan sanoa, että niistä rahoista pitäisit huolta, ettei se niitä kerkiäisi hurvitella.»

»Minä pitäisin huolta! Hyh... Minä pitäisin huolta Antin rahoista! Se joka tietää saaneensa rahat, niin se pitää huolen niistä itse», virkkoi Hanna ylpeästi ja kävellä reimotti tupaan eikä perustanut Jukesta mitään.

Jukke oli kahdella päällä tullakko perässä tupaan ja mietti ympäri päänsä tekosyytä, mitä hän asianaan pitäisi, Antin puheille tullessaan. Mutta ei löytänyt mitään, niin kävi tallissa katsomassa oritta ja omantunnon vaivaisena käveli metsään sieltä aikojaan myöten mennäkseen kotiinsa, kun metsän yksinäisyydessä saisi mietityksi keinon, miten Hannan saisi hyvitettyksi. Mutta pahalta se vaan tuntui, kun Hanna niin sanoi kieltävästi siitä yhdeksi taloksi rupeamisesta.

XI.

Antti lupautuu Vaaralaan yhdeksi taloksi.

Ilta oli jo kulunut myöhäiseksi, lapset olivat yöteloillaan nukkumassa. Isä ja äiti valvoivat tuvassa, istuen tuoleilla lampun valossa, ja puhelivat paremmin kahden keskisiä asioitaan. Mutta äiti ei voinut olla ilomielinen, vaikka hän koettikin. Koko iltapäivän oli ollut mieli paha ja umpinainen. Oli hän navetan loukossa itkenytkin, mutta ei se siitäkään oikein selvinnyt, yhä se vaan oli raskas eikä edes tiennyt syytä, minkä tähden se oli raskas. Siitä Juken puheesta hän ei perustanut eikä ottanut ollenkaan ajatellakseen, olkoonpa miten tahansa. Vaan sen puheen johdosta se kuitenkin tuntui olevan, vaikka ei tiennyt oikein minkä tähden se oli. Vaikkapa hän oli jo ennen mieleensä painanut Vaaralaan menemisen, mutta ei hän siitäkään huolinut, vaikkapa ei tulisikaan sinne menoa. Ja kun yhä tunsu Juken mielen että se haluaa saada kaikki rahat Antilta, niin arveli kerrassaan heittää pois koko homman, sillä se tuntui pahalta, että Antti, joka on rahat tienannut, ei saisi niitä määrätä, mihin ne tulevat pantavaksi. Mutta ei sittenkään tiennyt, minkätähden se mieli tuntui apealta, että puheleminen isän kanssa ei tahtonut sujua niinkuin aina ennen.

Tämän huomasi Anttikin ja tahtoi tietää syytä, mikä se on tullut, mutta sai vaan vastauksen:

»En tiedä itsekään.»

Antti tuli levottomaksi, luuli, että hän on sen sillä vaikuttanut, kun päivällä ei antanut minkäänlaista vastausta vaimonsa esitykseen Vaaralaan muuttamisesta:

»Onko sinulla siitä paha mieli, kun et päivällä saanut minulta vastausta siihen Vaaralaan menemistuumaasi. Mutta, hyvä äiti, minä en voinut silloin siihen vastata, ennenkun sain ajatella, vaan nyt kyllä voin sanoa jotakin. Onko sinulla todellakin siitä raskas mieli?»

»Eikö tuo liene osaksi siitäkin», virkoi Hanna tynesti, »ja paljokopa tuolle toisinaan pitänee, mutta paraneepahan siitä taas, kun on aikansa pavana... No, mitä siitä Vaaralaan muuttamisesta sitten olet ajatellut?»

»Siitä on minulla sanottavaa ainoastaan yksi sana», vastasi Antti iloisesti ja päättäväisesti. »Se on se, että sen asian kanssa saat sinä tehdä aivan mielesi mukaan. Jos Vaaralaan meneminen on sinulle hyvä, niin se on minullekin.»

Hannalta hyrähti sydämmellinen nauru. Se pullahti aivan sydämen pohjasta, aivan omasta pakostaan, ennenkun itse kerkesi ajatellakaan mitään ja sen naurun mukana tulvahti ulos kaikki ilmaan

se mielen raskaus, jonka syytä hän ei oikeastaan ennen tiennyt. Ja silmänräpäyksessä remahti mieli hyväksi ja iloiseksi kuni kytevä tuli kuiviin risuihin päästyään tuprahtaa ilmiliekeiksi ja synnyttää riehakan hulmuavan tulen.

Hanna tahtoi sanoa jotakin Antille vastaukseksi, mutta suuhun ei tullut mitään asiallista sanaa eikä kuitenkaan voinut sanomattakaan olla, niin kallisti päänsä Antin olkapäähän, kierti toisen kätensä hänen ympärille ja lämpimästi virkkoi:

»Voi, kun sinä olet hyvä.»

Nyt Antti ymmärsi, että varmaan se Hannan raskas mieli oli siitä kun ei päivällä saanut häneltä vastausta ja ymmärsi, että Hannan mielessä on hyvinkin suuresta arvosta Vaaralaan muuttaminen. Ehkäpä oikein tuskallisesti pelkäsi hänen estämistään. Niin mielessä syntyi pakko puhua suunsa puhtaaksi omasta puolestaan, puristi Hannan käden käteensä ja alkoi oikein vakavasti ja sydämmellisesti puhelemaan:

»Äiti kulta. Enhän toki tahdo sinua estää siitä aikeesta. Minulla kyllä tuntuu salainen kammo sitä vastaan, vaan se mahtanee syntyä siitä, kun ne Vaaralaiset ovat minua köyhyyteni tähden halveksineet. Mutta nythän ovat asiat toisin. Ukko on haudassa, josta tuon halveksimisen juuri lienee ollutkin. Ja meillä on nyt koti, kuten heilläkin; siinäkin suhteessa olemme yhdenvertaisia. Se puoli, miten talon hallinto rupeaisi Jukella luonnistamaan, on vielä tietymätön, kun ukko on tähän asti hoitanut, mutta ovathan Jukka ja Topias toimeliaat miehet ja kun ovat vielä muun lisäksi aivan viinaan menemättömät, niin voipihan niistä toivoa hyvääkin. Ja koeteltuaanhan sen näkee. Ei suinkaan siinä pitkälle pääse. Jos ei ala näyttää talon hallinto vetelevän, niin eroamme pois tänne omaan Tannilaamme. Kunpa onnistuisi edes kymmenisenkään vuotta, jonka aikaa kestää minulla nämäkin talvimatkustukset, että melkein koko vuodet tulen olemaan poissa kotoa.»

»Kymmenen vuotta! Voi hirmuista!» keskeytti Hanna kauhistuen.

»Niin. Ainakin kymmenisen vuotta kestää minulla matkustusta», jatkoi Antti. »Niin, sen ajan jos hoitaisivat taloja ja talouksia hyvästi, niin olisi kiitos keikaus. Minä puolestani mitä ansaitseen antaisin ilolla yhteisen talon hallintoon, ettei siitä syntyisi kannemieliä, että minä omituista kassaa kokoon.»

»No, antaisitko sinä yhteiseen pesään nyt nekin rahat mitä nyt sinulla on?» keskeytti Hanna.

»Aivan mielelläni. Mitäs minä näillä tekisin», jatkoi Antti, »kun minulle tulee valmiit matkarahat Suomen Kirjallisuuden Seuralta, niin mitäs minä näillä tekisin?»

»Entäs tuon oriin?»

»Taloonpa tietenkä. Mutta sillä välipuheella, ettei sitä saa hävittää. Se vaan olisi minun nimikkonani, sitä käytettäisiin vaan talon työhön, ja silloin kun olisin kotona, niin käyttäisin sitä missä tarvitsen. Ja jos erottaisiin, niin toisimme mukanamme tänne.»

»Kyllähän siitä Jukka pitäisi hyvän huolen. Sillä oikein mieli tekee sitä, kun hänellä ei ole nimikkoa», jatkoi Hanna.

»Senhän minä uskon», mukautti Antti. »Ja tällä tavalla ajatellen se homma ei ole kuin paljasta hyvää ja minun puolestani on se päätetty, että kun sinä et luule voivasi hoitaa tätä kotia, niin mennään Vaaralaan.»

Hanna puolestaan tahtoi sanoa jotakin, mutta se äsköinen väittely Juken kanssa kangerti mielessä, ettei hän saanut sujumaan sanoiksi, niinkuin olisi tahtonut, että mieli olisi tyhjentynyt kokonaan siitä Juken kanssa väittelystä. Sanoi vaan:

»Minullahan se on koti Vaaralassa ja minä menen sinne kotiini. Vaan entäs isä?»

Tuo sana »entäs isä» sälähti Antin mielessä kipeästi. Ei hän sitä olisi suonut äidin suusta kuulevansa ja herätti se kokonaan eloon sen kammon tunteen, mutta sen hän kuitenkin salasi ja ystävällisesti vakuutti:

»Hyvänen aika. Minullehan on koti siinä, missä sinä olet. Löytäisin sinut lasten kanssa vaikka kuusen juurelta tai kantoiselta aholta, niin siinä olisi silloin kotini.»

Jäi ajattelemaan: isänmaa on minun kotini. Sen lapsi minä olen ja jään olemaan.

Mutta ulkoa kuului kiireitä askeleita. Ovi aukeni ja sisään astui Kokkolan Eero, Antin lapsuuden ystävä, joka tuli tervehtimään Anttia, kun kuuli, että hän on jo kotona.

Silloin Hanna siirtyi pois ja siihen katkesi keskustelu Antin kanssa ja mieleen jäi yhäkin

kangertamaan se äsköinen kiista Juken kanssa.

Mutta miesten puhe kiertyi Jerusalemin suutariin. Se puhe veti puoleensa Hannankin ajatukset. Hän oli aina kuullut sitä mainittavan, vaan ei koskaan kuullut, minkälainen kulkija se oikeastaan on. Niin saadaksean kuulla siitä enemmän kiinnitti korvansa miesten puheeseen.

Antti kertoessaan matkustuksestaan mainitsi vertaukseksi: »Saa kulkea myötään kuin Jerusalemin suutari, mistähän sitten se hokeminen lieneekään kotoisin ja peräisin.»

»Sillä on hyvin syvä peruste», selvitteli Eero. »Sehän on Vapahtaja ennen aikoinaan täällä ollessaan ja käyskellessään köyhyydessä talosta taloon pistäytynyt Jerusalemin takalistolla asuvan suutarin majaan tai mökkiin vai mikä tuolla lienee ollut ja pyytänyt sijaa levätäksään, semmoista rehuvuodetta vaan ja eipähän niissä semmoisissa taloissa höyhenpatjoja lienekään. Mutta suutari ei ollut antanut edes istuakaan, sitä vähemmän huonoakaan vuodetta. Oli vaan ylpeästi käskenyt pois. Vaan Vapahtajalle oli se pistänyt närille, oli hiukan karmistautunut ja tiukasti sanonut ukolle: Koska sinä et suo minulle lepoa, et huonoakaan vuoderania anna levätä kutjottaakseni etkä pahaistakaan jakkaraa istuakseni etkä huonoakaan suojarähjää lämmitelläkseni, niin sinun pitää kävellä yöt päivät maailman loppuun asti. Ukko ei ollut sen enempi kuunnellut eikä ollut joutanut aprikoimaan. Oli vaan pistänyt takki-ärmäkän päällensä, paahkilot jalkoihinsa, laukkurepun kainaloonsa ja lähtenyt astua hynttäsemään. Ja sillä tiellä on mies kävelemässä tänäkin päivänä... Sillä ei kuulu kuluvan kengät eikä vaatteet ollenkaan. Ne samat tamineet kuuluvat olevan miehellä päällä aivan samanlaisessa kunnossa kuin lähtiessäkin.»

Antti heittäytyi hieman leikilliseksi ja naurahtaen keskeytti:

»Mutta vaatteessa sillä ei paljoa kulu, jos tuolla ei liene isot tulotkaan.»

Eero näki, että Hanna kuuntelee hänen kertomustaan oikein pystystä korvin, niin ei ollut kuulevinaankaan Antin puhetta, jatkoi vaan kertomustaan tosissaan:

»Kuuluu se joskus pistäytyvän talossa, vaan ei se kuulu kauvan siekailevan eikä puhuvan mitään. Suurehko koukkuhartiainen suuripartainen ukon kohjake se kuuluu olevan. Ja juutalaismuotinen sinertävä, alle polven yltävä verkatakki-kauhtana kuuluu olevan päällä, pieni laukkureppu kainalossa ja suuret koirakinttaat käsissä kesällä ja tavella. Ja siitä sen kuuluu tuntevan, että sillä kuuluu valkeat elottomat silmät kuin talipalaset seisovan päässä ihan rävähtämättä yönsä päivänsä, ihan liikkumattomina. Että jos mieli katsoa ylös esimerkiksi Otavan kulkua, niin pään pitää kääntyä niin paljon niskoille, että silmät tulee vasten Otavaa. Ja samoin jos virstan patsaasta tahtois katsoa vieläkö on monta jälellä, niin pään pitää kiertyä kohti. Minun isäni sen oli kerran nähnyt. Paljas, kurttuinen kaula ja musta kuin koukun varsi oli ukolla kumottanut.»

»Tosi on asia. Elossa on viimeinen kertoja», keskeytti Antti naurahtaen.

Eero puistalti päätään ja toimessaan lisäsi:

»Tosi se kyllä kuuluu olevan. Isä on puhunut monta kertaa ja se ei ole mikään hokare mies, se ei kyllä jaarittele joutavia. Ja sen suutarirahjuksen elämän tarinan se oli kuullut isänsä isältä, siltä mainiolta Tarhalan tietäjältä. Siltä, joka oli palavassa uunissakin saattanut käydä eikä ollut yksikään karva kärähtänyt, vaikka partakin oli ollut kuin katajapensas. Siltä se kuului isä kuulleen, niin tosi se kyllä asia on.»

»Paraspahan olisi ollut ukolle kuin olisi antanut vieraan levätä mökissään minkä hän olisi mahtanut viihtyäkin, niin olisi asiat selvinneet vähemmällä kävelyllä», katkasi Antti.

»Ei sillä kuulunut saavan pilkkautua. Se kuului panevan samalla tavalla kävelemään. Jos ken ylimieli kuului ilventelevän, niin ukko kuului kerran vaan vihasesti katsoa mulauttavan ja koirakinttaallaan viittaavan matkan suuntaa, niin elä muuta kuin pane saapas heilumaan.»

»Hui, kun on ilkeä koko tarina», keskeytti Hanna. »Kuoliaaksi kai minä säikähtäisin, jos tulisi esimerkiksi tänne silloin kuin minä lasten kanssa olen täällä tuvassa. Huh, kun käypi oikein iholleni.»

Eero kun kuuli, että se Hannaan vaikuttaa pahaa, niin lopetti sen suutarin tarinan ja kääntyi Antin kanssa jatkamaan puhetta entisistä ja vereksistä retkeilemisistä.

Mutta Hanna ei päässyt siitä suutarin kammosta erilleen, vaan mieleen kantautui, että mistä tietää sitäkin kulkijaa milloin sattuu kohti, niin säikähtää vaivaisen omiksi lapset ja itse.

Tuo kammo tuntui olevan ikäänkuin kehottajana Vaaralaan menemään. Siellä ei tarvitse koskaan olla yksinään. Ja toiselta puolen selvisi se seikka, että sillä tavalla saa Vaaralasta jaeuksi hänen maosuutensa pois, johon ei muuten niinkään helposti pääsisi käsiksi.

»Ja siihen nähden on Jukellakin pakko pitää Anttia vertaisenaan. Kun Anttia rupeavat halveksimaan, niin silloin he antavat syytä eroamiseen. Kas, siinä on nappula, jossa Jukke pysyy. Omiksi kaulavilloikseen se takanakin Jukke panettelee Anttia. Minä osaan nyt muistuttaa Jukkea ihan ensi kerralla, kun kuulen vaan Antista ylenkatseellisen sanan. Sepä vasta kumma oli, etten äsken jo pukannut sille sitä temppeä eteen. Sen hän kyllä saa tietää, etten minä vastakaan Antista rupea uskomaan senlaisia juttuja», ajatteli Hanna ja mieleen vakautui Vaaralaan muuttaminen, mitä pikemmin sitä parempi. Ei kuitenkaan aikunut vasta aluksi Jukelle sitä ruveta puhumaan. Jukke siitä tulisi vaan ylpeämmäksi ja toisekseen mikäpä sinne nyt oli niin kiirekään, kun isä oli kotona.

XII.

Antti perheineen muuttaa Vaaralaan.

Välikirjat oli Vaaralan miesten kanssa tehty ja päätetty peikoine perheineen muuttaa Vaaralaan asumaan.

Viime yönsä vietti Antti Tannilassa.

Katkonaisesti hän nukkui ja säikähtäen heräsi joka kerran. Oli kuin henkijattaret olisivat olleet vihoissaan eivätkä voineet suoda lepoa.

Paljon ennen päivää hän jo kokonaan valveutui ja mieli oli musta kuin terva; hän ei tiennyt mistä se oli. Muusta kuin isänmaallisista asioista hän ei antautunut puhumaan sanaakaan kenenkään kanssa. Mutta siihen hänelle ei ollut toveria, niin sai olla aivan mykkänä, ainoastaan itsekseen hyräili Suonion isänmaan virttä, hyräili useita kertoja ja koko sielu oli auki sille virrelle. Kun lopetti hyräilynsä, niin rinta pullistui, kasvot loistivat ja puoliääneen lausui:

Vaan mitä mahtavinkin vois,
Jos voimaa sult' ei saanut ois.

Havaitsi että päivän valkeus on alussa, niin alkoi toimittautua lähtemään ja oli iloinen että sai itkeä muutamia kyyneliä hyvitteeksi Tannilan henkijattarille. Se puhdisti mieltä paljon.

Valkeneva päivä oli jo hohtavana koitteena itäetelän taivaanrannalla. Auringon kohdalla taivaanranta vuorien harjalla kimmelteli hohtava soihtu, josta punertavan kumakka valo virtaili kaikkialle sekä vuoriin että laaksoihin. Ja koko avaruus henkäili, sulouneen vaipuneena.

Tämän hetken valitsi Antti tullakseen Vaaralaan. Mutta Vaaralan kartanopellon vaiheella olevalla särkällä, sen korkeimmalla kummun harjalla, vuosikymmenistä ennen seisoj paja, jonka jäänyt ajhoroanio nurmipeitteisenä näkyi vielä kummulla. Antti tunsu voimakkaan halun nousta kummulle.

Sen kolkon lumikattoisen ajhoroanion nurkalle pani hän aidaksen palasen ja mitään erityistä ajattelematta istahti siihen aidaksen kappaleelle. Mutta tunsu hyvän olevan olla.

Ja kun heitti katseensa avaruuteen, niin ikäänkuin löysi itsensä jostakin äärettömän suuresta valtakunnan salista, jossa säilytettiin kaikki valtakunnan ikimuistettavat muistomerkit, jossa monien pyhimysten ja kaikkien suurten miesten sankarikuvat vakavina seisoivat muistuttamassa kansajoukkojen ikäkauteisia vaiheita. Mutta hymyhuulin ja rauhan pyhä kajastus otsalla he seisoivat tänä hetkenä.

Kaukana ja likellä, vuorissa ja laaksoissa vaelteli Antin rauhaton silmä. Ja menneitten päivien muistoja, ikäviä ja hauskoja kertyi avonaiseen sydämmeen. Tuo luonnon puhdas ja vakava rauha tyynnytti mielen, rauhoitti sielun, unnutti melkein haaveileviin lemmentoureisiin. Olo siinä tuntui lystiltä, hauskalta, ettei itsekään tiennyt minkä tähden se niin hauskalta tuntuu. Rinta hieman hytkähteli ja suonissa virtaili lämmin veri.

Kiertyipä ajatukset niihin päiviin, jolloin se ajhoroanio oli lämmin, jolla istui.

»Vuosikymmen taaksepäin kevään auer siniverhoonsa vaatehti kaukaiset vuoret. Etelän lenseä tuuli raskaasti puhalteli auringonpaisteisessa ilmassa. Rästystäistä juoksi oistonaan vesi ja kuloiset mättäät kummun liepeillä kiirehtivät näkyviin.

»Tuossa, yksi askel tästä vaan, seisoj aarniopölkky ja pölkyllä ankara alasin. Ja tässä kohisi säkeniä

tupruutteleva, valtainen ahjo. Tässä näitten vaiheella hikisenä ja tulehtuneena liehuin tulen ja vasaran avulla kuonnutellen suuria rautoja kaikenlaisiksi työkaluiksi taloon.

»Olin köyhä kiertelevä rautaseppä. Mutta poveni, rohkeutta ja intoa täysi, uhkui eloa, uhkui voimaa.

»Tuolla kartanon vaiheella päivänsä askareilla karjaansa hoitaen käyskeli raikkaasti neitonen nuori, katseli ja kuunteli jyskettä pajan, kuunteli kaikua raskaan moukarin, kuunteli kalketta virkeän vasaran ja elon tuoreutta lainehti heleät kasvat.

»Silloin tunsin ennestään minulle uppo-oudon rakkauden vastustamattoman voiman... Silloinko... Oi silloinko jo onnetar kuiskasi: Tuossa on kotisi, tuossa, jonka akkunat nyt leimuvat kuni tulessa, syttyneet taivaan rannan hohtovalosta... Oi tuossako todellakin on minun kotini... Se on selittämätöntä.»

Ajatteli Antti niitä päiviä, jolloin hän Hannan tuli tuntemaan, muisteli kaikkia vaiheita, mistä kautta oli elon tie kulkenut tähän ja selvä johdonmukaisuus näkyi siinä matkassa ja näytti se jo ennen hänen syntymistään määrätyn. Ja tämäkin päivä vaiheineen näytti niin täysin liitetyn siihen johdonmukaiseen elon rataan, ettei se voinut toisin olla.

Tunnon pohjalla kuitenkin kaikui maanalainen järisyttävä kaiku siitä kammosta, että hän autioksi jätti ansaitsemalla saadun pienen kodon. Mutta syvä nöyryyden tunne povessaan nousi seisalleen Antti. Katsahti vielä Tannilan mykkiä huoneita ja lähti kaitasta peltojen välipiennarta kulkevaa suoraa polkua astuskelemaan Vaaralan taloon.

Vaaralan asukkaat ottivat Antin mielihyvällä vastaan ja johtivat perikammariin, jonka kahteen akkunaan avautui idästä länteen kaikki eteläpuolinen taivaan kansi. Ja sen alla silmän siintämä avaruus täynnä vuoria, laaksoja, peltoja, niittyjä taloineen.

Vähäpuheisena ja lyhyesti vaan vastailen talonväen kyselemisiin istuskeli Antti ja katseli ulos laajaan avaruuteen, jota taivaan rannalla hiipivä aurinko ruusuhohteisella valollaan kultaili.

Tämän kammarin hän tahtoi asuakseen, joka mielellään hänelle luvattiinkin.

Talon ihmiset näkivät, että Antti oli vähäpuheisella tuulella, niin poistuivat kammarista ja jättivät yksinään.

Jukke, joka oli jo ruunikon saanut silloin haltuunsa, kun välikirjat oli tehty, ja tuonut sen Vaaralaan, näki, että Antti tuli jo myötyrikseseen, niin haki ruunikolla muun perheen Tannilasta. Pienen tuokion oli vaan Antti ollut yksinään kammarissa ja nautinnolla katsellut talven kahleisiin rauhaisesti kytkeytyvää luontoa, kun juoksevan hevosen ja painokkaan reen kahaus kuului rappusten edestä. Ja kohta sen perästä alkoi kuulua askeleita kammariin päin.

Antti arvasi tulijat, aukasi kammarin oven ja iloinen ihastus levisi kasvoihin kun näki perheensä rientävän vastaan.

Matilla pieni myssy päässä, lyhkänen villanuttu päällä, sievästi napissa kiini. Leveät, lyhytlaikkeiset harmaat housut ja pienet lippakengät valkeitten sukkain päällä töpötti jalassa. Pikkuiset valkeat lapaset suorana käsissä ja suu sievässä mytyssä pyöreäsilmaisena astua hippasi äidin edellä.

Pieni Kaisu, pitkäläntä kolttu päällä, pienet ruojukengät jaloissa, naurusuisena vähän lengoilla jaloillaan astua teutaroi äidin rinnalla. Ja Manti punaposkisena, pienet kirjasuiset lapaset käsissään, astua sipsutti äidin perässä tullessa Vaaralan salissa isää vastaan, josta isän saattamana tulivat kammariin. Äiti iloisena riisui päällysvaatteensa pois, riisui Mattia ja Kaisua ja naureskellen virkkoi:

»Vai sanan puhumatta se isä lähti Tannilasta. Kyllä mekin arvasimme, kun näimme isän lähtevän tänne päin, että tänne se tulee, niin heti mekin panimme pillit pussiin ja...»

»Minkälaiset pillit?» katkasi Manti äidin puheen ja katsoa leimautti äitiin. Äiti taputti Kaisua punottavaan poskeen ja naurahtaen vastasi:

»Tämmöiset pillit kuin tämä Kaisu ja tuo Mattikin.»

Mantilta hykähti lysti nauru, pyörähti pois äidin luota ja pyörähtäessään lystikkäästi virkkoi:

»Ne onkin koko pillit.» Sen sanottuaan riisui hänkin päällysvaatteet päältään, pani ne nauloihin ja kepsasteli kuni kotonaan.

Äiti sai Matin ja Kaisun riisutuksi huonepukineilleen, niin istahti isän lähelle tuolille.

Siihen isän ja äidin luokse kokoutuivat lapsetkin ja kun näkivät isän katselevan kauvas, niin hekin

kyselivät kaukaa näkyvien talojen ja vuorien, järvien ja virtojen nimiä.

Niitä mielellään neuvoi isä ja tunsivat olevansa taas kotonaan. Mielen pohjaltakin se jäytävä tunne Tannilan jättämisestä tuntui haihtuvan. Ja nyt hän ajatteli että tuo tunnon pohjalta kohoava ääni on vaan raskas kaipion tunne, jonka vaelteleva mies tuntee povessaan kaikkialla ollessaan kaukana kodistaan. Siten tukehdutti sielunsa syvyyteen ne tunnon sanattomat kuiskaukset Tannilan kadottamisesta ja alkoi pitää Vaaralaa kotinaan ja sitä korkealla kivijalalla, suurelle vaihtelevalle luonnolle alttiina seisovaa suuriakkunaista kammaria asuntonaan. Kaikki muu tuntui olevan mennyttä. Mutta siitä vähät, kunhan isänmaa oli jäljellä, jonka rauhasta läikkyvät emon kasvat nytkin hymyilivät poikansa puoleen.

XIII.

Jukke Kopolassa kosimistuumissa.

Siiri oli isätön ja äiditön tyttö. Häneltä oli ensin kuollut äiti, joten hän isänsä uudelleen naitua, sai äitipuolen. Mutta sitten kuoli isä, joten hän, äitipuolensa mentyä uusiin naimisiin, sai isäpuolen. Äitipuolensa oli hurskas ihminen ja piti velvollisuutenaan kasvattaa äiditöntä ja isätöntä Siiriä kuin omaa lastaan. Eikä Siirille äidin vaihtumisesta ollutkaan mitään muuta vahinkoa kuin se, että täytyi kaksiviikkoisena jättää äidin rinta ja nälän hätyyttäessä tyytyä tuppoon. Ja vaikka äitipuolensa kaksiviikkoisesta lähtien häntä hoiti ja kasvatti, niin ei penniäkään koskaan tahtonut palkkaa, joten Siirin perintörahat saivat huoltajan takana kasvaa ja säilyä hänen omaksi hyväkseen. Mutta sen hän lapsen kuuliaisuuden osotteeksi kasvattiäitiään kohtaan Siiriltä vaati, että Siiri ei saisi mennä naimisiin sellaiseen paikkaan, johon hän ei tahtoisu suostua. Ja ennen kaikkea hän tahtoi Siirin tulevan Jumalaa pelkäävään ja hurskaaseen perheeseen. Siinä tapauksessa olivatkin jo monet kosijat saaneet palata nolona kotiinsa ja tyytyä Jokelan rukkasiin.

Kopolan ukko se oli Siirin huoltaja ja hänkin oli Siirin rahoista pitänyt hyvän huolen, että ne olivat kasvaneet korkoja. Olivat ne jo kappaleessa viidennellä tuhannella, vaikka alussa ei ollut kuin vähän yli kolmen. Ja hänkin toivoi puolestaan, että Siiri tulisi kelpo naimiseen, ettei nuo hänen huolella hoitamansa orpolapsen rahat joutuisi vettä juomaan. Tätä paitsi Siiri oli niin kelpo tyttö, että muutenkin hän toivoi sille parasta mitä voi.

Tämän kaiken tiesi Jukke. Niin nyt ennen kaikkea oli saatava ukko Koponen puolelleen ja jos se onnistuu, niin sen avulla taivuttaa Siirin kasvateäiti ja siten päästä likenemään Siiriä.

Tämän aikeen perille ajamiseen ryhtyminen ei ollut koskaan sen parempi kuin nyt ja yhdenkin päivän viivyttäminen saattoi tuottaa sen, että toinen kerkesi päästä eteen.

Rommakkoon oli Vaaralan ukko-vainaan tuhannen markan velka ja rommakkolainen oli ukon kuoltua kutsunut Jukkea ja Topiasta puheilleen edes uudistamaan velkakirjan, kun entinen velkakirja oli vainaan antama. Jukke ja Topias Antin kanssa yhdeksi taloksi ruvetessa olivat tuumanneet, että ne Antin antamat tuhannen markkaa viedään sinne Rommakkoon. Antista se tuuma oli aivan mieleen. Nyt Jukke ei viivyttänyt asiaa, vaan tänä iltana puhdisti ruunikon ajokalut ja laittoi reen valmiiksi, että huomeisaamuna ylös noustuaan lähtisi sinne. Ja Rommakkoon kulki tie Kopolan kautta. Siten oli yksi tie, kaksi asiaa. Mutta ensin oli mentävä Kopolaan saamaan tietoja, miten on meinattava.

Kopolan ukko oli Juken isävainaan hyvä ystävä ja lupasi toimia asian hyväksi Jokelassa niin paljon kuin taisi. Aikoi toimittaa, että Siiri kasvateäitinsä kanssa tulee Suvannon markkinoihin jo markkinain aatopäivänä, jossa sitten annetaan kihlat ja pidetään pienet kekkerit. Ja sentähden varotteli Jukkea, ettei saisi hävitellä rahojaan vähäksi.

»Semmoisissa asioissa ei saa olla naukumaijan poika eikä viiden pennin mies. Parempi on antaa rommakkolaisen odottaa siksi kuin tämä asia on läpi menty. Raha on jäämähän parempi, kuin on kesken loppumahan, on sananlaskukin. Eikähän rahat ruokaa tahdo, eikä paljoa paina. Kyllähän ne helposti miehen mukana kulkevat», vakuutteli ukko.

Jukke nyökäytti päätään ja mukautteli:

»Juu, juu, kyllä minä käsitän asian. Juu, kyllä käsitän ja ymmärrän. Minä teen aivan, kuten te tahdotte. Mulla ei muutama satamarkkanen kalketa, ei sinne eikä tänne, sen saatte sanoa Siirillekin.»

Kaivoi povestaan paperikäärön, jossa oli suoraltaan kymmenen uutta satamarkkasta, joita ei ollut vielä koskaan laskulle taitettu, ja lisäsi:

»Katsokaas tätä käärröä, tätä ei ole joka pojan taskussa. Ja tämmösiä rahoja, ne ovatkin lekeitä ne.»

Ukko Koponen naskutti suutaan mieltymyksen osotteeksi ja hyvän tuulen näköisenä mukautteli:

»Kyllä on, kyllä on siinä kauniita rahoja ja paljo. Kyllä ovat kauniita.»

»Ja entäs tuo hevonen, siinä on kalu että sen rekeen viitsii istua», lisäsi Jukke.

»Kyllä on, kyllä on teillä, hyvästi on teillä. Kyllä sen näkee, että hyvästi on teillä», mukautteli ukko ja naskutteli suutaan vakuudeksi.

Jukke vielä muistutti ukkoa olemaan miehenä, Jokelassa käydessään, lupasi Suvannon markkinoilla laittaa ukolle punaisen pöydän, ja lähti ajamaan Rommakkoon.

Jukke kertoi kahden kesken rommakkolaiselle asiain menosta, sanoi kyllä olevan vähäsen rahaa mukanaan. Vaan Kopolan ukko käski antaa nyt olla rahojen itsellä. Ja itsekin sen toki ymmärtää, että niinhän se on tehtävä semmoisten asiain aikana. Pyysi rommakkolaista odottamaan vielä vähän aikaa ja kielsi kiven kovaa kellekään hiiskahtamasta hänen aikeestaan Siirin kanssa. Kertoi sitten loistavasti raha-asioistaan, miten heillä tuhannen markkaa, että yksi kaksi eikä tämä ole kuin lystin päällistä vaan muutaman tuhannen markan velan pitäminen.

Rommakkolainen uskoi kaiken tämän, antoi Juken kirjoittaa nimensä siihen isä vainaansa velkakirjaan ja niin velka sai jäädä taas toistaiseksi.

Nyt oli Juken mielessä asiat paremmalla kannalla kuin koskaan ennen. Tuhannen ja viisikymmentä markkaa olitaskussa, Tannilan ruunikko edessä, Jokelan Siiri kierroksessa ja Suvannon markkinat vähemmän kuin kuukauden takana.

Nyt istuskellessaan ruunikon reessä Rommakosta palaillessa aukesi maailma ja elämän tien suunta maailmassa Juken silmiin aivan täydessä valossaan. Tyhmiltä näyttivät kaikki muut ihmiset, jotka niin ahtaasti että puutosten keskellä menivät maailman läpi. Se on tyhmyyttä, että ihminen on köyhä. Se on tyhmyyttä, paljasta tyhmyyttä, hiiskahti Jukke.

Nyt mielessään näki hän Siirin Vaaralan emäntänä narisevassa kengässä käyskelevän kyökin ja kammarin väliä. Pienokainen kun kirahti kehdoissaan, niin heti äiti kiirehti luokse ja ryöpsähti kehdon päälle sitä syöttämään. Niin, Siiri se oli Vaaralassa emäntänä ja Hanna hoiti karjaa. Hannan lapset ne saattoivat olla pirtissä. Kammarit tarvitsi isäntä ja emäntä. Ja navetan haju sinne kulkeutuisikin karjan hoitajan mukana.

Mutta ennenkun Siiri tuli ensi kerran käymään Vaaralassa, oli laitettava suuret kattolamput joka huoneeseen ja erittäin pöytälamput parasta lajia. Ne kun kerran laittaa hyvät, niin ne ovat sitten ikuiset. Ja jos niihen nyt muutaman tai parin satamarkkasta panee, niin se ei ole mitään, kun niissä on ijäksi ja vielä pojan pojallekin kalua, kun ne hyvät laittaa. Ja sitten kun öljyä ottaa tynnyrin kerrassaan, niin se tulee helpommaksi. Jos markan edestä tai ei sitäkään yönseudussa tulisi menemään. Vierasten aikana voisi tarvita vielä teariinikynttilöitä. No, sen tietää Siiri...

Kaikki ihmiset näyttivät niin äärettömän tyhmiltä, jotka polttivat esimerkiksi pärettä, jota heilläkin isävainaan aikana poltettiin. Mikä työ siinä oli niitä laittaessa ja miten huoneet menevät paikalla nokisiksi, kuin riihi tai paja. Siihen sijaan kun lamppuun panee tulen, niin ei tarvitse tuhertaa, pyöräyttää ruuvia vaan sen mukaan kuin tarvitsee isompaa tai pienempää valoa.

Niin ajatteli Jukke ja mahtava itseensä luottavaisuuden ja oman arvonsa tunto lainehti povessa palatessa Vaaralaan.

XIV.

Jukke hankkii isännän nimeä.

Talvi koveni, järvet olivat jo jäätyneet ja tiet viitoitetut.

Antille oli Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta tulleet matkarahat ja lähtö tuli Antilla ihan polttavaksi. Ei kulunut aika kotona, vaan jouduttautui matkalle. Tervasi ja paahtoi suksensa, laittoi laukkuunsa uuden viilekkeen, että se kestäisi. Hanna puhdisti muutamia paitoja ja laittoi muutamia sukkaparia.

Yöllä oli satanut siitettä, joka oli kylmänyt lumen pinnalle hienoksi jääkuoreksi ja kimalteli se jääkuori nyt nousevan auringon valossa kuin puhtain silkki. Ja jäiset puun oksat ratisivat hennossa aamun tuulessa.

Silloin Antti oli laittanut suksensa kartanolle lähtevään asemaan ja kaksi sompanekka-sauvaa seisoi vieressä. Hän oli vetänyt pitkät saappaansa suoraksi jalkaansa ja kiinnittänyt niitten suut napeilla housuihin. Pieni puuhkaniikka-turkkinsa oli päällä, lammasnahkalakki päässä, pieni matkalaukku selässä, hohtavin kasvoin ja raikkain askelin käveli kammarista suksilleen.

Äiti ja lapset saattoivat isää ulos ja seisahdivat katsomaan isän lähtöä. Mutta isä pisti jalkansa suksien varpaallisiin, otti sauvat käsiinsä, katsahti iloisen silmäyksen puhdaskasvoisiin lapsiin, nyökäytti päätään ja potalti matkalle. Tuulen nopeudella lähti pakenemaan itää kohti viistoon viettävää vainiota pitkin. Kaksi rinnakkaista pientä viirua jätti kahisevat suksat kiiltävälle hangen pinnalle ja pikku tuokio vaan, niin hiljensi suksien kahina kuulumattomaksi ja kaukana vainioitten perillä vesakon läpi vilkkoi isän karvainen lakki ja silmänräpäyksessä katosi kokonaan pensaitten suojaan.

Silloin irtautuivat äidin ja lasten silmät isästä ja hyypiyksissään palasivat kammariin takasin.

Outo tyhjyys tuntui nyt taas kotona. Alakuloisina keräytyivät lapset akkunaan katselemaan sinne päin, mihin isä meni. Sormi suussa avoin silmin katseli lapsukaiset ja liki itkua murtui mielet, kun tiesivät, että isä meni kauvas.

Äitikin tahtoi itkeä. Mutta salasi kyyneleensä lapsilta, niin poistui ulos, meni navettaan ja navetan pimeään loukkoon, antoi juosta muutamia kuumia kyyneliä, sitten pesi kasvonsa. Hetken perästä tuli kammariin, toi lapsille voileivät käsiin ja yhden jätti itselleen pureskellakseen lasten mukaan ja lapsille ja itselleen huviksi.

Jukke käveli kartanon tienoilla sinne tänne, ja kova hallitseva ääni kuului kaikkialle ylitse koko kotoisen tienoon. Jos vieraskin sattui tulemaan, niin heti sekin huomasi, että Jukke on isäntä. Ja heti se Jukke noin kautta rantain ilmoittikin vieraalle, että hän sitä kantaa isännän nimeä.

Ei koskaan ennen ollut Jukke niin pitänyt isännän nimestä huolta kuin nyt. Mutta nyt kun ihmiset tiesivät, että Antti oli tullut yhdeksi taloksi, antanut rahansa taloon, oli nainut ja vanhempi mies ja Hanna oli emäntänä, niin Jukke pelkäsi, että ihmiset rupeavat emännän miestä kutsumaan isännäksi. Se olisi hirvittävä vahinko ja anteeksi antamaton rikos, jos esimerkiksi Siirin kuuloon sanottaisiin häntä paljaaksi Jukeksi.

Tämä oli kaikkein helpoin nyt saada vakautumaan, kun Antti oli vasta vähän aikaa ollut talossa ja sitä paitsi ei ollut nyt kotonakaan.

Nyt täytyi ottaa jotakin asian nimeä ja lähteä kuljeskelemaan kylillä aivan talosta taloon kertoilemassa asiain menoa, jossa puheessa saattoi ilmoittaa, kuka on isäntä.

Kun taloon tultuaan otti puheen aineeksi sellaisia kylän yhteisiä asioita, joista ainoastaan isännillä saattoi olla keskusteluja, niin hetihän se siten tulikin kuulluksi, kuka isäntä on. Ja jos ei talossa tahdottu häntä kestitä, niin joutui heti lähtemään toiseen taloon.

Mutta jos talossa kestettiin, niin hyvästi jätellessään isäntää ja emäntää hän kiltisti kutsui muistamaan käydä hänen kotonaan ja vakuutteli:

»Minä olen isäntä. Minä olen meiltä. Meillä ei ole akkavalta. Minä olen isäntä. Minä en pane rautahampaana vierasta tielle. Meillä on muonaa. Minä olen isäntä kotonani.»

Tämä ei kuitenkaan mennyt ihmisten päähän, vaan Jukke kun oli vaan lähtenyt talosta pois, niin sanottiin:

»On se rento poika tuo Vaaralan Jukke.»

Ja jos muutamia päiviä jälempää sattui taas tulemaan, niin kysyttiin kuulumiset:

»Mitäs Jukelle kuuluu?»

Silloin oli Jukella uusi työ selittäessä talon väelle kaikki asianhaarat päästäkseen muistuttamaan, että »minä isäntä olen».

Markkinat alkoivat liketä. Oli vaan kaksi viikkoa markkinoihin. Mutta reki oli liian käymätön Siirin

kanssa ajeltavaksi, oli siksi ikävoitto ja vanhanaikasta tekoa, että se täytyi saada ajanmukainen. Ja sen tekijää ei ollut kuin kaupungissa.

Se täytyi lähteä tilaamaan aikanaan, että kerkiää valmistua markkinoiksi, tehdä oikein kirjallinen urkko, että se pitää olla markkinain aattopäivinä valmis. Täytyi lähteä kaupunkiin. Ei ainoastaan reen tilauksen tähden, mutta tarvitsi saada taloon uudenaikaisemmat kahvikojeet, tarjottimet, sokeriastiat, kerma-astiat ja kahvikupitkin, semmoiset kultaranteiset kuin metsäherrallakin näkyi olevan, vieläpä ruoka-astioitakin sekä pöytäveitsiä, hankoja ja muuta sellaista. Lamppuja piti tuoda useita ja parasta lajia, ettei niitä tarvitseisi heti laittaa toisia. Ruunikolle uudet ajokalut piti välttämättömästi saada. Jos ei niitäkään nyt olisi hyviä, niin pitää eturahoja antamalla tilata ne markkinoiksi.

Näistä kaikista ei tarvinnut nyt olla käteistä rahaa, vaan kaikki, mitä oli kauppahuoneista otettavaa, annettiin mielellään velaksi. Ainoastaan reestä ja ajokaluista täytyi olla markkina-aikana viimeinen hinta käteen. Niin ei tullut suuri kolo tuhanteen markkaan, vaikka kaikki nuo tarpeelliset kalut tuotiin. Ja siihen lisäksi muutamia leivisköitä kahvia, sokeria, nisujauhoja, veskunia, luumuja, rusinoita, siirappia ja muuta sellaista, niinkuin vieraan varalle, ja ettei niitä tarvitseisi Siirin kanssa markkinoilta tuoda, vaan Siiri näkisi niitä olevan talossa ennestään. Ei nekään rahoissa tuntuneet ollenkaan, kun tulivat velkakauppaan. Iloisesti hengähti Jukke tavarakuormansa päällä kaupungista palatessaan.

»Hyvästi on taas äidin leivät uunissa. Eivät pala eivätkä paistu.»

Ja suuri itseensä tyytymys lainehti Juken toivorikkaassa povessa.

Hannaa hirvistytti se tavarain paljous, mitä tuotiin kaupungista. Hänellä kävi salainen aavistus, että ei rahoja olekaan viety Rommakkoon ja harkitsi hän sen Rommakosta päin tiedoksi, miten on asiat.

Ja kun sai tietää, ettei Jukke ollut vienyt penniäkään rahoja Rommakkoon, niin nurisi hän siitä Jukelle.

Mutta Jukke oli pannut päähänsä, että Hannallekin pitää ajoissa näyttää näyttämällä, että se on yksi, joka on toteltava ja se toteltava on hän eikä kukaan muu, niin vastasi ylheästi: »Se piti niin tehdä. Minä isäntä olen.» Ja jos vielä toisen kerran muistutti, niin sai aivan samanlaisen vastauksen. Ja vaikka uhkasi sanoa Antillekin, niin kuului vastaus: »Minä isäntä olen.»

Tämä seikka katkasi Hannalta elämän livun. Koti ei enää tuntunutkaan kodilta, vaan joutui jo ensi viikolla kantamaan ikävää mieltä Antin suhteen, kun sen rahojen kanssa niin menetellään. Ainoana lohdutuksenaan säilytti sitä, että erotaan pois ja palataan Tannilaan takaisin ja silloin jaetaan hänen osansa Vaaralan taloudesta pois, kuten Jukke oli hommannutkin ja itse sen esittänyt sille jällelle yhdeksi taloksi ruvetessa. Ja kun mieli meni hyvin pahaksi, niin sanoi hän sen aatteensa Jukellekin, vaan Jukke ylheästi vastasi että »lähtisihän se karpänenkin tervasta, mutta siinä on mutta.» Sen pitempään ei Jukke siinä suhteessa ilmaissut mieltään, eikä sitä mitä se »mutta» merkitsi.

Hanna uudisti tuon uhkauksensa, vaan siihen sai Jukelta vaan sen lisäyksen että:

»Tästä kammarista saat perheinesi kyllä siirtyä pois. Tukkilaisen perhe kyllä tulee aikaan perheen pirtissä. Muusta muuttamisesta ei ole puhetta mitään. Täällä tietään, täällä on isäntä.»

Tuo pisti Hannan sieramille. »Tästä kammarista pois!» virkkoi hän kiuheasti. »Se olikin sanan paukokenen. Niitä ei mene monta kymmeneen. Tästä kammarista perheineni pois... Puhu toki koirille sellaista ja muista, että minä en ole sinun ruotilaisesi, että sinä työnnät mihin soppeen tahdot. Tästä kammarista pois! Suuret sanat eivät suuta halkaise... En lähde kuin polttamalla tästä kammarista, koska se niiksi tulee, että sinä käskemällä aiot pakottaa siirtymään, sen saat uskoa tällä sanalla.»

»Kyllä minä näytän», mutisi Jukke ja meni pois.

Mutta Hanna huusi jälkeen: »Näytä vaikka tulta ja rakeita, tule vaikka tulen väkenä, niin en hievahda askeltakaan...»

Tämä oli ensimmäinen kinastus yhtenä talona ollessa.

Eikä tämä suuri riitakaan ollut. Tuommoisihan toki lienee sisarella ja veljellä ollut jos kuin paljon jo elämässä. Kinastelevathan lapset jo usein keskenään ja ne kun jäävät jällelle, sulavat heti kuni ampiaisen purema, vaikkapa se ensin kokoaakin vähän pahalle ja kihelmöipi haavaa. Mutta tämä ei sittenkään sulanut. Tämä pistos oli myrkyllisempi kuin ampiaisen purema. Tämä vaikutti sydämmeen, tämä vaikutti sielun hermostoon.

Tuo hyväin toiveitten pettyminen, Antin onneton kohtalo ja lapsien tuleva orjuus koski nyt Hannan sydämmeen, niin että monta päivää makasi kipeänä. Mutta sängyssä oli hyvä tilaisuus itkeä ilman lasten tietämättä.

Että Jukke ei vinyt Antilta saatuja rahoja Rommakon velkaan, vaan tuhiasi noihin ylellisyyslaitoksiin, oli paha asia. Mutta suurien lamppujen valaisemat huoneet joulukuun pitkinä iltapuhteina näyttivät niin tavattoman hauskoilta, ettei sitä tiennyt aavistaakaan. Sekin kohta vertyi melkein hyväksi ja tunnusti Hanna mielessään, että asiassahan nuo vielä ovat nekin rahat.

Mutta se haava, mitä hän itkien sairasti, ei koskaan parantunut terveeksi. Pieninkin viittaus siihen suuntaan, että hän on orja ja lapset orjan lapsia ja näkeminen, ettei hän ole oma herransa, vaikutti haavaan ärsyttävästi ja esti sen paranemista. Eikä veli koskaan tuntunut veljelle. Mutta sitä hartaampi kiitos kohosi sydämmestä Jumalan puoleen siitä, että Hän oli siunannut hänelle lapsia, jotka häntä rakastivat ja joita hän sai rakastaa, ettei rakkaus ollut vaan kuollut sana, vaan sai pitää ja nähdä sitä käytännössäkin.

XV.

Jukke ajelee Siirin kanssa.

Suvannon kaupungin markkinat olivat käsissä.

Jukke lähti yksinään ruunikolla markkinoille ja meni se sinne jo markkinain aaton aattona.

Uusi reki oli nyt valmis ja ihan samanlainen kuin se oli tilattukin. Samoin ajokalut olivat aivan semmoiset kuin oli tilattukin, ja vieläpä oli ohjasperäin nenissä, jotka liitettiin ratastimeen, punasen ja valkean kirjavat suuret tupsut liikaa mitä puheessa oli ollut. Mutta sillä ne eivät olleet pilassa, päinvastoin oli satulan tekijä arvannut asian paremmin kuin oikein. Sillä ilman niittä olisi hevonen ollut kuin alaston.

Kihlakalat olivat nyt ostettavat. Mutta ne olivat paremmat ostaa ukko Kuposen kanssa yhdessä. Se tietää, minkälaiset ne pitää olla ja mitä kaikkea sitä tarvitaan oikein kuninkaallisiin kihloihin.

Landerissa se Kopolan ukko oli aina majalla ja siihen se aikoi nytkin tulla markkinain aattopäivänä, Landerissa Jukke odotteli nyt Kopolaista tulevaksi.

Ei alkanut sitä heti päivän valjettua näkyä, niin ikävä istuissa tuli Jukellekin. Hän meni aina portille katsomaan, katsoi pitkät ajat vilisevää, sinne tänne kiirehtivää joukkoa, mutta ei yhdestäkään välistä ilmestynyt esiin Kopolan ukon laukkipäätä ruunaa ja sitä vähemmän ukkoa. Ja kun kylmä pakkaisvinkka puhalti vasten porttia, niin täytyi palata aina lämpimiin ja juoda talon emännältä toppakahvit, että pääsi lämpiämään ja saattoi lähteä taas portille katsomaan, milloin tulisi. Ja tulihan se kuin tulikin.

Koirankaulusturkkineen, koirakintaat käsissä, hän muorineen ajaa korotti laukkiruunallaan valtakatua pitkin ja kun pääsi Landerin portin kohdalle, niin pyöräytti ruunan porttia kohti. Ja melkeinpä ruuna näkyi itsestäänkin osaavan, jo kaukana alkoi pitäytyä sille puolen katua ja pälyi porttiin, etteihän tuosta vaan sivu mentäne. Ja heti kun sai luvan kääntyä porttiin, niin korvat nousivat pystyyn ja ihastuneen näköisenä lähti juoksun hypäkässä rientämään kartanoon.

»No, jopahan tulette ja ihan niinkuin oli puhekin», kiljasi Jukke ja ojennetuin käsin ja loistavin silmin riensi tervehtimään ukkoa.

»Ei sitä toki sanaansa saa syödä. Ennen se pitää maansa myödä, ennenkuin saa sanansa syödä», virkkoi ukko vastaan tervehtiessään Jukkea ja hauska ystävyden hymy levisi ukon pakkasessa kangistuneisiin kasvoihin.

Hevonen oli riisuttu, pantu talliin, korjattu kapineet pois reestä ja juotu lämpimässä Juken tilaamat toppakahvit ja ukon kuppiin talon emännän pullosta tipautettu vähän karvaampaakin. Niin Jukke vetäsi ukkoa kyynäspäästä vähän syrjempään. Ukko hyvin osaa ottavan näköisenä odotti, mitä se Jukke sanoisi, siksi kunnes Jukke muutamia kertoja nyökäytteli päätään tuota niinkuin vakuudeksi ja hieman hätäisesti punastunein kasvoin virkkoi:

»Tuota minä en ole osannut niitä kihlakaluja laittaa. Jätin tuota ne, että yhdessä ostettaisiin tuota ja...»

Jukke ei kerinnyt sen enempää kertoa, ukko kun kuuli mistä on kysymys, niin katkasi heti.

»Sehän oli paras. Kyllä ne osataan ottaa minkälaiset vaan itse haluat.»

»Ne tuota otetaan hyvät, ihan kuninkaalliset», vakuutti Jukka.

»Sen parempihan se on antaa parempia, hyvähän se, ei hävetä. Otetaan vaan hyvät, otetaan vaan ihan kuninkaalliset», mukautteli ukko.

»Niin kuninkaalliset me otamme. Minä olen isäntä, kuninkaalliset, ne otetaan. Meillä on rahaa, minä olen isäntä», toisteli Jukka ja palavin silmin paimenti ukkoa, kun se lähti ottamaan turkkia päälleen.

Kihlakalut oli ostettu ja päätettiin ne antaa iltapuhteella sitä varten laitettussa rauhallisessa paikassa, jossa muutamien ystävien kesken pidetään pienet kekkerit. Mutta nyt poikettiin Siirin majapaikkaan tervehtimään Siiriä.

Jukella paloi mieli päästä Siirin kanssa ajelemaan päivän aikana, että Siiri saisi nähdä hänen tamineitaan, ennen kun ruvetaan suurempiin asioihin. Ja muutenkin oli tilaisuutta ajeluretkellä tutustua toisiinsa.

Siiri ei tahtonut mitenkään lähteä, kun oli niin pakkaneenkin ja viima kävi idästä semmoinen vonkka, että tuleen luuli syttyvän koko maailman. Vaan kun ukko Koponenkin kehotti ja Siirin kasvateäiti — joka oli lähtenyt markkinoille juuri Siirin tueksi — lähti mukaan, niin lähti Siirikin. Ja kävellen joukollaan — ettei kukaan huomaisi mitään — mentiin Juken majataloon, jossa Jukka valjasti ruunikon ensi kerran sen uuden kiiltävän reen eteen ensikertaisilla tupsukkailla ajokaluilla. Eikä kenenkään mieli niistä tuhansista markkinamiehistä, jotka kiehuvat kaduilla, ollut paremmalla sijalla kuin nyt Juken. Eikä kenenkään elämän päivä valkene lupaavampana kuin nyt Juken. Jukka se istui ajotuolille ja Siiri ja Siirin kasvateäiti rekiperään.

Kuoston järvestä pistää moniaita virstoja pitkä lahti Suvannon kaupunkia kohti, jonka pisimpään sopukkaan Mukan koski pudottaa kaupungin kohdalla vetensä. Tämän Mukan kosken alla niin kutsutulla Tihisen lahdella oli vähälumista ja kyllin kantavaa jäätä ja rauhallinen ajella. Sinnepä laskeutuivatkin nyt Jukka näyttämään ruunikon kulkua. Viima ja pakkaneen ei johtunut mieleenkään, että senlaista elementtiä olisi olemassakaan.

Ruunikko oli hatarassa tallissa, josta ihan tuiskutti, läpi vilustunut ja tuntui nyt juokseminen oikein mieluiselta. Ja kun lahdelle tultua Jukka vaan oikasi pitkin lahtea ja kiinnitti suitsia, niin silloin lähti reki kuin lentoon. Ennenkuin kukaan niissä monenlaisissa ajatuksissa kerkesi huomatakaan, oltiin jo virstojen päässä eikä pakkasesta tietty mitään, kun oli myötätuuli. Lystille se vaan tuntui.

Mutta viimein alkoi Siiri ja Siirin kasvateäiti tahtoa kääntymään takaisin, vaan Jukka ei siihen taipunut, kehotti vaan katsomaan miten se ruunikko, hänen kotikasvattinsa, ihan hänen pienestä lähtien hoitamansa hevonen juoksee ja miten siltä nyt vasta alkaa lähteäkin askeleet, kun se hiostuu.

Siiri ja Siirin kasvateäiti kävivät kyllästyneeksi, jopa tuskaiseksikin ja Siirin kasvateäiti nykäsi Jukkea olkapäästä ja oikein päättävästi sanoi:

»Nyt pitää, ihan nyt pitää kääntyä pois, me menemme ihan iättömiin tällä kyydillä.»

Jukka katsahti pyörein silmin, ajotuolilla istuessaan, ja kehotteli:

»Mutta katsokaahan, oletteko nähneet tämmöistä? Siinä on semmoinen hevonen. Nyt sillä vasta askeleet ovat. Oletteko nähneet tuommoista. Tämä on minullakin ensimmäinen, vaikka minä olen tuhansia, no ei juuri tuhansia, vaan paljo minä olen kasvattanut varsoja, vaan tämä on ensimmäinen minun hoitamistani tämmöinen. Katsokaahan.»

Siirin kasvateäidiltä pääsi tuskainen huuto ja hätäillen alkoi:

»Herra Jumala siunakkoon, käännä nyt pois... No, oletko sinä hullu. Hyvä ihminen, käännä nyt pois.»

Tämän ymmärsi Jukka ja pyöräytti höyryävän oriin kotiin päin. Mutta samassa silmänräpäyksessä puhalti vihanen viima vastaan. Ja samassa tuokiossa kylmä hurmasi kasvoissa jääksi sen märkyyden, mikä oli reen jälestä kiehtautuvasta lumesta suihkunnut kasvoihin ja sulanut siihen ja siten turtinttanut kasvot.

Siirin kasvopäitä vihiasi kuni kuumalla raudalla ja tunsi rupeavan palelemaan, niin kyyristi pänsä kumaraan ja käsineillään suojeli kasvojaan. Ja kun niitä ei enää palellut, niin luuli, ettei ole mitään hätää, toivoi vaan pääsevänsä pois mitä pikemmin. Eikä Jukkekaan kyennyt kehumaan oriin askelia, kiitti kun turkkinsa kauluksen sisään painaen säilytti kasvojaan. Turkkinsa kauluksen jamasta tirkisti siksi, että näki hevosen jaloista vasten silmiä pölisevältä lumelta matkan suuntaa.

Juken majatalon kartanolle tulla kurahdettiin. Reestä hyppäsi Siiri äitipuolensa kanssa kartanolle ja

puistelivat itsestään vaatteihinsa kiehtoutunutta lunta.

Mutta yht'äkkiä hätäisesti huudahti Siirin kasvateäiti:

»Ai, ai. No nyt sinun välttää, kun kasvosi on paleltuneet. Ihan kasvopäät valkeana kuin nauris. Voi tokiisa. No kaikkia häntä.»

Siiri ei säikähtänyt, sanoi vaan: »Eihän toki.» Minä lapasillani painoin koko matkan suojellakseni pakkaselta, niin niistä on veri paennut, niin sentähden kylmässä näyttää valkealta. Otti lapasen pois kädestään ja paljaalla kädellään koetteli kasvopäitään. Mutta kun sormet kapsahtivat kasvopäihin kuin jääpalaseen ja koko kasvopäät liikkuivat yhtenä harkkona, niin silloin Siirin silmät vetäytyivät hätäisiksi ja kauhistuneena itkusissaan huudahti:

»Voi, voi. Hyvä Jumala sentään. Voi voi minua onnetonta, voi, voi...»

Lähtivät Siiri ja hänen äitipuolensa hätäisinä rientämään majapaikaansa, ehkä siellä on joku hyvä keino asian eduksi. Mutta Jukke riipasi hevosen valjaista irti, työnti sen kaikkine ajokaluineen talliin, pisti oven kiini ja jouduttautui Siirin jälkeen. Ja paikalla hän jo portin ulkopuolella tapasikin.

Silmät pyöreinä ja suurina että valkeaiset näkyivät ympäri silmistä, kävellä hökelti Siirin rinnalla ja lohdutteli:

»Ei ole hätää, elähän hätäile, siansappiviinaa kun olisi ja on sitä jollakin. Ei ole hätää, siansappiviina siihen on hyvää. Elähän hätäile, siansappiviinaa tai paljasta siansappea. Ei ole hätää, elähän hätäile. Siihen ei tule, ei, hikirupea vähän kihelmoipi. Siansappiviina se on hyvää. Minulta on monasti paleltunut, niin äidillä kun on siansappiviinaa ja sillä on aina sitä, se on palon jälkeenkäin hyvä. Meillä on kaikkea sitä semmoista rohtoainetta. Elähän hätäile, siansappiviinaa kun saadaan, niin saat nähdä, että hyvä kaunis. Se siansappiviina, se on moneen hyvää. Elähän hätäile.»

Siiri ja Siirin äitipuoli eivät olleet kuulevinaankaan Juken hökötystä. Juoksun hypäkössä vaan mennä hynttyyttivät majapaikkaansa.

Majapaikkansa kartanolla hieroi Siiri lumella kasvojaan miten hänen äitipuolensa opetti. Ja kun oli kasvopäät saatu sulaksi lumella hieromalla, niin työntyivät majahuoneeseensa, jossa ukko Koponen oli kotimiehenä.

Mutta kun ukko Koponen näki Siirin hätäiset ja itkun sekaiset kasvot, niin ukko kauhistuen kiljahti:

»No mikä kumma? Kaaduitteko vai mitä? Todellakin, mikä on tullut? Ajoiko joku päälle vai miten?»

Kauvan ei kuitenkaan kerinnyt ukko hätäillä, ennenkuin Jukke puhalti asiaan ja alkoi kertoa:

»Tuuli niin vihakasti ja tuo minun hevonen... Vähäsen paleli kasvopäitä. Vaan siansappiviina siihen on hyvää. Se parantaa, ettei tule ei rakoakaan. Se siansappiviina, se on hyvää, se on ihan mainiota.»

Ukko ei malttanut kuunnella Jukkea, vaan kääntyi niitten hätäileväin Siirin ja Siirin äitipuolen puoleen saamaan tietoa oikein asiasta.

Sillä aikaa Jukke hätäisesti kyseli yhdeltä ja toiselta siansappiviinaa tai siansappea, johon sai vastaukseksi: Kysele sialta. Sillähän sitä on. Tai että sika tarvitsee itse sappensa pakkasella ja viina pannaan luusäkkiin, ja mikä mitenkin vastasi. Sitä etsittävä lääketä, sitä ei vaan tullut tietoon.

Mutta sillä aikana sai kuitenkin ukko Koponen talon emännältä tilkan viinaa, pani sitä pahkakuppiin. Kupin pani hattuunsa vasemmalle polvelle, tulirautansa otti tuluksistaan, sillä hämmenteli sitä viinaa, puhalteli siihen ja päätään kallistellen silmät suurina ja kasvot totisina luki pakkasen synnyn kolmeen kertaan. Tätä paitsi ukolla oli tiaisen sulka tuluksissa. Sillä sulalla veteli ensin kolmesta kohti ristiin paleltuneita kohtia Siirin kasvoissa. Sitten kasteli sulan viinassa ja siveli kasvoja, että tulivat märäksi viinasta. Ja sivellössään luki kipujen poistosanat.

Tähän kerkesi Jukkekin sieltä siansapen tiedustelusta.

»No, se oli oikein. No, sepä sattui, että teillä oli niitä kojeita. Nyt ei ole hätää. Nyt on hätä kaukana. Neuvona se on vanha veneessä, sanotaan, minkä tuo ukko. Ja satuittekin tänne. No, jopa se nyt kävi käteen. No on sitä onneakin, jos pahojakin päiviä», laverteli Jukke ihastuksissaan.

Vaikka ukko kokosi kaikki syntysanansa ja vaikka hän yhä voiteli Siirin kasvoja viinalla, johon oli luettu pakkasen synty, ja siveli ristiin tiaisen sulalla, niin mitä enemmän ukko voiteli, siveli ja luki kipusanojaan, sitä suuremmaksi tuska yltyi Siirin kasvoissa. Ne paloivat kuin tulossa, ihan koko kasvojen luuli lohkiavan pois.

Siiri ei voinut kuin huutaa voivotella ja pyöriä kuin tulisten hiilten päällä ja kasvopäät kävivät mustan puhuviksi ja hohtaviksi, mutta siitä rupesivat muuttumaan öljäköiksi, paremmin kuolleen veren näköisiksi ja kiilteleväksi kävi pinta.

Ukko Koponen kävi ulkoa hevosen kaviosta leikkaamassa kolme vuolua ja lunta ja sitten paineli niilläkin Siirin kasvoja, mutta ei siitäkään ollut mitään etua. Tuska tuntui vaan yltyvän.

Nyt oli ukko tehnyt mitä oli voinut pakkasen vihoja vastaan, niin lähti majataloonsa hevostaan hoitamaan ja muorinsa kanssa tuumailemaan markkina-asioista.

Mutta Jukke näki, että Siirin kasvateäiti oli kylmällä tuulella hänelle, niin hänkin lähti ukon matkaan. Ja epätoivosta vapisten ja hätäisin silmin seurasi ukkoa ja kyseli mitä nyt on tehtävä. Mutta ukko ei nyt ensi aluksi tiennyt muuta kuin että lähdetään tässä illan pimettyä sinne Siirin majataloon puhumaan asiasta Siirin kasvateäidin kanssa.

Sen hän kyllä vakuutti, että kihlauksesta tänä iltana ei tule mitään.

»Eikö sitten myöhemmälläkään?» kysyi Jukke hieman vapisten.

»Ei tänä iltana», vakuutti ukko tosissaan.

Jukke ei tätä kuitenkaan voinut uskoa todeksi.

»Eihän siihen nyt kovin tervettä tarvitse, joka tuommoiset kuninkaalliset kihlat saattaa ottaa», ajatteli Jukke. »Ja siihenhän se kerkiää paratakin hyväksikin, vaikka se nyt ensinnä vähän kihelmoi, kuten aina sormen neniäkin, jos palelee kovin, ja sitten kuin tulee lämpimään, niin niitäkin kynnäroipi, että pois luulee katkeavan. Vaan se ei kestä kauvan, ennenkun on paremmat entistä. Sama se on Siirin kasvoissa. Varsinkin nyt kun pakkasen jälki katsottiin, niin se on yksi kaksi terve ja Siiri makeasti muistelee komeata kyytiä ja että sai olla minun reessäni. Ja kun hän sen muistaa, ettei saisi enää koskaan olla siinä kyydissä semmoimisessa reessä ja minä ajajana, jos ei ottaisi kihloja minulta, niin mielellään taipuu tyttö. Siihenhän se ihastui ja hurmutui siihen komeuteen, kun nekin tupsut ohjaksissa ruunikon kupeilla tutisivat ja pelmusivat ruunikon juosta kahnastessa. Niin, niitähän se katsoi eikä malttanut suojella kasvojaan... Maltoinpahan minä, vaan ne nuo naiset hupsut. Niille ei paljoa tarvitse kummaa... Eikä niille paljoa tarvitse kipujakaan, ennenkun ne volinan päästävät, minkä tuo Siiri nyt noitten kasvoinsa kanssa. Kerranko sitä nyt vihavoipi kasvojakin, vaan ei tuota toki viitsi tuonlaista volinaa pitää kotonakaan, sitä vähemmän kylässä», hyvitteli Jukke itseään, vaikka mielessä oli syvä epätoivo.

XVI.

Jukke ja Kopolan ukko menevät kapakkaan.

Ilta oli jo pimeimmällään, kun Jukke pyysi taas ukkoa lähtemään Siirin pakinoille. Sitä lähdettiinkin. Mutta ennen tahtoi Jukke käyttää ukkoa kapakassa saattamassa oikealle puhetuulelle, ja kutsui ukolle puhemiehen ryyppyiksi parasta mitä talosta löytyy ja kehui rahalla maksavansa.

»Se ei suureen kuulu tuhannen markan laidassa, jos tämmöisissä asioissa ottaakin jonkun pullon, joka tuntuu tukan juuressa.»

Pullon ääressä istuessaan kapakan pöydän takana humisevan rahvaan vaiheella, Jukke terotteli ukon päähän kaikkia niitä hyviä puolia mitä hänessä ja hänellä on aviosiippaa kohtaan, jos tuota niinkuin puhemiehen tarvitsisi tehdä niistä selkoa. Mutta ensin oli saatava se kannemieli hyvitettyksi, mikä tuli siellä ajoretkellä käydessä.

Näin karastuina lähdettiin nyt Siirin pakinoille ja verraton muuri tuntui Jukella olevan ukko Kuposessa. Nyt ei ollut hänellä kuin katsoa valmista ja tarkata vaan ukon viittauksia ja tehdä sen jälkeen.

Siirin kasvot olivat tuskassa, kuten äskenkin, vaikka lääkäritäkin oli käyty neuvoa kysymässä. Siiri oli ihan vuoteen omana, johon kasvateäitinsä häntä kylmien kääreitten kanssa hoiti miten lääkäri oli käskenyt.

Siirin kasvateäiti ja Siirikin olivat tyytyväiset kohtaloonsa ja iloitsivat hengessään siitakin tapauksesta.

He tiesivät, ettei mitään tapahdu ilman Jumalan sallimatta ja nyt näkivät he hengessään, että Jumala esti siten tänä iltana Siirin kihlauksen.

Nyt oli aivan nähtävä, ettei kihlauksesta ole tänä iltana puhumista. Mutta se oli sangen tarpeellista tietää, mitä kasvateäiti nyt ajattelee asiasta. Ja kasvateäiti pyydettiin nyt ukko Koposen huoneeseen, jossa viinipullon ympärillä rauhallisesti saataisiin puhella asiasta. Siihen kasvateäiti suostuikin ja jätti sairaansa itsekseen vähäksi aikaa.

Mutta Siirin kihlauksesta, vaikka ei ollut puhuttu, ei hiirelle eikä heinälle, sen kuitenkin tiesi puolet markkinamiehistä ja tiesivät senkin, että sulhanen on palelluttanut morsiamensa, että se makaa vuoteen omana eikä kihlauksesta kuulu tulevan mitään.

Sillä aikaa kuin Jukka ja ukko Koponen olivat omilla asioillaan, oli eräs Juken naapureista käynyt Siirin ja Siirin kasvateäidin puheilla. Tältä oli kasvateäiti kysellyt kaikkia, Juken kotia, kotisuhteita, Jukkea miehenä, sen sukulaisia, kotilaisia, peltoja ja niittyjä.

Ja nyt Siirin kasvateäidillä oli Juken syntiluettelo aivan valmis. Niin pian kun siis asiasta ruvettiin puhumaan, otti se sen heti käsille ja kertoi Jukelle itselleen ihan juurten jaksain. Pahimpia osia siinä olivat ne, että Juken kanssa yhtenä talona asui Tannilan Antti, joka on tukkilainen. Ja sitä paitsi semmoinen suruton maailman mies, että harrastaa kansakoulujakin, joissa kuulutaan vaan opetettavan lapsia tanssimaan ja laulamaan maailmallisia lauluja sekä harjoittamaan kaikkia ilkeyttä. Ja Jukka itsekin on aivan uskonon maailman mies?»

»Minäkö uskonon maailman mies», kivahti Jukka ja keskeytti kasvateäidin puheen. Pani päänsä kallelleen ja sydämmellisesti jatkoi: »Minulle on uskonto kallis oman kuolemattoman sieluni pelastukseksi. Se on ollut kallis sitä myöten kuin rippikoulusta päästäissä rovasti vainaa — siellä maan mustassa mullassa lepää sekin hurskas mies — sanoi, että nyt teillä oma niska paljastuu eteen. Nyt ei enää ole isä eikä äiti, ei kummit eikä holhojat takuussa. Vaan aivan ypyöksin täytyi seistä tuomiolla. Ja kun vielä omalla puhtaalla suullani tunnustin ja vannoin ja sitouduin luopumaan pois pahasta ja pahan kielastuksista, niin sitte myöten minulle on uskonto ollut suuresti kiitettävä.

»Rippikouluun asti minä kyllä olin huoleton siitä asiasta, kun oli muut vastaamassa. Olin kuin nokipoika, en perustanut sitä, en tuota, en tätä, vaan nyt. Nyt se ei jouda rikkoihin. Ei päiväänä saa olla ajatelematta siitä... Ja tuossa sanon, että jos se uskonnon asia ei olisi ensi sijassa ja minun ensimmäiseni ja viimeiseni, niin en olisi ajatellutkaan Siiriä. Vaan olen kuullut, että Siirillä on se asia aivan samalla sijalla kuin minullakin, nimittäin ihan sydämmellä, juuri ihan sydämmellä».

Nyt kasvateäiti ei tiennyt mitä sanoa. Mutta ukko Koponen jatkoi Juken puhetta ja viittasi siihen, että nuo äsköiset Juken panettelijat ovat olleet niitä ainaisia pirulta riivattuja ihmisiä, jotka aina rientävät kahden rakastajan väliin kylmiä kiviä kantamaan. Mutta ne eivät ole kahta totista rakastajaa saaneet erotetuksi eivätkä ne saa nytkään.

Sitten ukko muistutteli vanhain miesten kokemuksia. Miten Mooses vei joukkonsa yli Punaisesta merestä, vaikka sitä maailman mahtavin sotajoukko ahdisti. Muistutteli Iisakin kosimista, miten se uskoi palveliansa hakemaan morsiamekseen tyttöä, ihan tuntematonta, tietämätöntä huntaletta. Mutta hyvin kävi. Ja miten nuori Topias tarvitsi taikakaluja — kalan maksaa, sydäntä ja sappea kosintaretkellä, kuten mekin nyt tuluksia ja tulirautaa».

»Ja siansappea», keskeytti Jukka.

Tuota Juken muistutusta ei ollut ukko kuulevinaan, vaan jatkoi muistelustaan, miten Simson tuli vahvaksi Jumalan voimalla, miten ketutkin antautuivat kiini ja antoivat sitoa kekäleitä häntiinsä ja polttivat kykäitä kuin hurjat.

Näitä muinaisia ihmeitä hän vertauskuvina sovitteli nykyisiin asioihin ja syvästi huokasten hän lopuksi lausui:

»Ne ovat ihmeitä ne. Ja ihmeitten aika ei ole vielä kaikki... Se ei ole vielä kaikki.»

»Ne minustakin ovat ihmeitä ne. Ne minustakin ovat kalliita paikkoja raamatussa ne», jakoi Jukka loistavin silmin.

Ukko Koposen raamatun selitys tuntui Jokelan emännän mielestä pintapuoliselta ja ajatteli siitä hieman muistuttaa, mutta aikaa kului niin paljon että täytyi kiirehtiä kipeän Siirin luokse, ryyppäsi

lasinsa pohjaan, kiitteli seurasta ja lähti.

Juken ihastuneet silmät seurasivat emäntää siksi, kunnes se astua löpösteli oven suuhun ja siirtyi toisiin huoneisiin ja askeletkin sekautuivat muitten liikkujain kävelyyn. Sitten kääntyi ukkoon ja turvallisella mielellä alkoi:

»Niin se on, voidellen nahka lauhtuu. Vihamiehet pahuukset ne vihallaan koettavat kaikkea. Miten nyt ovat tuolle emännälle valhetelleet ja saattaneet uskomaankin. Vaan nyt kun saatiin puhua totuuden sanoja ja tuo viinilasi se teki kanssa luultavasti paljon, niin nyt se on entisellään. Voidellen nahka lauhtuu, sanotaan ja tosi se onkin».

Ukko kaatoi pikarinsa viiniä täyteen, täytti Jukenkin lasin, kalistettiin niitä ja maistettiin. Puheltiin Siiristä, kihlauksesta, Siirin perinnöstä.

Huomeniltana päätettiin laittaa oikein kihlajaiset. Ja jos vielä tulisi puhetta Juken uskottomuudesta ja muista sellaisista niinkuin esteistä, niin oli huomautettava siitä, miten Juken vanhukset olivat heränneitä ihmisiä. Miten ukko-vainaakin ihan viimeiseen hengenvetoon rakasti körttiröijyä ja piti päällään sitä milloin vaan sillä tarkeni ja äidillä, vaikka on jo vanha ja voimaton, on vielä körttiröijy tänäkin päivänä, semmoinen mörkkipohjainen, tummaruutunen pumpuliröijy. Ja milloin vaan kylään tulee Korhosen Kusti seuroja pitämään, niin silloin nähdään ämmä körttiröijy päällä menevän seuroihin. Ja kun sieltä on tullut, niin riisuu hän heti, käärii sen hyvästi myttyyn ja pistää pussiin talteen. Niin siitäkkin näkyy, miten herännyt hän on. Ja semmoisen äidin lasten on mahdoton olla uskottomia.

Kalistettiin taas lasia ja maistettiin, lisättiin pullosta ja kalistettiin ja maistettiin. Eikä unhotettu Kopolan muoriakaan, joka istui joukossa pöydän luona, kuunnellen muitten tarinoita ja hymyillen ystävällisesti.

Mutta viini alkoi tuntua tuimalta ja niin pieni seura yksitoikkoiselta markkinaelämäksi. Ukko Koponen ja Jukke päättivät siis pistäytyä kapakassa ottamassa iltasen alle karkeammat naukut. Ja siellähän muutenkin sai nähdä markinaininkä.

Kapakka kiehui täynnä väkeä kuni muurahaiskeko. Oli siellä monta Juken tuttuakin, mikä oli tullut kellon vaihantaan, mikä saadakseen osan tuttavien harjakkaista, mikä itse ottamaan kapakan ryyppyn, mikä lystikseen katsomaan sitä kapakan iloista meininkä.

Tuttavat kun vaan näkivät Juken, niin huusivat: »Onnea kihlaukselle» ja samassa manasivat kihlajaisia. Jukke ja ukko eivät olleet sitä kuulevinaan, tungetteliivat vaan läpi nujuvain väkijoukkojen, mistä löytäisivät tyhjän pöydän, johon saisivat kutsua jonkun omituisen pullon.

Jopa yhden pöydän ympäriltä lähellä oven poskea kohosi pois muutama kellojen harjakkaisten pitäjäjoukko. Sen pöydän otti nyt Jukke ja ukko Koponen ja siihen nyt Jukke tilasi ukon ehdotuksesta parasta konjakkia pullon ja kaksi lasia.

Mutta kun Juken tuttavat näkivät aikeen niin, ennenkun pullo ja lasit tuotiinkaan, kokoutuivat aivan seinäkseen pöydän ympärille tervehtimään ja toivottamaan onnea, jopa innostuivat ja nostivatkin Juken sulhasmieheksi ja Vaaralan isännäksi.

Tästä seurasi se, että piti tuoda pöydälle lisää lasia ja toinen pullo konjakkia. Mutta lasit kävi vielä vähäksi. Niitä piti tuoda vielä lisää, ennenkun riitti joka mieheen, niille, jotka olivat Jukkeä nostamassa. Ja Pihkamäen Niilo, se oli pisin mies joukossa, sille viittasi Jukke ja päätään nyökäyttäen virkkoi: »Sinä Pihkamäkeläinen, minun koulukamraatini, ole sinä laskijana. Sinä olet isäntä niinkuin minäkin, me olemme isäntiä me.»

»Kyllä me olemme isäntäväkeä ja veljet ja ystävät», virkkoi Niilo iloisesti ja rupesi täyttämään lasia.

»Veljet ja ystävät, ihan veljet ja ystävät kuin saman äidin kantamat!» toisti vielä Jukke ja katseli mielissään joukkoa.

Sitten Kopolan ukon esityksestä juotiin Juken malja ihan pohjaan asti, niin yksi kuin toinenkin.

Ylimmäinen juomanlaskija ei ollut huoleton virassaan, vaan laski heti täyteen lasit, mutta ei tullut kaikkiin. Täytyi saada talosta lisää, jota heti tuotiinkin.

Jukke varastuttaa rahansa ja viehän korttikaariin.

Jukke ei ollut ennen ollut humalassa eikä hän aikoinut olla nytkään. Mutta muutama ryyppy se kuitenkin tämmöisissä asioissa seuran tekemisen tähdenkin oli tarpeellinen.

Nyt esitti ukko Koponen Siirin maljan — ajateltu Siirin terveydeksi, vaikka siitä hän ei virkkonut. Tämäkin piti juoda ihan kuivaksi joka miehen. Joka kallistettiin ihan kumolleen. Ja yli koko humisevan, reuhaavan joukon kuului raikas yhteishuuto: »Siirin onneksi».

Taas ei riittänyt kaikkiin laseihin ainetta, sitä huudettiin lisää ja enempi kerrassaan. Joten tuotiinkin viisi pulloa lisää, mutta pyydettiin maksu paikalla kaikista.

Juken kasvot kuohahtivat, silmät kiiluivat vihasta, hyppäsi seisalleen pöydän takana ja kivahti: »Niin vähä aikaako tässä talossa velkaa uskotaan». Koppasi povestaan punasen juhtinahkaisen, vastaostetun lompakon, löi sen pöytään ja kiljahti:

»Ymmärrättekö mikä tuo on», purki sen auki, otti sieltä neljä suorallaan olevaa kirkasta satamarkkasta, löi ne pöytään ja taas kiljahti talon neidille, joka kainona seisoen odotti maksua: »Ota tuosta, ota korkoineen. Siinä on rahaa. Minä isäntä olen, joka maksan ja jaksan.»

Neiti otti yhden satamarkkasen, aikoi tuoda vastaan tähteet, mutta sitä ei Jukke kuunnellut, otti ne kolme satamarkkasta, löi ne taas pöytään ja kivahti: »Nuo leikeitä ovat. Näyttäkääpä pojat, onko teillä tuommoisia. Juuri tuommoisia. Niitä ei ole vielä taiteltu... Juuri tuommoisia, vasta pankosta nostettuja juuri tuommoisia, näyttäkääpä pojat!»

Löi taas ja huudahti: »Juuri tuommoisia! Näyttäkääpä pojat!»

Jokainen tunnusti ei olevan kellään semmoisia kuin Vaaralan Jukella.

Sitten Jukke pani ne satamarkkaset lompakkoon, lyöä läiskäytti sitä pöytään ja lisäsi: »Tuossa lompakossa on semmoista kuin rahaa. Ja minä isäntä olen, joka osaan rahan hallita.»

Toiset todistivat kaikki oikeaksi ja kehuivat Jukkea »ensimmäisen luokan isännäksi».

Mutta samassa tunkeutui väen tungoksen läpi talon neiti kourassa muutamia hopearahoja ja ojenti ne Jukelle. Jukke kaivoi housuin taskustaan pienen kukkaron, jossa kiiksi entisiäkin hopearahoja, pani ne talonneidin tuomat hopeat siihen, kääntyi ihmisiin ja heläytti sitäkin ja virkkoi kiivaasti:

»Tässä poika, jonka kukkarot kulisee kuparina, housut hopeina soivat.» Pani sen kukkaron housuinsa taskuun ja kääntyi pöytään päin ottaakseen lompakkotaan, lyödäkseen taas pöytään ja sanoakseen: »Onko teillä tuommoista». Mutta oi ihmettä, lompakkoa ei näkyntykään, ei pöydällä eikä pöydän alla.

Jukke tunsu kummallisen huumauksen käyvän läpi ruumiinsa, mutta ei uskonut mistään siihen varkaan tulleen, vaan luuli jonkun narikoidessaan hänen silmänsä välttyessä pistäneen lompakon talteensa häntä säikäyttääkseen.

Mutta tuo leikki näin markkinatiloissa ei tuntunut hänen mielestään oikein sopivalta. Ja varsinkin kun konjakin vaikutuksesta tunsu olevansa kylliksi rohkea kysymään omansa itselleen, päätti kysyä tiukasti lompakkotaan, katseli tulisesti kaikkien silmiin ja äkäsesti kivahti: »Missä on lompakkoni? Kuka otti?»

»Ei minulla, ei minulla, ei minullakaan, eikä minullakaan», kuului kiinteät vastaukset.

»Mitä leikittelette? Sanokaa heti, kellä on ja antakaa se minulle. Se on minun lompakkoni», kasahti yhä Jukke.

»Ei minulla, ei minulla, eikä minullakaan ole», kuului yhä kieltävät vastaukset. Eikä kukaan sen paremmin ilmaissut mieltään, vaikka kaikki uskoivat, että ukko Koponen oli pistänyt lompakon talteen, kun näki Juken menettelevän sopimattomasti sulhaismiehen menettelyiksi, ja lystikseen vaan tahtoivat katsoa, miten Jukke on kovana lompakkonsa puolesta.

Mutta ukko Koponen uskoi, että juomanlaskija oli pistänyt lompakon talteensa, joka olikin kaikista rauhallisin, laski vaan lasia täyteen ja muistutti ryyppyjen väliä liian pitkiksi, kehotti ottamaan ja lupasi sitten löytyvän lompakon, kun ryyppyt kallistetaan lompakon muistoksi.

Tehtiin juomanlaskijan esityksen mukaan, että lompakon maljat kallistettiin tyhjäksi.

Mutta jokahisen mielessä oli samana arvoituksena se lompakkojuttu, kun sitä ei kukaan nähnyt eikä varmaan tiennyt, kellä se on. Kaikki tahtoivat päästä selville, missä se oikeastaan oli ja otettiin puheiksi heti lompakon maljan kallistettua.

Mutta lompakkoa ei ollut kellään. Ei kellään. Kaikki hämmästyivät ja pitivät mahdollisena, että ei lompakko olisi heidän joukossaan, eikä ketään voitu epäillä varkaaksi, vaan se kuitenkin oli totta, että ei kellään ollut lompakkoa.

Viimein kuitenkin selvisi, että silloin kuin Jukke räiskytti lompakkoaan pöytään, tunkeutui Juken selän takana muuan tuntematon mies hyvin lähelle. Ja kun Jukke talon neidiltä otti vastaan sen tuomia rahoja, ukko Koponen näki menevän sen tuntemattoman miehen ulos.

Nyt selvisi, että kun talon neiti toi Jukelle satamarkkasesta vastaan, niin jokahisen silmät kiintyivät siihen herttaiseen, hienosti puettuun neitiin, ja samassa kurkottivat katsomaan, minkä verran se toi vastaan rahaa, nähdäkseen siitä, minkä verran tämä kekkeri Jukelle maksaa. Siten siinä keskenään hälistessä ja tunkeillessa toisiaan, välttyi lompakosta kaikkien silmät, joten tuntematon mies Juken ja juomanlaskijan välistä pisti kätensä lompakkoon käsiksi, silmänräpäyksessä livautti puoleensa ja puitti tiehensä.

Kaikista tuntui tuo tapaus hieman kummalliselta ja vaikutti se masentavasti. Jukestakin tuntui pahalta, kun meni ne kuninkaalliset sormukset, joihin oli piirretty Siiri Jokelan nimikirjaimet. Mutta näkyipä niitä samanlaisia kuninkaallisia sormuksia vielä jäävän kultasepälle. Ja pianpa se näkyi ne nimikirjaimet niihin piirtävän. Ne rahatkin tuntuivat niin helposti saadulta. Eikä huomenna tunnustanut olevan lujassa velaksi saadessa senlaiseen asiaan kuin Siirin kihlarahoiksi miehellä semmoisella kuin Vaaralan isännällä muutama kolme tai neljäsataista siksi aikaa — kunnes Antti kotiutuu. Sitä paitsi oli nyt naapureille ja ukko Kuposellekin näytettävä, miten hänellä on jalo luonne, joka ei pikku pienistä ole millänsäkään. Niin Jukke tekeytyi iloiseksi, kehotteli vaan ottamaan ryyppyjä lompakon peijaiksi ja kehahteli:

»Ei se meissä mitään, vaan köyhiä se koettelee. Tässä on poika, joka ei itke satamarkkasen kuolemaa, ei kahden eikä kolmenkaan. Minulle äiti sanoi jo pienenä, että elä itke.»

Miehet kallistivat ryyppyjä lompakon peijaiksi ja kehuilivat Juken luonnetta mainioksi, miten tuonlaisen luonteen kanssa on hyvä elää pahana päivänä ja miten monelta jo tuonlaisen tapauksen sattua olisi itku päässyt tai tullut ihan hulluksi, mutta tämä veitikka ei ole millänsäkään.

Tämä kiihotti Jukkea. Oikein riemastui kertoilemaan:

»Minulla on voimakas luonne, ihan juuri semmoinen kuin talonisännällä pitää olla. Talonisännälle sattuu eteen tuultakin, tuiskuakin, myötäistä jos vastaistakin, niin sillä pitää olla luja luonne. Juuri semmoinen kuin minulla. Ihan juuri semmoinen kuin minulla», kehuu Jukke ja muistutti ylimmäistä juomanlaskijaa tietämään, mitä virkansa vaatii.

Juomanlaskija pitikin huolen virastaan ja konjakki puolestaan teki tehtävänsä.

Miehet kerta kerralta tulivat iloisemmiksi, terveemmiksi, rikkaammiksi ja rakkaammiksi. Ja puheleminen kiihtyi innokkaammaksi. Mutta sekaan alkoi yhdeltä ja toiselta singahdella pisteleviä komppasanojakin naapurusten vanhoista känistä. Niitä ei kukaan sietänyt kahta sanaa, ennenkuin otettiin kiini ja toisen syntiluettelosta etsittiin vielä pistävämpi sana, semmoinen joka selvänä ei koskaan olisi tullut sanotuksi. Ja sitä paitsi olivat ne jo kerta sovitutkin, vaan nyt löytyivät sentään uudestaan käsille.

Tästä syntyi se, että ne äsköiset iloiset ja toisiaan halailevat veljet rupesivat siirtelemään ja työkkimään toisiaan pois tieltään.

Ukko Koponen huomasi, että tästä ei lopussa tule hyvää, niin alkoi hommata lähtöä pois ja tahtoi Jukkea mukaansa. Mutta Jukke tahtoi näyttää, kuka isäntä on ja tahtoi asettaa ensin sen riitelevän joukon ja näyttää ukollekin, miten häntä pitää naapurien miesten totella. Arjasi suun täydeltä:

»Hiljaa miehet... Minä isäntä olen!»

»Niin sukillesi ja kengillesi», kuului joukosta pistävä vastaus.

Tuo kiukustutti yhä Jukkea ja uhemmasti lisäsi: »Hiljaa miehet, minä isäntä olen!»

»Herra hengellesi, itsepäällesi isäntä», kuului taas joukosta ivallinen sana.

Tästä kiukustui Jukke ja syöksyi riiteleväin joukkoon erottamaan niitä käsivoimilla, pukki niitä sinne tänne ja kirkui: »Minä isäntä olen. Minä näytän teille että minä isäntä olen!»

Mutta muutama otti Jukkea rinnasta, työtyytti pöydän luo soppeen, sanoen: »Nuole kapustata semmoinen isäntä, eläkä tule mieheen käsiksi.» Jukke hyppäsi kuni harakka aivan tajutonna vihan ja konjakkin vaikutuksesta, löi nyrkillään pöytään minkä jaksoi ja ärjäsi: »Minä isäntä olen!» Mutta pöytä

särkyi, lasit ja pullot menivät kolisten ja rimisten lattiaan. Talonväki kirkui sitä hätää, että kaikki kaatavat alleen, ja muutamat naiset rukoilivat asettumaan ja ottamaan sen kiinni, joka pöydän särki. Ääntä, sekä talonväen rukouksia että riitelijäin kirouksia ja muuta pauhua, oli huone aivan halkeamassa.

Talonväki kun oli nähnyt riidan syttyvän, oli kuitenkin pannut hakemaan poliisia paikalle varalta, ja juuri kun kuului pöytä rämähtävän palasiksi ja syntyi tuo suuri hätäileminen, syöksyi kymmenen poliisia sisään, joitten kynsiin joutui ensimmäiseksi Jukke ja repäsivät kuni kotka saaliinsa ja lähtivät viedä retuuttamaan vankihuoneelle. Ja samassa sammui ääni kapakassa, kuni ei mitään olisi ollut.

Jukke kahden poliisin keskellä torin halki astua toikkaroidessaan kuiskutteli poliisia:

»Ettehän minua mihinkään pahaan. Ne muut ne siinä. Minkätähden te minua? Minulla on morsian, ettehän minua. Lähtekääpäs takasin, minä neuvon, kutka ne. No lähdetään, eihän nyt mitä kiirettä... Tuota, ettehän minua vie, eihän toki korttikaariin. Kulkaapas, kulkaapas. Ettekö kuule?»

»Kuulemme», virkkoi poliisi ja riuhtasi vastustelevaa Jukkea taipumaan matkan mukaan.

Toiset poliisit jäivät kapakkaan hämilleen joutuneessa joukossa tekemään selkoa, onko muita syypäitä kuin se joka vietiin. Vaan kun ukko Koponen maksoi Juken vahingon, niin talonväki ei kantanut toisten päälle, niin saivat mennä matkaansa.

Ukko tunsikin ikävää mieltä Juken kohtalosta ja koetti kaupungin järjestysmiestä saada taipumaan päästämään sitä irti, vaan sai vastauksen:

»Ei ennen kuin huomiosessa tutkinnossa.»

XVIII.

Jukke pääsee putkasta.

Huomenna Suvannon kaupungin torilla kuhisi markkinat parhaillaan. Väkeä lainehti koko tori kuin meren selkä ja tavarakuormatkin peittyivät väen suojaan. Ainoastaan muutamia tavara-ulkuja kohosi väen seasta näkyviin, kuni luotoja meren pinnalle, joita vastaan laineet särkyivät ja toisella puolen syntyi pieni tyynenholma. Tämä näkyi Juken pohmeloiseen silmään vankihuoneen rautaristikkoisesta ikkunasta ja vapaaksi pääseminen pelotti enemmän kuin vankihuoneen kammo siellä vankina ollessa.

Tuli kuitenkin hetki, jolloin Jukke laskettiin vapaaksi ja täytyi tuon kauppatorin kautta kulkea majapaikkaansa.

Portin pielessä seisoivat Jukke kauvan miettien, miten päästä tuon salmen yli ja sitten tuota poikkikatua tuonne kosken rannalle majapaikkaansa. Jokahinen jäsen vapisi kuni virrassa häpeän kauhusta ja pohmelon heikkoudesta. Jokahisen ihmisen luuli hänet tuntevan ja osottavan sormellaan: »kas tuossa se nyt on, Jokelan Siirin sulhanen, palaa korttikaarista...» Viimein kuitenkin puri hampaansa yhteen, lukitsi korvansa, ettei niihin mitään kuuluisi ja puhaltautui ikäänkuin tulipalon läpi kauppatorille, josta väkijoukkojen läpi mennä pökkerehti poikkikadulle, jossa harveni väki. Sitten juoksujalassa melkein hengähtämättä kepeästi juosta vökelsti majatalonsa talliin, jonka loukossa koukkusiinsa kyyristyneenä vilusta väristen seisoivat ruunikko parka, eiliseltä jäleltään, suitsi suussa, länki päässä, karvat pystyssä vaahden kanssa tallostuneina ja kuurettuneina. Ruunikko kun näki viimein Juken, niin päästi oikein rakkaasti valittavan hörhötyksen, katseli koreasti Jukkeeseen ja rupesi tulemaan Jukkea vastaan, vaan jalkojaan ei tahtonut saada mitenkään kuontumaan liikkeelle. Hiljalleen kuitenkin vetäytyi Juken luokse lattialle. Jukke seisoivat eikä tajunnut, maassako hän on vai taivaassa.

Päässä jyskytti kohmelo kuni seitsemän seppää, korvissa kuhisi kuni koski, sydän juhmitti kuni pellavasaunassa ja mielessä kuohui tuskainen epätoivo. Ajatukset eivät saaneet selville, mikä on tehtävä, mikä jätettävä. Ruunikko kuitenkin hörhöttäen likeni ja alkoi nykiä, niin siitä tointui Jukke ja toimitti ruunikolta ajokalut pois päältä, loimen selkään, ruokaa eteen ja seisattui taas ajattelemaan — mikä on tehtävä, mikä jätettävä.

Otti taskustaan pyöreän kuvastimen, johon katseli onko hän miten muuttunut. Punalti ihastuneena päättään: »Ei tuota siksikään, kun vaan saisi pestä kasvojaan. Ehkäpä talon väki ei tiedä koko asiasta, koska täällä ei näy ihmisiä.»

Se oli totta. Talossa ei tiettykään Juken seikoista mitään.

Tämä talo oli lasarettikartano, eikä ollut ketään muita majamiehiä kuin Jukke, joka vanhustensa tuttavuuden takia sai lasaretin hoitajan huoneessa olla majalla. Tallissakaan ei siinä tapauksessa ollut muita hevosia. Eikä käynyt ihmisiä ketään, niin siten välttyi kuulemasta Juken seikkailuja.

Jukke meni sisälle ja heti sisälle mentyä huomasi emännän käytöksestä, että se ei tiedä mitään, niin alkoi kertoilla:

»Asioita on muutamalle ihmiselle luotu enemmän kuin toiselle. Saa olla kuin tulisten hiilten päällä yönsä päivänsä.»

»Missä olette olleet yötä?» keskeytti emäntä. »Me odotettiin illalla tänne. Vaan kun ei alkanut näkyä, niin lukitsimme ovet, arvasimme että jossakin se on muualla.»

Jukke vavahti, vaan tekeytyi rohkeaksi ja kertoili:

»Tuolla Landerin kamarissa, Kopolan ukon huoneessa minä kutjotin, se alkoi pyytää väkivetoon jäämään sinne, niin jäin kuin jäinkin.»

»Mutta jo tuo teidän orit on ylpeä», lisäsi emäntä, »lienee se koko iltikka, kun se illallisen illan ja koko yön on hirnuu pauhannut ja kuoputtanut lattiata, että on luullut tallin särkyvän. Vaan tänä aamuna ei ole kuulunut mitään. Miten se mahtaa pysyä käsissä semmoinen äytäri?» kertoili emäntä, eikä tiennyt, että orit hirnuu vilussa ja nälässä. Kun aina kuuli liikettä ulkoa, niin rupesi telmimään, että eikö kuultaisi, mutta kun ei ollut apua, niin täytyi kyyristyä loukkoon.

Jukke ei oikein keksinyt mitä sanoisi tuohon emännän puheeseen vastaukseksi, mukauttihan vaan, että kyllä se sentään pysyy käsissä ja käänsi puhetta toisaanne.

Emännän kanssa puhelusta elpyi Jukke, pesi kasvonsa, kopisteli vaatteitaan ja lähti taas tapaamaan ukko Koposta. Mutta portista kadulle astuessa taas sävähti koko ruumis kylmäksi, kuni vedellä valaen, ja tuntui, että jokahinen häntä katsoo ja osottaa sormellaan: kas tuossa.

Meni kuitenkin Kopolan ukon luokse. Ukko näki, että Jukke on arkana, niin heittäytyi ystävälliseksi ja leikillisesti alkoi kysellä:

»Mitä sinne yhteiseen majaan kuuluu?»

Jukke ei jatkanut eikä kertonut kuulumisia, alkoi vaan selitellä: »Koko homma oli niitten oman kyläläisten syy. Ne varsin laittoivat poliisit oven taa kuuntelemaan, että he kun riidan alkavat, niin silloin poliisit hyökkäävät minun niskaani. Eihän siihen minun syytäni ollut, ei napin eestä. Se oli aivan niitten pirullisten vihamielisten naapureitten, jotka kadehtiessaan tuota Siiriä minulta sen tekivät. Mutta katsotaanhan kannasta rekeä, vielä se käypä härkä jäniksen tapaa. En ole Vaaralan akan poika, jos en vielä kerran kosta niille.»

»Siirin sen kävi onnettomasti», keskeytti ukko.

Jukke pöllistyi: »Miten niin?»

»Sen kasvot oli kylmännyt niin pahoin», jatkoi ukko. »Ne kohosivat suurille vesirakoille ja kuka tietää miten käypi... En kuitenkaan usko kovin pahaa, kun saatiin kuitenkin katsoa pakkasen jälki.»

Juken tuhkan harmaista silmistä näkyi valkeaiset ympäri terästen ja kesken ukon puheen vapisten kysyi: »Mutta miten arvelette kihlauksen tänä iltana?»

»Se kyllä on tällä kertaa jäänyt», vastasi ukko varmasti. »Siirin piti mennä pois. Huppukorvissa meni rekeen ja äitipuolensa kanssa lähtivät äsken kotiinsa.»

»Kotiinsa?» huudahti Jukke epätoivoisesti.

»Kotiinsa», jatkoi ukko. »Ja parastahan se oli. Siellä se kyllä paranee. Minä käskin panna jäniksen sappea viinaan ja sillä voidella.»

»Eikö sian sappea?» kysyi Jukke.

»Ja sitten käskin jäniksen kuulla paistella», jatkoi ukko. »Sen minä olen nähnyt hyväksi. Ja luulen nytkin, että kun niin tekevät, niin tuskin tulee arpea ollenkaan. Se kun tuli alussa kuitenkin katsotuksi pakkasen jälki, ettei tuska pääse sydämmeeseen painumaan niin siinä jäniksen kuussa on semmoinen hiimosti, että se ajaa tuskan pois. Siinä on tuulen väki.»

»Kotiinsa? Aivan huppu korvissa?» keskeytti Jukke. »No tiesiköön ne minusta, missä minä olin?»

»Ei suinkaan. Mistäpä ne sen tiesivät?» mukautti ukko.

»Vai ei toki», jatkoi Jukke ihastuneesti. »Sitä ei pidä sanoa Siirille eikä Jokelan emännälle. Jos joku siitä sattuisi kertomaan, niin teidänhän sopii sanoa, että se on valhe, minä olin paikoilla, niin kyllä ne nuo vihamiehet eivät pääse pitkälle sillä juorulla, kyllä ne Siiri ja Jokelan emäntä teitä uskovat. Minä jos esimerkiksi itse kieltäisin, niin luulisivat minun vaan puoleeni puhuvan. Kyllä se niin pitää tehdä.»

»Kyllähän se on paras niin», mukautteli ukko. »Parempihan se on paha valheena, sanotaan. Ja kukapa sitä kertookaan? Eikä se nyt ole mikään kumma koko asia. Olen minäkin ollut korttikaarissa yötä, vaan miessä minä sentään menen», vakuutti ukko, kun tiesi Juken olevan ilkeissään.

»Sitähän minäkin», ihastui Jukke. »Ettehän luule Siirin olevan milläänkään?»

»En luule», vakuutti ukko päästäkseen Jukesta erilleen ja alkoi toimittautua asioilleen. Sanoi pitävän tänä päivänä lähteä pois markkinoilta. Mutta Jukke ei päästänyt ukkoa käsistään, ennenkun ukko lupasi hyvittää Siirin ja Jokelan emännän ja antaa tiedon kihlauspäivästä ja paikasta.

Sen ukko lupasikin oikein kättä puristaen. Joulun pyhinä aikoi antaa siitä jo tiedon.

Nyt Jukke ei tuntenut halua markkinoimaan. Enemmän pelotti kuin halutti. Yhä vaan tuntui, että jokahinen häntä sormellaan osottaisi markkinatorilla, että kas tuossa. Ja kun Siiri oli mennyt, niin eihän sitä asiallista asiaa ollutkaan markkinoitavana. Meni nyt katsomaan ruunikkoa ja aikoi lähteä pois. Mutta ruunikko seisoi yhä yhtä kurjan näköisenä. Ei ollut syönyt heiniään, joita äsken annettiin.

Janottaa mahtaisi, vaan mikäpä viitsi tuolta koskelta käydä juottamassa, kun on niin kurjan näköinen ja siellä voisi sattua tuttuja, jotka osoittaisivat että: »Kas tuossa», ajatteli taas Jukke. »Sai jäädä sen juottaminen hämäärään. Mutta pimeällä ei kukaan tunne. Ja sitä paitsi, eihän sitä kauvan mene kotiin, jos pimeälläkin lähtee, kun antaa ruunikon mennä senlaista kyytiä kuin eilen Tihisen lahdella. Sitten kyllä kotona kelpaa ruoka. Ja nyt se kyllä jaksaa juosta, kun se on hoikistunut. Nyt siltä pääsee askelet ... jos nyt olisi Siiri reessä... Jos olisi... Koukkusissaan se nyt tuossa seisoo käyköttää, vaan kyllä siltä löytyy jalat, kun pannaan aisoihin, ja vielä kotiin päin... Jos olisi Siiri reessä... Ah, jos olisi... No, vielähän kerran onkin... Joulun pyhinä siitä saadaan tieto. Luultavasti itse tulee ukko silloin meille sanomaan, ajatteli Jukke hämäärää odotellessaan tallissa. Ja väliin aina katseli pyöreään kuvastimeensa, onko tuota muuttunut. No ei tuota siksikään. On tuota nuo silmät vähän pöheiset. Se konjakki se. Ja eihän se ollut se nukunta oikein... No, kotona sitten... Kyllä minun sentään pitää kotona olla helpommalla ja saada hyvää ruokaa, että veret tulisivat helakammiksi, niinkuin esimerkiksi Siirillä, nuo veret ne ne kaunistavat paljon... No, kotona sitten...»

Ilta oli jo hämärtynyt jotenkin pimeän kuhjaksi. Jukke veti aisoihin kankeasti kömpivän ruunikon.

Mitäpä tuosta juottanee. Ei vedestä väkeä lähde, sanotaan, ja tosi se onkin. Paremmiin jaksaa juosta kun on hoikempi. Kyllä sen ruunikon pitääkin nyt näyttää askeleensa, kun pääsemme selälle. Ei me rupea siellä kauvan paleltumaan, ajatteli itsekseen Jukke, kahden sadan markan reen eteen valjastellessaan koukkusissaan värisevää, kurjaksi hoikistunutta ruunikkoa.

Istui Jukke sitten rekeen, vetäsi mustan nahkapeitteen jalkainsa päälle aina kainaloihinsa asti, pisti sen puoleen ja toiseen kaustassa oleviin koukkuihin, sitä vasten laitetuista renkaistaan, ja ajatteli: »Jos olisi Siiri tuossa rinnalla. Jos olisi... No sitten vasta ehkä unna vuonna.»

Sitten otti villalankaiset taplukkaat palmikko-ohjaksat käsiinsä ja oikasi ruunikkoa matkalle.

Ruunikko oikein hartian voimasta rupesi liikuttelemaan aivan tajuttomaksi kangistuneita jalkojaan. Jukke nyki ohjaksilla, että juoksemaan, mutta ruunikko ei voinut. Se vaan kaiken vointinsa koetti kävellä, kun vielä näki että kotiin päin lähdetään, jossa kuitenkin vielä toivoi hoitoa.

Jukke nyki, riuhtoi ja reutoi ohjaksilla, mutta ei se parannut. Mitä enemmän nyki ja riuhtoi, sitä enemmän täyttyi sydän kiukusta, puri hammasta ja toivoi kunnes päästäisiin metsään. Kyllä ruunikolta lähtisi juonet. Lähtisi varmaan.

Jo päästiin metsään, josta sai koivuisen kaarakan.

Oikein irvellä ikenin ja vihasta puhisten tuli kaarakoineen Jukke rekeen ja uhkaili: »Nyt et ole akkain edessä ruunikko. Nyt et juonittele akoille, nyt lähtee juonet.»

Ruunikko näki homman ja ymmärsi mitä nyt hänelle tulee, niin ystävällisesti hörhöttäen ja lempeästi katsellen koetti tehdä ymmärrettäväksi vaivaansa, ettei hän voi paremmin kulkea.

Mutta mieletön ei ymmärtänyt kielettömän kipeästä.

Ruunikko jo pelvosta, kun vaan Jukke otti ohjokset, potalti laukan ja rupesi laukata suohmittamaan minkä jaksoi, kun ei jalat sujuneet juoksemaan.

Mutta tämä ei Jukelle välttänyt. Tie laskeutui järvelle, jossa ei ollut haittaa vastaantulijoista eikä myötämienijöistä, niin Jukke asettui oikein polvilleen rekeen, josta saattoi opastaa. Reutuutti ohjaksilla asettumaan juoksemaan ja kähisten vihasta irvellä ikenin kirkui: »truu, soo, truu soo, truu soo. Etkö saata juosta? Truu soo, etkö juokse? Truu soo... Tokko juokset. Truu soo»... Otti kaarakkansa ja rupesi pieksämään. »Vai et juokse, vai et juokse. Lähtee sinulta nyt juonet. Vai et juokse. Luuletko akkain edessä nyt olevasi. Vai et sinä juokse, vai et juokse. Tässä on semmoista, joka opettaa juoksemaan. Vai et juokse. Tokko loppuu juonesi. Vai et juokse.»

Väliin aina Jukke reutuutti ohjaksilla ja koetti hillitä juoksemaan, mutta ruunikko oli siitä kurin hirmuisuudesta niin raivostunut ja mennyt oikealta tajultaankin pois, ettei ymmärtänytkään enää muuta tehdä kuin laukata. Siitä taas Jukke uudestaan pieksämään ja uhittelemaan: »Vai et juokse, vai et juokse, etkö juokse, vai et juokse.»

Tällä tavalla tultiin pitkin Päsämän selkää. Mutta viimein rupesi ruunikko päristämään ja turskuttamaan hirveästi.

Tämän kuuli Lampilan Tahvo. Markkinoilta palatessaan sattui edelle. Tahvo luuli olevan jonkun humalaisen palaamassa markkinoilta, joka silmisikana päissään räökkää hevostaan. Sääliessään hevosta asettui Tahvo Juken eteen ja kun pääsi lähelle, niin hyökkäsi ruunikon turpaan ja ärjäsi: »Et saa tappaa hevosta. Mikä helvetistä karannut sinä olet. Tapat hevosen pieksämällä. Varo vaan nyt sitä, että kun nykäsen itsesi tuohon hangelle ja annan tuossa taivaan kasvojen edessä siitä samasta kepistä että naukuu, niin tiedätpä käyneeisi markkinoilla.»

Lampilan Tahvo oli Jokelan emännän, Siirin kasvateäidin, veli.

Tämän tunki äänestä Jukke jo kun ensi kerran Tahvo ärjäsi. Se ääni meni salaman tavalla läpi jäsenien ja silmänräpäyksessä pani vapisemaan miehen. Mielellään olisi Jukke ottanut selkäänsä sen luvatus selkäsaunan, kun tietäin sillä pääsevänsä, ettei tule tämä Siirille ja Siirin kasvateäidille tiedoksi. Jukke tiesi Lampilan Tahvon sellaiseksi mieheksi, joka ei kesken päästä käsistään, ja onneton se, ken Tahvon suututtanee.

Oli kuitenkin keinoja jälellä: pimeään päähän tekeytyminen toiselle nimelle ja toiselta kirkolta kotoisin.

Ruunikko vapisi kuni tuskassa, tunki olevansa turvan takana, kun Tahvo piteli suitsen päähisestä. Oikein painoi päänsä Tahvoon kiinni, ja siinä hartiaim voimasta huokua rehmitti, että joka jäsen meni mukaan ja veri juoksi sieramista lumihangelle.

Tämän huomasi Tahvo ja kauhistuen virkkoi:

»Voi hirmuista, kun veri tulee aivan tohtonaan sieramista hevosparalta... No noita pöljiä Jumalan vaivasia, niitä ei tarvitse ei kylvää eikä kyntää, niitä, kasvaa itsestään kuni sieniä metsään. Mennyt on siitä hevonen.»

Jukke ei virka sanaakaan reessä, painoi vaan kasvonsa turkkinsa kauluksen sisään umpipäähän ja ajatteli antaa luulla humalaiseksi ja puhukoon mitä tahtoo, kyllä korvat kestää.

Tahvo otti tulitikulla tulen nähdäkseen hevosparkaa minkälainen se oikeastaan on, mutta paikalla välähti ruunikon otsassa tuttu pilkku Tahvon silmiin ja koko pää oli tuttu, että paikalla huudahti: »Mitä kummaa. Tannilan Antin oriko tässä? Voi hirmuista. Seitsemän kertaa hirmuista. Pitääkö todellakin uskoa että Tannilan Pokke on tuossa?»

Rupesi katselemaan tarkemmin ja olihan se kun olikin.

Nyt hän kävi kyytimieheen käsiksi. Hän oli eilen nähnyt Vaaralan Juken ajavan sisarensa ja Siirin kanssa tällä Tannilan Pokella. Ja silloin jo hän oli aikunut pistää likasen sormensa Siirin ja Juken väliin, sillä hän toivoi Siiriä omalle pojalleen. Nyt se uhkaus ei saanut jäädä kalain päähän, vaan oli paras panna käytäntöön. Otti taas tulitikulla tulen, antoi sen kouransa sisässä syttyä suurimmalleen ja kirkkaimmalleen, sitten käänsi kouransa aukon rekeen päin ja tunsikin Juken Jukeksi ja reen siksi reeksi, jolla eilen Jukke kyyditsi Siiriä ja sisartaan Jokelan emäntää. Nykäsi ohjasperät pois Juken käsistä, ettei pääsisi ajamaan silloin kun hän heittää suitsen päähisen käsistään.

Hän luuli Juken niissä harmissaan, kun viime yönä pidettiin korttikaarissa, juoneen itsensä siaksi humalaan ja siten raivostuneen tuolla tavalla ajamaan hevostaan ja aikoi nyt säikäyttää. Hyökkäsi Juken turkin kaulukseen, tarrasi niskasta, kiskasi Juken ihan kimppinä hangelle ja ärjäsi:

»Nyt korttikaariin vielä kerta», otti käteensä sen koivuisen patakan, jolla Jukke oli ruunikkoa löylyttänyt, tarjosi sillä ja lisäsi: »Mutta selkääsi täytyy ensin saada ruunikon puolesta.» Juken silmät eivät ole koskaan olleet niin suuret ja hätäiset kuin nyt ja parkasemalla huudahti: »Elä Tahvo kulta. En minä vasta.»

Tahvolta olisi päässyt nauru, kävi niin somasti mieleen tuo Juken lapsellisuus, mutta oli ruunikon kurjuudesta niin läpitsensä kauhuksissa, että jaksoi pidättää naurunsa ja huusi: »Mutta mitä, sen lurjus, teit kuitenkin, kun menetit tuommoisen hevosen. Tämä on Jokelan Siirin kosiomies, konttoa k Korttikaarit, tappaa hevoset ja elää kuin paha mustalainen...»

Nyt tunsikin Jukke parhaaksi heittäytyä kuni kettu selälleen metsäkoiran käsissä, päästäkseen helpommalla. Niinpä Jukkekin ei virkkanut mitään, vaikka Tahvo olisi mitä porissut. Siten Tahvoltakin meni viha, ettei saanut syytä lyödä yhtään kertaa. Uhkasi vaan sanoa Antille tuon hevosen pitelyn ja Siirille, minkälainen mies Jukke on. Joka on julma juhdalleen, on varju vaimolleen, on sananlaskukin ja vakuutti sen, että Jokelan Siiri ei ole Juken reessä syltäkään enää.

Sen sanottuaan meni rekeensä ja lähti ajamaan kotiinsa.

Sama tie oli Jukellakin. Hän pyöräytti ruunikon Tahvon jälkeen ja ruunikko koetti mennä ihan kynttä kantta Tahvon reen perässä. Verta päristi Tahvon rekeen ja valoi Tahvon ihan verellä. Mutta Tahvo ei raskinut ruunikkoa estää tulemasta niin likelle, kun näki, miten se turvautui häneen. Arvasi, että juuri pelvon tähden se nytkin tahtoo niin likellä asua.

Juken povessa oli ääretön sekamelska. Se pyörteili kuin kosken alla järämässä vesi pyörteilee. Pyörteet hyökylievät edes ja takaisin, puoleen ja toiseen, ne sivuuttavat toisensa, muuttavat taas suuntaa eivätkä tiedä, kenen vuoro on ensimmäiseksi sukeutua suoraksi virraksi ja lähteä kiitämään toiseen putoukseen.

Jukenkin povessa pyörteili korttikaarissa olo, lompakon menettäminen, ruunikon kohtalo, Tahvon uhkaus, Siirin paleltuminen, Kopolan ukon lohduttavat sanat: »ei suinkaan» ja »en luule» — eikä tiennyt mikä niistä pyörteistä voittaa toisensa ja joutuu virran kuiluun ensimmäiseksi.

Järki oli aivan sekasin, ettei voinut ajatella mitään. Tuntui oikein pahalta, kun jäi vastaamatta Tahvolle siihen uhkukseen Siirin kohdasta. Se ei mitenkään saisi jäädä vastaamatta ja selittämättä toinen puoli, mutta ei selvinnyt, mitä sanoisi. Olisihan siihen nytkin tilaisuus juosta vaan Tahvon reen kannoille ja siinä puhua. Vaan kummallinen kumma, kun ei selviä mitä sanoisi.

Siten kului taival, että Tahvo pyörähti kotitielleen, johon ruunikko yritti mennä perässä, mutta Jukke käänti ruunikon suoralle omalle tielleen.

Ruunikko hirmahti ystävällisesti Tahvosta erotessa ja hirmuinen pelko povessaan lähti rientämään kotiin ja jokahiselle huokaisulleen päristi verta sieramistaan.

XIX.

Ruunikko kuolee.

Juken tullessa kotiin vielä valvoi Hanna ja kuuli reen kahauksen ulkoa. Hän arvasi, että markkinamies tuli, pisti tulen lyhtyyn ja jouduttautui katsomaan, ketä sieltä nyt tuotiin ja myöskin hevoselle jouduttamaan hoitoa pitkältä taipaleelta tultua.

Tallin edessä riisui Jukke ruunikkoa, kun sisarensa joutui sinne. Hanna ei tuntenut ruunikkoa, kun oli niin hoikka ja ruumiskin erilainen, niin epätoivoisesti huudahti:

»Kaupittuko ruunikko?» Mutta ruunikko kun kuuli äänen, niin pääsi iloinen hirnahdus ja kääntyi koreilla silmillään katsomaan Hannaa. Sitten tunsikin Hannakin, mutta kauhistuneena huudahti:

»Hyvä Jumala! Mikä Poken on tuommoiseksi pannut? Neljä jalkaa yhdessä ja hoikka kuin läpi pihdin vedetty, ettei liene suoliakaan sisässä... No, missä sinä onneton tuon nyt tuommoiseksi menetit?»

Jukke irvellä ikenin oikein matkimalla vastasi:

»Missä sinä nyt sen menetit! Jossakinpa sinä nyt sen menetit mokoman laukun... Pitäisikö tietää

missä se nyt on ollut.» Sen sanottuaan meni huoneeseensa ja jätti ruunikon sisarensa huostaan.

Hanna aukasi tallin oven.

Tallin oven poskessa oli vesiamme hevosten juomiseksi. Sen ääreen pyörähti ruunikko itsestään, kun vaan pääsi talliin ja rupesi juoda harnimaan.

Hanna tiesi, ettei nyt, kun on näin märkänä, saisi antaa paljon vettä ja tahtoi estää sitä juomasta. Ei kuitenkaan raskinut lyödä, kiskoi sitä vaan marhaminnasta, minkä jaksoi, ja kiljui: Heitä pois, heitä pois, elä juo kuoltaksesi, mutta ruunikko oikein jalkatenästä painoi päätään veteen ja joi että kolke kuului kaulasta ja korvat menivät mukaan. Viimein kun Hanna yhä riuhtoi, hellitti juontinsa ja taipui Hannan mukana menemään pilttoonsa.

Sitten Hanna toimitti hyvän appeen ruunikon eteen, pani sylyyksen heiniäkin, kampasi, pani loimen selkään ja ystävällisesti säälitellen puhutteli: »Pokke, voi sinua, Pokke parka, minun hyvä Pokkeni, voi, voi sinua Pokke parka.» Mutta Pokke ei sitä nyt näkynyt malttavan kuunnella, söi vaan apettaan, oikein vihasen näköisesti, niin Hannakin lopetti hyvittelynsä, katsahti vaan lyhdyn valossa vielä kerran ja lähti pois.

Mutta huoneeseen tultuaankin tuntui syvä säälin tunne Pokkea kohtaan ja se Poken ensimmäinen niin rakkaalta kajahtava hirnahdus tuntui mielessä niin somalta, että vaikka oli jo nukkuma-aika, ei voinut ruveta nukkumaan, ennenkun kävisi vielä ruunikkoa katsomassa. Päätti odotella siksi, kunnes ruunikko söisi appeensa, niin veisi sille leivän ja sitä murentaissaan saisi vielä hyvittelä Pokke parkaa.

Juken ruuasta ei Hanna perustanut mitään, koska niin ilkeästi äsken hänelle vastasi. Ajatteli vaan, että saapipa hän ruokaa, kun ruokahuoneen suulla on avain. Ja odotteli milloin luulisi ruunikon saaneen appeensa syödyksi.

Mutta tallista rupesi kuulumaan komina.

Hannalla jylähti pahasti, mutta uskoi, että Pokke sai appeensa syödyksi ja kun aisoista päästyä ei annettu ulkona pehtaroida, niin se rupesi piltossaan pehtaromaan. Otti lyhtynsä, otti ruokahuoneesta leivän ja juoksi talliin. Silmät meni ensimmäiseksi Poken pilttoon, josta kuului outo jytinä.

Ruunikko oli pitkällään piltossaan, kieli ulkona suusta, silmät pahasti väännyksissä ja tajuttoman näköiset. Maha oli kohistunut ja hirveästi tuskitellen pieksi hevonen jalkojaan ja päätään lattiaan ja kamalan voimakkaasti aivan mahan pohjasta asti puhalteli harvasteeseen korahtavia henkäyksiä ja sieramista roiskahti punanen veri jokaisella huokauksella.

Tätä seisattui katsomaan Hanna. Ensi silmäys vei niin sekasin mielen, ettei paikalla käsittänyt, mitä tämä on. Mutta sitten huomasi, että kipeä on Pokke ja tuo pieksäytyminen on tuskan pakosta, niin löi kädellään rintaansa ja oikein parahtaen huudahti: »Voi, voi. Mikä on Pokella», heitti lyhtynsä, leipänsä lattiaan ja tahtoi mennä Poken turpaan käsiksi puhuttelemaan sitä ja houkuttelemaan ylös. Mutta Pokke pieksi jalkojaan, päätään ja koko ruumistaan niin hirveästi, että ei päässyt sen turpaan mistään kautta.

Tallista kuului hätäilemistä, niin kaikki rahvas kokoontui talliin eikä kukaan voinut olla hätäilemättä muut kuin Jukke. Hän katseli vaan huuhekaimen silmillään rauhallisesti ja Hanna kun hätäili ja itki, niin Jukke vaan ivallisesti mukautti: »Olisit antanut enemmän vettä. Mahdoit antaa enemmän juoda. Sen siitä sait.»

Tämä lisäsi Hannan tuskaa, tunsi omaksi syykseen, kun ei edes lyönyt jollakin, kun ei muuten saanut keskeyttämään juontiaan.

Hanna ei voinut olla enää Poken luona, puristui kahden käden rintaansa, itki huutaen ja voitotellen, meni ulos ja huurakehti tuskissaan kartanolla sinne tänne.

Tuli taas talliin muitten joukkoon, vaan siellä taas kuuli Juken kertoilevan toisille:

»Tuommoista se on tuo akkain hevosen hoito. Ne ovat olevinaan. Nytkin niin ylpeästi otti minulta tuon hevosen, tuodakseen talliin ja minä hullu annoin. Olisin potkassut moista hoitajaa, että olisi seinästä palannut, niin ei olisi tuota tullut.»

Hanna kun jotakin virkkoi puolustukseksseen, niin Jukke irvistäen ja katkeran ivallisesti vastasi:

»Mahdoit antaa enemmän vettä.»

Pitkän ajan perästä siirtyi kaikki rahvas tallista pois, tuntien kamalaa vavistusta. Mutta Jukke muisti Lampilan Tahvon Päsämän selällä sanomat sanat, että »siitä on hevonen mennyt». Muisti, miten se verta päristi koko matkan, niin nyt tunsi mielessään sangen hyvälle, kun sai toisen syyksi ja vieläpä

Hannan syyksi Poken kuoleman.

»Tulkoopas vielä puhumaan ja menköönpäs nyt Antillekin sanomaan, kuten se aina uhkaa, jos mikä tulee, sanoa Antille, kuin paremmallekin turvapuulle... Sanokoonpas nytkin Antille, että se on muitten syy», sovitteli mielessään Jukke ja tuntui kuin kaikki asiat olisivat hyvästi. Siihen ruunikon kuolemaan kiertyivät nyt kaikki Juken ajatukset, kaikki muut seikkailut markkinaretkillä tuntuivat paenneen kaukaiseen muinaisuuteen ja oli kuin Siirikin olisi sovitettu sillä, kun Lampilan Tahvo saa tietää, että Hanna on tappanut ruunikon.

Sitä paitsi vahinko tuosta ruunikon kuolemasta tuli aivan pieni, ei oikeastaan mitään. Eihän se maksanut mitään. Ei enempää kuin sekään tuhannen markkaa. Samahan niillekin on, missä ne ovat. Ei tukkilaisen rahoilla ole koskaan paljon arvoa. Se vaan, että tuo ruunikko jos olisi kuollut hänen eteensä, niin ihmiset pitäisivät sen pahana. Ja Antti olisi siitä karkealla päällä, vaan sanokootpas nytkin ihmiset minun syykseni.

Näin ajatteli Jukke venyessään vuoteellaan joulukuun pimeänä yönä ja nukahti rauhaisaan uneen.

Mutta ei nukuttanut Hannaa. Tuskan hiki kohosi ruumiista. Itkien ja voitotellen käveli ulkona sinne tänne eikä tuntenut kylmää, vaikka pakkasvinkka humisi nurkissa ja kylmettyneet kengät narisivat tanteressa.

Kantoi aina mieleen, ettei se ole totta, että Pokke olisi kuollut. Tuntui se vaan, että siellä tallissa se piltossaan seisoo loimi selässä ja syödä rouskuttelee mieluista apettaan.

Se tuntui niin todelta, että täytyi aina mennä katsomaan. Mutta liikahtamatta kuni kivi makasi pitkällä pituuttaan ruunikko, jalat ojennettuina suoraksi kuni puikot.

Tuli aina kammariinkin Hanna, jossa lapset sikeästi nukkuivat. Mutta ei ollut huvempi sielläkään. Ei voinut olla ääneen valittamatta. Jos voitotuksensa olisi puristanut äänettömäksi, niin itkun puuskat kuitenkin parahtivat ääneen, että lapset siitä vaan olisivat heränneet. Täytyi lähteä ulos, jossa yön pakkastuuleen sopi huokaukset, sopi voitotukset, sopi itkun purkaukset, sopi tuskainen sydänkin. Mutta ei sopinut sydämen tuskat, ei haikea mieli. Tallin seinällä naulassa paloi lyhty. Ja kun taas tuntui mielessä, että Pokke seisoo piltossaan, päättään puistellen ja pemauteellen apettaan purra rouskuttelee ja siirtelee jalkojaan toisiin sijoihin, meni hän taas talliin, ja silmät menivät yli pilton seinän pilttoon, josta aina Poken leuhuava harja näkyi ja johon aina Pokke työnti koreasilmäisen pilkkaotsaisen päänsä, kun kuuli hänen äänensä tallin ovella. Mutta sitä ei nyt siihen tullut. Aivan hievahtamatta makasi vaan Pokke entisessä paikassaan.

Kävi vielä koettamassa päätä vieläkö oli notkea ja lämmin. Mutta jäykkä ja kylmä oli kuin jäinen ranka, veripuraat olivat hyytyneet sieramiin ja ulos jäänyt kieli oli hampaitten välissä kuni pihdissä.

Täytyi ruveta vakaantumaa, että Pokke oli kuollut.

Otti lyhtynsä pois seinältä, lähti sen kanssa pois. Tallin edessä katsahti lyhtynsä valolla Juken kumaltelevaa nahkapeitteistä rekeä ja tunsu kammon siihen. Jos viisi hirtehisen raatoa olisi ollut siinä, niin ei vapisuttavampaa kammoa olisi tuntenut kuin siihen rekeen sinä talviyönä.

Huokauksien seasta kuului sanat: »Kun kurja annoin liiaksi vettä, onneton annoin liiaksi vettä. Olisin jollakin lyönyt, että olisi heittänyt juomasta. Voi, voi onneton, kun annoin liiaksi vettä.»

Pokke kuitenkin kuolleenakin tuntui rakkaalta. Ja tuntui se anteeksi antaneelta. Sen pään pohjiin meni hän taas istumaan vuodatellen kyyneleitään. Ja tuntui se kuin olisi saanut Pokelle puhua jotakin, saadakseen varmemman anteeksi antamisen vakuutuksen.

Siten hiljalleen huojistui mielen kaiho, taukosivat itkun purkaukset ja saattoi palata kammariinsa ja kallistua lastensa vaiheelle sänkyyn sulattelemaan lisää pakahtunutta sydäntään ja ainoastaan hengen silmällä katselemaan tuota kovan onnen kutomaa verkkoa, johon tällä kerralla hän oli kaikista kamalammin kytketty. Eikä huomannutkaan, kun uni vei puoleensa, ja unissaan näki hän Juken yltä päältä verissä, aivan samanlaisessa veressä, jota roiski Poken sieramista, pieksäytyessä kuoleman tuskissaan. Sitä koetti Jukke puhdistella itsestään, mutta se kihosi ikäänkuin vaatteitten alta, että jos sai vähän vähemmäksikin ja välistä melkein puhtaaksikin, niin kohta oli aivan entiseltään ihan yltä päältä veressä.

Tästä unestaan heräsi Hanna ihan kuni joku olisi nykäissyt ja samalla selvisi mielessä kuni päivä, että Jukke oli syyppä Poken kuolemaan.

Ja päivän valjettua tulikin tieto, että Lampilan Tahvo on Päsämän selällä ottanut Jukelta hevosen kiini, kun on humalapäissään ollut ajamassa hevosen kuoliaaksi.

Tämä helpotti enemmän kuin puolen. Mutta mieleen kuitenkin jäi sulamatta se kysymys, että millä hyvitetään Antin mieli... Millä hyvitetään... Millä...

XX.

Juken mieli Lahnasjarven neitosissa.

Siirin kasvat paranivat entiselleen. Joulun pyhinä ei ollut muuta paleltumisen jälkeä kuin hienoa hilsettä kasvopäissä ja näkyi sekin siliävän yhtä sileäksi ja ihanaksi kuin ennenkin. Ja Siiri kiitti Jumalaa siitä, että Jumala sillä tavalla johti asiat, ettei tarvinnut tulla Juken kanssa minkäänlaisiin tekemisiin.

Mutta Jukke piti kaikkea tuota Antin syynä, että hän joutui noihin seikkailuksiin. Eihän tukkilaisten rahoilla ole siunausta. Jos hänellä ei olisi ollut markkinoilla enempi rahaa kuin se viisikymmentä markkaa, minkä omilla rukiillaan sai Purolan Eljakselta, niin hän ei olisi saanut sitä komeaa rekeä, ei olisi ollut tuota tukkilaisen kirottua tuhatta markkaa millä mennä kapakkaan ja joutua sieltä korttikaariin kunniataan menettämään. Ilman Antin kanssa yhdeksi taloksi rupeamista ei olisi ollut tuota kirottua kovaonnista ruunikkoa hänen edessään, jonka kuolemasta nyt häntä syytetään. Ei olisi se jumalaton Antti pilaamassa taloni mainetta. Niin ajatteli Jukke ja piti aivan varmana, että kun hän olisi kotonaan isäntänä ilman Anttia, omain entisten jumalisten vanhempainsa kelpo lapsena, niin ei Siiri eikä Siirin kasvateäiti voisi olla hänestä pitämättä. Mutta nyt ovat menneet rahat, hevoset ja päällepäätteeksi kunnia, että tuskin Siiri huolinee hänestä.

Tämä vahinko ei tuntunut olevan muulla palkittu kuin sillä, että Antti laittaa toisen tuhannen markkaa ja samanlaisen hevosen, että pääsee jostakin vieraalta kirkolta — jossa häntä ei tunneta — hakemaan morsianta, kaksi kertaa rikkaampaa kuin Siiri on.

Ne ukko Koposen sanat: »Ei suinkaan, en minä luule» puhuivat sentään paljon Juken mielessä. Ja kun ukko Koponen oli Juken isän ystävä, vanha hevoslanko — ne olivat kerran vaihtaneet hevosiakin — ja markkinoilla näkyi hänestäkin paljon pitävän, niin oli Jukella kuitenkin hämärä toivo saada Siiri kihloihinsa.

Tuo toivo kuitenkin usein pimeni aivan mustaksi yöksi. Sitä ei hän itsekkään tiennyt, minkätähden se niin aina itsestään pimeni ilman ihtoajojaan.

Ei tullut joulun pyhinä tietoa Siirin kihlaushommasta, ei uunna vuonna, ei vielä loppiaisenakaan.

Nyt täytyi Juken ihan jalan syten käydä Kopolassa tiedolla asiain menoa ja selittämässä aivan juurten jaksain, minkälainen kirouksen ruutana niissä tukkilaisen rahoissa on. Sieltä se kaikki johtuu. Ilmanko eivät tukkilaiset rikastu! Joka jumalattomassa elämässä ja kirouksessa saadaan, se siunauksetta menetetään.

Mutta ukko vakuutti Jukea, että turha on hänen ruveta Siiriä pitämään mielessäkään. Ja piti poikamaisena tekona semmoisen talon kuin Vaaralan poikana, vieläpä Vaaralan isäntänä, ruveta yhtä tyttöä paljon suksuttelemaan, joita on tyttöjä kuni sieniä metsässä, ja kertoili, miten Lahnasjarven pitäjässä on paljon rikkaita tyttöjä.

»On Honkamäessä, on Kukkolassa, on Pöyhösessä, on Anttilassa, on Kassilassa, on Timosella, on Tuoppalassa, on Kivelässä, on Säynetlahdessa, on Kosulassa. Siinä on jo tasanen kymmen ja ne ovat kaikki rikkaampia kuin Siiri.»

»Rikkaampia?» keskeytti Jukke ihastuen.

»Rikkaampiapa tietystikin!» lisäsi ukko varmasti. »Ja sen sanon, että sinne kun ajaa, niin siitä metsästä ei tarvitse tyhjänä lähteä. Ja ne eivät ole niin tarkkoja, esimerkiksi uskonnon asioissa, kuin tämä Siiri. Tämä se niin nenällä haistellen valihtee, vaikka kaikkein vähimmän kai sillä uskonnolla velliä höystetään.»

»Sitä minäkin samaa sanon», keskeytti Jukke. »Vähän kai siitä vatsa täyttyy, vaikka pitäähän sitä hupsuille mieliksi olla olevinaan niinkuin markkinoillakin.»

»Hm. Markkinapuheista sitä ei ole paljon taikaa», mukautti ukko ja kehotti Jukea: »Menehän

Lahnasjärven kirkolle. Tuo sieltä emäntä taloosi, joka näkyy kaivolta kotiin ja jätä Siiri oman onnensa nojaan.»

Nyt valkesi Jukelle uusi päivä.

Nyt tarvitsi olla kotona helpommilla töillä, syödä hyvää ruokaa, että lihoisi, tulisi puuhkeammaksi, verevämmäksi ja kaikin puolin julkeammaksi, että vieraalla kirkolla näyttäisi erotetummalta kuin tavallinen talon poika.

Hän tiesi sen, että hänen sisarensa Elsa on sen tähden lihava ja punaverinen, kun lehmiä lypsäessään juopi lämmintä maitoa. Ja aina sen lehmän maidon, jossa on rasvasin ja voimakkain maito. Ja ennestään jo tiesi sen, että kerma on terveellistä ja hyvää.

Nyt hän alkoi juoda lämmintä maitoa. Joka kerran kun lehmät olivat lypsetyt ja maito laitettu hulikoihin, luikasi Jukke kuin rosvokissa maituhuoneeseen ja joi hulikan tai kaksikin lämmintä maitoa.

Ja sillä välin kun ei ollut lämmintä maitoa, hän kuori vanhempain hulikkain päältä kermat ja voileivän kanssa söi suuhunsa.

Tästä seurasi, että karjan antia ei riittänyt perheenkään syödä, sitä vähemmin ollenkaan myödä. Tämän tulkitsi Jukke siten, että Hanna lapsilleen juottaa maidon ja syöttää kerman ja sentähden kuivaa emännän kynsiin lehmien anteet.

Tämän uskoi Topias hyvin ja rupesi vihaamaan Hannaa ja Hannan lapsia.

Hanna koetti puolestaan selittää, että syy on siinä, kun Jukke juopi maidon ja syöpi kerman, mutta Topiaskin tahtoi enemmän uskoa Jukkea kuin Hannaa. Sitä paitsi, olihan se mahdotonta, että yksi mies jaksaisikaan juoda koko talon maidot ja kermat, vaan olihan luonnollisempaa, että Hanna kolmen lapsensa kanssa voipi sen tehdä.

Nyt laittoi Hanna omituisen lukon maituhuoneesensa, säilyttääkseen siten maitonsa ja kermansa, mutta Jukke laittoi oman avaimensa ja kulki omalla ajallaan, ja se sieltä tultuaan aina kävellä vökästeli hyvällä tuulella.

Porstuan ovesa oli yläosa lasista laitettu ristikkopuitteisiin. Se avatessa kääntyi pimentoon soppeen, jossa takana oli musta seinä, ja siten tuosta oven ristikkolasista syntyi kuvastin, johon Jukke näki melkein koko ruumiinsa. Tämän luokse seisattui aina Jukke sovittelemaan itseään oikein isännän ryhdille. Hän sovitteli koko ruumistaan miten sitä parhaiten näyttäisi isännältä. Pani kasvonsa jäykäksi, päänsä pystyksi, vähän kekalleen taakse päin. Mutta se suuri, paksuhuulinen suu täytyi olla vähän väärässä, ennenkun se oikein isännältä näytti. Ja hartiat täytyi olla vähän kierossa ja oikealle jotenkin kallellaan ja kenkään kantapäät ulospäin lintassa. Silloin se vasta koko olento kantoi isännän kuvaa. Sellaisessa asemassa käyskeli Jukke, annellen ankaroita käskyjä työväelleen ja kun muilta silmät välttyivät, tuli taas kuvastimensa ääreen tarkastamaan, onko ruumis pysynyt siinä asennossa. Jos se ei ollut, niin laitettiin se taas uudestaan. Kohotti kätensäkin ylös, puisti sitä ja huomasi, että niin on tehtävä työväelle käskyjä annellessa.

Mieli oli nyt kokonaan eronnut Siiristä ja oli se siirtynyt Lahnasjärven kymmeneen Siiriä rikkaampaan neitoseen, jotka eivät niin välitä uskonnosta eikä muusta vähäpätöisyydestä, kuten Siiri.

Mutta sitä ennen oli vielä saatava poskiinsa enemmän punotusta ja muutenkin pitäisi lihoa vähän turkin täyteisemmäksi. Ja työtä ei saanut tehdä, että kädet hienoneisivat, valkeneisivat ja pehmeneisivät, että kuontuisivat mukavasti ja lepposesti Lahnasjärven tyttöjä tervehtimään.

Mutta hevosta ei ollut Jukella nyt semmoista, jolla olisi viitsinyt lähteä kosintaretkelle Lahnasjärvelle, eikä saanut keltään velaksi. Taipaleen Jörkin kanssa oli oriin kauppa jo valmis, että kun Antti tulee kotiin, niin se ostaa Poken sijaan. Ja kyllä se Antti ostaa kun saadaan uskotetuksi, että Hanna tuhmusissaan tappoi Poken. Ja sitten siihen ei Hannalla olekaan puhumista, kun se Antti nyt Poken sijaan ostaa hevosen nimikokseen ja antaa sen hänen hoitoonsa.

Mutta talvi kulki kevättä kohti päivä päivältä eikä Anttia näkynyt eikä kuulunut. Ei kukaan tiennyt, missä on mies ja milloin kotiutuu.

Topias ja Joonas tekivät hevostöitä ja hoitelivat hevosia. Kirvestyöt ja käsityöt teetettiin kaikki vierailta viikkotyömiehillä ja urakkamiehillä. Ei rekeä hevosen perään tehneet talon miehet, se ostettiin, jos entinen särkyi. Eipähän tuo paljoa maksane, antaa vaan muutamia jyväkappoja. Astiasta kun vanne katkesi, niin ei kannattanut panna sen sijaan uutta, astia sai särkyä. Eihän tuo uusikaan paljoa maksa, muutaman jyväkapan tai parin vaan. Halkoja ei kannattanut itsensä pilkkoa. Eihän tuo paljoa maksa, muutaman parin jyväkappaa vaan syli. Kotipinollakaan ei kannattanut hakata rankoja haloiksi. Eihän

noitten hakkuutus paljota maksa, muutamia jyvätynnyriä vaan. Metsässä ei kannattanut karsia seipäitä, ei aidaksia, ei rankoja eikä mitään kirvestyötä tehdä. Eihän nuo paljota maksa vieraallakaan teettäessä, muutamia elotynnyriä ja liharaajoja vaan.

Ja niin tarvittiin Vaaralassa kymmeniä vieraita työmiehiä joka päivä. Jukke maksoi niille palkan runsaasti, että ne kiittäisivät häntä hyväksi isännäksi, kiittäisivät, että kuuluisi Lahnasjärven kirkolle asti. Ja hyvältä se tuntui, kun työmiehet sanoivat häntä isännäksi.

Kun Jukke tuli aina työpaikoille käskyjään ja neuvojaan antamaan, niin työmiehet olivat valmiit kehumaan, että tässä talossa nyt menee työt eri tavalla; ne menee ihan kuin laukalla siihen ehtoon kuin ennen ukko-vinaan aikana, kun omilla miehillä tehdä kitkutettiin vaan mikä kerittiin. Mutta nyt, nyt on eri hurakka. Ei luulisi, että onkaan entisen Vaaralaisen, sen tarkan kinnarin poika tuo nykyinen Vaaralan isäntä.

Niin kehuivat työmiehet aina Jukelle itselleen ja vakuuttivat ei löytyvän toista koko kirkolla semmoista.

Tästä Jukke aina riemastui kehumaan itseään: »Semmoinen se juuri pitää olla isäntä kuin minä olen. Siihen on minulla ihan syntymäluonne, siihen on ihan synnynnäinen taipumus. Se menee minulla ihan kuin vettä valaen tuo isännän toimi. Ne ovat nuo asiat ihan kuin otsaan kirjoitetut, että mikä nyt pitää ensin tehdä. Ja nuo akat ne eivät meillä kauvan riitele, kun minä kerkiän sanoa, että minä isäntä olen. Meillä ei ole akkavalta.»

»Kyllä sen näkee aivan ensi päivänä, että kyllä tämä talo on nyt saanut isännän», vakuuttivat työmiehet, ja samassa olivat valmiit jahkailemaan sitä, kun Hanna tappoi isännältä niin hyvän hevosen.

»Elä sun sano enää», mukautti Jukke, päättään punaltaen, ja innostui selittämään: »Ne ihmiset ovat hulluja valeita uskomaan, kun Lampilan Tahvo vihallaan on nostanut sen puheen, että minä olisin markkinoilta palatessa ajanut sen henkimeneyksiin ja pakahduttanut, ikäänkuin minä en olisi hevosella ajanut niin monta kertaa ja paremmalla kuin Lampilan Tahvo. Vaan se sen sisarensa kasvatetytön, sen Jokelan Siirin, päältä kantaa vihaa minulle, niin se nostelee kaikkia.» Ja muistutti vielä Jukke, että on hänellä Taipaleen Jörkin kanssa hevoskaupat. Kunhan hän sen noutaa sieltä, niin sanoo hän Tahvolle, että tuleppa nyt ottamaan kiini, kun olet sanonut ennenkin ottaneesi.

Työmiehet siihen vakuuttivat: »Kyllä tämmöisen talon isäntä saa hevosen sijaan, vaan onhan se ilkeä, kun se menee niin ylenkäden, kun toisen tähden, semmoinen hevonen kuin ruunikko oli.»

»Se on tullut, joka on tullut», mukautti Jukke päättään nyökäytellen ja kehui luonnettaan lujaksi, oikeaksi isännän luonteeksi, joka kovankaan onnen kohdatessa ei murehdu yhden hevosen kuolemasta. Ja muistutti työmiehiä, että Antti kun tulee kotiin, niin sille kertoisivat ruunikon kuoleman niinkuin se oli, ettei Antti pääsisi uskomaan Lampilan Tahvon vihallaan nostamia valheita.

Hanna se hoiti kuitenkin emännyyttä Vaaralassa.

Hänen päivänsä eivät ilostuneet. Ei kyneletöntä päivää viettänyt siitä kaihosta, kun ruunikko on mennyt ja millä viihtyy Antin mieli ruunikon kuolemasta. Se ainoa oli joka hyvitti mieltä, että nyt on niin paljon syytä eroamiseen, että kun Antti tulee kotiin, niin tahdotaan eroa ja jaetaan Vaaralan maasta osansa ja mennään Tannilaan jälleen. Sillä toivolla hyvitti lapsiakin, silloinkun ne saivat kovia sanoja enoiltaan, että mieli murtui itkuksi.

Mutta isää ei tietty, missä hän on ja milloin hän tulee kotiin.

Ainoastaan yksi kirje Vienan rannalta tuli Maaliskuussa, joka kuukauden vanhana saapui kotiin. Siinäkään hän ei puhunut kotiintulostaan mitään eikä siitä mihin päin hän kulkee, kun vaan sen että hän on terve ja työssään onnistuu hyvin...

XXI.

Antti saa tietää ruunikon kuoleman.

Huhtikuun päivät olivat puolessa. Suojasti puhalteli lounas ja hienosti tihkutteli pilvinen taivas, kun Antti kulkeutui kotiin päin.

Hiihtäminen oli raskas vesisateen sipsulla hyyhmäistä sohjuista tietä, niin tullessaan Lampilan kohdalle pistäysi taloon huoahamaan. Tahvo kiirehti tervehtimään väsynyttä miestä ja iloisesti virkkoi:

»Tuleepahan mies meren takainen, vaan ei tule turpehen alainen.»

»Näkyyhän se maa omansa perivän», virkkoi Antti vakavasti ja käänti puolimärän karvalakkinsa takaraivolleen, kädellään pyyhkäsi punertavaa hikistä otsaansa ja lämpimäisen näköisenä istahti penkille.

Lampilan ihmiset olivat kaikki pirtissä, mikä kankaittensa, mikä rukkiensa takana, mikä ompelustensa kanssa askartelivat. Samoin miehet, mikä kutoi verkkoa, mikä korjailla kaperteli vanhoja astioita. Mikä mitäkin kahmerehti; märän ilman takia eivät olleet lähteneet ulkotöihin.

Kaikkien kasvoissa liikkui veret Antin astuessa pirttiin ja umpimielisinä askarrellessaan salaperäisesti silmäilivät Anttia, silmäilivät aivan herkeämättä, eikä kukaan kiirehtinyt puhelemaan niin avonaisella tavalla kuin aina ennen Lampilassa.

Tämä kummastutti Anttia ja tuntui se oudolta, mutta tästä kuitenkin ei Antti ollut tietävinään mitään, sanoi vaan tynesti:

»Täytyy hieman huokasta, pyrkii väsyttämään tämmöisellä takkalalla talvitamineissa hiihtäessä.»

»Tokihan sietänee levähtää. Mistä asti lienetkään hiihtää pakannut jo tänä päivänä ja kelilläpä kelin päiväiselläkin tuommoisella rutjulla», mukautti Tahvo ja kehotti riisumaan ketineitään vähemmäksi.

»Ei nyt tämmöisellä sipsulla viitsi pitkältä kulkea. Tuolla Puroaniemellä olin yötä, sieltä olen hiihtää lykellyt aivan yhtä myötään», virkkoi Antti ja alkoi päästellä laukkuaan ja turkkiaan irti.

»No jo tuota siinä on taivalta täksi keliksi. Yli kolmen peninkuorman. Jo jäisi minulta tekemättä se matka tällä kululla», toisteli Tahvo ja kehotteli heittämään kaikki päällysvaatteensa pois, etteihän nyt tulta kiireempää ole.

Antti riisui pois laukkunsa ja turkkinsa, kopisti lakistaankin irtonaisen veden, pisti sen naulaan ja käsillään pyyhkien hien kanssa tuhraantunutta hiusmartoan istahti penkille. Mutta tuo kaikkien yhä kestävä salaperäinen silmäileminen tuntui väkistenkin hieman oudostuttavan, että ei tuntunut puhelemiseen halua. Otti taskustaan pienen valkean kampansa ja alkoi lyhköisiä tukkiaaan kampailla otsalta suorastaan takaraivolle päin. Ja tuntui se hyvältä ja raitistavalta.

Tahvo näki, että kaikilla oli se sama mielessä, mikä hänelläkin, niin pelkäsi, että jos hän alottaisi pitemmän keskustelun matkasta ja matkan vaiheista, niin joku ehkä hyvinkin tyhmästi ja äkkipäätä sanoa pollistaisi sen oriin kuoleman, niin päästäkseen ennen muita asiaan käsiksi alkoi:

»Oletko saanut äskettäisin kirjettä kotoasi?»

»En, en koko matkallani.»

»Etkö muutenkaan ole kuullut mitään kotoasi?» lisäsi Tahvo.

»En mitään. Miksikä?» lisäsi Antti ja katsoi tuikeasti Tahvon silmiin.

Tuo Tahvon uudistettu ja asialliselta kajahtava kysymys ja sitä paitsi kun kaikkien silmät katsoivat niin tutkivalla tavalla Anttiin, se vaikutti pahasti ja tuntui väristävän läpi ruumiin. Mutta Antti pelkäsi olevan tulossa ilmi hyvinkin pahaa, ehkä jonkun lapsen kuolema, ja olisihan mahdollista pahimmassa tapauksessa Hannankin kuolema, niin jäykisti itsensä ottamaan vastaan, tuli mitä tuli, ja jouduttautui kysymään: »Onko siellä mitä erinomaista tapahtunut, sanokaa jos tiedätte.»

Tahvo ajatteli vielä kierrellä, eikä olisi tahtonut sanoa aivan suoraan, vaan Antin tuikea kiinnitetty katse ja tiukka kysymys tuntui vaativan suoraa vastausta, niin kiirehti ennenkun muut kerkiäisi sanomaan:

»Ei muuta sanottavaa, vaan se Juken körppö tappoi oriisi.»

»Tappoi?» kysäsi Antti kiinteästi ja suonissa kulki kuni kuuma virta läpi ruumiin.

»Tappoi kuin susi, niinkuin emäsusi», lisäsi Tahvo vastaukseksi ja vihasta kiehui tummat silmät.

Antti koetti pönkittää itseään, ettei hän toki niin lapsellinen ole, että nyt yhden hevosen kuoleman antaa itseensä mitään vaikuttaa, vaan väkistenkin valtasi lamauttava paino eikä tiennyt mitä sanoisi, tuntui se vaan, ettei se ole totta. Sanoihan viimein Tahvolle hyvin nurkuvalla painolla:

»Elä nyt viitsi niin paljon narikoida. Onhan työtä tosissakin.»

»Ei jouda leikiksi. Kyllä näet, kun menet kotiisi», virkkoi Tahvo päätään punaltaen. Samassa koko rahvas puhkesi ääneen ja jokahisesta suusta kuului:

»Kyllä se on tosi, kyllä se on tosi, niin se teki, kyllä se on tosi.» Ja siitä kiuhtuivat oikein kilpaan kertoilemaan, että heittivät työnsä ja työttömin käsin, mikä ivaten mikä surkutellen, alkoivat Juken markkinaretkestä selkotella, että yhtenä porinana meni koko pirtti.

Antti ei virkkanut sanaakaan, puri hampaansa yhteen ja ravisteli päätään. Mieli oli vaan kiini oriissa, oriin kamalassa kuolemassa ja siinä, että ei saa enää nähdä sitä kaunista ja rakastettua ruunikkoaan, niin että ne Lampilan ihmisten yhteiskertomukset menivät vaan humisten läpi päästä ja tunki olevansa kuni myllyssä. Vähitellen tunki raskenevan mielensä aivan liki kyyneliä, niin koppasi turkkinsa, pujotti sen päällensä, pani laukkunsa selkäänsä, tupsautti suortuvaisen lakin päähänsä ja kuuntelematta isännän ja emännän ystävällisiä puolipäivälliselle pyytämisiä nyökäytti päätään hyvästiksi ja työnty suksilleen.

Lampilaan tullessaan ajatteli hän viipyä talossa niin kauvan kuin iltamassa ehkä jäähtyisi lumi siksi, ettei olisi sukseen niin takkala, jolloin heti lopettaisi matkansa, mutta nyt tunki halun kiirehtiä kotiin, halun, joka oikein taikavoimalla veti kotia kohti ja teki koko olennon keveäksi, että tuntui kuni lentoon riitelisi.

Mutta sydämessä oli kamala pelottava kammo juuri kuin rakastetun haudalle rientäessä, jossa tiesi tapaavansa vaan haudan syvyydessä makaavan puoleksi lahonneen luurangon, jonka epämääräiseksi muodostunut hämärä kuva vielä kumminkin muistutti entistä olemusta. Ja missä ikänä silmänsä lensi tiepuolen metsäryhmiin, luuli näkevänsä siellä ruunikon luurangon ja lauman riiteleviä kotkia kiskomassa viimeisiä lihan suonia. Ja pelko siitä, että hiljankin ennen kotiin pääsemistä sattuvat hänen silmänsä siihen kamalaan näköön, jossa hän voisi ainakin pyörtyä, jo vapisutti kamalasti.

Mutta sitä hän ei kuitenkaan nähnyt. Se oli viety toisaalle päin vaaran louhiseen rotkoon, jossa kotkat, koirat, ketut, ahmat ja ilvekset olivat tehneet tehtävänsä.

Ja nyt siellä vaan yläällä ilmassa joutilaana loikaili joku kotka, muistellen vaan entisiä onnellisia päiviä laakson pohjassa ja silmäili alas laaksoihin ja vuorien rinteisiin eikö kova onni lähettäisi sinne taas uutta lahjoitusta yhtä runsasta kuin entinenkin.

Niin tuli Antti kotiin ja kammaristaan löysi hän lapset, jotka hyppäsivät kuni pulmusparvi vastaan avosylin ja ilahtivat: »Isä, isä, oi isä tuli.» Ja tarrasivat syliksi isään.

Antti kun oli laukkunsa riisunut, ripustanut nauiaan ja heittänyt päällysvaatteensa päältään, istui keinutuoliinsa, pyyhkimään oistonaan juoksevaa hikeä kaulastaan ja kasvoistaan. Kaisu ja Matti tunkeutuivat niin likelle kuin taisivat. Mutta Manti juoksi navettaan äidille sanomaan ja kartanota juostessaan jo huusi: »Isä tuli, isä tuli, isä tuli», ja räpitti käsiään kuni lentäjä.

Hanna pesi kasvonsa, riensi iloisenä tervehtimään isää ja koetti salata kaihoista mieltään. Mutta ei mihinkään voinut panna niitä punaisia, itkusta hämärtyneen näköisiä silmiään eikä pitkällisen kaihon kalvistamia kasvojaan. Ne puhuivat yksinään totisempia sanoja, kuin kenenkään kertoileva kieli. Se näkö jähmetytti Antin yhäkin enemmän. Se jähmetytti koko olennon, ettei hän tajunnut, missä hän oikeastaan on. Iloiset, lähelle tunkeutuvat lapset, äidin herttainen, iloinen puheleminen, äidin kärsineet, kalvistuneet kasvot, Tahvon kertomukset ruunikosta, tunteminen kodin rakasta kodikkaisuutta suli yhteen aivan selittämättömäksi arvoitukseksi, että elämä tuntui vaan kamalalta unelta, joka ei merkitse mitään, vaan herättyä menee kuni tuuleen ja silmäin auettua avautuu eteen elämän todellisuus.

Antti koetti kätkeä itseensä kaiken, ettei näyttäisi perustavan mistään mitään, sillä tavalla lieventääkseen Hannan mieltä.

Hanna istui Antin viereen ikäänkuin pitelemään häntä, ettei pääsisi livahtamaan ulos, jossa se menisi ensimmäiseksi katsomaan ruunikkoa. Ja siellä säikähtäisi kuoltakseen kuultuaan ruunikon kohtalon, ja tahtoi siitä saada ilmoitetuksi Antille. Mutta miten se menisi niin keveästi, ettei se kotiintulohetkeä kovin kauhistavaksi saisi. Kotvasen mietittyään kysyi:

»Kävitkö missään talossa tullessasi tällä kylällä?»

»Pistäysin Lampilassa!» kuului lyhyt alakuloinen vastaus.

»Kuulitko siellä mitään meidän kotiseikoista?» jatkoi äiti.

»Kuulin... Kyllä se Tahvo kertoi», vastasi taas Antti lyhyesti.

Hannasta tuntui hyvältä, kun Antti sattui Tahvon puheille ensimmäiseksi, että sai kuulla asiain oikean laidan, ennenkun Juken lumoamat ihmiset pääsevät kertomaan. Ja mielti jatkaa siitä vielä puhetta. Mutta Antti kun tunsikin; että Hanna tahtoi siitä puhua, niin laittoi tekosyyn lähteäkseen ulos ja saadakseen siten keskeytymään toistaiseksi siksi, kunnes hän voisi oikein kuunnella ja ottaa osaa.

Ulos tultuaan jo lähimmällä halkoranteella joutuikin Antti Juken työmiesten pariin, jotka joutuivat heti ilmoittamaan haikeaa mieltään sen kamalan vahingon yli, mikä kohtasi sillä aikana taloa. Ja joutuivat juurten jaksain kertomaan, miten Hanna polonen oli sattunut antamaan määräksi hionneelle ruunikolle liiaksi vettä, josta oli se kamala seuraus, että ruunikko kuoli ja vietiin tuonne Teiriharjun rotkoon, jossa tuo kotka vielä nytkin lentelee.

Antti pysyi vaan umpimielisenä. Ei virkkanut sanaakaan vastaan eikä myötä. Katseli vaan, kun Jukka käyskeli hartiat kaltossa oikealle, suu vähän väärässä, ja kättään puistaen anteli työmiehille neuvoja ja määräyksiä. Anteli varsin näyttääkseen Antille, että se on hän joka johtaa töitä. Ja joutui Antillekin kertomaan, miten nyt ovat työt niin hyvällä jälellä, että ei koskaan ukkovainaan aikana ole näillä vuosin olleet siinä määrässä.

Tätä vakuuttivat työmiehetkin, että tähän taloon ei ole ollut kuin voitoksi isännän kuolema. Että kyllä nyt on isännän puutos kaukana Vaaralasta.

Tähänkään ei Antti Jukellekaan vastannut mitään. Tuntui vaan tuo Juken läsnäolo niin pahalta, että tahtoi lähteä kävelemään päästäkseen erilleen moisesta puhetoiverista. Etsi aitan avaimen ja meni aittaansa katsomaan elovaroja. Mutta Jukka arvasi mitä vasten Antti menee aittaansa, niin luikasi perässä ja alkoi kertoilla:

»Tuota, minun on täytynyt tässä noille työmiehille annella vähän eloja. Tässä on ollut vähän rahan puutos, niin olen annellut vähittäin eloja, että vähenevän ne näkyvät. Hannan joukko suurentaa paljon elon menoa, lapset päiväkaudet jauhavat kuni mylly ja Hanna ei niitä opeta pitämään rupeamata ja syömään vaan silloin kuin muutkin syövät. Vaan nyt ei ole elo hyvin kallista ostaissa, ainoastaan kolmekymmentä markkaa ruistynnyri.»

Juken liurosteleva puhe ja se, kun näki aitassa hinkalot tyhjinä näillä vuosin, vaikutti Anttiin katkeran vihan ja harmin, että tuskin olisi veri lähtenyt, jos olisi puukolla pistänyt. Mutta puri hampaansa yhteen eikä päästänyt sanaakaan, vaan meni kylän tielle käyskelemään kunnes povi hiemankaan huoppeneisi, että voisi palata perheensä luokse puhumaan niitten kanssa muutamankaan sanan.

Viimein tulikin kammariinsa ja istui keinutuoliinsa. Silmäsi laukkuun naulaan ja kun muisti siinä piilevän aarteen olevan jostakin arvosta isänmaalle, niin kaikki muu näytti vähemmältä ja mieli tuntui kuontuvan.

Lapset kiertyivät ympärille niin likelle kuin taisivat. Mantilla näkyi olevan jotakin sanomista. Se sormi suussa kainosti nojasi päänsä isän kylkeen ja hiljalleen keinutteli isän keinutuolia. Eikä kuitenkaan rohjennut sanoa mitään. Niin isä kääntyi Mantiin ja ystävällisesti kysyi:

»Mitä se Manti tahtoi sanoa isälle?»

»Tuota sitä, että milloinka sitä mennään Tannilaan asumaan?» virkkoi Manti kainosti.

»Pitäisikö sinne mennä?»

»Pitäisi», jatkoi Manti ja pyöritteli sormeja suussaan.

»Minkä tähden?»

»Sentähden kun nuo Jukka ja Topiaskin ovat meille ja äidille pahoja. Eivät anna meidän syödäkään.»

Isä taputti Mantia kasvoon ja lupasi: »Tulevana syksynä, sittenkun kesällä ensin kasvaa pellot kauniita eloja ja niityt heiniä, mennään sitten Tannilaan. Kyllä se äiti antaa teille ruokaa, jos ei Jukka ja Topias antaisikaan.»

Siihen Mantikin rauhoittui, luuli tulevan syksyn olevan hyvinkin likellä, muutamien viikkojen päässä vaan. Ja tuntui hyvälle kun tulevana syksynä päästään Tannilaan, jossa ei olekaan Jukka varastelemassa kermapyttyjä ja juomassa maitohulikoita tyhjäksi eikä kiroilemassa, jos on voileipä käsissä.

XXII.

Antti tulee isännän henkirahalle.

Huomenna oli henkikirjoitus.

Jukke nousi ylös aikaisemmin kuin muina aamuina, peseytyi, ajoi partansa, anteli neuvoja työmiehille tämänpäiväisissä töissä ja laittautui henkikirjoitukseen.

Mutta Antti huomasi tämän, niin pisti matkavaatteensa päälleen, sanoi päättävästi: »Minä menen henkikirjoitukseen.»

Jukke tämän kuultuaan hieman lamautui, mutta alkoi leppoisesti sommitella:

»Minulla on siellä muitakin asioita. Minulla on tulevia, isävainaan tulevia ihmisiltä, niin minä saatan siellä nyt, kun ne ovat siellä...»

Antti ei kuunnellut pitemmältä Juken sommittelua, vaan jäykästi lisäsi:

»Minä menen.» Sen sanottuaan meni.

Jukke ei uskaltanut tehdä vastarintaa Antille, pelkäsi, että jos hän Antin suututtaa, niin Antti ei antaisi rahaa eikä hän pääsisi sitten Taipaleen Jörkin kanssa hevoskauppaan. Eikä ostamaan eloja eikä näyttelemään taas satamarkkasia.

Lohdutteli sillä itseään, että ei siellä Anttia panna isännäksi, jos se tahtoisikin. »Eei, ehei toki tukkilaista panna isännäksi, joka vaan kanssa-asukkaan nimellä oli Tannilassakin. Ei, ehei... Mitäs joutavia, että Antti isännäksi!» päätteli itsekseen Jukke ja sovitteli, miten se ihan luonnostaan menee. Hän on ukko-vainajan vanhin poika, siis hän pannaan isänsä sijaan isännäksi. Ja sitten hän on vasta oikein lakimääräinen isäntä. Sitä häpeää ei toki kyläläisetkään salli hänelle, että tukkilainen pantaisiin Vaaralaan isännäksi. Väliin kertoili työmiehille, että nyt hän vasta on oikein lakimääräinen isäntä. Ja taas väliin ajatteli miten nyt, kun hän tulee oikein lakimääräiseksi isännäksi, Taipaleen Jörkki usko hänelle hevosensa tulevaan syksyyn asti velaksikin. Sitten kun taas Antti tuopi tukummassa rahaa, niin sitten ei ole vaikea maksaa. Sitten ei taas tarvitse elon oston rahaa, kuten nyt. Ja miten Lahnasjärven tytöt pitelevät häntä likeltä, kun hänellä on taas uusia satamarkkasia ja kuulevat, että hän on oikein lakimääräinen isäntä.

Mutta henkikirjoituksessa tulikin Antti Vaaralan isännäksi, Jukke, Topias ja Joonas talonmiehiksi.

Nyt aikoi Antti panna rajoja Juken isännyydelle ja siihen kehotti häntä moni kylänmies, erittäinkin Lampilan Tahvo, jolla tuntui Jukkeen olevan vähän sapen hajua.

Tästä aikeestaan ei kuitenkaan Antti puhunut kotona mitään, antoi muutamia markka-kymmeniä vaimolleen omituiseksi käytelläkseen omiin asioihinsa eikä virkkanut muulle väelle kuin vaimolleen ja lapsilleen, kun huomenna lähti matkalle kesätienestiinsä pohjolan tukkitöihin, otti muinaistarustokokoelmansa mukaansa ja aikoi koota niille lisää silläkin matkallaan.

Parin päivän takaa hän kirjoitti vaimolleen kirjeen, jossa lohdutteli häntä tähän tapaan:

»Rakas Hanna!

Ollessani kotona, niin äkkiarvaamattomasta onnettomuudesta ja perheeni kohtalosta oli sydämmeni siksi täysi, etten voinut sinullekaan puhua kuin ainoastaan muutaman sanan. Mutta nyt olen taas täällä isänmaan aarteitten keskellä. Eikä kuulu korviini ruunikon pakahduttajan raa'asti kaikuva ääni. Tunnen nyt sydämmeni sulemmaksi ja voin puhua enemmän.

Paras neuvo, mitä voin sinulle kotievääksesi jättää, on se, ettet ota ajatellaksesi taloutemme nurinniskoin menemisestä mitään. Menköön se vaikka Matin pellon ojaan, niin se ei merkitse mitään, kun se kerran on näiksi lähtenyt. Me olemme tyhjästä saaneet tämän mikä on, niin saamme me vieläkin.

Jos Jukke rupeaa vielä kovin suuretelemaan, niin sano hänelle minun sanoneen, että hänen ohjaksensa on sidottu kanton, hänen isännyytensä päivät ovat luetut ja ruunikon veri on huutava hänelle kosta...

Se kirottu sovinto meidän talousvälikirjoissa sisältää, että ei saa ennen erota, ennenkun ovat talon yhteiset velat maksetut. Niin koetan tällä retkelläni ansaita ja säästää niin paljon, että syksyllä kotiin

tultuani maksan Vaaralan ukko-vainaan aikuiset velat, jotka ovat teidän kaikkien sisarusten ja veljesten yhteisiä, ja silloin eroamme jällelleen sinne minun rakkaaseen Tannilaani. Tämä toivo viihdyttäköön teitä siellä kotona. Minä viihdyn sangen herttaisesti täällä näitten kultaisten aarteitteni lämmittäväillä vaiheilla. Enkä muista, vaikka koko Vaarala menisi kuin Sodoma ja Gomorra, kunhan sinä vaan pelastuisit paremmin kuin Lotin emäntä.

Minä ukko Loti olen jo pelastunut ja joudun ajallani teitäkin pelastamaan, kunhan tällä välin varotte itsenne suolapatsaaksi joutumasta.

Olen raitis ja ripeä, ja riennän pohjolan vuoria kohti kuni keväinen peura.

Siellä joutsenten kotimaassa soipi minun lempeni, kaukainen kantelo, siellä virsiäni vetävi riemuisa luonto. Sielläpä, siellä mä viihdyn.

Sydämmen lemmellä tervehtii sinua

Oma Anttisi.»

Tämän kirjeen sai Jukke Hannalta varastetuksi.

Tästä hän näki Antin aikeet ja näki, ettei Antti aio hänelle antaa rahaa enää koskaan. Ja ne sanat, että hänen ohjaksensa ovat sidotut kantoon ja hänen isännyytensä päivät ovat luetut, kaivelivat Jukkea enimmänsä ja panivat oikein vapisemaan. Hän ei päässyt Taipaleen Jörkin kanssa hevoskauppaan. Eloja hän saisi velaksi sen päähän, että kun Antti tulee kotiin, niin sitten maksetaan. Vaan rahasta rahaa, sitä ei antanut kukaan, ei Kopolan ukkokaan.

Tosin siellä Lahnasjärvellä oli ukko Koposen laskun mukaan kymmenen tyttöä, joita nyt ei luultavasti tänä kesänä kaikkia viedä. Mutta kerityssä ei olisi kerkiämistä. Ja paremmin olisi vara valita, kun aikanaan joutuisi.

Nyt ei ollut Jukella muuta keinoa kuin täytyi ruveta Hannalle hyväksi, että Hanna rupeaisi Antilta houkuttelemaan rahaa ja lähettämään kotiin jo heti edes puolisenkaan tuhatta.

Hanna hymyili itsekseen, että nyt sinä kettu olet kuitenkin käpylaudassa, mutta kylmästi ja ivallisesti kuitenkin nykäsi että »Rommakkoonko sinä veisit ne rahat, kun saisit?» Tuo sana pisti Jukkeen kuin olisi puukolla vihlonut, hänen kasvonsa punasteli, hän ravisteli päätään ja tuntui, että pitäisi nyt taas sanoa, että »minä isäntä olen». Mutta ei se tuntunut nyt sopivan ohjelmaan. Hän tekeytyi vaan lauhkeaksi ja tuumaili: »Tuota, kyllä minä Rommakon velasta huolen pidän.» Ja rupesi kertoilemaan: Tässä on nyt äärettömän tärkeitä töitä teetettävänä, työmiesten palkoiksi tarvitaan rahaa. Tässä on suuri huoli isännällä, ennenkun saadaan kaikki asiat jällelleen. Muistutti miten hänellä on hirveän paha mieli siitä ruunikon kuolemasta, ettei tahdo öissä tulla unta silmään. Miten se hänen mieltään painaa, kun silloin markkinoilta tultua oli niin huoleton, ettei hoitanut itse sitä ruunikkoa, ettei olisi saanut liiaksi vettä. Miten hän ei saa rauhaa ennen kuin saa Antille nimikoksi laittaa samanlaisen hevosen. Miten hänellä on jo Taipaleen Jörkin kanssa valmis kauppa, ettei puutu muuta kuin rahaa. Että nyt kun Antti lähettää vaan puolen tuhatta markkaa, niin saa nähdä, että ensi syksynä on tallissa samanlainen hevonen kuin ruunikkokin. Ja miten kaikki asiat pääsevät käymään kuni öljyssä, kunhan vaan saadaan edes puolikaan tuhatta markkaa rahaa.

Hanna lupasi vasta sitten, kun Antti tulee kotiin, esittää rahojen antamista Jukelle. Mutta samassa ajatteli toista. Ajatteli, että Juken täytyy muuttaa nahkansa ja tulla toiseksi mieheksi, ennenkun hänen näppiinsä rahat pantaisiin...

Jukke oli nyt koko kesän hyvä Hannalle ja Hannan lapsille. Ei koskaan kieltänyt lapsilta ruokaa eikä muuta toimeentuloa. Ja mieli oli kiinnitetty Lahnasjärven neitosiin. Oli kait se kuitenkin totta, että niitä on kymmenen, että niitä on jällellä vielä ensi talvenakin. Ja tällä välin kyllä kerkiää kasvotkin enemmän punakoitua ja ruumiskin lihoa täyteläisemmäksi ja muutenkin taipua isännän ryhdille — arveli itsekseen Jukke ja heitti mielestäänkin Lahnasjärvellä käynnin tulevaan talveen. Mutta usein meni aina rekihuoneeseen istumaan uuteen komeaan rekeensä. Istui reen oikeanpuoliseen laitaan. Hymyillen katseli sivulleen ja kuvitteli mielessään, miten tuossa tulevana talvena Lahnasjärven punaposkinen, mustatukkainen ja sinisilmäinen neiti istuu ja kainosti katselee muhkeaa Vaaralan isäntää tähän viereensä, koska Taipaleen Jörkiltä ostettu liinakko juosta holpottelee Rajamäen metsäisiä taipaleita. Ja miten se siirtää kätensä lähelle, josta hän ottaa käteensä ja lämpimällä, pehmoisella kädellään puristaa sitä, puristaa kauvan. Hellittää väliin vähän ja puristaa taas. Ja toisella kädellään hoitaa ohjaksia. Siitä hän viimein puhkkaa puhumaan sydämensä syvimmistä salaisuuksista, sen rikkauksista, sen tunteikkaista mielen ylennyksistä, sen tähän asti salatuista kokemuksista nuoruuden maailmassa, sen vakaantuneesta, murtumattomasta rakkaudesta luoma-päivänä valittua avosiippaa kohtaan, siitä, miten ensimmäinen silmäys todisti povessa, että »sinä olet se ennen maailman luomista valittu osani. Juuri sinä olet se, jonka kanssa on jo aikojen alussa elämän tieosa pantu yhteiseksi.»

Otti taskustaan pyöreän peilinsä, johon aina katsoi, miten se lihominen edistyy. »No, jopa sitä sentään on jotenkin, kunhan syksyllä joutuu uutisperunat ja lehmät tulevat nurmiin ja lypsävät kermaisempaa maitoa, niin kyllä tulee hyvä. Aivan hyvä.»

Näissä mietteissään ja toiveissaan vietti Jukke kesän ja koetti kaikkia työmiehiä pitää mielissään, että ne kutsuisivat häntä isännäksi ja kiittäisivät aina Lahnasjärvelle asti kuulumaan.

XXIII.

Antti pyytää eroa.

Joulukuu oli jo käsissä, kun Antti vasta kotiutui. Työansioistaan ja tarukokoelmistaan oli saanut rahaa, että oli päälle parin tuhannen. Näillä hän nyt aikoi maksaa Vaaralan ukkovainaan velat ja pyytää eroa perheeseen, jakoa tavaraan. Ja vaikka hän näki, että on talouden asiat niin nurin, että elot ovat mitatut työmiesten palkoista ja toisia työmiehiä oli kymmenittäin, joille vielä piti mitata, jos hän ei rahalla maksaisi, niin hammasta purren puristi poveensa sitä mielen kauhua, mikä tahtoi purkautua ulos, ja koetti sävyisästi ruveta tuumimaan Juken ja Topiaksen kanssa erosta.

Muistutti vanhaa sananlaskua, että »sukea on sovinnon poski», että erotaan sovinnossa.

Mutta Jukke vaan tahtoi pyöritellä, että hän saisi haltuunsa Antin rahat ja kertoili, miten hän nyt juuri on saanut työt kaikki jälilleen, miten ukkovainaan jäleltä on moni kohta ollut korjattava, miten tuo kärrytiekin tuohon Pihkamäen välille oli tarpeellinen, että pääsee kärrillä taloon, miten tässä nyt on täytynyt kestää ja kertoili, miten tarkasti hän on elojakin pitänyt, vaan ne kuluvat sentään; ja kun vuosikin tuli nalosampi kuin ennen, niin vähäänhän ne vähät kuuluvat ja että hän nyt tarvitsee saada rahaa runsaammalta kerrassaan.

Antti ei ottanut korvaansakaan noita Juken laskettelemisiä, sanoi vaan, että »Minä panen rahat asiaan omasta kädestäni.»

Tästä ei Jukke heltynyt, vaan enemmän innostui kertomaan, minkälainen isäntä hän on, miten työmiehetkin hänestä pitävät ja miten kyläläisetkin kehuvat häntä, miten hänellä on ihan syntymäluontainen taipumus isännäksi eikä tahtonut antautua erosta puhumaan.

Antti ei voinut kuunnella Juken selitystä, kääntyi katselemaan ulos laajaan avaruuteen, jossa lähellä vuorien harjoja alakuloisesti säteillen kulki joulukuun vaisu aurinko ja hortunut luonto nukkui talvikehdossaan.

Mutta viimein, kun Jukke oli kylläkseen asti lasketellut esityksiään, kääntyi Antti ja muistutti taas erosta, että mitenkä ruvettaisiin eroamaan sovinnossa.

Mutta Jukke ja Topias muistuttivat sovinto-välikirjasta, jonka mukaan kaikki talon yhteiset velat ovat maksettavat yhteisesti, mutta vaativat että ennen kaikkia on Antin maksettava työmiesten palkat. Kun he ovat talon töitä kotona toimittaneet, niin Antin oli maksettava syrjäisten työmiesten palkat. Kiven kovaan siis kieltäytyivät taipumasta eroon, ennenkun niin on tehty.

Antti jäi miettimään, miten on paras. Mutta sai tietää, että niitä työmiesten palkkoja on niin paljon, että hän ei voi niitä maksaa eikä tuntunut ollenkaan oikealtakaan, että hän ne kaikki maksaisi. Niin lunasti kaikki ukkovainaan velkakirjat. Sitten haastatti lankonsa erosta oikeuteen ja oikeudessa siihen välikirjassa näkyvään sopimukseen nähden pyysi eroa, kun nyt ovat perikunnan yhteiset velat maksettu.

Mutta oikeus tulkitsi sopimuksen siten, että ovat kaikki nekin velat maksettavat, mitä kukin talousosakkaista on taloa hallitessa tehnyt, ja niin tuomittiin kaikki pysymään yhtenä talona niin kauvan kuin pesä on aivan velaton, ja sitä paitsi kaikki saaliit ovat yhteisiä niin kauvan.

Ei koskaan ollut ennen Antin mieli niin mustunut kuin nyt. Ei näkynyt mitään tietä pelastamaan perheolojaan Vaaralan orjuudesta.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran palvelusmatkoille täytyy lähteä ja jättää talo näitten isäntien huostaan. Koska on elohinkalot tyhjät, että elo on ostossa koko vuodeksi, niin on aivan mahdoton ensi syksynäkään maksaa kaikkia velkoja ja toisena vuotena on vielä mahdottomampi. Ja nyt kun ovat rahat menneet joka penni vanhoihin ukko-vainaan velkoihin, niin jos jäisi kotiin, niin ei voi maksaa. Jos lähtee

tienaamaan, niin ei voi maksaa. »Voi minua onnettomista onnettominta», huokasi Antti kipeästi hampaitaan kirauttaen palatessaan käräjistä ja ajatellessaan sen tuomion painoa. Ei voinut tulla sinä iltana kotiin. Talvisen yön käveli synkän korven helmassa, etsien sieltä sydämmelleen lievitystä, vaan se pysyi yhtä synkkänä kuni pilvien käärimä korven yökin. Tuntui kuni haamu manalasta kerjuusauvaa käteen ojentaisi varaksi vanhuuden voimattomille päiville...

Mutta Jukke hykerteli käsiään riemusta ja hyvästä mielestä, levottomana vietti yönsä käyskellen Vaaralan kartanon vaiheella ja miettien, miten hän nyt laittaa kaikkea, mitä ikänä osaa vaan, niin tulevana syksynä täytyy Antin maksaa. Sittenkun ne Antti maksaa ja eroaa, niin sitten hän tuopi Lahnasjärveltä rikkaan komean emännän tähän valmiiseen taloon. Sen perintörahoilla erottaa toiset osakkaat. No, nyt se vasta on oikein äänellään! Ei luulisi onnenkaan osaavan laittaa niin lautasiaan myöten menemään. Oikein teki mieli huutamaan paljaasta ilosta.

Antin mieli pysyi mustana ja synkkänä kuni syksyinen yö. Ei hän enää monta päivää viihtynyt kotona. Ei koti kodilta tuntunut.

Isänmaan liesi kuitenkin häntä lämmitti, valaisi, viihdytti ja rauhoitti.

XXIV.

Antti epätoivon vaiheella.

Helmikuun kireänä pakkaspäivänä, koska lumen pinta kiilui täynnä pakkasen silmiä ja metsä oli lymyssä raskaan huudetaakan alla, käänti suksensa Antti pohjoista kohti ja virkkoi Hannalle ja lapsille: »Jääkää Jumalan haltuun», tunki kuumain kyynelten pitävän tietään kasvoja alas, mutta pakkasviima kylmi ne heti ja teki niistä pieniä puraita lyhköseen partaan ja turkin rintakaulukseen.

Pitkän tuokion hiihdettyään, hän seisautti suksillaan, karisteli puraita leuvastaan ja turkkinsa rintakauluksesta ja pyyhki hikeä otsastaan. Tunki olevansa irti kaikesta ja melkein orpo. Ainoastaan hieno säije kiinnitti häntä kotiin. Mutta tuon kodon ympäryskehto oli niin kamalasti muuttelava, että sekin viimeinen säije tuntui katkeavan.

Tuo pelko säikähdetti Anttia ja pani vapisemaan joka jäsenen. Uusi kyyneltulva purkautui ja sydämmensä pohjasta huokasi: »Eihän toki. Eihän toki.»

Kyöneleet kuitenkin puhdistivat sydäntä niin paljon, että perhe tuosta kodon myrskyistä kohosi kuni sumusta. Siihen sumun mustaan yöhön kätkeytyi ja hukkuu kaikki. Mutta rakkauden kultainen side jäi näkyviin ja palkitsi kaiken muun...

Sillä matkallaan oli Antti kesätöissäänkin pohjolassa tukkipäällikkönä ja tuli vasta kotiin Marraskuun lopussa, kuten tavallisesti ennenkin.

Jukke oli tällä aikana kulkenut useita kertoja Lahnasjärvellä kosimassa rikkaita tyttöjä. Mutta sen sijaan, että olisi hän saanut kihlatuksi morsiamen, oli hän saanut itseensä »maailmantaudin», joka hänestä tarttui Topiakseenkin. Nämä veljekset nyt makasivat siinä taudissa vuoteen omina, kun Antti tuli kotiin.

Antti toivoi, että Jumala on ne nyt taivuttava sovinnossa eroamaan. Ja byvittääkseen niitä antoi niille rahaa, että pääsivät lääkärin hoitoon Suvannon kaupunkiin.

Siellä ne viipyivät kuukauden, jolloin sitten jouluksi tulivat kotiin viimeistä parantelemaan kotonaan.

Nyt Antti tahtoi sovintoeroa, vaan siihen Jukke ja Topias vastasivat: »Ei, kun ei. Sen saat kerralla uskoa, että ei ennenkun olet maksanut kaikki velat» ja viittasivat entiseen tuomioon.

Nyt oli velkoja jo niin paljon, ettei Antti voinut niitä mitenkään maksaa. Ja sen sijaan kuin Antti toivoi, että tauti olisi Juken ja Topiaksen sydäntä puhdistanut, oli entinen saastaisuus kohonnut pinnalle, käärinyt kapaloonsa koko sydämmen ja tukehduuttanut sydämmessä kaiken hyvän. Tunteminen hyvää lähimmäisestään ja itsestään sekä puhuminen hyvää lähimmäisestään ja itsestään oli heille aivan mahdoton; joten kaikki puheet kaikissa tiloissa olivat vaan mitä inhoittavimpia ja rivoimpia.

Nyt tunki Antti kaikkine perheineen olevan ikäänkuin haudattu lokaiseen hautaan, josta nouseminen itseään saastuttamatta näytti mahdottomalta.

Jos itse voikin tukkia korvansa kaikelle tuolle roskalle, niin viattomain lasten herkätkorvat olivat auki. Jota aina kuulivat, niin alkoi se kuulua somalta. Ja lapset ennen pitkää alkoivat kertoa Juken ja Topiaksen hävyttömiä sanoja, vaikkapa niitten merkitystä eivät ymmärtäneetkään.

Tuo kuuleminen lastensa suusta kävi isän läpi kuni kylmä virta ja jäähmytytti sen kokonaan. »Kuka kiertää helvetin?» huokasi hän epätoivoisesti tätä nähdessään ja kuullessaan.

Hän koetti miettiä keinoja, miten saada lapsensa pois Juken ja Topiaksen parista, mutta ei löytänyt keinoja.

Jos ne laittaisi johonkin taloon ja hoitaisi sinne omilla rahoillaan, mietti ja ajatteli hän, niin sekin on mahdotonta. Sillä Jukka ja Topias sillä lainvoiman voittaneella tuomiolla pakottaa pysymään yhdessä ja panemaan rahansa talon yhteiseksi. Jos rahansa panisikin talon asioihin, niin ei sekään pelasta. Sillä velkaa on niin paljon, että rahat menevät kuni suola suureen mereen. »Kuka kiertää helvetin?» huokasi taas Antti ja levottomana käyskeli monta päivää kuni aituukseen salvattu elukka, etsien veräjää tai heikkoa kohtaa aidassa, josta hän pääsisi omalle syntymälaitumelleen. Mutta ei löytänyt ei veräjää ei heikkoa paikkaa aidassa. Kaikki näytti olevan kuni uhasta aidattua.

Lapsien kohtalo ei lähtenyt mielestä, ei lievennyt, vaikka katsoi mihin päin.

Oli Tammikuun iltahetki. Nousevan myrskyn vihainen tuuli ravisteli pensaita, ravisteli kummun huudehuntuksia kuusia ja kiskoi niistä mukaansa kuuran kiteitä, jotka usvana pölisten pyörteisinä laumoina kiirehtivät viidakon helmaan.

Myrsky oli syntymässä ulkona. Samanlaisen tunki nousevan Antti sielussaan.

Viikkokausia kestänyt raskas mieli pyrki sydämmestä ulos jotakin tietä. Sillä kyynelten tietä ei enää se päässyt. Kyyneltä ei enää tullut silmään.

Järkensä tunki jähmettyvän. Ei voinut ajatella mitään, ei tuntea mitään, ei puhella mitään, ei rakastaa mitään. Ainoastaan vihata hän voi.

Elämä oli kokonaan kuni sammunut. Hämärtyvä sumuinen illankuhja vaikutti mieleen hämähäyttävästi ja mustensi viimeisenkin elämän valon.

Hän muisti erään kokeneen miehen sanoneen, että jaloudesta hulluuteen on vaan yksi askel... Tämän muistettuaan Antti epätoivoisesti huudahti: »Enkö saisi astua sitä askelta... Ah, enkö...» Ja toivon lohduttavan voiman tunki virtailevan suonissaan.

Monta kertaa onnellisempaan itseään katseli hän niitä mielettömiä ihmisiä, joilla ei ole mitään ajatusta, ei mitään tunnetta. Ei tietoa elämästä, ei kuolemasta, ei pahasta, ei hyvästä, ei Jumalasta, ei perkeleestä, ei ajasta, ei iankaikkisuudesta. He ovat saaneet armon siirtyä pois näitä kaikkia näkemästä ja tuntemasta...

Tätä siirtymistä toivoi nyt Antti sydämmensä pohjasta. Mutta ennen kaikkea olisi tahtonut nähdä jonkun ukkosen salaman sytyttävän tuon kirokun Vaaralan tuleen ja yhdellä leimauksella polttavan tulena taivaalle ihan juuriaan myöten, ettei jäisi ei rikkaa ristiin.

Tästä pienestä aatteen viittauksesta liikahti Antin mieli eri alalle ja syntyi koko pitkä sarja ajatuksia. Ja mielikuvitus loi siitä koko juhlallisen näytelmän. Mitä enemmän hän ajatteli mahdolliseksi sitä tapauksia, että ukkosen salama sytyttäisi Vaaralan, sitä todellisemman näköiseksi selvesi sen tapauksen vaikuttava puoli. Hän ihan näki ne kohisevat tulipatsaat, jotka hillittömässä raivossa riehuen syöksyivät siintävään korkeuteen, tupruuttaen tervamustaa savua ja riuhtoen kokonaisia kekäleitä mukaansa. Liekkien hurjissa pyörteissä kohosivat ilmaan, mutta sieltä humisten viskautuivat matkan päässä alas.

Tämän vaiheella hän näki Juken taudin pahkottamine kasvoineen hätäisenä pöllistelevän ja juosta pökkerehtävän sinne tänne, väliin kirkuvan hätäisen epämääräisiä sanoja. Tätä vastaan hän itse katseli mitä rauhallisemmin niitä järjestyttävän kamalia, mutta verrattoman hauskoja vasta siintävässä korkeudessa sammuvia liekkiouruja. Tuntien rinnassaan riemuisia liehauksia, että haihtuupa nyt maailmantauti Vaaralasta, haihtuu sen nurkista ainainen sydäntä ellosteleva, inhoa herättävä taudin rohtojen vinkerä katku. Haihtuu ainiaksi, ainiaksi, ainiaksi...

Näki hän tuskin palosta pelastuneen lehmikarjan pötkyssä hännin laukkailevan vainiolla ja väliin aina yhteen ryhmään seisattuvan pystyssä korvin katsomaan sitä hirmuista näkyä, siitä taas kamalasti suhahtavan sieramiinsa, siitä taas pölähtävän laukkailemaan kiilivässä kimmassa siksi, kunnes taas seisoivat kylki kylkeen kiini ja terottivat korvansa ja silmänsä kohti jyrisevää paloa. Näkipä parin hevosiakin korskuen laukata vihalsevan vainioitten perille metsäin rinteeseen, jossa vasta pyörähtivät

hätäisin silmin katsomaan takansa, josta taas potaltivat metsään että kellojen räikkinä vaan kuului tömisevästä metsästä. Näki salamia räiskyttelävän ja ankarasti jyrähtelevän ukkospilven käärivän savenharmaaseen huntuun koko tienoon. Kuuli kohisevan sateen maata jyristäen lähenevän, joka pienessä tuokiossa tukahdutti sen hurjana riehuvan palon suhiseviksi kekäleiksi. Niitten vaiheella hurjina aaveina näki käyskelevän epätoivossaan tuskittelevat ihmiset, mutta kuitenkin pakenevan etsimään sateen suojaa palamatta jääneessä lautakattoisessa riihiladossa. Ainoastaan Juken näki pöllistelevän huuhkaimen silmillään niitä ruskean tuhkan peittämiä uuniraunioita ja suhisevia kekäleitä, murenneita muodottomia kivijalkoja, joilla äsken seisoivat vielä rakennukset, mutta nyt vaan muutamia lapiollisia tuhkaa ja märkiä sysiä. Näki hän välähtävän salaman, kuuli jyrähtävän pilvessä ukkosen, tunki kiihtyvän yhä tuulen ja rankkenevan sateen. Mutta Juken, eräs kuonaiseksi palanut sarantorauta kädessään, näki hän yhä kaahkailevan raunioitten vaiheella eikä tajuavan mitään siitä läitisevästä sateesta, joka valoi kuni ämpäristä eikä siitä kaatavasta tuulesta, joka seurasi ankaraa pilveä.

Tuo mielikuituksen luoma mahdollisuus oli kuin selvää merkillistä unta, jonka toteutumisesta voisi olla aivan varma. Kysymys vaan, että miten se toteutuu.

Mutta Antti nähdessä tuota mielikuituksen loitsimaa paloa ja syventyessä sen armottomaan vaikutukseen, keräytyivät hänen ympärilleen turvattomat lapset etsimään suojaansa kuni puun juurella lähetessä kohisevan sateen.

Mutta samassa vetäytyi esiin kuni kätkestään ajatus:

Lapsille on perustettava kansakoulu.

Tästä ajatuksesta syntyi toinen satumaailma, toinen se ihmeellinen palo. Mutta tämä ei haihtunut kuin uni. Vaan voittamattomalla mahdollilla rupesi tunkeutumaan todellisuuteen ja yksi kaksi voitti alleen sielun, voitti tahdon, voitti sydämen. Eikä ennen päästänyt rauhaan, ennenkun oli päätös valmis, että perustetaan kansakoulu säilyttämään lapsia sortumasta siihen likahautaan, minkä partaalla ne nyt ovat kotona, ja kasvattamaan niitä elämää varten, sillä aikana kuin veloista syntynyt ukkospilvi salamoillaan sytyttää ja hävittää yhteisen kodin...

Antti päätti nyt jättää Vaaralan aivan Juken valtaan. Ei ajatellut katsoa päin, ei perin. Pysyköön se Juken hommilla pystyssä vähän tai kauvan. Ja aikoi siis Antti perustaa omille ja kylänsä lapsille kansakoulun ja antaa sille mitä hänellä on.

Suurena voittona katseli nyt Antti kotirettelöitä, joiden tuottama oli tämä kansakoulu-aije. Sillä jos koti olisi ollut onnellinen, ei koskaan olisi pälkähtänyt päähän kansakoulu-aijetta.

Totinen pyhälle tuntuva ilo elämän voitosta täytti nyt Antin sydämen. Ja kammarinsa akkunasta katsellessaan talvisen myrskyn huuhtomaan ilmaan ihastuneena huudahti: Oi suuri Jumala, ole kiitetty. Joka annoit minulle kokonaisen sydämen, että voin iloita, voin surra, voin elää, voin kuolla... Hän muisti Daavidin sydämmelliset sanat: »Hän kätkee pyhäinsä sielut jumalattomain käsistä ja vanhurskaille koittaa valkeus ja ilo hurskaille sydämmille...»

XXV.

Jukke näyttölee velkakirjoja.

Kului päiviä, viikkoa kolminen, kun kansakoulu oli olemassa kylän keskellä, päivään kaltevilla rinteellä. Kun opettajaneiti päästi oppilaansa aina välitunnille, niin kymmenittäin näkyi punaposkisia nuorukaisia suksillaan ja kelkoillaan kiitävän mäkeä alas. Tuokion perästä rinnakkain hiihtäen ja kelkkojaan työnnellen hauskan kanssapuheen kestäessä palailivat takaisin sekä rakentelivat hyppyriä ja teiskuja alasmenoladulleen. Kello kun soi, niin silloin tuli kilpa, kuka ensimmäiseksi joutuu paikalleen. Mutta tullessaan ei kuitenkaan unohdettu jättämättä suksiaan ja keikkojaan lähtevään asemaan. Ja taas kun tunti oli mennyt ja lupa tullut lähteä, niin silloin kirkastui kaikkien kasvot, usahtivat kuni pulmuset pälvestä ja yksi humahdus kuului kuin olivat ulkona ja yksi huokasu vaan, niin taas näkyi lettinään hilpeitä nuorukaisia luistavan alas mäkeen kuni tuulispään ajamina. Siellä joukossa Manti, Matti ja Kaisukin.

Tätä katseli nyt mielihyvällä Antti.

Nyt oli Antilla koulu ja koulu vaan elämän palkkana, sitä hän hoiti kuni lintu poikasarjaansa, metsän

varjoiseen pesäänsä kantaen niille ruokaa; jos ei likeltä saanut, niin etsi kaukaa eikä tyhjänä tullut koskaan.

Rahojaan ei koskaan Antti enää antanut Vaaralan talouteen kuin ainoastaan Hannan kipeimpiin tarpeisiin. Mutta kouluun hän antoi kaikki, mitä hänellä oli.

Jukke ei uskonut, että Antti antaisi hävitä sen yhteisen talouden, vaan luuli, että Antti kokoaa rahoja, sitten kerralla maksaakseen kaikki velat ja päästäkseen siten erilleen. Niin nyt hän teki uhasta velkaa, siinä ajatuksessa, että Antti kun ryhtyy maksamaan, ei jaksaisi kaikkia maksaa, että jäisi vielä kiini. Tai jos ei rupeaisi maksamaan, niin sen tuomion voimalla pakotetaan antamaan rahansa taloon.

Tätä tuomiota piti Jukke passinaan aina velkaa saadessaan ja selitti velan antajille, miten se Antti pakotetaan antamaan rahansa taloon, joilla tämä velka aivan silloin ja silloin, juuri sinä päivänä, maksetaan. Ja uskotteli miten Antilla on rahaa jo kolme tai neljäkin tuhatta kasassa, vaan se kokoaa niitä siksi, kunnes hän maksaa kerralla kaikki velat, niinkuin sen täytyykin tehdä, ennenkun pääsee erilleen. Siihenhän on jo valmis tuomio, siitä ei pääse mihinkään, sen täytyy, sen täytyy maksaa kaikki. Siitä ei pääse puuhun ei pitkään. Sen täytyy.

Kauppias Frants oli Suvannon kaupungissa mies, johon kaikki turvautuivat, aina silloin kun ei muualta saanut velkaa pitemmäksi aikaa. Hän oli hyväsydäminen mies ja tahtoi auttaa, kun kuuli olevan tositarpeen.

Tämän puoleen kääntyi nyt Jukke, kun muut alkoivat kyllästellä antamasta. Sieltä hän sai aina mielellään velkaa, minkä verran milloinkin tarvitsi, milloin kuormallisen tavaraa tai kaksi, aina sen mukaan kuin tarvitsi.

Muut velkamiehet alkoivat ikävöidä maksua eikä alkaneet uskoa Juken selityksiä, että Antti tulisi maksamaan, ei sitäkään kihlakunnan tuomiota, joka pakottaa Antin maksamaan kaikki velat. Alkoivat vaatia lain kautta Jukelta saamisiaan.

Nyt meni Jukke kerrassaan suuremman asian kanssa kauppias Frantsin pakinaan. Nyt kertoili taas aivan alusta alkaen kaikki taloussuhteet Antin kesken. Kertoili, miten Antilla on nyt kohtsillään, aivan nyt ihan kohta, muutaman parin kuukauden perästä monen tuhannen markan saalis. Luki taas sen kihlakunnanoikeuden tuomion, oikein sormellaan viilettäen, erinomaisella painolla ne kohdat, jossa Antti pakotetaan maksamaan kaikki velat. Loistavin silmin osotti kauppiaille, miten tämä tuomio on jo lainvoiman voittanut. Miten nyt, jos Antti ei mielellään antaisi kaikkia rahojaan, niin voidaan pakottaa häntä siihen.

Nyt kun kaiken tämän oli saanut Jukke uskottavaksi, niin esitti hän asiansa, että hänen täytyy saada nyt kerrassaan seitsemän tuhatta, että pääsee kaikista muista velkojista. Ja että kaikki velka tulee yhteen paikkaan, niin se on parempi sopia aina sen yhden kanssa.

Tämän seitsemän tuhannen markan velan hän saikin, mutta sai sen muilta perittävinä, Jukelle siirrettyinä velkakirjoina.

Nyt oli Jukella suuri pakka velkakirjoja, joitten kanssa hän kulki velkamiestensä luona. Otti sen pakkansa aina povestaan loistavin silmin ja hehkuvain kasvoin, löi pöytään ja kehahti:

»Katsokaa ihmiset, miten miehessä on mötyä. Tässä on poika, joka maksaa velkansa, katselkaa noita papereita mitä niistä löytyy. Niistä löytyy enemmän kuin kymmenen tuhatta.»

Näytteli niitä siirroksia, miten ne ovat kaikki hänelle, juuri hänelle yksinään, miten niissä ei ole Antin nimeä, vaikka se on isännän henkirahalla ja miten kauppias Frants ei uskoisi Antille ei tupakkinaulaa. Vaan juuri hänelle, Jukelle, siellä uskotaan vaikka sata tuhatta. Löi niitä papereita taas pöytään ja kehahti:

»Nuo lekeitä ovat. Ei ole noita joka pojalla. Ne ovat rahaa ne, vaikka ovat vielä paperina.» Nämä samat temput hän teki jokahisen velkamiehensä luona ja kehotti velkamiehiään ottamaan velastaan niitä velkakirjoja, ettei muka tarvitseisi näin vähärahaisena aikana ruveta hätyyttämään ihmisiä. Velkamiehet rupesivat mieluummin odottamaan kuin perimään muilta tuntemattomilta ihmisiltä ja antoivat Juken itsensä periä velkansa.

Nyt Juken hartiat vetäytyivät enemmän kalttoon, suu enemmän väärrään ja pää enemmän taakse päin kekalleen, käyskellessä kotinsa tienoilla kertoillen työmiehilleen miten häntä pidetään miehenä tuolla muussa maailmassa ja näytellen työmiehille sitä velkakirjapakkaa ja vakuutteli: »Minä isäntä olen, minä sitä isäntä olen.»

Nyt sai Jukke asian nimeä kyläilemiseen. Nuo hänen perittävät velkansa olivat perittävät monesta

pitäjäästä. Olipa Lahnasjärven pitäjäästäkin, jossa hänen entiset kosittavansa olivat, mikä naimisissa, mikä vielä tyttönä. Niille hän tahtoi näyttää sitä velkakirjapakkaa ja muistuttaa, että tuonlaista ei ole muilla.

Niitä saamisiaan hän aina sai mistä sata, mistä viisikymmentä, mistä kymmenen markkaa, jotka olisi pitänyt viedä velkamiehille. Mutta tuo entinen nukkaviero päällysnuttu oli liiksi vanha näin isäntämiehelle matkustellessa vieraisa pitäjissä. Se piti ostaa uusi, eihän tuo suurta koloa tee seitsemään tuhanteen, ja nuokin kenkien kannat olivat vähän liiksi kallistuneet linttaan. Nekin olivat laitettavat uudesta, ei sekään suurta koloa tee seitsemään tuhanteen. Turkkikin oli liiksi vanha, se oli laitettava uudesta, eihän tuo suurta koloa tee seitsemään tuhanteen. Hevosvaljaat kaikkineen oli saatavat uudesta, eihän se suurta koloa tee seitsemään tuhanteen.

Lamput olivat käyneet liian vanhanaikaisiksi ja vetävät paljon enemmän öljyä kuin nämä uudenaikaiset. Niitä oli ostettava uusia, eihän tuo suurta koloa tee seitsemään tuhanteen.

Työmiehillekin oli nyt kerran lysti maksaa rahalla palkkoja, joita ennen oli pitänyt maksaa eloilla. Ja kaikkia talon tarpeita oli nyt hyvä ottaa rahalla enemmän kerrassaan. Viinaakin oli hyvä tuoda kerrassaan isompi astia, josta oli työmiehille mieliksi hyvä antaa ryyppy aina silloin tällöin. Eikä vierastakaan tarvitse päästää rautahampaana luotaan. Se oli otettava parasta lajia. Jos se on kalliimpaakin, niin se on sitä parempaakin. Tupakitkin, sikaarit ja paperossit olivat otettavat parasta lajia. Jos ne ovat kalliimpia, niin ovat ne parempia.

Viina ja tupakit sekä muut talontarpeet kun aina loppuivat ja rahat olivat asioissa, niin täytyi taas lähteä velkamiehiltään puristamaan saamisiaan, että sai rahaa.

Rahalla oli paljoa parempi ottaa kaikenlaista. Ja kun otti enemmän kerrassaan, niin sai kappaletta helpommalla, kuin vähittäin, ja varsinkin velaksi ottaessa. Että jos antelikin työmiehille ja jollekin vieraalle kaupunkituliaisia, niin se ei merkitse mitään.

XXVI.

Hanna houkuttelee Anttia hävittämään koulunsa.

Nyt ei kuitenkaan vuosikausiin joutanut yhtään markkaa Juken velkamiehille. Nämä rupesivat taas kiirehtimään saaliitaan, mutta Jukka otti käsille sen mustaksi nuhrautuneen ja repaleiksi muokatun velkakirjapakkansa. Rupesi sitä näyttelemään, miten hänen saamisensa ovat lujilla perusteilla. Miten hän on tuohon ja tuohon vaatinut takuuseen sen ja sen, ihan kylän rikkaimman ja monessa kuvernöörin läänissä mainitun ja tunnetun miehen.

Sitten hän tekeytyi tunnolliseksi ja huoahtaen lausui:

»Minulla on sanomattoman hirveää ajatella ryöstämällä ottaa. Lähimmäiseltään ryöstämällä ottaminen, vaikkapa velka, tuo oikea laillisesti tuleva saaminen, se on hirveää. Hirveää se on, ei se minun luonnolleni sovi. Minä koetan vaikka mitä ennen.

»Antilla on nyt heti tässä muutaman kuukauden perästä monen tuhannen markan saalis, joka pakotetaan tämän valmiin tuomion voimalla panemaan rahansa talon asioihin. Ja nyt juuri kun se ensi kerran tulee kotiin, niin otetaan rahat pois ilman armoa, juuri ilman armoa.

»Sellaiselle minä olen vihainen, joka juonittelee, mutkuttelee, kuten tuo Antti. Sitä minä en kärsi. Sitä minä en kärsi. Olen itse suora mies, en kärsi toisessakaan mitään vippakonstia. En mitään kujetta, en kiertelemistä, en kaartelemista, minä en kärsi, en kärsi, en pienintäkään kiepausta, en kärsi, en kärsi», vakuutteli Jukka päättä puistaen ja uhkasi ottaa Antin lujalle niin pian kun se vaan ensikerran tulee kotiin.

Näin kului vuosia kolme.

Jukelta oli jo velkakirjat loppuneet yhettömään. Ei ollut niitä enää mistä näytellä kellekään. Talontarpeita täytyi saada kauppias Frantsiita velaksi velan päälle. Juken kotipuoleiset velkamiehet eivät nyt enää uskoneet Juken laverruksia Antin rahoista, vaan alkoivat lähetellä Jukelle kuvernöörin viraston välipäätöksiä saamisistaan.

Näihin kuitenkin Jukke vastasi ja sen kihlakunnan lainvoiman voittaneen tuomion ja kunnan virastosta saadun todistuksen nojalla selitti, että Antti on isäntä ja sen ovat maksettavat velat, joten sai aikaan sen, että kuvernöörin virasto määräsi asiat kihlakunnan oikeuden tutkintoon.

Nyt tiesi Jukke, ettei enää pitkälle päästä. Hän pani liikkeelle viimeisen valttinsa ja rupesi houkuttelemaan Hannaa, että se hommaisi Antille niin, että Antti maksaisi nuo velat, sillä lailla saisi haltuunsa isännyyden.

Hanna näki nyt tulevan yleisen häviön. Hirmuisen kauhistuttavana näyttäytyi kerjuulla vietettävät vanhuuden päivät, kun näki, että Antin rahat nielee koulu.

Jukke ei ollut vielä parantunut aivan terveeksi, vaan silloin tällöin aina ilmestyi tauti uudelleen, milloin minkinlaisina paiseina. Niinpä nytkin pöhöttyi pää ihan kuin leili.

Veli oli veli Hannan mielestä, vaikka pahakin. Tunsi hän Jukkeen syvää sääliä ja uskoi olevan aivan totta, että Jukke antaisi mielellään isännyyden Antille ja heittäytyisi katsomaan valmista kun on nähnyt, ettei hänellä luota isännöyksiin. Ja rupesi oikein sydämmellisillä rukouksilla pyytämään Anttia hävittämään koulua pois, myömään vaikkapa polkuhinnastakin koulun kaluston, saadakseen siten lisää käsissä oleville rahoille, ja maksamaan velat.

»Koti on koti, vaikkapa riitainenkin. Vaikka koti olisi kuinka paha, vaikka olisi minkälainen tautiluola, kuten tämä nyt onkin, niin koti on koti sittenkin, enkä lähtisi toisen hyvää kerjuulla hakemaan», huomautti Hanna pyytäessään miestänsä sovittamaan Juken velkoja. Ja muistutti että »saattaahan Jukke muuttua sinulle ystäväksikin ja hyvinkin hyväksi kun näkee, että sinä pelastat talouden perikatoon joutumasta. Eihän hänkään tahdo vaivaisena kerjäämään joutua.»

Anttiin teki niin verrattoman pahaa tuo Hannan puhe. Hän tunsi vaimonsa kamalan pelvon vanhuuden päivien köyhyydestä, tunsi syvän säälin häntä kohtaan, kun ei voinut antaa mitään luotettavaa vakuutta siihen, ettei sitä tarvitse pelätä. Ja se ajatus, että panisi koulunsa, rahansa ja kaikkensa Juken velkoihin, saadakseen Vaaralan isännöyksiä itselleen, pani vapisemaan joka jäsenen. Eikä tiennyt mitä sanoa. Viimein hän kuitenkin syvällä painolla virkko:

»Kuoltuaan koira tapansa heittää, minkä Jukkekin. Jos nyt taas antaisin hänelle rahani, niin huomenna olisi sama mies kuin ennenkin. Sitä paitsi ei minun rahani enää Juken asioissa vaikuta enempi kuin sannan hitunen meressä. Ne ovat jo niin suuret.»

Jukke makasi vuoteen omana taudissaan, johon Hanna häntä hoiti. Siellä häntä hoitaessa Jukke vaikutti sisarensa, että hän kaikella tavalla ahdistaisi Anttia hävittämään koulunsa, ja kertoili, miten monta tuhatta se vetää vuodessa rahoja ja miten, jos Antti ei siihen panisi rahojaan, oltaisiin kohta ihan rikkaat miehet. Miten hänen oikeana tunnollisena ihmisenä olisi velvollisuuskin antaa hänelle, juuri hänelle rahansa, kun hän hoitaa kumpaistakin taloa. Miten hän tuon vaikeista vaikeimman aseman, isännän viran, antaa mielellään muille.

Tuo Juken alituinen selitys kävi Hannan mielessä viimein todeksi. Niinhän työmieskin tehtaan jyskyttävän koneen ääressä — jonka jyskytystä hän päivät kuuntelee — nukkuu kuni lapsi äidin tuutilaulua laulaessa. Ja kuuluu se nukkuessakin somalta korviin. Samoin Hannan mielessä vakautui aatos, että Antti oli saatava taipumaan koulunsa hävitykseen.

Sen hän tiesi, että Anttia ei kovuudella saada luopumaan mielipiteestään, niin hän rupesi rukoilemaan eikä sanonut voivansa lakata ennenkuin Antti olisi hävittänyt koulunsa ja pannut ne rahat talon velkoihin. Antti kiersi kätensä Hannan kaulaan ja lausui: »Äiti kulta, ethän toki raski kiusata minua. Kouluni en voi hävittää, vaikka rukoilisit yötä päivää... Kaikkihan on meillä yhteistä, ilot ja surut, onni ja onnettomuus, köyhyys ja rikkaus. En enempää toivo elämältä kuin tuon koulun. Iloitse sinäkin minun kanssani, että meillä on semmoinenkin lapsi. Ja yhteiseksi iloksemme ja lastemme lasten iki-iloksi hoitakaamme tätä kouluamme. Hyvässä työssä löydämme Jumalamme, Jumalassa löydämme rauhamme, rikkautemme, ilomme ja onnemme.»

Selitti vielä Antti aivan juurten jaksain mikä sen on vaikuttanut että koulu on hänelle tullut niin rakkaaksi, ettei hän voi mitenkään hävittää kouluun.

Mutta kouluahan kaikki viisaat miehet vihasivat, yksin tuo herännyt rovastikin ja tuokin Korhosen Kusti, joka hengellisiä hartaushetkiä kulkee myötäään kylissä pitämässä, tuomitsee kansakoulun helvetin esimajaksi. Ja kun sitä paitsi hän itse kuuli koulussa laulettavan lauluja, joissa ei edes sävelkään ollut semmoinen kuin virsissä, joita kirkossa ja Korhosen Kustin seuroissa laulettiin, niin tuntui se Hannan mielestä aivan todelta mitä Jukke oli hänelle päähän iskettänyt.

Jukke kun näki, että Antti antaa hävitä talon kokonaan, tuli aina varmemmaksi siinä uskossa että Antti kouluunsa kätkee senlaisen erikoiskasan, jonka hän sitten, kun on muu yhteinen talous kokonaan

hävitetty, saa siitä omakseen.

Tämä aate synnytti hänessä yhä enemmän pelkoa ja harmia. Yltyi se yhä enemmän kiihottamaan Hannaa käymään Antin kimppuun, kun tiesi, ettei hänen oma sanansa vaikuta Anttiin.

Viikkokausia oli Hanna rukoillut Anttia ja vuodattanut paljon kyyneleitä, mutta siitä ei Antti muuttanut mieltään.

Tämä ihmetytti Hannaa. Kun ei koskaan ennen ollut Antti häneen taipumaton, niin uskoi, ettei Antti häntä rakasta sydämestään. Ja Jukke kerran vaan muistutti: »Nyt sen näet tukkilaisen rakkauden. Uskotko nyt mitä olen sanonut Antin rakkaudesta sinuun? Muistatko mitä sanoin sinulle kerran Tannilassa? Ja arvaappa kuinka monta sillä nyt on jo sinua rakkaampaa, joille tarvitsee rahansa viimeiset mitä koulusta jääpi. Semmoisia ne tukkilaiset ovat.»

Enempää ei tarvittu. Noitten Juken sanojen kanssa meni Hannan sydämmeen tulinen viha kuin käärmeen myrkkyy. Hän syytti kuin tuli tappuroissa.

Hän räväytti käsiään yhteen, repäsi tukkiaaan, kasvot kauhean näköisinä, ja vihasta kirkuen juoksi kammariin Antin luokse kuin kukko repimään Anttia.

Antti säikähti kuni salaman lyömä, että vapisi joka jäsen eikä tiennyt mitä tehdä.

Otti kuitenkin Hannan syliinsä, hallitsi siinä häntä ja hätäisesti huudahti:

»Hyvä Jumala! Oletko järkesi menettänyt? Toinnu toki! Elä kuitenkaan tule hulluksi!»

Hanna riuhtoi vaan itseään ja tahtoi lyödä ja repiä ja kirkui:

»Sinä hullu olet, näytän minä hullun sinulle, hulluin hullulle. Jos et anna rahoja, niin tapan sinut. Lyön sen tulen porttoa, niin että tunnet. Vai hullu sulle pitäisi olla tässä.»

Antti luuli ainakin että Hanna oli menettänyt järkensä. Kyynelsilmin hallitsi sitä riuhtoilevaa vaimoaan ja sydämmellisellä painolla virkkoi:

»Rahasi? Saathan sinä ne, hyvä ystävä. Asetu siksi että annan.»

Hanna asettui, mutta silmät paloivat vihasta kuni kekäleet, rinta aaltoili väsymyksestä, tukat olivat hajallaan kuni kotkan repimät, että koko pää oli kuin tuulen kopra.

Antti kaivoi povestaan kukkaronsa, antaaksensa rahansa ja vapisevilla käsillään rupesi aukasemaan, mutta Hanna tommasi siihen, repäsi sen miehensä käsistä kuin haukka linnun ja juoksi sen kanssa Juken luokse toiselle puolen kartanoa.

Juken sydän hyppäsi kun näki Hannan juoksevan Antin täysinäinen rahakukkaro kourissa ja huudahti: »No nyt sinä oikein teit. No sinä ihminen olit... Mitä se sanoi kun sinä otit tämän?»

»Mitäpä hän sanoi. Minä kiskasin tämän kynsistä ja lähdin juoksemaan. Eihän se mitä kerinnyt sanoa», selitti Hanna ja huohotti.

»Tulkoonpa nyt ottamaan. Nyt se onkin miehen käsissä», virkkoi Jukke, punalti päätään ja hyvästä mielestä vapisten tunki poveensa sen kukkaron. Ja lihavalle tuntui taas mieli.

Hanna ei tullut sinä iltana Antin puolella käymään eikä Anttikaan toivonutkaan, kun sai vaan tietää, ettei se ollut järkeään menettänyt.

Antti oli koko illan ja yön niin täysi harmista, että luuli pakahtuvansa. Mutta toivoi kuitenkin voittavansa ja itsekseen arveli: Onko ihmisen sydämessä niin likellä pohja, ettei sinne kaikki elämän surut ja huolien tuskat kaikkine katkeruuksineen mahtuisi. Itkuhan oli jo syntyessäni ensimmäinen ääneni, mutta äitini sylissä jo hymyilin. Hymyiltyäni taas itkin, mutta kohta hymyilin jälleen. Miksi en nyt tekisi samoin. Olenhan lapsi isänmaan.

Tätä ajatellessaan tunsu mielensä hieman lauhtuvan ja kyyneleensä väsäytyvän, mutta kun taas kiertyi mieleen ne äsköiset Hannan sanat: portto, hullu, niin ne viilsivät taas niin syvältä, että aukesi uusi kyyneltulva. Mutta ennen kuin viereisessä huoneessa löi kello kolme, hän nukkui ja päivän sarastaessa herätessään tunsu mielensä tyhjentyneeksi. Pään alusensa huomasi kastuneen hyvin syvältä, sen tyynynsä kuivasi lämmintä uuninrintaa vasten, ettei sitä märkyyttä huomaisi kukaan ja tuntui hyvin hyvälle kun sai olla yksinään tämän yön.

XXVII.

Antti hyvittelee surumielistä Hannaansa.

Pilvinen päivä oli huomenna jo valkeimmallaan, kun Antti meni ulos ja tapasi Hannan päivänsä askareissa karjakartanon vaiheella. Hanna ei ollut näkevinään Anttia, mutta kuuli Antin ystävällisen sanan: »Tuoppas äiti puita ja laita lämpiämään se huone, kylmän kolakaksi on jäähtynyt näin tuulella.»

Tuo Antin suusta kuuluva ystävällinen »äiti» sana meni Hannalla ihan läpi ruumiin ja lamautti kokonaan, että tunsu syvää häpeää mielessään illallisen elämänsä suhteen ja halkohuoneeseen puita ottamaan mentyään seisoj sopessa kauvan ja mietti miten hän viitsisi mennä Anttia niin lähelle että veisi halkoja kammariin, mutta ajatteli, että jospa se kuitenkin lienee totta, että hän on semmoinen kuin Jukke sanoo. Eihän kumminkaan Jukke viitsisi niin paljon valehdella. Ja mitäs hän ei taipunut minuun. Siitä sai rohkeutta, otti syliinsä pilkotuita puita, vei ne rohkeana kammariin ja alkoi panna roppelehtaa niitä uuniin, mutta siinä valtasi senlainen painustaja, että tunsu halun joutua ulos ennenkuin Antti kerkiäisi alottaa mitään keskusteluja. Sen näki Antti luonnosta, että Hanna tahtoo päästä ilman puhelemista ulos, niin Antti varsin nähdäkseen onko Hanna yhä vihassa, tarttui Hannaan syliksi ja istutti viereensä, puristi kätensä Hannan käteen ja tunsu Hannan käden vapisevan jostakin levottomuudesta. Hanna ei kuitenkaan tahtonut riistää kättään Antin kädestä, vaan koetti kuitenkin pysyä ölvinä ja kolkosti murahti: »Mitä tämä nyt on?»

»Ei erityisesti mitään, vaan kun näin, että sinulla on niin kiire ulos, niin otin kiini, että istutaan nyt se kiireen aika», kuului Antin puolileikillinen vastaus ja katseli Hannaa silmiin. Hannan silmissä huomasi Antti jotakin arkuutta ja kainoutta, niin päästäkseen puheen alkuun kysyi: »Eikö äidillä nyt olisi minulle mitään sanottavaa?»

»Miksikä? Eikös sinulla olisi?» kuului Hannalta tylsä vastaus.

»On minulla paljonkin», sanoi Antti ystävällisesti.

»No sano sitten», kuului Hannan puoleksi ylenkatseellinen, tyly vastaus ja jäykisti itseään kuulemaan Antin puhetta, että se menisi toisesta korvasta sisään ja toisesta ulos, eikä vaikuttaisi mitään.

Tämän huomasi Antti, niin tekeytyi ystävällisen leikilliseksi ja hieman nauraen sanoi: »Olisi soma tietää, mistä se illallinen tuisku tuli, mistä se syntyi?»

»Vähä tuisku. Enemmänkin olisi sietänyt olla», kuului taas Hannan kylmä, hiljainen murahdus.

»Kyllä, kyllä se oli koko pyräkkätä aikanaan. Katsohan tuolla lattialla näkyy minun tukkiani, tuommoisia kuontalolta, ja katsoppas tätä liivin etupuolta, on tästäkin muutama vihurin puuska kulkenut, kun tällä lailla on remahtanut, ja katsohan tätä niskaani, siihen vissiin on joku malko jyrähtänyt räystäältä, kun siitä on noin pitkältä orvasketta lähtenyt kuni auralla. Onhan se ollut koko pelmakkata», puheli Antti leikillisesti ja lystikkäästi nauraen ja katseli Hannaa silmiin, mitä se siihen vaikuttaisi.

Hanna ei ollut kuulevinaan, kiirehti vaan ulos. Jukke oli ollut ulkona vartoilemassa, kuuluisiko kamarista riitääniä sen illallisen rahajutun johdosta ja palavin silmin ja päätään mukaan nyökyttäen kuiskasi: »Houkutteleeko se sinulta niitä rahojaan?»

»Eipähän vaan ilman!» virkkoi Hanna naurusuissaan ja kiirehti asioilleen karjakartanoon, mutta Jukke vökelsti rinnalla ja kättään puistaen ja päätään nyökyttäen toimeensa puhua sopotti: »Kyllä minä arvaan, että kyllä se niitä tahtoo, mutta kyllä ne nyt pysyy, ne ovatkin minun takanani. Kun se tahtoo näitä rahoja takaisin, niin sano sinä että ne ovat tallessa ne, ovat seitsemän alakiven alla, yhdeksännessä maaemässä ja niillä on miehinen haltia.»

Hanna ei kuunnellut Juken sopotusta, meni vaan askareihinsa ja hyvälle tuntui, että Antti oli ystävällinen, päätti nyt pysyä jäykkänä eikä leppyä Antille, ennenkun lupautuu koulunsa hävittämään ja ottamaan isännyyden. Sittenhän ei ole Juken syytä talon häviämiseen. Ja tuntui se aivan, että nyt on Antin ohjaket jo hänen vallassaan, että kunhan niitä taidolla hallitaan, niin Antti menee mihin ohjataan. Ja Juken mieli myöskin ei ollut tervalle. Se hartiat kaltossa käyskeli sinne tänne kartanon vaiheella, painoi aina poveaan povitaskunsa kohdalta ja itseksensä höpisi: »Tällä miehellä on taas rahaa, on sellaista kuin rahaa. Tässä on poika, jolla on sellaista kuin rahaa, on rahaa, on.» Ja työmiestensä luokse kun meni, niin nyrkillään kopisti rintaansa ja vakuutteli: »Tässä povessa on taas sellaista kuin rahaa. Tältä pojalta ei lopu raha, vaikka se joskus vähenee, on taas sellaista kuin rahaa.»

Antti oleili kammarissaan ja tuntui se hyvälle, että oli saanut vaimonsa leppymään, ja kun tiesi

varmaan, että turha oli se illallinen pelko, että hän olisi järkensä menettänyt, niin ei aikonut tehdä mitään puhelemisen syytä Hannalle, ennenkuin Hanna itse haluaa. — Otti laukustaan kokoelmapaperiaan ja rupesi niitä kirjoittamaan puhtaaksi. Mutta ei ollut pitkä aika kun kuului juoksevia askelia lähenevän ulkoa päin ja Hanna iloisesti hätiköiden kiskasi kammarin oven auki ja huusi: »Suuri haukka on aitan katolla, tule isä ampumaan, se vaanii meidän kyyhkysii; tule heti, se vielä iskee meidän kauniit kyyhkysset, se lienee yhden jo tappanut; tule!»

Antti koppasi seinältä perästä ladattavan pyssynsä, pisti siihen latingin ja juoksi halkohuoneeseen, jonka ikkunaan näkyi aitan harja. Olihan siellä kuin olikin suuri harmaa haukan ruhvake, istui tyynessä ja katseli navetan edustalla kipelehtäviä kyyhkysii, jotka kilpaan nopostelivat Hannan antamia hampun siemenii. Haukka odotteli eivätkö tulisi lähemmäksi sinne aitan eteen kun syöminen loppuu.

Antti varovasti hiipien pisti pyssynsä suun halkohuoneen ikkunan kynnykselle ja samassa pamahti. Silloin haukka lähti varatonna pyöriä rutalehtamaan kattoa alas ja räystäältä pudota runsahti lumihangelle.

Hanna juoksi sitä ottamaan, tarttui siipispankkaan ja juosta hynttyytti verta tippuvan haukaruhvelon kanssa halkohuoneen eteen Antin luokse ja hyvissään kertoili: »Satutpa sinä veitikka, mokoma pyyntimies. Heitit sinä kyyhkysset rauhaan; sinä olet yhden jo syönyt. Viime viikolla katosi yksi, niitä oli kuusi ja nyt ei ole kuin viisi enää.»

Tämän kuuli ja näki Jukkekin, niinkuin hyvänäkin miehenä tuli hymyillen ja kummastellen katsomaan sitä otusta, vaan kun Antti näki Juken lähestyvän, niin lähti pyssy kädessä astumaan huoneeseensa ja heitti Hannan ja Juken ihmettelemään keskenään. Mennessään arveli sanoa Jukelle että kun nyljet sen haukan, niin siitä nahkasta saat oivallisen rahakukkaron kihlarahoillesi Lahnasjärvelle lähtiessä. Mutta ei kuitenkaan virkkanut mitään, nauraa myhähti vaan sille mielensä viittaukselle, meni kammariinsa, pisti pyssynsä nauaan ja istui kirjoituspöytänsä ääreen.

Mutta Manti, Matti ja Kaisu tulivat koulusta, menivät perheen pirttiin ja siellä saivat käsiinsä sen ammutun haukan. Kun kuulivat, että isä on sen ampunut, niin Matti ja Kaisu toinen toisesta siivestä kantaa retuuttivat isän kammariin haukkaa, Manti aukoi ovia niille tulijoille ja kammarin oven auetessa jo Matti ja Kaisu huusivat: »Kun isä on ampunut näin komean linnun. Miten isä raski ampua näin ihmeen kauniin ja suuren linnun. Ettäkö olisi elävänä saaneet kiini, kyllä me olisimme elättäneet, katsokaa kuinka tämä on kaunis ja suuri.»

»Ei sitä saa elävänä kiini kukaan, ja se on petolintu, se syöpi muita lintuja, on syönyt jo yhden teidän kauniita kyyhkysiiäkin», puollusteli isä itseään.

»Onko tämä se huuhkaja, josta opettaja selitti tuolla koulussa?» kysyi Manti ja katseli haukan käyränokkaista keltasilmäistä päätä.

»Ei tämä ole huuhkaja, tämä on vaan koppelohaukka, joka iskee jäniksiä, jäniksen poikia, koppelaita, metsoja, kanoja ja kaikkia mitä näkee voittavansa», selitti isä ystävällisesti.

»Koppelohaukka», huudahti Manti. »Siitä ei ole opettaja puhunut mitään, tokko lienee nähnytään. Me viemme tämän opettajalle. Viemmekö isä?» kysyi Manti iloissaan.

»Viekää vaan, jos tahdotte, ehkä se täyttää sen vielä, jos saa täyttäjän», mukautti isä.

Sen enempää ei Manti ja Matti siekailleet, vaan lähtivät saaliineen ulos. Mutta jo etuhuoneeseen tultuaan alkoivat kiistellä: »Minä kannan, minä kannan, et sinä, vaan minä kannan.» Se hälinä kuului kammariin, niin Antti pyörähti jälkeen ja sanoi päättävästi: »Kantakoon Manti, se jaksaa paraiten, ja se pitää kantaa hyvästi, ilman ryvettämättä.»

Siihen tyytyivät toiset, Manti otti haukan kaulasta kahteen käteensä, rötkäytti sen olalleen, vilkasi isään ja loistavin silmin kysyi: »Näinkö minä kannan?»

»Kanna niin, vaan älä lankia kinokseen, että hierautuu lumeen», kuului isän lupaus.

Silloin ne lähtivät joukollaan juosta viikettämään koululle päin, Manti haukkoineen edellä, Matti ja Kaisu rinnakkain jälessä. Antti lystimielisenä katsoi rappusilta menijöitä, kun ne ryhmissään juosta luikkasivat ja jalkoja oli alus täynnä kun karhissa. Seisahti äitikin karjakartanon puolella katsomaan niitä matkalaisia. Tähän ilmestyi Jukkekin lähelle ja päättään nyökäytellen kuiskaili: »Rouvalle lähetettiin lintu. Kohta se illan pimitessä lähtee herrakin sinne lintukeitolle.» Sitten inhottavasti ketkistellen ääneensä nauraa rähäytti sille keksinnölleen ja taas kuiskaili: »Opettajalle lähetettiin metso, metsolla vaihdetaan koppelo» ja taas nauraa rähäytti. Jukke oli kuiskailevinaan niin hiljaa, ettei Antti yli kartanon kuulisi, vaan ne kuuluikin selvään ja tunkeutuivat Anttiin syvempään anteeksi antamisen rajoja. Antti pysyi nyt monta päivää ahneesti kirjoituspöytänsä luona, Manti tuoda kipsutteli

aina ruokaa isälle ja korjasi syötyä tähteet.

Lauvantai-iltana meni väki kylpemään, käytiin käskemässä Anttiakin, mutta hän ei lähtenyt; käytiin kohta uudestaan käskemässä, vaan Antti ei lähtenyt eikä virkkanut mitään. Kun oli kaikki väki kylpenyt, käytiin taas käskemässä; mutta Antti ei virkkanut mitään, kirjoitti vaan kuni kone.

Väki oli kaikki syöneet iltasensa, Hannakin oli jo syönyt ja tuli kammariin, ilman mitään virkkamatta istui keinutuoliin ja hiljalleen keinutteli itseään, kun Antti lamppunsa valossa kirjoitti.

Antista tuntui kuin Hannalla olisi halu puhella jotakin, mutta kun Hanna ei virkkanut mitään, niin ei tuntunut olevan hänelläkään syytä ruveta alottamaan ja niin äänetönnä kirjoitti tuntikausia ja istui selin Hannaan.

Viimein kuitenkin lopetti kirjoituksensa, nousi seisalleen ja istuessa tönkistyneitä jalkojaan verrytelläkseen käveli muutamia askelia, mutta käänti pöydän sivulta tuolinsa keinutuolin lähelle ja istui siihen vastapäätä Hannaan, otti Hannaa kädestä kiini ja ystävällisesti kysyi: »No, mitä se äiti nyt ajattelee niin pitkään ... mitä, sanoppas!«

»Ajattelepaahan, ettei ihmisen tarvitsisi olla niin jäykän kuin sinä olet«, virkkoi Hanna nureksien.

»Jäykkä? Minäkö jäykkä? Minähän olen lauhkea kuni lammas-nahkainen tuppi!« huudahti Antti ja puristi lujemmin Hannan kättä.

»Olet missä olet, mutta et siinä, missä minä tahdon«, kuului Hannan varma, nurjamielinen ääni ja noista Hannan sanoista kuului, ettei hän kaipaa leikkiä.

Antti otti kahteen käteensä Hannan käden ja ystävällisesti virkkoi:

»Äiti kulta. Jos olisin ollut sinulle jäykkä, niin näissä ei oltaisi, ei oltaisi kenenkään kynnestä katsomassa. Oltaisiin Tannilassa isäntänä ja emäntänä.«

Hanna riuhtasi kätensä irti Antin käsistä, kumpasenkin kätensä tuppasi kasvoihinsa ja samassa parahti huutava hillitön itku. Itkunsa seasta tuskaisesti saneli: »Olenhan sen arvannut, että siitä sinä olet minulle niin paha.

»Sitä olen sinun ja lasteni tähden itkenyt silmäni puolisoikeiksi, eikä ole se mielestä lähtenyt, niin sinä nyt vielä tuommoiseksi tulit.« Suu aukesi ja aikoi sanoa, että en minä kestä kauvan, järki minulta menee, mutta uusi yhäkin syvemmästä puhkeava itkun purkaus valtasi niin ettei voinut sanoa mitään.

Antti ei tahtonut virkkaa mitään, ennenkun Hannalta menisi ohi katkerin itku ja itsestään hieman lieventyisi mieli. Vaan Hanna luuli, että Antista tuntuu vaan lystiltä hänen itkunsa, koska ei hyvitykseksi virka mitään, niin hyppäsi keinutuolista seisalleen ja aikoi lähteä ulos mennäkseen navetan loukkoon itkemään, josta ei kukaan kuulisi. Mutta Antti otti Hannan kiini, istutti sijalleen keinutuoliin ja sanoi vakavasti: »Nyt et saa lähteä mihinkään. Minulla on sinulle sanomista enemmän kuin koskaan ennen.«

Antin vakava, ystävällinen sana meni Hannasta aivan läpi. Nyt vihdoinkin tunsivat saavansa Antilta kuulla aivan vilpittömiä sanoja ja mieluinen tunteen liehaus tukehduksi kyyneltulvan.

Antti nojasi itsensä selkäkenoon tuolinsa nojasinta vasten, otti itselleen niin vakavan muodon, että Hannakin huomasi puhuvan hänen järkähtämättömiä sanoja ja alkoi:

»Olen uskonut sinun jo minua tulleen tuntemaan, kun näinkin kauvan olemme olleet yksissä, että olemme kolmen jo koulua käyvän lapsen isä ja äiti. Mutta et kuitenkaan näy minua vielä ymmärtävän. Sanot minun olevan pahan sinulle ja näyt uskovan itsekin, että olen sinulle paha, mutta kuitenkin olen sinulle ollut ja olen parempi kuin koskaan olet aavistanutkaan.«

»Mutta miksikä kuitenkin niin vähän puhelet ja senkin vaan leikilläsi«, muistutti Hanna alamielisesti ja tuhki vielä itkuaan ja pyyhiskeli kasvojaan esiliinallaan.

»Olen sentähden puhellut niin vähän, kun olen nähnyt, että sinä niin hyvin viihdyt tuon kavalan Jukken kanssa«, jatkoi Antti. »Olen antanut vapaasti seurustella Jukkea, että etköhän viimeinkään tulisi itse huomaamaan tuon katalan käärmeellistä kavaluutta, mutta se näyttää siltä, että olet niin likellä Jukkea — kun se on sinun veljesi — ettet voi nähdä häntä joka puolelta ja sentähden, koska Jukka on tehnyt niin paljon paha, että minun anteeksi antamiseni on loppunut, täytyy minun sinulle sanoa jäykkä totuus. — En tarvitse puhua siitä, mistä syystä sinä varsinaisesti sanot minua pahaksi, sen kuulin viikollakin omilla korvillani, kun Jukka herjasi minua opettajaan ja vielä niin katkeran katalasti nauraa rähäytti sille viisaudelleen. Noita kaikkia hän on saanut sinut uskomaan sen lisäksi, että saattaa meidät talottomaksi ja ajattelee lainvoimalla minut pakottaa kantamaan hänelle rahaa kuni peikon, ettei minulla itselläni ole mitään valtaa mihin minä rahani panen. Tähän kaikkeen sortumiseen olet sinä ollut

välikkappaleena ja aseena Juken kädessä. Tähän kaikkeen on ollut Juken syy ja sentähden olenkin sinulle kaikki antanut anteeksi, sillä voipihan toki veli pettää sisarensa ja minä söin Evan omenan.»

Hannan herkällä kannalla oleva mieli murtui, uusi itkun purkaus hyrskähti rinnasta ja karvaat kyynleet tulvahtivat silmiin ja itkien virkkoi: »Emmehän vielä ole talottomat. Antaahan Jukke sinulle isännyyden, koeta sinä sitten hoitaa taloa kun olet viisaampi... Heitä pois tuo mieron kierto, hävitä tuo koulusi ja rupea hoitamaan taloasi, kuten muutkin ihmiset.»

»Koulustani ei tarvitse murehtia», jatkoi Antti. »Koululla on valtion apu, niin annan sen kunnalle, kunnan täytyy se ottaa kannattaakseen, sen annan heti johtokunnalle sovittavaksi kunnan kanssa sen kannattamisesta. Mutta taloa, joka on jo multahirsiään myöten umpipäässä velassa, ruveta hoitamaan ja tyhjin käsin siitä kohottamaan on mahdotonta, seitsemän kertaa mahdotonta, senhän toki sinäkin ymmärrät.»

»Tyhjin käsin. Kyllä minä ne rahasi hankin itsellesi», myhähti Hanna lupaavasti.

»Itselleni!» huudahti Antti. »Arvaan, että rahani ovat joutuneet Juken käsiin ja silloin ne eivät polttele ei sinun eikä minun näppiäni. Kun sudelle suuhun niin vatsaan, on vanha sananlasku.»

»Sitten uskon vasta Juken kavalaksi, jos hän ei anna niitä rahoja», sanoi Hanna vakavasti ja aikoi jatkaa, että eihän Jukke ole sanonut olevan velkaa kuin kolme tuhatta. Mutta etuhuoneen ovi kuului aukenevan ja juoksun kopina lähestyi kammarin ovea. Hanna arvasi tulevan jonkun lapsia, niin ei tahtonut niitten kuuloon puhua mitään sellaisista seikoista ja keskeytti siihen sanomisensa.

Manti aukaisi oven ja kiireesti kysyi: »Tuletteko äiti meidän kanssa nukkumaan, vuoteet ovat jo valmiit?»

»Tulen, tulen, alkakaahan sinne pahnoillenne asettua!» vastasi Hanna kiireesti.

Sen kuultua Manti lupsautti oven kiini ja juoksi takaisin toisten luokse.

Hanna aikoi nyt vielä alottaa puheen, mutta kun Antti muistutti, että »Tuo nyt, äiti, minulle vähän syömistä, ennenkun menet nukkumaan», niin lähti hakemaan ruokaa, eikä hyvin pakottavaa sanomista tuntunut olevankaan, kun kuuli, että Antti aikoo hävittää koulunsa, ja tuntui se varmalta, että kun hän huomenna ottaa Jukelta Antin rahat ja tuopi ne Antille takaisin, niin se rupeaa hoitamaan taloa ja vastustamaan velkoja. Ruokaa tuodessaan sanoi ystävällisesti: »Siitähän se Jukke marisee, kun sinä et syö perheen pöydältä.»

»Mielelläni sen tekisin, mutta tuo niin inhottavan taudin rohtojen katku on niin katkeran vastenmielinen, etten voi siinä hajussa syödä, en, vaikka mitä sanottaisiin», sanoi Antti vakavasti ja kääntyi syömään.

Hanna istui keinutuoliin ja tuntui olevan hyvä tilaisuus jatkaa puhetta, mutta syvällä kupelehtava hyvä mieli koulun hävittämisestä ja siitä, että hiljankin se Antti ottaa talon hallinnon, sekä itkun vaikuttama tyhjiys sekotti mielen, ettei saanut mitään asiallista keskustelua alkuun, ja kun näki, että Antti on nyt niin asiallisella tuulella, eikä mitään vähäpätöistä viitsinyt alottaa, niin tunsipa parhaaksi olla äänettä; hymyili vaan siitä hyvästä mielestä, mikä väkisinkin tuntui mielen pohjalta kohoavan. Ja kun Antti sai syöneeksi, niin vei ruuat pois ja siltä tieltään meni lasten luo porstuan peruskammariin nukkumaan. Nukkuessaan näki unta, että heillä Antin kanssa oli iso, kaunis ja kauniilla paikalla oleva talo. Siinä ei näkynyt Jukkea eikä muitakaan veljiä, eikä sisaria, kauniit vainiot lainehtivat kartanon ympärillä, tuokсутellen mieluista heilimän hajuaan kauniin kesäpäivän ja herttaisen etelätuulen hiljalleen liekotellessa. Herättyään tunsipa Hanna unensa sangen somalta ja lupaavalta, että väkisinkin se painui syvälle mieleen. Eikä koko yönä tullut enää unta, vaan mieli ja ajatukset viipyivät niissä kauniissa omituisissa vainioissa sen kauniin oman talon ympärillä. Koko oleminen tuntui olevan onnen lupauksilla täytettyä.

Huomenna kutsui Hanna Juken kahdenkeskiseen tilaan navettaan ja pyyteli: »Sinä, Jukke veli veikkoseni, anna sinä pois ne Antin rahat! Se...»

»Antin rahat? Poisko Antin rahat?» huudahti Jukke, suusta sanaa katkaisten. Haamu tulistui yhä vihaisemmaksi, harmaista silmistä välähteli valkeiset ympäri teräsiä ja ennenkun Hanna kerkesi jatkaa, päätään punaltaen jatkoi: »Antin rahat pois? No kaikkia! Ne nuo akat pe—leet, ne ovat kaikki kuni yhdestä pölkystä, niitä saapi hämmennellä ja pyöritellä kuni kutsua. Antin rahat pois?! Ei suuri sana suuta halkaise!» kertoi yhä Jukke ja lähti pois Hannan luota.

»No, elä nyt suutu, kuulehan vielä, minulla on sanomista!» kielteli Hanna, mutta Jukke vaan tulisesti säihkyvin silmin äsähti: »Minä en kuule semmoisia hommia. Sen saat kerralla uskoa, että minä en kuule semmoisia hommia. Minä en ole pyöriteltävä niinkuin akat.» Sen sanottuaan kiireesti astua vöklehti

pereen pirttiin päin ja uudisteli: »Antin rahat pois! Kaikkia kuuleta! Eipä muuta kuin pois! Vai Antin rahat pois?»

Hannaa kummastutti tuo Juken käytös ja tuli siitä levottomaksi. Oikein sydän rupesi lyömään, että korviin kuului juhmitus. Tuota kaikkea voittaakseen rupesi roppelehtamaan askareissaan. Mutta ennenkun itse tiesikään, seisattui yhteen kohti ja ikäänkuin löysi itsensä seisomasta milloin heinävihko sylissä, milloin joku astia kädessä, ja lehmille ruokia antaessaan vei sen vihkon härälle mikä piti viedä vasta kantaneelle lehmälle ja koko elämä tuntui olevan kuin uninäköä.

Ei tuntunut tulevan aikaan, jos ei saisi jonkun kanssa puhua ja tuntui se parhaiten soveltuvan Antin kanssa. Niinpä lähtikin juoksun hypäkässä mennä leimottamaan kammariin.

Kammariin tullessa hengitys huohotti ja kasvot leimusivat jostakin syvästä levottomuudesta. Sen huomasi Antti, katsahti kiinteään silmäyksen Hannaan ja kysyi: »Mikäs nyt äidille on tullut?»

»Jukke ei antanut rahoja», sanoi Hanna ja ääni vapisi.

»No, johan minä sanoin, että joka sudella suuhun, se vatsaan!» sanoi Antti.

Hanna ei tiennyt mitä sanoa, tuntui mieli aivan hätäilevän. Itse tahtomattaan ja ajattelemattaan läheni Anttia ja rukoilevalla äänellä huudahti: »Mitä se isä kuitenkin sanoo, kun en saa takaisin niitä rahoja?»

Antti näki Hannan hädän, niin tarttui syliksi, istutti syliinsä ja sydämmellisesti virkkoi: »No hyvä äiti. Eihän se ollut sinun syysi. Kavala Jukke villitsi sinut ja sinä teit, niinkuin ymmärsit olevan oikein.»

»Etkö todellakaan ole minulle paha niistä rahoistasi?» sanoi Hanna ja kiersi kätensä Antin kaulaan: »Voi kun sinä olet hyvä.» Ja kuumat kyynleet alkoivat valua Antin polville.

Kihosi kirkas kyynel Antinkin silmän nurkkiin, kun tunsu, että Hanna viimeinkin tulee ymmärtämään Juken kavaluutta.

Antti jäi kammariinsa Hannan mentyä, tunsu Jumalaa kiittävän liehauksen sielussaan, joka ikäänkuin muistutti pyhäpäivää ja veti silmät hyllyllä makaavaan raamattuun. Sen otti samassa käsiinsä. Ensi avauksessa aukesi eteen Davidin Psalmi. Silmät jo avatessa sattuivat lauseeseen: »Herra on minun paimeneni, ei minulta mitään puutu.»

XXVIII.

Vaarala myydään pakkohuutokaupalla.

Juken velkamiehet eivät nyt enää uskoneet Juken laverruksia, vaan hakivat velkansa tuomioksi ja panivat tuomionsa käytäntöön. Tannila maineen mantuineen sekä kaikki Vaaralan irtaimet myötiin jo ennen kesää, ja kun nämä ei riittäneet, niin kauppias Frants velkakiinnikkeensä nojalla haki pakkomyöntioikeuden Vaaralan kiinteimistölle ja oli se myönti määrätty toimitettavaksi heinäkuun ajalla Suvannon kaupungin kruunun virkatalossa.

Antti ei nyt mennytkään tukkitöihin, vaan oli tänä kesänä koko kesän kotona, varsin nähdäkseen kotinsa perusteellista häviötä ja turvatakseen perhettään jollakin tavoin silloin kuin joutuvat aivan suojattomiksi.

Juken alituinen riitelemineen siitä, ettei Antti mennyt rahaa ansaitsemaan, ja Hannan jokapäiväinen murhe vanhain päivain köyhyydestä painoi Anttia raskaana taakkana ja vei alas kuni hivutustauti. Antin kasvot kävivät kalpeiksi. Työ oli ainoa, jossa parhaiten viihtyi, ja sitä hän raatoikin kuni orja, mutta levähtäessä antautuivat silmät pitkiksi hetkiksi ilman rävähtämättä katsomaan yhtäsuoraa kaukaisimpaan esineeseen. Kaikki tunteen lämpimyys tuntui pakenevan. Ei tuntenut mitään intoa mihinkään. Isänmaakin oli vaan kuollut sana ja tieto sen kannasta, sen muinaisista verisistä taisteluista, sen nykyisistä pyrinnoista oli vaan uni. Ei mikään saanut ilostumaan, eikä kyennyt enää lohduttamaan Hannaa hänen raskaimpinaan hetkinä. Jos koettikin sitä tehdä, niin oli se vaan vastenmielistä teeskentelyä, joka enemmän pahoitti kuin hyvitti.

Kuluivat kuitenkin päivät ja viikot. Huomenna oli jo se päivä, jolloin Vaarala joutuu vieraalle. Tätä —

kuka on Vaaralan uusi isäntä — riensi Antti katsomaan ja kuulemaan Suvannon kaupunkiin.

Mieli tuntui vaan raskaalta ja kolkolta. Ei heinäkuun helteinen päiväkään auteresta punertavalla paisteellaankaan suvennuttanut mieltä, niin tuntui se tyhjältä ja kuitenkin pakottavalta.

Suvannon kaupungin kohdalla kosken putouksen toisella rannalla oli muhkea luonnon kasvattama metsä. Sen rinteeseen juuri kosken äyräälle aarniovetäjän kömmöttävälle juurelle istui Antti odottamaan päivän kulumista kello kymmeneen ja ikäänkuin upoksiin hautautui siihen humisevaan kosken kohinaan, joka täytti sen tyynen rantametsän. Siinä tuntui olo niin somalta, viihdyttävältä, kuin ei olisi missään. Vesilintuja pari uiskenteli ja sukelteli putouksen niskalla, missä vesi tyynenä virtana riensi putousta kohti. Virran mukana soluivat vesilinnutkin alaspäin, aina ihan putouksen niskaan, mutta kun putous rupesi nielemään, silloin iloisesti narahtaen pyrähtivät lentoon, lensivät puoliympyrän kaaren ja laskeutua liemahtivat ylemmäksi samalle suvannolle, jossa taas alkoivat pulikoida, milloin sukeltaen pohjaan milloin veden pinnalla keskenään kisaellen, ja antoivat virran kantaa siksi kunnes taas lähenivät putouksen hammasta. Silloin taas silmänräpäyksessä pyrähtivät lentoon ja sileälle veden pinnalle jäi pienet värepilkat, jotka heti sammuihin nielevään putoukseen. Näitä vesilintuja katseli Antti ja huokasi. Niin — heitä auttoi siivet.

Silloin huomasi Antti onkimiehen pitkin vapoineen kiveltä kivelle hyppien häntä lähenevän, niin lähti ikäänkuin pakoon ja kierti metsää myöten niemen toiselle puolelle, meni siltaa myöten kaupungin puoleiselle rannalle, jossa Suvannon päivän kaltevilla ranta-ahteella seisoivat viehättävästi kodikkaan näköinen uusi kartano, jonka valkokuistisesta ikkunasta näkyi pari valkohapsista pyhäpukuista vanhusta.

Kierti hän katselemaan toistakin sivua tuon rauhaisan kartanon, mutta ulko-oven päällä huomasi suurilla valkoisilla kirjaimilla kirjoitetun kirjoituksen, jota seisattui katsomaan. Silmänräpäyksessä kuohahtivat veret kasvoissa tuskaisen näköisiksi ja huokauksen seasta kuului sanat »Vaivaistalo... Tuossako vanhuuteni turva ... tuossako... Mitä kertoiletkaan päivistä satavuotien, koska ajansyövä päätösi murtuu alas kuni tuon linnan tuolla kosken helmassa? Mitä kertoilet silloin?... Huokauksia ja huokausia vaan ja kovuutta kiukkuisen onnen, tuskia elämän... Mutta veljesihän on kuitenkin hauta rauhaisa ja tyven.» Kyynel valahti Antin kasvoille, hän pyyhkäisi sen ja lähti kävelemään huutokauppapaikkaan. Mutta huutokauppatalon lähelle tultuaan huomasi miehiä purkautuvan kruunun virkatalosta ulos. Hän oli myöhästynyt. Jäi katuviereen seisomaan ja virokseen hyvitteli sen kohdalla olevan talon suurta harmaata koiraa. Kauppias Frants poikkosi Antin luo ja sivukävellessään voittomielisellä painolla kuiskasi: »Vaarala on meidän.»

Tuo sana kiskasi Antin ihan kohoksi ja lähti kuin käsketty kauppias Frantsin mukana kävelemään sen kotiin.

Kotiin tultuaan kauppias Frants lisäsi: »Erosi siitä nyt Juket ja Juken takaiset rehentelemästä.» Sen pitempään ei kauppias Frants puhetta jatkanut, istahti tuolilleen ja näkyi ajattelevan.

Antti ei virkkanut mitään, vaan tuntui mielessä että kauppias Frantsilla on hänelle jotakin sanomista, niin ei kiirehtinyt pois lähtöön, vaikka olikin tullut huoneeseen ilman kutsumatta, istui vaan tuolille oven pieleen odottamaan, mitä talon herra sanoo. Ne ensimmäiset sanat »Vaarala on meidän» tuntuivat mielessä somalta. Jos siinä ei olisi ollut mitään syrjätarkoitusta, niin olisihan hän sanonut »Vaarala on minun», mutta se »meidän» sana tuntui somalta, että mieli tuntui ylenevän aivan väkistenkin.

Kauppias Frants puhui aina vähän. Niinpä hän nytkin ennen ajatteli ennenkuin puhui. Viimein nousi seisalleen, tummista silmistä leimahti ystävällinen katse Anttiin ja ystävällisesti virkkoi: »Menkää nyt kotiin Vaaralaan ja hoitakaa sitä kaikin puolin, kuten ainakin kotianne. On postipäivä, en joudu kanssanne enempi puhelemaan, mutta tulen teitä tervehtimään, koska joudan.» Tarjosi kätensä hyvästelläkseen, puristi Antin kättä lämpimästi ja lisäsi: »Toivon teille iloista mieltä, rauhaa ja myötäkäymistä.»

Antin sydän hytkähti, ilosta silmiin kihosi vesikiehteet. Tahtoi jotakin sanoa, mutta ei niin pikueeltaan osannut muuta kuin kuiskasi: »Kiitos, kiitos.»

Sen sanottuaan lähti ja ulos tultua vasta silmien vesikiehteet syntyivät kyyneliksi, mutta niistä hän ei perustanut. Hän ei tahtonut nähdä ketään, lähti rientämään kotiin saamaan Hanna yhtä iloiseksi kuin itsekin oli. Koko matka kului kuin unissa, koko olento tuntui keveältä, että tuskin jalkoja tarvitsi ja loppumatta soi mielessä sanat: »Menkää kotiin ja hoitakaa sitä... Kotiin... Kotiin... Kotiin... Kotiin... Oi, Jumalan kiitos... Kotiin... Kotiin Vaaralaan...»

Juken veljineen täytyi nyt erota Vaaralasta, mutta Jukka kantoi leppymätöntä vihaa ja kateutta Antille siitä kuin Antti sai jäädä Vaaralaan ja etsi kosta joka päivä kuni aitomussika reikää päästäkseen pahatekoon.

Vanhan äitinsä tahtoi Hanna pitää luonaan Vaaralassa, mutta sekin kantoi nurjaa mieltä Antille siitä kuin Jukke, hänen mieluisin lapsensa, joutui Antin tähden pois kotoaan tukemasta hänen vanhuuttaan. Vihasta muotoa kantaen söi hän ruokansa joka päivä, mutta ahneesti kuitenkin laukkasi muorin leveä hampaaton leuka, istuessa pöydän latvalla aina vielä kauvan jälkeen muitten. Mutta viimein hän kylmästi nakkasi lusikkansa pöydälle, ynsein kasvoin kääntyi pois ja pureskellen viimeistä palaansa lyhvine suppuhalmisaine hameineen astua töpöstelä karsinloukkoon sänkyynsä. Siihen hän sanan puhumatta köllistyi ja ummisti silmänsä heti, mutta usein hän siitä kavahti ylös, pahasti kirkuen, silmät suurina pöllistellen, siunaillen ja syleksien katseli kaikille suunnille näkyisikö sitä pahaa petoa, joka häntä hätyytti. Ei sitä näkynyt, niin sylkäsi vielä kerran, kallistui uudelleen ja kohta taas uusista kuorsauksista tähteli seinät aina sinne asti kunnes väki kokoutui syömään. Silloin hän aina silmät põheisinä, kasvot turvoksissa, tõhmerõisesti horjuen astua tallusteli pöytään, puolivahasesti kiskasi kannikan ja rupesi syödä mylkkäsemään. Tuhkan harmailla lasittuneilla silmillään aina silloin tällõin mulautti tuikean silmäyksen yli pöydän ja kylmästi jylähti povessa kun ei näkynyt Jukea.

Muorissa oli Juken elävä kuva Antin silmissä joka päivä, sillä Jukke oli äitinsä näköinen kuin kissan poika. Ja jos Antti milloin näki muoria, niin muisti hän Jukea, mutta tuo muisto ei koskaan tehnyt mieltä pahaksi. Olihan sen yhteys loppunut ja taloudessa näkyi myötäkäyminen ja rauha, joka piti mielen tyytyväisenä ja virkeänä. Kaikki tuntui vaan suotuisalta, tuntui kuin päiväkin paistaisi Vaaralaan toiselta sijalta kuin ennen Juken aikana.

Koulunkin oli kunta jo ottanut omakseen, ettei siitäkään ollut huolta, jouti aina toimimaan kotinsa eduksi ja onnelliselle tuntui aina mieli. Ainoastaan joskus muistaessa Juken kostonhimoa värähti mielessä synkkä kammo. Mutta sekin kammo aina haihtui kuni tuuleen, kun muisti kuningas Davidin sanat: Sillä Hän pelastaa minun väijyjän paulasta.

XXIX.

Antti näkee unta.

Oli tammikuun ilta. Päivän viimeinen kajaa hieman häimõtti lännen rannalla. Kuun puolikas kynsistään kiikkuen kiipeili etelän taivaalla ja tähtien uilottavat silmät vilkahtelivat siellä täällä yltympäri taivaan kantta. Mutta pohjoisesta metsien latvoilta näkyi revontulien viehkeä loimo. Näitä katseli Antti kahmerehtaessaan viimeisiä ulkoaskareitaan päivänsä töistä. Mutta viimeisiksi iltahetkiksi siirtyi kammariinsa, jossa hän aina otti käteensä kirjan, yhden tai toisen.

Mutta nyt tunsä itsessään kummallista levottomuutta. Läpi ruumiin kävi outoja väristyksiä ja mieli painui pahaksi. Antti ei ollut koskaan sellaista tuntenut eikä tiennyt mikä sen vaikutti. Ei ollut päivällä töissä liian lämmin eikä liian kylmä, eikä nyt huone ollut liian lämmin eikä kylmä.

Ei ollut sen syytä, mutta se vaan oli ja silloin tällõin humautteli ruumista väristyksen tapaiset virtaukset ja mieli painui yhä alakuloisemmaksi. Vasemman silmän alla alkoi liikkua ihohiiri ja potkitteli se että silmäluomet liikkuvat.

Mitä nyt pitää itkeä? Enhän ole itkenyt sitten kuin Juken aikana, mutta mitä nyt? arveli Antti itseksensä ja mieltä yhä mikä tuohon olisi syytä.

Ei löytänyt syytä, mutta mieli se vaan oli pahana, että tahtoi kyneleet tulla. Antti toivoikin, että ne tulisivat, niin sitten se mielikin sulaisi. Mutta eivät tulleet kyneleekään.

Ei haluttanut ruokakaan, niin iltaisen syömättä painui vuoteelleen ja toivoi unta. Ennen hän kuitenkin luki ulkomuistista Davidin 91:n salmin sanoja: »Hänen tykönänsä olen minä tuskassa, siitä minä hänen tempaan pois ja saatan hänen kunniaan», muisteli hän vielä uneen vaipueensaankin.

Hän nukkui heti ja näki unta että oli vanhanlainen, valoisa, hyvin likainen huone. Sen seinillä ja hyllyillä, lasissa ja lattiassa oli mitä inhoittavinta likaa, jota näkyi jo kauas ikkunoittenkin läpi. Sinne pakotettiin menemään Antti. Hän koetti varoa itseään pilautumasta, mutta se oli mahdotonta ja niin tarttui sitä likaa vaatteisiin. Vaan hän ei kuitenkaan ollut siitä paljon milläänkään, arveli että kyllä se heti lähtee, kun pääsee veden luokse.

Mutta hänen jälestään tuli sinne huoneeseen suuri joukko puhdassilmäisiä ja iloisia lapsukaisia, joitten kasvot ja silmät loistivat puhdasta viattomuutta. Oli niitten joukossa monta hänen koulunsa

oppilaitakin. Ne kaikki pilasivat itsensä ja jäivät sinne. Siitä tunti hän paha mieltä, että ne jäivät sinne ryvettymään enemmän ja enemmän.

Sitten ilmestyi Antti aukealle, laajalle nurmitasangolle, johon puolipäivän aurinko paistoi lämpimästi ja hiljalleen leppoisesti lainehtiva meri oli tasangon oikealla sivulla. Siellä meren rannalta näkyi outo kartano, joka häntä kammotti, kun kuuli että siellä pitää käydä. Se kuitenkin jäi sillä kerralla sikseen. Tuntui kuin joku olisi häntä syrjännyt että hän heräsi.

Herättyään hän valpastui. Hän tiesi varmaan, että se uni ei mene ilman mitäkään ja syvä suru valtasi mielen. Pitkään ajateltuaan huokasi:
»Mitä minusta itsestäni. Mutta ne lapset... Kouluni oppilaatkin...
Mitähän tarkoitti unikakkinen sillä?...»

Pitkän aikaa oli Antin mieli pinnistyksissä siinä unessa ja siinä, mitä mahtoi merkitä, että ne lapset jäivät sinne likaiseen huoneeseen. Viimein kuitenkin kului pois unikuva lapsista ja joutui ajattelemaan sitä ihanaa päivänpaisteista nurmitasankoa, jonka laitaan aava meri niin lempeästi liekotteli hiljaisia värelaineitaan. Siitä hiljalleen rauhoittui mieli ja nukkui uudestaan...

Huomisen koko päivän oli mieli töhmerö ja raskas eikä ajatukset päässeet viimeisestä unesta erilleen. Tänä päivänä oli kuntakokous, jossa päätettiin rakentaa uusi, oma kartano Antin antamalle koululle Antti määrättiin rakennuttajaksi ja Rantalan Taneli rahastonhoitajaksi. Tästä päätöksestä tuli Antille tieto samana iltana. Tuo tieto oikein jähmetytti Anttia. Hän ei tiennyt pahako se on vai hyvä, mutta oudolta se vaan tuntui. Päättään hieman kallisteli ja silmät räpähtämättä tuijotteli alangon huuteiseen pihlajaan, jossa urpiaiset nakertelivat punaisia marjaterttuja. Pyrähtivät aina lentoon, siristen lennellä kiipuivat sinne ja tänne ylös ja alas, kunnes tuokion perästä taas tuikasivat pihlajaan ja kynsin hampain tarttuivat marjarypäleihin käsiksi. Niitä hän katseli, mutta ei hän niitä nähnyt, ajatukset olivat niin sekaisin.

»Rantalan Taneli rahastonhoitajaksi ja minä rakennuttajaksi», aina väliin virkkoi hän kummastellen, istuessaan kammarissaan, katseli yhäti vaan niitä pikkusiipineen lipiskoivia sirilästäjiä, punarintaisia lintusia alangon huuteiseen pihlaikkoon ja hieman vapisi koko ruumis.

Koetti hän sovittaa sitä viimeöistä untaan tähän uutiseen, mutta ei se siihen sopinut. Arveli hän itsekseen että onko totta, mitä Korhosen Kusti ja muutkin körttiläiset kansakoulusta sanovat, että siellä turmeltuun lasten sielu ja ruumis. Eihän toki, eihän toki, kuului tunnon pohjalta vastaan salainen ääni eikä siitä sen selvempää tullut. Ajatukset takertuivat kuni verkkoon ja mieli hämärtyi kuni pilvinen iltakin ja semmoisekseen jäi se arvoitus mitä uni merkitsi.

Kului päiviä kolme, niin rakennustyö pantiin alkuun.

Koulun johtokunta valitsi koulun paikan päivän kaltevalle lepikkoiselle rinteelle. Kaukaa lännestä näkyi tähän vuoret, jotka sinertävinä, tuskin silmän erotettavina liittyivät kaukaisuuden hämähäyttämään taivaanrantaan. Mutta ennen vuoria joutui katselijan silmä ison Luovakan järven saarikkaalle selälle, jonka lähimmäinen ranta tunkeutui lehtoisien kumpujen suojaan. Lounaan ja etelän suulla mahtavana kohosi yli kaikista monilakinen Koljon vuori. Tämän juurella kaarteili lahdikas Kaaresjärvi, jonka välkkyvään pintaan aina kesäiltoina Koljonvuori kurkisteli ruusunhohteisia, muhkeita kasvojaan.

Kaakossa ja idän korvalla kierrellen monitaloista kirkonkylää, mutkitteli salmikas Kotajärvi, joka loivana Tepenin virtana johdatteli runsaan vetensä tähän lähinnä lepäävään Kaaresjärveen. Mutta lähinnä kaikista aina Kaaresjärven kukkaluhtaiseen rantaan oli taloja ja talojen hiljalleen alenevia peltoja ja niittyjä, ainoastaan siellä täällä joku metsäinen kumpu ja lehdikkoinen saareke. Pohjoisen puolella noin sadan askeleen päässä kohosi kaikuva Turusen vaara, jonka tuomikkometsäiset kukkarinteet aina kesäiltoina henkäilivät kukkatuoksuaan kauvas alankojen viileään ilmaan.

Vaikka kylmästi hymyili nyt talvinen luonto, niin oli tämä paikka Antin mielestä viehättävä ja mitä useamman päivän hän siinä työskenteli, sitä kiinteämmin siihen rakastui. Ja hyvälle tuntui mieli, kun koulu saa nyt pysyvän aseman, riippumattoman kenenkään yksityisen onnesta tai onnettomuudesta, rikkaudesta tai köyhyydestä...

XXX.

Jukke tulee väkisellä koulun rakennustyöhön.

Kivijalka oli jo valmis ja ensimmäisiä hirsiä aseteltiin paikoilleen. Antti nahusi työssä, autellen miehiä hirsien asettelemisessa, ja merkitsi mihin sillanniskat ovat salveuttavat. Mutta kuni salaman iskusta silmänräpäyksessä värähtivät Antin kasvot ja silmistä leimahti outo tuli, kun miesjoukossa huomasi Juken taudinarpiset, rauhattomat kasvot ja hänen omin lupinsa kähentelevän työhön. Antti seisattui kuni ukkosen lyömä, koko ruumis vapisi eikä tiennyt mitä tehdä, sillä hän näki Juken haamusta, että se on tullut ihan ärsyttääkseen eikä tottele sanaa. Meni kuitenkin Juken luokse ja kysyi: »Oletko oikeassa työhön?»

»Olenpa tietenkin, kuinkas muuten!» vastasi Jukke ylpeästi ja kirveskynällään rupesi tokertelemaan hirttä.

»Sinussa ei ole tämän työn tekijätä. On paras, kun et kyhäilekään», jatkoi Antti säyseästi.

»Hah, hah, hah. Minäkö en osaa tehdä työtä. Se olikin sana. Minä en osaisi tehdä työtä! Uskotteko, te miehet, että minä en osaa tehdä työtä?» jatkoi Jukke, ivallisesti nauraa rehauttaen.

Antti tunsu, ettei hän voi jatkaa puhetta, vihaan syyttymättä, niin heitti semmoisekseen ja lähti Rantalaan sanomaan Tanelille, että Jukelle ei saa maksaa palkkaa, niin eroaa siitä itsestään, jonkun päivän oltuaan. Mutta Rantalan Taneli vastata jorautti: »Jukke on minulle velkaa, niin siten saan sen saamiseni. Antaahan Juken tehdä työtä.»

»Mutta Jukke ei osaa tehdä rakennustyötä. Kuinka sille voisit maksaa palkan?»

»Se nyt kunnan kassassa ei paljon tunnu, antaahan Juken olla työssä!» jorautti taas Rantalan Taneli ja tapansa mukaan nujautti vankkoja hartioitaan asian vakuudeksi, mutta leveistä kasvoista näkyi syvä mielen lystiys, josta Antti huomasi Tanelin varsin lystikseen laittaneen vaan riitakapulaksi Juken sinne Antin työpaikalle, kun tiesi että Antilla ja Jukella on pahat välit.

Antti ei tainnut mitään. Täytyi Juken antaa olla työssä. Mutta tästä sai Jukke uutta vettä myllyynsä. Nyt hän rupesi saarnaamaan toisille työmiehille, että se on Rantalan Taneli, jota pitää kuunnella ja totella, eikä Antista ole tarvis perustaa mitään. Tämän uskoivat miehet ja ennen pitkää huomasi Antti, että työmiehet enemmän tai vähemmän rupesivat pitämään häntä pilkkanaan ja nauramaan Juken ilveilyille.

Antti meni nyt valittamaan kunnan hallitusmiehille, että Jukke on ominlupinsa työssä ja tekee kaikenlaista häiriötä. Mutta ne sanoivat: »Sinäpä mitätön työnjohtaja olet, kun saa tulla työhön kuka tahaan. Sehän on sinun asiasi. Aja pois sellainen työmies, joka tuottaa vahinkoa.»

»Mutta se ei lähde minun käskylläni. Kun rahaston hoitaja maksaa sille palkan, niin se ei välitä mitään minun sanoistani!» toisteli yhä Antti.

»Mutta keppi ei ole lurjus. Päästele saporolautaan että soipi, niin oikiaa kyllä tielle», lisäsi kunnan esimies kiuheasti.

»Ei siitäkään hyvää tule», virkkoi Antti tyynesti ja pää painui alas.

»No kunpa sille ei ole hyvästä tehtoa», jatkoi esimies tosissaan ja siveli lyhyttä, ruskeaa leukapartaansa.

Tuo neuvo ei tuntunut Antin mielestä somalta, niin pitemmittä puheitta lähti pois, tuli rakennuspaikalle, tekeytyi sävyisäksi ja siivolleen virkkoi Jukelle: »Kun sinä itsekin näet, ettet osaa tehdä tätä työtä, niin on paras että hyvällä erkanet tästä työstä.»

Jukke irvisti ikenensä ja ilkeällä tavalla alkoi jätkytellä: »Hyvällä erkanet, hyvällä erkanet, hyvällä erkanet. Puhu koirille hyvästäsi semmoinen isäntä.»

Antin veret kuohahtivat, tunsu palavan halun lyömään Jukkea, hallitsi kuitenkin itsensä, ettei lyönyt, mutta jalkaa polkasten vihasesti ärjäsi: »Jos et heti laita luitasi pois hyvällä, niin minä laitan pahalla. Näytän isännän käskyn.»

Silloin moni työmiehistä nauraa kahautti pilkallisen naurun ja Jukke jatkoi ilkeästi jätkytellän: »Pahalla, vai pahalla näytän isännän käskyn, näytäppä isännän käsky, näytä heti, näytäppä!»

Antti täytyi enemmän vihasta ja harmista ja tunsu yhä polttavamman halun lyödä Jukkea ja ajaa pois työstä, mutta hammasta purren hallitsi itsensä, ettei se viha päässyt puhkeamaan ilmituleen. Ei virkkanut sanaakaan, sillä hän tunsu, että jos hän rupeaisi puhumaan, niin olisi mahdotonta hallita itseään. Kun oli jo ilta, niin lähti kävelemään pois koko työpaikalta.

Jukke kun sen näki, niin ivallisesti huusi jälkeen: »Joko lähdit häpeämään? Hah, hah, hah! Joko menet häpeämään? Mene vaan häpeämään semmoisia puheitasi! Häpeä oikein katkerasti. Pane luuta silmillesi ja häpeä sitte, että rutisee. Hah, hah, hah!»

»Kyllä Jukke tekee Antista mieluisensa. Tekee se. Ei sille Antti taida, ei tään taivaallista. Ei se saa, ei hiki rupea. Mutta sydämmelle sillä kävi, kun lähti pois. Kyllä sitä kaiveli. Sen näki vaan, että ei tainnut pappi paremmalleen mitään. Ei tainnut!» kuului työmiesten joukosta kuiskeita.

Tästä yltyi nyt Jukke kertomaan miten se ei ole hänelle ilmo eläissään saanut mitään eikä siinä ole miehelle vastusta.

»Elähän sano. Etpä tiedä vielä, mistä tuulee, ennenkun olet leikistä luopunut. Tyynessä vedessä ne suuret kalat kutevat. Antti on vanhastaan tukkilainen, sillä on keskellä ruumista sydän. Se ei ole kiireinen, vaan kunhan tuolla lailla karhot, niin elä pane pahaksesi, jos kuumana kihisee korvallisesti kerran!» kuiskaili Jukelle vastineeksi toiset joukosta.

»Eei, eheei», jatkoi Jukke käsiään levitellen, »siinä ei ole, ei märällä sormella koskijaa. Eei, eheei Se on arka kuin jänis. Sitähän minä toivoisin, että se löisi, että saisin linnaan.»

»Niin sinä antaisit lyödä?» kuului miesjoukosta kysyvä muistutus.

»Antaisin» — lisäsi päätään punaltaen Jukke — »antaisin kahdestikin, antaisin monastikin. Ai, ai että se löisi. Silloin sanottaisiin Vaaralan isännälle, että kuka käski. Ei muuta kuin kruunun kinttaat käteen ja tuonne noin Kakolata kohti tai Siperiaan. Ai, ai, jos se löisi. Se olisi lystiä. Se olisi lystiä.»

»Vaan jos kävisi kipeästi?» kuului taas miesjoukosta huomattava muistutus.

»Se ei tekis mitään», lisäsi Jukke innoissaan. »Se olisi kuin Pelkosella, että sitä kirjat kirkkahammat, mitä kirjoitus kovempi. Ai, ai, että se löisi.»

Alkoi hämärtyä ilta, niin yksin alkoivat miehet läheskellä pois. Sen huomasi Jukkekin, niin lähti hänkin, vielä vakuutellen: »Saatte nähdä, että en pelkää Anttia.»

Uusi Hellberg oli Juken ystävä. Sille hän vielä erittäin kättä puistain terotti, että hän ei pelkää Anttia ja jos Antti häntä hipasee, niin panehan mieleesi.

»Juu, juu, kyllä, kyllä. Juu, kyllä nähdään», vakuutti Uusi Hellberg, päätään nyökäyttäen, punoen punaisia viiksiään ja kieroon katsovaa silmänsä pitäen hipallaan.

Nyökäytti päätään Jukelle hyvästiksi huomeneen asti, varmuudeksi vielä ystävällisesti murahti: »Juu, juu kyllä nähdään, juu, juu», ja lähti majataloonsa kävelemään.

Tämä tuntui Jukesta hyvälle ja oikein juoksun hypäkässä lähti vökeltämään majapaikkaansa.

Antilla oli rauhaton mieli koko illan, mutta toivoi toki Juken eroavan työstä kun kuuli, että pannaan pahalla pois, jos ei hyvää tottele. Tuntui se aivan varmalta ettei huomenna enää näy Jukea työpaikalla.

Huomisaamu valkeni poutaisena. Kirteä aamupakkanen paukahteli nurkissa. Laakson helmaan laskeutui pakkasen usva harmaaseen lavaan ja kuuretutti kumpujen tuuheita puita. Helisten kiiri rakentajain moukarin iskuista huikea kaiku kaikkialle laaksoihin ja vuoriin auringon nousun punertavassa ilmassa.

Kuivasti kirnasivat kengät pakkastuneella kierällä tiellä Antin astuessa rakennukselle, kädessään nivaskaisesta koivun kylestä tehty mittakeppi, johon oli merkitty tarkasti sekä kyynärä että metrimitta kaikkine osineen.

Jukke oli rakennuksen sivulla tantereella kirveellään tokertelemassa helisevää, kaunista hirttä. Tämä näkyi olevan vartta vasten laitettua, sen näki Uuden Hellbergin lystikkäistä kasvoista ja tulisesti pälyvista silmistä, joilla hän salaisesti varttoi, mitä se Anttiin vaikuttaa kun se havaitsee Juken.

Kuni salaman lyömä silmänräpäyksessä lensi Antin kasvot punaisiksi, kuni tulikekäle, kun havaitsi Juken nykyisessä työssään. Ja kuni viskattu lensi Juken eteen, voimakas käsi nostettu ylös ja mittakeppi korkealla ilmassa odottamassa viimeistä sanaa. Samassa ärjäsi:

»Kuka on käskenyt sinua siihen... Kävele nyt paikalla pois työstä.»

Jukke tunsi ja tiesi ennestään Antin luonteen, että viimeisellä kerralla olisi parempi paeta ja näki nyt olevan leikin kaukana, niin nosti kirveensä pystyyn, väänti muotonsa hirveäksi, hampaansa puri yhteen,

paksut huulensa irvisti kuni karhua ärhentävä koira, maailmantaudin kiillottamat silmät paloivat kauheasti ja hammastensa välistä kähisi: »Nyt kasahtaa.»

Samassa silmänräpäyksessä muisti Antti, että Jukke on murhamiehen sukua, että hänen isänsä veli on miehen tappaja ja hänen vanhimmalla, jo kauvan toisista eronneen veljensä poika on miehen tappaja, niin sälähti läpi sielun kauhistava tunne: »Tuossako on minulle murhan isku?»

Samassa sivalti hän mittakepillään Jukea käsille, että kirves kolisten putosi tantereelle ja mittakeppi nujautti korvalliseen, että korva meni räpäleiksi ja veri räiskähti kauvas.

Mutta Jukke puhisten kuni paholainen tavotteli kirvestään käsiinsä, sillä kuitenkin lyödäkseen, koska ei vähemmästä ollut apua.

Silloin hurmasi vielä voimakkaampi huumaus läpi Antin kaikkien elimien. Lensi turraksi kuni taintunut ja järjen määräävä voima pakeni, ettei tuntenut itseään eikä tekoaan. Sielun vuosikymmeniä paisutetut virrat pääsivät purkautumaan veriin. Kuohuneet veret ja lujan luonteen vaistomainen laki pani jäsenet käytäntöön. Ja teon määrääjänä oli nyt vaan kohtalon epämääräiset rajat ja raivostuneen luonteen säälimätön käsky.

Tuokion perästä tointui Antti kuni horroksista ja näki edessään Juken verissään ja hoiperrellen hätäisesti pakenevan ihmisten turviin ja ruikuttavan kuni satimesta päässyt riekon poika.

Nyt Antin järki palasi, sielu sai elon voiman, sydän omisti tunteensa ja mieli palveli sielua.

Nyt hän kauhistuen käsitti, että kuitenkin toteutuu se kamala uni. Tahtoi tulla kyöneleet silmiin, mutta niitä salatakseen lähti kävelemään kotiinsa.

Oikeuden tuntoa kuitenkin todisti se, ettei yksikään työmies tullut auttamaan Jukea eikä sanonut hänen väärin tehneen. Olivat vaan kuni kynsille lyödyt ja syypään näköiset itsekukin.

XXXI.

Mikko Lihvonen vakuuttelee Juken vieraitamiehiä.

Päivä oli jo joutunut puolen rintaan ja paistoi se nyt suopeasti, että lumi sulii hirren selässä. Jäätynyt kuura puitten oksista putoili alas pieninä kappaleina ja harmaat usmalavat laaksoista oli haihtuneet ilmaan.

Mikko Lihvonen, Peltolan isäntä, se oli Juken rippikoulutoveri, ja oli pysynyt aina hyvänä ystävänä. Hän oli toimittanut Juken tohtorin tutkintoon Suvannon kaupunkiin. Sen tehtyään tuli nyt rakennukselle ja näkyi olevan miehille asiampaa asiaa sanottavana. Pitkällisen keuhkotaudin kalvistamat tuhkan harmaat lyhytpartaiset kasvot olivat hartaan, oikein rukoilevan näköiset ja pää hieman vinosti kallellaan vasemalle korvalliselle.

Uuden Hellbergin luokse hän nyt asettui. Mutta samassa lakkasi kaikkien miesten kirveet kapsamasta ja kokoutuivat Lihvosen ja Uuden Hellbergin ympärille rakennuksen seinähirsille istumaan kuni varikset aidalle syksyisen toukopellon vaiheella, korvat terotettuina, mitä nyt kuuluu. Ja moni aavisti, että Juken kuoleman sanoma piilee nyt Mikon raskaasti hengittävässä rinnassa.

Puhalteli nyt Mikko muutamia ahtaasti vinkuvia huokauksia, pani päänsä enemmän kallelleen ja hampaansa asetti niin, että sanat saivat kauniisti sissahtavan soinnun ja alkoi:

»Tuo Jumala, se on viisas, se on viisas. Se on viisautta ja miehuutta täynnä. Se on pitkämielinen, hurskas ja vakaa. Mutta sen pyydyksestä ei karkaa otus.»

»Kyllä, kyllä, ei karkaa sen pyydyksestä otus, ei karkaa», vakuutti Uusi Hellberg, päätään nyökyttäen ja yhtä hartaalla painolla kuin Mikkokin.

»Tuo Vaaralan Antti», jatkoi Mikko, »on tehnyt osansa jo pahaa.»

»Se on tehnyt, se on tehnyt», toisti taas Uusi Hellberg, nyökyttäen päätään.

»Synti aikansa menestyy», jatkoi Mikko. »Aikansa menestyy ... aikansa menestyy, mutta viimein se pudottaa selästään. Ja se pudottaa korkeammalta kuin luudan päältä lattiaan.»

»Kyllä, kyllä. Se on totta, se on totta», vakuutti Uusi Hellberg.

»On luultu, että tuolla Antilla menestyy ikänsä», lisäsi yhä Mikko. »Se sieluton hävitti näiltä langoiltaan talon. Saatti ihmiset tuonne maailmalle, kuin suden poikaset. Ei auttanut laki eikä oikeus. Nyt pieksi, rusikoi ja raiskasi tuon Juken vaivaisen omiksi. Mutta Jumalan kiitos, se oli viimeinen paha teko... Jo tarttui nyt.»

»Jo tarttui, jo tarttui nyt ja pysyy nyt kissa selässä», toisti Uusi Hellberg.

Mikko puhalteli taas useita tiukkoja huokauksia. Mutta asetti taas kuloharmaan leukansa entiseen asemaan ja alkoi:

»Olen paljon ollut vieraanamiehenä oikeudessa. Olen ollut murha-asioissa, olen ollut lapsen ruokkoasioissa, olen ollut kunnianloukkaus-asioissa. Olen ollut akkojen korentojutuissa, olen ollut semmoisissakin kuin Pekkalan piian kihlauksen purkamis-jutuissa ja kaikissa tärkeimmissä asioissa. Juuri tärkeimmissä kylän asioissa kaikissa. Ja olen tullut ymmärtämään sen kalliin valan, mikä vieraallamiehellä teetetään, että en ole puhunut liikaa. Sen vaan, minkä vala sisältää, sen vaan, juuri sen vaan. Ja sitä juuri terotan nyt teillekin, kun on varma, että tulette vieraaksimieheksi todistamaan ja ilmi antamaan kaikkia tässä Jukke raiskan, kärsivän Jukke raiskan onnettomassa asiassa.»

»Kyllä, kyllä, sen ymmärrämme, kyllä, kyllä sen ymmärrämme», vakuutti Uusi Hellberg, nyökyttäen päätään.

»Tottahan valaansa vastaan todistaa kaikki todistajat», sanoi joukossa Risto Kyllönen ja alla päin istuen vuoleskeli puikkoa.

»Ei suinkaan siellä viitsi horista joutavia ja selvähän tuo on asiakin», virkkoi joukosta Halosen Teppo. »Meitä neljänäkymmentä miestä katsoi silmillä kuin helmillä tuohon, juuri tuohon tantereelle, kun Antti löi Jukkea, hakkasi ihan kuin riihen puija, että vaara helisi vastaan tuossa. Ja Jukke ähki, parkui, kirosi ja ähelti kuin pikku Iikka tulen palavassa saunan löylyssä. Ja pökkerehti sinne ja tänne kuni kukkopoika pimeässä. Mutta Antti vaan lauvisti takalihoille kuni vierasta sikaa ja kiljui: Mene pois työstä. Nyt on viimeinen käsky. Tässä on viimeinen käsky.»

»Hyvä kai tuonlaisessa asiassa on olla vieraanamiehenä, kun noin selvästi näkee asian», lisäsi vielä joukosta Tannilan Aapeli ja nytkäytti ruumistaan vakaumuksen merkiksi.

Huokasi taas Mikko ja jatkoi: »Sitä vierasmiehen valaa ei moni ymmärrä. Siinä luetaan: Minä omantuntoni mukaan todistan ja ilmi annan kaikki, mikä voipi asialle antaa valistusta. Se kolunki siinä on, jota ei moni ymmärrä. Omantuntoni mukaan. Se siinä on paras kohta, siinä se on koko asian ydin. Omantuntoni mukaan... Ajatelkaapa sitä kohtaa... Omatunto... Se se meitä kaikkia kerran on todistamassa, Jumala varjelkoon... Omantuntoni mukaan kuuluu valassa... Niin, omantuntoni mukaan...»

»Kyllä, kyllä», kuului Uuden Hellbergin mukautus.

»Te tiedätte Antin pahuuden», jatkoi Mikko. »Miten se kalmasi ja hävitti talon langoiltaan. Miten tämäkin laitos on hänen hommastaan. Olettehan nähneet miten järjettömät luontokappaleetkin kärsivät märkinä vaahtisina kiskoessaan raskaita hirsikuormia tänne. Ja niitä lyödään vaan jos eivät jaksu vetää. Kaikista näistä hän on syypää saamaan rangaistuksensa. Ja se on todistaja, joka on oikeuden tuki ja turva. Ilman todistajaa joutuu oikeudella peukalo keskelle kämmentä. Mutta nyt niinkuin omatuntonne sanoo, ettette puhu mitään sen laista, joka Anttia puolustaa. Senhän tiedätte, ettei Jukke vie teitä Anttia puolustamaan, kuten omatuntonnekin sanoo.»

»Kyllä, kyllä, kyllä käsitämme, kyllä käsitämme. Kyllä, kyllä käsitämme. Aivan oikein käsitämme», vakuutti Uusi Hellberg, nyökyttäen päätään ja toinen silmä lupotti puoleksi kiini.

»Kyllä se niin on, kyllä se niin on, kyllä se on oikein mitä isäntä sanoo, kyllä se on oikein», kuului miesjoukosta varmat vakuutukset.

Kauvan keskusteli siitä vielä miehet, miten hirmuista olisi, jos ei tuommoinen pahantekijä saisi rangaistustaan. Ja aivan oikealta tuntui että todistajana ollessa ei saa puhua muuta kuin sitä mikä puolustaa Jukkea. Muutoin jos todistettaisiin Juken rikoksia Anttia vastaan, niin voisi oikeus joutua tasapainoon ja asia menisi vaan akoille. Ja sitten Antti pääsisi irti ja kukatiesi jälkimmäinen villitys tulisi pahemmaksi ensimmäistä. Sitä paitsi, onhan soma nähdä miten mies raudoissa kalisee. Miten kruunun

kihlakalut miehen käsissä napottavat. Miten se uopea sankari lähtee nöyrästi vankikuljettajan mukaan.

Ai, ai, miten hauskaa... Silloin on Antilla toista kuin täällä annellessa meille kaikuvia käskyjään ja viittoessa mittakepillään. Ai, ai, miten hauska. Joutuisi se päivä jo heti, innottelivat miehet ja hykertelivät käsiään.

»Kyllä sen näette, kyllä näette miehen raudoissa. Kyllä näette kunhan Jukke kotiutuu kaupunkimatkaltaan», vakuuttelivat Mikko Lihvonen ja Uusi Hellberg ja päättivät, että kahdeksitoista vuodeksi se Antti kaikkein vähintään tuomitaan, jos ei iäksi. Mutta voipi se mennä iäksi.

»Kahdeksitoista vuodeksi!» huudahti Halosen Teppo. »Kylläpä, kylläpä kerkiää sydän lauhtua. Olikin äsken täysi kuni Piiraisen Kaisan massi. Mutta Jukke otti selkäänsä. Otti kuin poika.»

»Otti kuin poika», toisti Rinteelän Sipo, päätään punaltaen. »Otti kuin poika eikä ollut mies linnun luista, kun ei jo jalkotallukaksi joutunut siinä leikissä. Mies vaan kävellä toppuroi, vaikka pää oli verissä kuni karhun repimä ja korva repaleina kuni ylimmäisen papin palvelijalla.»

»Jukke kiemuroi kuin makkara kattilassa» — keskeytti Timolan Salu — »niin toinen ei muuta kuin ruotasi selkäpuolen päällimmäiseksi ja lasi kuin laudan veistäjä, että metsä raikui ja kenttä tömisi.»

»Juhlallinen kylpy, juhlallinen kylpy. Täytyy sanoa, että juhlallinen kylpy», vakuutti Kerilän Jaska. »Monen täytyy ottaa selkäänsä metsän syvyydessä ainoastaan nähdessä neljän silmän. Meitä kolmekymmentä ja seitsemän naamaa katselimme täältä pyhästä korkeudestamme alas kärsivään ihmiskuntaan kuin pulliaishaukat syksy-iltana viirin tangosta. Mutta rietas olisi sentään perinyt Juken, jos ei Antti olisi itsestään heittänyt siteiksi vanhaa henkeä ja päästänyt vielä hynttäilemään omine jalkoineen tämän elämän tietä.»

»Sen minäkin sanon», todisti Lehto Pekka, »että Antin armosta elää Jukke vielä tänä hetkenä. Meistä ei olisi koskaan heltinyt Jukelle apua. Sydämet pampailivat ja läkättivät kuin Pekka Retusen laukun kieli, juostessa Piilimäkeä alas karhua pakoon.»

»Ja hyvä että pysyimme alallamme», lisäsi Lanton Niilo. »Jos olisimme mielineet lähestyä sitä sadetta, niin emme olisi tervein nahoin palanneet. Ei ole hyvä hillitä aseellista miestä, joka on unohtanut lait ja asetukset ja hurjistunut koston työhön, viikkokausia valmistetun ja kätketyn koston työhön. Onpa Jukke itse koonnut nuo tappurat, jotka nyt paloivat. Ja nuolkoon nyt koira itse haavansa.»

»Sen minäkin sanon», vakuutti vähäpuheinen Niilo Pekonen ja alkoi kaperrella työtään.

Uusi Hellberg ja Mikko Lihvonen kuulivat, että on vielä joukossa, jotka puolustelevat Anttia enemmän tai vähemmän. Niin tahtoivat nyt lopettaa yleisen puheen. Mutta Uusi Hellberg kuiskaten lupasi Lihvoselle, että hän pitää siitä huolen, että kaikki tulevat vaikuttamaan Juken hyväksi.

Mikko Lihvonen laskeutui rakennukselta alas, lähti astua kaarittamaan kotiinsa. Mielessä lauhkea lienne, mutta rintaa kahlehti tauti leppymätön.

Rakennuksellakin rupesi kirves toisensa perästä kalkahtelemaan, mutta monen miehen mielessä tuntui kaipio kun ei näkynyt Anttia tulevaksi rakennukselle. Ja silmät pätivät Vaaralaan päin milloin näkyisi Antti pitkävartisine saappaineen pieni reunusniekka turkki päällään reippaana laskeutuvan alas rinteiden metsänvarjoista tietä.

XXXII.

Jukke tohtorin tutkinnossa.

Jukke surkeasti voihkaen oli saanut kaikki vaivansa kerrotuksi tohtorille. Oli kolmasti kaatua rojahtanutkin tohtorin huoneessa, silmiään pahasti väännellen ja hampaitaan kirautellen älyssyt kuin teurastettava vasikka. Siitä aina tointunut kertoilemaan vanhoja ja nykyisiä tapahtumia ja taas sekaisin nykyisiä sekä vanhoja.

Vähäpuheinen, ylpeä tohtori, joka oli nähnyt ennenkin kujeilijoita, katseli nyt haavat, jotka eivät olleet vielä kerinneet ajettua eikä tuskittua. Sanan puhumatta kirjoitti todistuksen, pisti sen vapisevaan ja kipeästi voihkavan Juken käteen ja virkkoi:

»Kymmenen markkaa.» Jukke osotti kumppalilleen — joka häntä muka talutti ja hallitsi — taskuaan, josta tämä kaivoi rahan, antoi sen tohtorin valkoiseen käteen ja lähti taluttamaan Jukkea pois, ettei enää neljättä kertaa kerkeäisi eikä tarvitseisi pyörtyä.

Rekeen tultuaan otti Jukke käsilleen tohtorin todistuksen ja luuli näkevänsä siinä oikein hienolla herraskäsiälällä kirjoitettuna ihan jokahisen sanan, mitä hän oli puhunut, ja sitten lopussa luettelevan kipujen ja haavojen vaarallisuuden ja sitten vasta nimi alla, ehkäpä hänen nimensä siinä rinnalla, koskapa hän kysyi nimeä. Kauvan hän sitä katseli, koetti jankata sanoja, mutta ei niistä tullut kokoa.

Mutta viimein tulvahti rintaan hyvä mieli ja toverilleen huudahti:

»Oikein ruotsalainen. Oi, oi, oikein ruotsalaisen todistuksen antoi. Ilmankos se niin... Kyllä sen näki, että hyvän se antaa... Ei olisi uskonut, että se niin hyvän. Oikein ruotsalainen.»

»Sentähden kai se maksoikin niin paljon», keskeytti toveri.

»Totta kai sen tähden», jatkoi Jukke. »Hyvähän se aina maksaa... Mutta kun oikein ruotsalaisen todistuksen antoi... Miehinä se piti meitä ... näkihän sen, vaikka se ei puhunut paljoa, mutta tyynessä vedessä ne suuret kalat kutevat.»

Pani kuitenkin viimein huolellisesti taskuunsa todistuksen ja tuntui nyt olevan verraton aarre povessa. Nyt ei muuta kuin tätä näytetään nimismiehelle, niin sen täytyy paikalla Antti vangita, kaksilla kahleilla vangita ja kolmen vankikulettajan saattamana lähettää linnaan, jossa se pannaan kaulastaan, jaloistaan ja käsistään kiini. Niin ne kuuluvat elinkautisia vankia pitävän — kuvaili mielessään Jukke.

Kuvaili hän myöskin Vaaralaan isännäksi pääsemistä. Kun Antti viedään iäksi päiväksi pois, niin ei ole pitkä aika siihen, ennenkun hän on Vaaralassa isäntänä. Ehkäpä ensi kesänä jo... No, ehkäpä ensi kesänä jo...

Majataloonsa Tannilaan tuli nyt Jukke. Sisarensa Elsan laittoi sitä tohtorin todistusta viemään nimismiehelle ja ilmoittamaan asia. Nimismiehen virkavelvollisuus on sitten tulla sitomaan Anttia. Itse Jukke jäi nyt hengen heikkona makaamaan Tannilan pirtin penkille laitetulle rehualustaiselle vuoteelle odottamaan nimismiehen tuloa. Ja joka kerran kun kartanolta kuului liikettä, hevosen tiukujen kilinää, askelia, rauta-aseitten helähdyksiä tai jotain sellaista, luuli hän nimismiehen jo tulleen miesjoukon kanssa kolmilla kahleilla sitomaan Anttia. Ja joka kerran kun ovi aukeni, kääntyivät hänen heikon, ihan kuolevan näköiseksi laitetut silmänsä oveen ja luuli hän näkevänsä nimismiehen terävisilmäiset, punakkaposiset, pulleat kasvot. Ja ikäänkuin tunsikin hänen keskikokoisen muhkean olentonsa hieman kauhistuen lähenevän hänen vuodettaan ja rupeavan tarkastelemaan hänen hengen rajoja myöten raiskattua, tässä nyt kuoleman kielissä makaavaa ruumistaan. Ja kyselemään mitä Antille pitäisi tehtävän. Mutta hän ei voisi muuta puhua kuin vaivoin sen että »kiinni ... lujasti kiinni... kuolen ... kohta kuolen.»

Mutta nimismies ei tullut ei ensimmäisellä käskyllä, eikä vielä toisellakaan... Ei ensimmäisenä, eikä toisena, eikä vielä kolmantena päivänäkään.

Jukella siinä selkensä tiessä hengen heikkona sairastaminen kävi polttavan ikäväksi. Kun ihmisiä kulki päiväkaudet katsomassa, ettei saanut kuin yösydämmellä vaan syödäkkään ja olla jalan viljassa, niin kärsimys odottamiseen tahtoi loppua kokonaan. Ja sama levottomuus kuohui Juken ystäväissikin, jotka hengen hartaasti odottivat nähdäkseen Antin kolmiin kahleisiin kytkettynä lähtevän kruunun reessä ikuiselle matkalleen. Levisipä jo puhe, että Antti on lahjonut nimismiehen, että se on jo Antin puolella. Tämä kauhea väärinkäytös kuohutti enemmän ja enemmän Juken puolueen mieliä. Ja nyt uhattiin virkarikoksen uhalla käydä ahdistamaan nimismiestä.

Mutta ennen kaikkea lähti vielä Elsa käymään pyytämässä nimismiestä siihen tärkeään toimeensa.

Silmät itkusta turvoksissa ja läähöttäen, että joka jäsen notkui hengityksen mukaan, seisautti Elsa nimismiehen salissa kukkapöydän vaiheelle. Ja kun nimismies aukasi kammarinsa oven ja tuli kysymään, mitä on asiaa, parahti kohtikurkkuaan itkemään. Ja itkunsa seasta pasusi:

»Taappavathan nuo toisensa... Viimein taappavat... Ensin söi talon ... häävitti... Nyt pieksi, repi ... poikki luiksi... Nyt taappaa viimeiset...»

Sitten koetti asettaa itkuaan, puristi itseään, mutta leuka oli vielä tuohisen nurkan näköisenä rutistuksissa.

Oikesi viimein leukakin ja kasvot vakautuivat. Nenäliinallaan pyyhki vesiä kasvoistaan ja hyrskähteli hiljaista itkua, mutta viimein taas jatkoi vapisten:

»Lähtisitte herra vangitsemaan sen Antin. Se on uhannut käydä...

Taappaa se sen Juken.»

»Eikös jotta? Mitäpä hän hänestä tappaa, vaikka on vähän lihan kipua antanut!» virkkoi nimismies välinpitämättömästi.

Mutta Elsan leuka rupesi kupristumaan tulikupille, kasvot pyyristyivät kokoon kuni puserrettu pesutukko ja rinta ponnahteli katkeria itkun hyrskeitä. Ja jatkoi:

»Ei suinkaan Ju ... Jumalakaan salli ... o ... lemaan i ... irti se ... semmoisen ... ka ... kauheampi mu ... urhamies ... tä.»

Parahti taas valtavaan itkuun. Tahtoi kyllä jatkaa, mutta ei voinut, itki vaan ääneensä, vollotti kuni susi saarella.

Nimismies tekeytyi ystävälliseksi ja hyvitti Elsaa. »Olkaa nyt huoletta. Minä tulen sinne. Sanokaa Jukelle, että minä tulen sinne.»

Elsa kiitteli syvästi, polviaan notkistaen, ja lähti takaisin. Mutta matkallaan hän nureksi itseään siitä, kun ei voinut puhua enempää nimismiehelle. Tosin hän tullessaan oli aikonut itkeä nimismiehen kotona, että asia näyttäisi kamalammalta. Mutta ei olisi itkun tarvinnut niin kovin voittaa, ettei saanut enempää puhutuksi Antin pahuuksista, kun oli muuten niin hyvä tila. Mutta kunhan tulee sinne, huokasi Elsa tietä käydessään ja kertoi mielessään nimismiehen vakavia sanoja: »Sanokaa Jukelle, että minä tulen sinne. Minä tulen sinne.»

Ei vieläkään tullut nimismies. Ei sinä päivänä, ei toisena, eikä vielä kolmantenakaan.

Nyt uskottiin varmaksi, että Antti on lahjonut nimismiehen ja oli sitä ruvettava pakottamaan lain voimalla, mutta nyt tarvitsi asia sitä terävämpiä ja valaisevampia todistajia. Ja oli nyt Mikko Lihvosella työtä saadessa kaikkia rakennustyömiehiä käsittämään asia samalla tavalla kuin Uusi Hellberg oli sen käsittänyt.

Mikko Lihvonen muun lisäksi oli kuullut, että Antti on kerran tiellä häytyttänyt Jukkea, pukannut sitä ja ahdistanut palaamaan takaisin.

Tätä Mikko Lihvonen oikein käsiään taputtaen ja levitellen kertoi ja selitti, että:

»Se siellä tiellä. Se se tapaus on se siellä tiellä, kun kylän tiellä. Ihan keskellä kylän tietä. Se se seikka on kylän tiellä häytyttää ihmistä. Se se asia on.»

»Hym. Onpa jotakin», hyngähti vähäpuheinen Niilo Pekonen, salainen Antin ystävä.

»Samaa minäkin sanoa», lisäsi Lanton Niilo. »Oli Antti kerran tavannut Juken kantamassa hyvää rakennuksen puuta kotiinsa, niin oli käännänyt tuomaan takaisin ja antanut Jukelle vähän kiireen voidetta. Niin syystähän oli sepälle palkka.»

Mikko Lihvosen kasvot tulistuivat ja rupesi oikein sydämen pohjasta selittämään:

»Hyvät ihmiset. Tuommoisia ne ovat ihmiset, eivät ymmärrä asioita. Eihän se ollut hänen puutaan, sehän oli rakennuksen puuta. Ettekö ymmärrä, hyvät ihmiset. Ettekö ymmärrä, että nämähän ovat rakennuksen puita? Eihän nämä ole Antin puita. Ettekö ymmärrä?»

»Juu, juu, kyllä ymmärrämme. Juu, juu, me ymmärrämme», vakuutti Uusi Hellberg päätään nyökyttäen.

Ja yleensä taas tunnustettiin, että nämä ovat rakennuksen puita, eikä Antin puita, eikä Antti olisi saanut pakottaa Jukkea sitä takaisin tuomaan.

Mutta Niilo Pekonen lupsautteli vaan pitkiä silmäripsiään ja ajatteli itsekseen: »Tehkäähän nyt mieluistanne, kyllä vielä kääntyy kello lampaan kaulassa. Kyllä härkä jäniksen tavottaa, jos ei ennen, niin kattilassa.»

Nimismies oli hiljainen, rauhaa rakastava mies, eikä olisi mitenkään tahtonut tulla tekemisiin noitten härskejuttujen kanssa. Ja toivoi nytkin että sopisivat Antti ja Jukke asiansa, ettei tarvitseisi hänen sekautua ollenkaan heidän seikkoihinsa. Sitä paitsi hän tuns Anttia ja Jukkeakin niin paljon, että tiesi Juken syystä saaneen sen selkäsaunan, niin ei kiirehtinyt pitämään poliisitutkintoakaan. Odotteli vaan, eikä tulisi sovinnon sanomat.

Sitä ei kuitenkaan tullut. Ja kun kuuli, että ruvetaan ahdistamaan virkarikoksen uhalla, niin lähti viimein. Mutta hän ei tullut Juken tautivuoteelle, johon Jukke sitä mielessään kuvitteli tulevaksi ja

makasi selkänsä tiessä kokonaista kahdeksan päivää. Mutta hän tuli Sipolaan, rakennuksen lähimpään taloon, ja kutsui sinne Antin ja Juken.

XXXIII.

Jukke ja Antti poliisitutkinnossa.

Oli lenseä maaliskuun päivä. Taivas oli hienossa pilven kihnassa, jonka läpi suopeasti paistoi puolisen jälkiaurinko. Nätänä nurisi jaloissa tie ja vetenä kiirehti katoilta alas riutuva lumi, kun nimismies palvelijansa kanssa asettui Sipolan kammariin Juken ja Antin asiassa poliisitutkintoa pitämään.

Kaksi miestä keskessään taluttaen toivat sinne oihkavaa ja kipeästi parahtelevaa Jukkea. Repaleiseen, puolipuhaaseen ryysyyn oli käärittynä pää, että kurjat silmät vaan näkyivät muutamasta aukosta. Toinen käsi oli kannettavana viilekkeessä, toisella hallitsi turkkia hartioillaan, jonka hihoihin ei saatu muka sujumaan käsiä. Jaloissa vanhat, suuret, puolivillaiset, harmaat housut ja jalkineina paikkaiset turkkitöppöset, raasuisilla siisnoilla kiinnitetyt nilkkoihin, että pysyivät jaloissa.

Tuolille lähelle nimismiehen istuinta asettivat miehet Juken istumaan varovasti kuin paperinuken. Ja suuri pusa oli miehillä sitä saadessa siihen asettumaan, sillä pieninkin kosketus tuotti kipeän voivahtavan kirkaisun.

Antti istui toisella puolen kammaria nimismiehen palvelijan vieressä.

Nyt kuitenkin uskoi Jukke olevan sen hetken käsissä, jolloin Antti pääsee kruunun kihloihin. Tuosta se ei nouse enää vapaana. Rautoja kantaa mies jaloissaan, kun lähtee tuosta, ajatteli Jukke nyt, istuessaan tuolilla, varatonna kuin lankaviihti, ja voihaessaan kipeästi, miehien siinä pidellessä päätä kohollaan.

Nimismies kirjoitti paperiarkin yläosaan pöytäkirjan alkulauseen, kääntyi Juken puoleen ja hieman jäykästi sointuvalla, järeällä äänellään kysyi:

»Mitäs tähän nyt Jukke sanoo?»

Jukke oihki ja voihi kipeästi eikä voinut puhua muuta kuin:

»Vielat miet, uih, voihi. Todistaja, uih, voihi, Uusi Hellberg, uih, voi, tietää tämän, voihi, uih.»

Hän ei voinut muka ärrää sanoa, kun kielikin oli saanut niin ankaran tärähdyksen, että mökelehti suussa aivan tajutonna.

Sisään kutsuttiin nyt Uusi Hellberg.

Hän seisattui seinustalle lähelle ovea, josta tuli sisään.

Punaiset viikset olivat nyt jo taipuneet paraamman mallin tapaiseksi, punainen turriparta oli pitkän leuvannenässä kääntynyt jo ulos päin, kuten sitä oli taivutettukin. Ohkainen juutalaisnenä seiso nyt hyvässä asemassa, toinen silmä lupotti melkein kiinni juuri niinkuin oli tarkoitus, somimmalleen vaan kiini. Ja hiivistelevissä laksomaisissa kasvoissa kuvastui peitetty mielihyvä.

Muuten pystynä ja oikeutta kunnioittavan näköisenä terävästi kuunnellen mitä kysytään, hän siinä seisoi kuni tauluun maalattu. Kädetkin asetetut suoraksi sivuun kuni sotamiehellä.

Nimismies kirjoitti muutaman sanan pöytäkirjaan, katsahti ikkunasta ulos tietä myöten tulla kupeltavia ihmisiä, jotka lystin ja kammon sekainen aavistus povissaan riensivät katsomaan sitä ihmettä, kun Anttia lähdetään raudoissa viemään linnaan. Ja jospa senkin saisi nähdä, kun sitä vangitaan. Kääntyi hän sitten huoneelle päin ja kysyi:

»Mitäs Uusi Hellberg osaa nyt sanoa?»

Uusi Hellberg huokasi ensin. Siirti toista jalkaansa hieman eteenpäin ja kasvot saivat totisen, hieman noin tunteekkaan muodon, huokasi vielä, asetti äänensä oikein laupiaaksi ja alkoi parhaalla herrasmurteellaan:

»Eileisestä viikko taaksepäin aamulla olimme tuolla rakennuksella työssä, juuri parhaaltaan olimme kaikki arpeetissa. Tämäkin Jukke, joka on aina ensimmäinen ja viimeinen, ahnein ja nöyryin, sanalla

sanoen, paras arpeetimies, oli veistämässä hirttä. Niin tämä Antti juoksi kuin mieletön Juken luokse ja löi päähän seipäällä.»

»Päähän seipäällä», keskeytti nimismies hieman kammostuen sitä selitystä, ja luihautti salaisen katseen Anttiin, mitä tuo siihen vaikuttaa.

»Juu, juu, herra vallensman, seipäällä päähän, seipäällä päähän että veri roikasi kauvas!» vakuutti Uusi Hellberg, päättään nyökyttäen.

»Juuri niin, uih, voih. Pankaahan kiljaan, uih, voih!» lisäsi Jukke.

Nimismies kirjoitti kaiken tämän ja kääntyi kysymään lisää, mutta Jukke pelkäsi, että jos ei nimismies kirjoittane kaikkia, niin muistutti:

»Tuliko se kiljaan, voih, uih?»

Nimismies nyökäytti päättään Jukkeen ja vakuutti:

»Kyllä on.»

Uudelta Hellbergiltä kyseli lisää. Tämä huokasi, rykäsi ja huokasi ja rupesi taas jatkamaan:

»Tämä Jukke yritti pakoon, vaan tämä Antti kaatoi maahan.»

»Kaatoi?» keskeytti nimismies.

»Juu, juu, herra vallensman, kaatoi aivan maahan makkaraksi ja siihen pieksi, tukkusi aivan näin juuri, noin, tällä tavalla. Voi hirmuista. Aivan näin, hakkasi kuin kirvesmies, aivan näin, tällä tavalla», vakuutti Uusi Hellberg näyttäen oikein käytännöllisesti miten Antti löi Jukea.

»Juuri niin, juuri niin!» toisti Jukke perästä.

Jukke virkistyi vieraanmiehensä perin pohjaisuudesta, että ärrä kuului jo terveenä juuri sanaa sanoessa eikä muistanut voihkaistakaan.

Nimismies ei ollut tätä huomaavinaan, katsoi vaan Uuteen Hellbergiin ja virkkoi:

»Sillä kepillä se löi?»

»Juu, juu, herra vallensman. Sillä staakalla se vaan löi ja löi ihan kun madon tappaja... Tämä Jukke kiemuroi, pyörtyi ja pökkerehti, mutta Antti vaan löi ja löi.»

»Pyörtyi ja yhä löi?» muistutti nimismies.

»Juu, juu, herra vallensman!» vakuutti yhä Uusi Hellberg.

»Juuri niin, juuri niin, uin, voih», myönsi Jukke perässä.

Nimismies kirjoitti tämän pöytäkirjaansa ja kysyi vielä todistajalta tietäisikö muuta. Mutta se ei tiennyt, niin sai mennä ulos. Jukke vaan surkealla äänellä muistutti:

»Tuliko kiljaan? Uih, voih, uih, voih.»

»Tuli, tuli», kuului nimismiehen varma vakuutus.

Kaikissa ihmisissä oli nyt vakautunut se mieli, että nyt Antti kahlehditaan ja viedään pois ijäksi päiväksi. Ja kaikki rakennuksen työmiehet uskoivat, että Uusi Hellberg tulee työnjohtajaksi. — Olihan sen jo Rantalan Taneli sanonutkin työmiehille. — Niin, nyt kun ei tässä todistuksessa ollut valan tekoa, niin Uudelle Hellbergille mieliksi päättivät kaikki sanoa vaan tietävänsä saman mitä Uusi Hellberg on jo puhunut.

Tätä temppua vielä vakuudeksi iski nyt Mikko Lihvonen miesten päähän siellä ulkona ja Uusi Hellberg myöskin kuiskautteli todistamasta tultuaan niitten miesten korviin, joitten epäili puhuvan Antin puoleen ja lupasi sen palkita.

Niinpä kävikin. Sisään kutsuttiin mies toisensa perästä ja kysyttiin mitä hän tietäisi, niin se vaan sanoi tietävänsä saman mitä Uusi Hellberg on jo puhunut.

Antti toivoi jonkun, edes jonkun puhuvan asian oikean puolen. Ja muistuttikin muutamia miehiä, joitten luuli antavan totuudelle jotakin arvoa, että eikö asiassa olekaan toista puolta. Mutta ne vaan hieman punastuivat ja vakuuttivat ei muuta tietävänsä kuin mitä Uusi Hellberg on puhunut.

Antin kasvoihin ilmaantui arkoja, kiehuvia väreitä ja povessa tuntui tuskallinen levottomuus, että pyrki siirtelehtämään istuimellaan ja punaltelemaan päätään. Pelkäsi takanakin käyvän hullusti. Tunki ruumiissaankin arkaa vapistusta, mutta koetti salata niin paljon kuin mahdollista ja pysyä vaan tyynenä.

Asiaan kuuluvat miehet olivat loppusilleen käyneet tutkintopaikalla ja loistavin kasvoin vakuuttaneet sanoneensa vaan sen mitä Uusi Hellberg oli sinne puhunut. Kuumeen tapaisella kiihkolla odotti nyt suuri ihmisjoukko Sipolan kartanolla ja porstuissa sitä ilmestystä, kun Anttia tuodaan raudoissa ulos. Ja voimakkaammat henkilöt asettuivat ovien poskiin rappusille sekä muualla matkan varteen, josta tiettiin sitä tuotavan. Muutamat katselivat ja penkoivat nimismiehen rekeä, nähdäkseen minkälaiset ne kahleet ovat, joihin Antti pannaan. Mutta ei siellä ollut. Tottapa ne on jo viety sisälle. Tottapa ne on viety, arvelivat niitten etsijät.

Nyt ei enää Mikko Lihvonenkaan paljoa lipattanut. Huomautti vaan jännityksessä seisovalle ja odottavalle joukolle:

»Paha aikansa menestyy... Aikansa se menestyy. Menestyy aikansa, mutta siitä tulee loppu, kurja loppu, kurja loppu.»

Nyt tuli jo viimeinen mies sisältä reippaasti ja loistavin kasvoin vaakuutti tullessaan sekin sanoneensa vaan ei tietävänsä mitään muuta kuin sen mitä Uusi Hellberg on jo sinne puhunut.

Nyt se oli valmista. Nyt lähestyi se viimeinen hetki. Kaikki seisoivat vakavina kuin tuomitut, terottivat korvansa kuulemaan mitä kuuluisi ja moni luuli jo salin peräkammarista kuuluvan rautojen liikuttelun. Silmät pyöristyivät ja suut vetäytyivät hämmölleen. Toiset kuiskailivat joko kuuluu, vaan nämä ei muuta kuin nyökäyttivät päitään kehotukseksi pysymään hiljaa. Ja pieninkin liike salin peräkammarissa kuulosti rautojen liikuttelemiselta.

Nimismies nyt kirjoitti kaiken tutkimuksen tuloksia pöytäkirjaansa. Ja katseli mieltien mitä tämä olisi vielä vailla.

Jukke luuli nyt olevan käsissä sen silmänräpäyksen, jolloin tartutaan Anttiin käsiksi, niin tahtoi lisätä vauhtia sille seikalle kipujensa suuruudella. Aikoi pyörtyä ja silmät menivät jo nurin ja parahteli kipeästi. Mutta luuli nimismiehen rupeavan jotakin puhumaan, niin vakautui kuitenkin, kipeästi tuskitellen ja sydäntä särkevästi oihkaen kuulemaan nimismiehen puhetta.

Juken parahteleminen kuului salin yli porstuaan, jossa ihmisjoukko odotti. Nämä hiljaa kuiskailivat: »Eipä ole leikki enää Antilla» ja terottivat vaan korvansa enempää kuulemaan.

Nyt kun näin oli todistettu, näytti nimismiehen mielestä melkein pahalta ja katseli Anttia suurena rikoksen tekijänä. Ja kokonaan tunki erehtyneensä, ennen uskoessaan Anttia tavalliseksi ihmiseksi. Olipa äskettäisin Antin eräässä kärjääsiassa tehty väärä valakin Antin puolustamiseksi, luultavasti Antin houkutuksesta — mitenkäs muuten — niin tämäkin asia paljasti nyt nimismiehen mielessä Antin kunnottomuutta. Ja tuntui se nyt aivan oikealta, että olisi Antti pantava kiini, mutta tuo tohtorin todistus oli niin huono tuki, ettei Anttia kuitenkaan voinut ruveta kahlehtimaan. Kokosi vaan paperinsa pöydältä ja kehotti Anttia sovittamaan Jukea.

Nyt näki Jukke, ettei taida tullakaan vangitsemista, niin rupesi tuska kiihtymään.

Silmät rupesivat vääntymään nurin ja hampaat kirahtelivat, ryysyinen pää retkotti jo varatonna, voivotus kävi kovemmaksi ja alkoi sekasin yhtä ja toista höpistä.

»Kiini, uih, voi Antti kiini. Uih, voih! Lujasti kiini. Voih, uih. Se mojoo, uih, voih. Se mojoo, voih, uih. Tästä niskasta se mojoo, voih, uih. Se mojoo läpi, uih, voih. Aivan läpi ytimien ja munaskuiden, voih, uih. Kiini Antti, uih, voih. Kuolta täytyy, uih, voih.»

»Kuolehan nyt ensinnä», lohdutti nimismies Jukea. »Tämä tohtorin todistus sisältää niin vähän, ettei Anttia voida vangita, ennenkun kuolet. Tässä sanotaan vaan, että on huomattu ruumiissa vähäisiä väkivallan merkkiä, mutta ne heti paranevat.»

Nyt tuli Juken hätä suurimmalleen eikä tiennyt mitä tehdä, kun kuuli, että pyörtyminen ei auta, kuin ainoastaan kuolema, ja kuoleminen vähäksi aikaa oli mahdotonta. Niin jätti pyörtymisensä semmoiseksi. Rupesi hätäisesti selittämään, miten hänessä ei ollut tohtorille tautinsa selittäjää, miten hän kolmasti pyörtyi. Miten hänen tilansa nyt on vaarallinen. Miten se mojoo tuota niskasuonta, miten kopristaa sydäntä. Ja väliin aina parahteli kipeästi, kun se, jolta päätä leikattaisiin, ja nimismiestä pakotti sitomaan Anttia. Silmät paloivat kun tuskassa ja koetti puristaa itkua.

Tämä Juken poru kuului porstuaan, niin kuiske kulki miehestä mieheen, hengestä henkeen että:

»Lujallepa pannaan Antti. Lujallepa pannaan. Ei ole kohta helppo. Ei ole helppo, ei ole leikki, ei ole.»

Mutta nimismies koppoi lakkinsa, ja aukasi kammarin oven mennäkseen ulos. Silloin samassa avauksessa lähti Antti ja nimismiehen palvelijakin. Salista kuului tömiseviä askelia, niin porstuassa oleva väkijoukko odotti milloin vanki lähtee rautoineen tulla helkkäsemään ulos. Ja kun salin ovi työnnettiin auki, niin koko porstua ja puoli kartanoa paistoi silminä, jotka renkaisilleen pyörityneinä olivat valmiit ottamaan vastaan sitä lystin kamalaa näkyä kun Anttia tuodaan vankina kolmissa kahleissa.

Mutta yhä suuremmiksi repesivät silmät ja kasvot vaalenivat, kun havaitsivat Antin hauskasti hymyillen ja nimismiehen kanssa iloisesti puhellen työntyvän vapaana ulos.

Kartanolle tultuaan huomasi Antti ihmisjoukossa niitä nuorukaisia, jotka ovat olleet hänen koulussaan oppilaina. Tulleet hekin katsomaan entistä rakastajaansa pahantekijänä vietävän vankeuteen.

Nyt muisti Antti unensa. »Tässähän juuri se likainen huone, johon minut vietiin pakottamalla, jossa vaan vähäsen pilasin vaatteitani. Mutta te olette tulleet vapaina ja jätte tänne... Oi lapsi kullat!» — huokasi Antti, nähtyään lasten rakkaudettomat, epäpuhtaat kasvot, ja tunsi sääliä. Mutta viipyminen tuntui pahalta, tuntui kuin ilma ympärillä olisi tukahtunut, niin pisti nimismiehelle kättä hyvästiksi ja kaikkien hämmästyttäväksi ihmeeksi lähti uleisen ilta-auringon paistaessa reippaasti astumaan nurisevaa tietä kotiinsa Vaaralaan. Ja muisti nyt olevansa sillä aukealla tasangolla, jolle hän unissaan joutui, tultuaan likaisesta huoneesta. Ja ne kaukaa meren rannalta näkyvät kammottavat huoneet hän tiesi vankilaksi, josta häntä ei pelasta mikään.

Mutta olihan siinä sen kamalan huoneiston edustalla hauskasti liekotteleva meri ja toisella puolen viehättävä kukkanurminen tasanko. »Niitten vaiheellahan toki viihtynen vankinakin», hyvitti mieltään Antti, yhä ajatellessaan unensa toteutumista.

Antti otti nyt eronsa rakennustyön johtajan virasta ja asettui olemaan kotona toimimaan kotitöissään. Mutta siitä, kun ei Anttia vangittu poliisitutkinnossa, levisi ankara huhu, että Antti on lahjonut nimismiehen. Tätä huutoa oli nyt maailma niin täysi, että sitä puhuttiin lähellä ja kaukana, ettei nuorilla eikä vanhoilla ollut muusta puhettakaan, ja jokahinen ennusti asian sillä vaan pahentuneen ja joutuvan Antin vaan tuhatta lujempaan, kun kuvernööristä tulee oikea käsky.

Tuollaisen toivon esineenä oleminen tuntui tukehduvalta. Oli kuolettavinta mitä Antti oli ikänänsä tuntenut. Ei ollut yhtään, joka häntä olisi täysin ymmärtänyt, jolle olisi saattanut haastella mielihaikeistansa, niin tuntui kuni sielu hiljalleen vuotaisi ulos. Koko tunteellinen ajatus sekä elämän elävyys vähitellen haihtui kuni viljan tähkämästä haihtuu vihannuus ja nuorteus syksyn tuuliin ja päivä päivältä muuttuu tyhjänä ahavan syömänä kortena heilumaan sinne ja tänne mihin milloinkin tuulen henki kallistaa, kunnes vihdoin ytimettömänä kulona murtuu alas, josta ei koskaan nouse.

Tällaiseksi aavekuvaksi oli alenemassa Antti, mutta Hanna ja lapset pysyivät ystävällisinä ja ottivat Antin huoliin osaa, minkä taisivat, joten kuitenkin koti pysyi eheänä ja mieluisena loppuun asti ja lyhensi paljon niitä pitkiä viikkoja kulkiessa sinne, jolloin oikeus tutkii asian.

XXXIV.

Antti oikeuden edessä.

Käräjäpäivä — jona Antin ja Juken asia oli määrätty tutkittavaksi — oli vihdoinkin tullut. Syyskuun alakuloinen aurinko paistoi korkean männikkömetsän latvoilta kärjäkartanoon. Korkean männikön ja kartanon vaiheella lakson pohjassa väreili päivän tuulesta pieni lampi, jonka rannoilla lipisi kellastuneet lumpeet ja sinne tänne huojuvat, surkastuneet kaihilat. Lammin töyräällä seisovasta pajasta kaikui sepän vasaran totinen kolke, kun Antti astui santaista tietä kärjäkartanoon. Sepän vasaran kolkkeen kuultua jylähti pahasti Antin sydän ja muisti hän nyt ne kauvan jo hänelle ennustetut kahleet. Mutta hän työnti kamaluuden pois luotaan ja huokasi:

»Minun toivoni ja linnani on minun Jumalani, johon minä uskallan.»

Käräjätalon kartanolla oli sadottaisin ihmisiä isommissa ja pienemmissä ryhmissä. Jokahisella oli asiaa jollekin toiselleen. Mikä kiikkui velkamiehensä kaulassa, pyytäen vielä odottamaan, ettei ottaisi tuomiota. Mikä kiisteli perintönsä päältä, kun luuli sitä lain varjossa tahdottavan vetää puoleensa, mikä

puhui vierasmiehelleen asian tärkeydestä ja terotti hänen muistiaan vielä erityisemmästi siinä suhteessa. Eikä kukaan näyttänyt huomaavan Antin tulemista joukkoon.

Tämä tuntuikin Antista hyvälle, kun tällä tavalla sai ikäänkuin sulaa muutamaksi rattaaksi siihen suureen koneeseen, jonka enimmät rattaat olivat jo käynnissä. Mutta tiesi siirrettävän voimahihnaa senkin akselin lumppioon, joka viimeisetkin rattaat panee liikkeelle, ja silloin joutuu pyörimään hänkin, ja seisattui joukkoon kartanolle.

Mutta eipä hän ollutkaan niin huomaamatta jäänyt kuin luuli. Sieltä täältä alkoi ystävällisesti hymyillen vetäytyä hänen luokseen yksi ja toinen sellainen henkilö, joka murhasta tai varastuksesta tai väärästä valasta tai jostakin törkeästä rikoksesta oli ollut vuoden tai kaksi tai kaksitoistakin vuotta vankeudessa. Nämä lähestyivät häntä ystävällisesti tervehtimään kuni virkaveljeään ja antamaan tärkeitä ohjeita asiansa ajossa.

Tämä kammostutti Anttia, että sydän vapisi povessa, nähdessään minkälainen joukko häntä kunnioittaa ystävänä ja vertaisenaan. Mutta silloin Antti huudettiin sisään oikeushuoneeseen.

Oikeus pöytäkirjoineen seiso keskellä huonetta, jonka perältä meni kaksi ovea peremmäisiin huoneisiin. Sivuseinillä kaksi isoa akkunaa, mutta oviseinän keskikohdalla itsepintaisena seiso valkoinen uuni rautapeltillä tukittuine suineen, että ulko-oven täytyi olla melkein likellä soppea.

Vasemman puoleisen sivun akkunain kohdalla seiso pienoiset kukkapöydät pienine kukka-astioineen ja mataloine osaksi surkastuneine kasvineen. Ja oikean puoleisella sivuseinämällä johotti pitkä lavitsa, jolla pestyine päineen tiheässä rivissä istui lautamiesjoukko. Mutta oikeuspöydän päässä keinutuolissaan istui tuomari.

Rauhallisena hän siinä istui ja hieman keinutteli kookasta ruumistaan. Laajat, lihavan puoleiset parrattomat kasvot loihottivat levollisina. Mutta tuikeita ruskeanharmaita silmiä ympäröi tummat leveät kiehkurat, jotka nuo itsestään tuikeat silmät loivat vieläkin tuikeammiksi. Siten koko kasvotkin saivat aivan lahjomattoman jyrkän luonteen.

Jukke ja hänen apumiehenään nimismies seisoivat uunin toisella puolen rinnakkain ja avoimet paperivihkot kumpaisenkin käsissä. Antti astui sisään pitkävartiset saappaat jaloissaan ja seisahti oikeushuoneen lattialle lautakunnan ja uunin keskusvaiheella.

Tuomarin pitkät silmäripsit seisoivat pitkän tuokion yhdessä kohti kuni jäätyneet. Mutta muuten hänen katseensa liikkuvat ylös ja alas pitkin Antin rotevaa vartaloa, aina saappaista kasvoihin ja kasvoista saappaisiin. Onko hän saanut mitään sivistystä? Ehkä on... Mutta jos hän onkin saanut, niin se on — suomalaista... Niin — se on suomalaista.

Kääntyi kiiltokenkäiseen hienosti puettuun nimismieheen, jonka pukukin osotti oikeaa ruotsalaista sivistystä.

Tämä työnti nyt paperivihkonsa tuomarin käteen ja ilmoitti olevan siinä sen poliisitutkinto-pöytäkirjan, jota myöskin seurasi tohtorin todistus, Juken antama.

Tuomari otti sen paperivihkon, räpsäytti sitä tapansa mukaan ilmaan, että tomu ja roskat karisevat, vaikka eihän sitä olisi tarvinnutkaan kun ne olivat herrasmiehen antamat, mutta sen muisti hän sitten vasta, kun oli jo räpsäyttänyt.

Luki nyt tuomari poliisitutkinto-pöytäkirjan. Luki Uuden Hellbergin todistuksen ja kun näki että kaksikymmentä ja kuusi oli muita, jotka olivat saman todistaneet kuin Uusi Hellberg, niin jo silmiä ympäröivät tummat kiehkurat rupesivat mustenemaan ja valkeankajakkeisiin kasvopäihin alkoi kohota syvästä kuultavaa verevyyttä; silmätkin saivat kiiltävän värin.

Hän kun sai sen luetuksi, niin silmät palasivat alkuosaan tutkintopöytäkirjassa, nyökäytti päätään ja itsekseen myhähti: »Seipeelle peehen», leimautti Anttiin kuivan silmäyksen ja kasvot olivat jyrkät; mutta kääntyi vielä nimismiehen puoleen, mitä hän vielä sanoisi. Vaan nimismies oli jo mennyt pois kantajan asemalta, jättänyt Juken siihen yksinään ja seiso nyt perihuoneen ovella aikansa kuluksi punoen tummanruskeita viiksiansä ja työnsä tehneen näköisenä levollisesti katseli oikeushuoneelle. Niin tuomari kysyi Jakelta: »mite tehen hen sano veele?»

Jukke tekeytyi taas surkeaksi, paineli käsillään päätään, asetteli vanhoja tautinsa arpia ja kertoili:

»Siitä on herra vallensmannilta jäänyt pois. Siitä on jäänyt pois. Minä en silloin kyennyt selittämään, olin kipeä. Siitä on jäänyt pois. Se mojoo tätä niskasuonta ja pitkin selkäruotoa. Tämä pää se on ihan mäsänä, rotisee kuin pärekori. Se on jäänyt pois. Tämmöisiä arpiakin tässä.»

»Mite sine vaadi sitten?» kuului tuomarin kysymys huonolla Suomen kielellä ja ruotsalaisella

soinnulla.

»Tuomiota, tuomiota, laillista tuomiota, viimeistä tuomiota», jatkoi Jukka ja vapisevin käsin työnti tuomarin käteen paperivihkon, johon oli kirjoitettu mitä ikänä laitointa sanaa olisi Antin kuullut sanoneen, siten näyttääkseen Anttia, miten paha ihminen se on.

Nämä luki vielä tuomari ja kääntyi sitten Antin puoleen: »Mite Antti tehen sanoisi?»

Antti otti povitaskustaan neljäksi taitetun paperivihkon, aukasi sen ja syvällä kunnioituksella antoi sen tuomarin käteen. Mutta samassa tuli toisesta perähuoneesta tuomarin kirjuri, hoikka nuori mies, joka suurilla silmillään hulmautti katseensa kaikkiin asiallisiin, istahti istuimelleen oikeuspöydän lähelle ja kun ei ollut muuta osotettua työtä, niin hienosormiset kädet vetäytyivät punomaan pieniä tummia viiksen alkuja ylähuulessaan. Terävin kasvoihin silmäili arkakasvoista Anttia.

Mutta tuomari näki, että Antin antamassa paperipakassa oli paljon lukemista, niin työnti sen kirjurinsa käteen ja käski sen lukea. Itse nojautui selkäkenoon keinutuolissaan ja alkoi hiljalleen keinutella itseään. Lupsautteli pitkäripsisä silmäluomiaan, mutta kasvot pysyivät jäykkänä.

Anttia kohti tulivat juuri hänen kasvonsa, että kun hän vaan aukasi silmänsä, niin ne silloin sattuiivat Anttiin.

Nyt hän varsin piti kasvojaan tuomarin kasvoina ja katseensa tuomarin järkähtämättöminä katseina, että Antti jo ajoissa tulisi huomaamaan oikeuden äärettömän painon ja kaikkivoittavan voiman.

Tuomarin kirjuri rupesi nyt kauniisti sointuvalla äänellä raikkaasti lukemaan kirjoitusta, johon oli koko asia lyhyissä piirteissä alusta alkaen kirjoitettu, selittäen kaikki syyt, mitkä riidan vaikutti. Sitä paitsi oli asia sovitettu sisältörikkaisiin ja sulavasti sujuviin lauseisiin, että raikkaan lukijan suusta kuului se aivan runolta. Ja ensimmäiset lauseet veivät jo tuomarin huomion puoleensa, että tunsikin itsessään hienoa kateutta, kun kirjuri sai sen lukea, ettei hän itse sitä lukenut.

Ei päässyt pitkälle, ennenkun tuomarin silmät kävivät loistaviksi ja kasvot alkoivat elpyä. Kohta keskeytti lukemisen, katsoi pystyvästi Anttiin ja virkkoi:

»Ja te olitte rakennusmestari?»

»Niin olin», kuului Antin väräjävä vastaus.

Taas sai kirjuri jatkaa lukemistaan, mutta ei päässyt pitkälle, ennenkun tuomari keskeytti, katsahti Anttiin ja lisäsi:

»Teme kantaja tuli omine lupine tööhön?»

»Niin teki», virkkoi Antti.

»Ja varasti rakennushirsie?» jatkoi tuomari.

»Niin teki», mukautti Antti.

Taas sai lukija jatkaa lukemistaan, mutta ei päässyt monta lausetta, ennenkun tuomari viittasi pysähtymään ja virkkoi:

»Hen keelitsi töömehiss.»

»Niin teki», vakuutti Antti.

»Hen teki site monta peeve, tammikuu kaksikymmenes peeve, helmikuu kaksikymmenes neljes peeve», jatkoi tuomari.

»Niin teki», vakuutti yhä Antti.

Tuomari näpisti hampaitaan yhteen, hieman nyökäytti pariin kertaan päätään ja viittasi lukijaa jatkamaan lukuaan.

Nyt sai keskeytymättä lukea loppuun.

Mutta tuomari ei ymmärtänyt tarkoin kaikkia lauseita, niin kirjoituksen loputtua puheli hetken kirjurin kanssa ruotsiksi. Koskettivat aina korvaansa, sivelivät lanteitaan. Katselivat tohtorin todistusta ja taas sivelivät lanteitaan, hypelöivät korvallisiaan. Viimein näkyi tuomari saavan asiasta täyden käsityksen, niin nyt saivat todistajat tulla valan tekoon.

Kolmekymmentä ja seitsemän miestä kokoutui nyt oikeuspöydän ympärille tekemään

todistusvalaansa.

Ne eivät siihen muuten sopineet kuin kaksinkertaiseen piiriin, josta toistensa välistä takimaiset pujottivat kättään saadakseen sormensa raamattujen lehdille, joita oli pöytä ihan luokonaan levitetty toinen toiseensa kiini.

Nyt ne kolmekymmentä ja seitsemän miestä jamottivat yhdessä kuhilaassa kuni niotut toisiinsa.

Uskollisina siinä miehet ryhöttivät kuni taikurin laittamat, koska taikuri metsän rikkeistä päästäessään on muuraiskeon ympärille asettanut yhdellä kerralla koko talon rahvaan ja määrännyt ne käsiään pitämään muuraiskeon päälle ojennettuna sen aikaa kun hän havuhattuineen ja naavaturkkineen, kädessä yksikantoinen juuriltaan reväisty pihlaja, on saanut kolmasti kierretyksi ja luetuksi ukko Tapion ja Mielikin metsän emännän hyvityssanat. Sitten saavat poistua, että hän saa uhrilukuja lukien kätkeä sen pihlajan siihen muuraiskeon sydämmeen ja kolmannen kuninkaan aikuisesta rahasta vuoleskella yhdeksän hopeahituista metsän emännän korvakoltuskoiksi, sinipiian kaulahelmiksi ja välkkyviksi koristeiksi ukko Tapion juhnavyöhön.

Kaikuvien yhteistunnustuksien kestäessä oli nyt saatu valat tehdyiksi, joten muut kaikki saivat mennä ulos. Ainoastaan Uusi Hellberg sai jäädä sisään.

Tämä seisattui nyt uunin eteen Juken ja Antin keskivaiheelle.

Pystynä hän siinä seiso.

Viiksien latvat sirhottivat nyt somasti ylöspäin, punainen leukaparta oli kääntynyt ulospäin, kuten sen pitikin, ja toinen silmä lupotti enemmän kuin puoleksi kiini, kuten oli tarkoituskin. Muuta hän ei katsellut, kuin ainoastaan oikeuspöytänsä päin olivat hänen kasvonsa, ja siihen hän katselikin, korvat laitettut oikein avoimiksi kuulemaan mitä nyt kysytään.

Poliisitutkinto-pöytäkirja luettiin nyt kokonaan Uudelle Hellbergille. Sen luettua kysyi tuomari: »unku teme ny rihist todistet, vala peelle todistettu?»

Uusi Hellberg kumarti syvään ja hartaalla äänellä vakuutti: »Juu, juu, herra korkia oikeus, juu, se on oikein, se on oikein, juu, juu, se on rihisti todistettu.»

»Unku veele mite?» kysyi tuomari katsellen yhä Uuden Hellbergin teeskentelevää olentoa, mutta Uusi Hellberg kumarti vielä kerran ja lisäsi: »Ei muuta, juu, ei muuta tällä kerralla, se on rihisti todistettu.»

»Tahtoko sine kulunki?» kuului tuomarin koleaääninen kysymys.

»Juu, juu, kulunkia ja kipurahoja se tahtoo», lisäsi Uusi Hellberg.

»Mite kipuraha sine tahto?» kysyi tukeasti katsellen tuomari.

»Juu, juu, että häntä lyötiin, juu, juu, seipäällä lyötiin», vakuutteli yhä Uusi Hellberg eikä ymmärtänyt, että tuomari kysyi, tahtooko hän itselleen palkkaa.

Oikeuden palvelija huomasi Uuden Hellbergin hämmästyneen, niin aukasi oven ja käskävästi murahtaen viittasi Uutta Hellbergiä astumaan ulos. Sen kuultuaan astui Uusi Hellberg ulos, kasvot tuhostuksissa. Ulos tultuaan hätäisesti virkkoi:

»En ymmärtänyt oikein, juu, en ymmärtänyt oikein, mitä se tuomari tarkoitti, juu, no, hyvä siitä kuitenkin tuli, juu, hyvä siitä tuli.»

Toiset todistajat tahtoivat päästä niin vähällä selityksellä kuin suinkin, niin sanoivat vaan tietävänsä saman minkä Uusi Hellberg on jo todistanut. Siten ei viipyneet muuta kuin pistäytyivät sen sanomassa ja samalla sai vaihtua toinen.

Nyt oli jo kaikki todistajat käyneet oikeuden edessä ja saaneet palata ulos. Todisteeksi asialle jäi nyt vaan tuo Uuden Hellbergin valheellinen todistus. Tämä pani Antin vapiseemaan eikä tiennyt mitä sanoa, mutta samassa kuin käskettiin astumaan ulos tuomion tekoajaksi, tuli suuhun sanat ja ennenkuin kääntyi ulos hieman vapisevalla äänellä virkkoi: »Minun kirjallisen selitykseni on kantaja tunnustanut oikeaksi.»

Sen sanottuaan astui ulos ja mieleen palasi hyvä toivo. Tuntui kuin sillä sanalla hän olisi puhunut enemmän kuin kukaan koko asiassa.

Tuomari katsoi terävästi Antin jälkeen ja ajatteli: »Jos hän olisi saanut sivistyksen, oikean ruotsalaisen sivistyksen... Niin ... mutta ne suomalaiset...»

Kaikki oikeudenjäsened jäivät nyt lukittui ovien sisälle harkitsemaan asiaa ja — jos ei näytä olevan syytä lykätä toisiin oikeuksiin — tekemään lopullinen tuomio.

Pitkän aikaa ne siellä itsekseen jahusivat, ei muuta kuin hiljaista puheen purinata kuului läpi hataran ulko-oven.

Tämä oli sangen jännittävä odotusaika monelle. Usea oli kummissaan, kun Antti sai tuomion tekoajaksi tulla ulos ilman poliisin vartioimista, kävivät oikein kuiskailemaan tokkohan Anttia vangitaan, mutta Uusi Hellberg vakuuttavasti kuiskaili: »Kyllä tarttuu, minä todistin hyvästi, kyllä tarttuu, nyt on viimeiset hetket, kyllä kohta tarttuu.»

Jukke taputti Uutta Hellbergiä olkapäähän: »Sinä todistit hyvästi, sinä olit miestä, sinä se sillan teit, että toisilla ei ollut kuin pistäytyä sanomassa yksi sana; sinä olit pylväs tälle asialle», ja sanomatoin hyvä mieli kutkutti povessa.

Tämä kuiske ja tuo Juken ilo teki Anttiin pahaa ja tunsi salaperäistä väristystä jäsenissään, vaan ne viimeiset oikeudelle sanomat sanansa pönkittivät mieltä, ettei se päässyt painumaan tavattoman alakuloiseksi. Tuntui kuitenkin kovin pitkälle tuomion odotusaika. Saadakseen korvistaan pois nuo Juken ja Juken ystävien mieluiset kuiskutteleminen, lähti odotushuoneesta ulos ja aikansa kuluksi kävellä törkkäili nurmikkoisella kartanolla, missä ei ketään muita näkynyt.

Mutta aukesi viimein oikeushuoneen valkea ovi, ovelle ilmestyi oikeudenpalvelijan ruskeat, liehakoitsevat kasvot ja heti kajahti koleasti nenään homahtava ääni: »Nyt sisään kaikki.»

Neljäkymmentä miestä kuhitti nyt oikeushuoneeseen, että koko huoneisto jyrysi kuni ukkonen ja pihtipielet roskivat tungoksen pakosta, kun jokahinen tahtoi mennä ensiksi ja päästä rinnimmäiseksi.

Hiljeni viimein jyry, kaikki seisovat hiljaa vieressä kiini, hiljaa, että tuskin hengittivätkään. Olisi kuullut neulan putoamisen yli huoneen.

Tuomari möllötti rauhallisena keinutuolissaan ja silmäili joukkoa, näkyisikö asiallisia.

Juken vääräsuinen, hyvämielinen muoto lämötti rinnimmäisessä rivissä. Mutta missäs Antti?

Näkyipä muutamasta lomasta Antinkin arasti värähtelevät, tyynet kasvot, niin tuomari otti pöytäkirjan käteensä ja rupesi sitä kankealla ruotsinvoittoisella kielellään lukea mölittämään:

»Kihlakunnanoikeus on ottanut asian lopullisen tutkintona ja on nehty selveksi ette vastaja Antti Waarala on siihen meeren reekennyt ihmiste, ette kihlakunnanoikeus tuumitse henelle kuusi kuukautta kahleetonta vankeutta, josta hen valittakon kolmeskymmenes peives, jos hen site tahto.»

Tämän kuuleminen lamautti kuulijajoukon kuin ukkosen lyönti. Ei tienneet mitä sanoa. Mutta enin kaikista koski se Uuteen Hellbergiin. Se pöllisteli sitä ja tätä. Kieroon katsovat silmät renkaisillaan, kiiriskeli toinen lakeen, toinen lattiaan, ja toisekseen toinen oveen, toinen uuniin eikä hän tahtonut tajuta mennä ulos.

Ja ulkona kävi mies mieheen jahkaileva kuiske:

»Sen verranko. Sen verranko vaan... Mitä se siitä pitää... Sen verranko. Kahleetonta vankeutta... Mitä se siitä välittää? Kuusi kuukautta vaan kahleetonta vankeutta? Sama kuin ei mitään. Sen verran vaan... Jos sen joku teki, niin pää meni, mutta ei hänelle... Sen verran vaan...»

Kaikki olivat nyt kuni hallan panneita, päät painuivat alaspäin ja häpeän arka punastus näkyi kasvoissa.

Antti ei viivytellyt käräjäpaikassa, lähti kävelemään samaa santaista tietä kotiinsa. Sama äsköinen seppä takoa kaikutteli pajassaan lammin töyräällä. Lammin rantaan lipottelivat pienet aallon väreet samoin kuin äskenkin. Mutta mäntyisen harjun hartioilla kiipeilevä samea aurinko oli kulkenut enemmän kuin yhden sormihaaran lännemmäksi äskeistään. Ja vierä se jo laskuansa kohti.

Käräjäpaikasta lähtiessä kevensi ja hyvitti Antin mieltä paljon ne masentavat kuiskeet, mitkä kuuluivat hänen vihamiestensä huulista tuomion julistettua. Mutta matkalla painui mieli synkäksi, kun näki hiljankin sen unensa siten toteutuvan. Kamala kuva tuli mieleen niistä äskeisistä ystäväistä, jotka häntä ympäröivät ennen oikeushuoneeseen kutsumista. Samanlaiset veikothan tulevat hiljankin tervehtimään virkaveljenään. Eihän siitä pääse mihinkään. Mutta olihan tuki lempeästi liekotteleva meri, jonka pintaan liittyi tyynesti sinertävä taivaan ranta. Sen liepeellä hiljalleen kalteva rantatasanko kukkanurmiseen ja kaukana siintävine lehdikkoniemiseen. Siinä loivalla ranta-ahteella se kammottava huoneisto kolkkona seisoi, johon kerran oli mentävä, ajatteli Antti allapäin kävellessään kotiinsa ja

muistellessaan sitä merkillistä untaan, joka nyt oli kokonaan toteutunut. Ja huokasi:

»Niin... Sinne oli mentävä... Sinne... Oi sinä kohtalo... Mistä on sinun valtasi...? Mistä...? Mistä käskyjesi päätös...? Mistä...? Oi mistä...?»

Kaikki pitivät sitä Antin syytöstuomiota liian lieveänä. Mutta Antti piti sen liian ankarana ja kantoi mustaa mieltä kohtalonsa kovuudesta. Usein tahtoi tulla kyynelkin silmänurkkaan, mutta sen hän kielti tulemasta. »Minäkö itkisin? Onhan tyytymisessä korkein onneni», arveli hän ja kaikissa tiloissa näyttäytyi raikasmielisenä ja reippaana.

XXXV.

Antti kuulemassa torvisoittoa.

Kului viikkoja, kuukautta pari. Nuori keisari piti häitään. Hän hääpäivänsä muistoksi vähensi kolmannen osan tuomittujen rangaistusta. Siinä meni kaksi kuukautta tuuleen Antin vankeudesta. Mutta olihan sama kuusi kuukautta kuin neljäkin kuukautta, kun ei se kaikki mennyt. Mutta tämän puolennuksen johdosta jatkui Antin vapaus kokonaisen vuoden. Tuntui se niinkuin sen kammo hiljalleen kuluisi mielestä. Oli hetkiä, päiviäkin, ettei hän sitä muistanutkaan, mutta muisti hän sen taas ja värähtämättömin kasvoihin hän ei sitä muistoa koskaan ottanut vastaan.

Niinpä eräänä kevätiltana istui hän muutaman ison kaupungin puistossa. Siinä ensi kerran sinä kevännä kuunneltiin ulkoilmassa torvisoittoa, jota kuulemaan kauniin ilman houkuttelemana kokoutui väkeä, nuoria ja vanhoja tuhatmääriä.

Nyt tunsu hän puoleentoista vuoteen ensikerran olevansa paikassa, jossa ei häntä tunneta, jossa ei häntä kukaan sormellaan osota: »Tuossa on kahleeton vanki, hän on tuomittu.»

Tuo ääretön ihmisjoukko ainoastaan, tuota kaikuvaa soittoa kuunteleva joukko tuntui niin sanomattoman hauskalta; olisi saattanut itkeä paljaasta mielen ylennyksestä. Sitä hän ei kuitenkaan tehnyt. Oli vaan kuni kaulaansa myöten vajonneena ihmismereen, jossa silmän kantamalta näkyi vaan kasvoja, päitä ja päähineitä, että koko tuo meren pinta oli vaan väri vaihtoista, pientä taplikkoa, kuni kesän herttaisen tuulen synnyttämä lipotteleva väreaallokko.

Ei koskaan elämästään Antti uskonut enää löytävänsä tällaista hetkeä. Niin vapaata, niin virkistävää, niin elähtävää, niin kohottavaa vuosikauteisesta alennuksesta, niin puhdasta kuni kevätiltan taivas, niin hienosti sulavaa kuin tämä.

Tästä hän nyt nautti ja luki monista kasvoista heidän sielujensa kirjoituksia. Ja monista löysi hän kärsimysten syviä jälkiä, jotka olivat tulleet tänne etsimään virkistystä, raikastusta mielelleen. Mutta toiset olivat tulleet vaan sentähden, kun oli siinä paljon muita ja kasvoista näkyi selvä huikentelevaisuus. Mutta moni näkyi tulleen vaan sen tähden kun oli siinä tottunut joka kesä käymään.

Tästä nautti nyt Antti, hengitti oikein syvälle keuhkoihinsa tään illan raikasta eloisuutta ja elämä tuntui löytäneen entisen arvonsa.

Mutta väkijoukon sivuitse kahden harmaan hevosen vetämänä kulki kattopäälliset raitiovaunut, joitten yläreunassa näkyi vaskenvärisillä latinakirjaimilla kirjoitus: »Linnanmäelle». Tuon havaitseminen löi kuni puulla päähän. Hänen kasvonsa kauhistui, hampaat puristuivat yhteen ja syvästi huohahti: »Oi kirous ja helvetti...»

Enempää ei hän puhunut, nousi istuimeltaan ja lähti synkkämielisenä kävelemään kivistä katua. Se äsköinen ylennys, se sielun elähtävyys, se mielen virkistys oli mennyt kuni tuhka tuuleen. Elämä pukeutui taas entiseen mustaan verhoonsa. Koko maailma kaikkine lakineen — joilla voidaan viatonkin tuomita — oli vaan kirottu kadotus, jossa viipyminen on vaan paljasta tuskaa...

Huomenna oli sunnuntai. Rukoushuoneella saarnasi laajalti kuuluisa, mutta paljon vainoa kärsinyt hengen mies. Tuntui Antista lohduttavalta käydä tuon vainon kärsineen miehen uskon saarnaa kuulemassa. Ja meni hän sinne kokoushuoneeseen paljon ennen muita. Istahti aivan lähelle saarnatuolia, jossa myöskin seisoi iso harmonio, jolla tietysti säestetään laulua. Varsin sen tähden hän istui siihen lähelle, että kuulisi tarkemmin harmonion sävelet ja myöskin saarnaajan sanat.

Yksinään hän siinä istui kauvan. Mutta ei se yksinäisyys ikävää tuottanut, tuntui se vaan kätkeymiseltä erilleen muista.

Kadulta kuului virkeää elämää. Siellä jyrisi rattaat, siellä kiisteli katu-pojat, sieltä kuului iloista puhetta, sieltä naurua, sieltä alituista kävelijäin jalkojen kapsetta ja kaikkea kaupunkielämän liikettä. Mutta siitä ei Antti välittänyt. Ei mennyt akkunasta katsomaan, ei kuulemaan sen tarkemmin. Istui vaan penkissään liikkumattomana ja nautti siitä, että oli yksinään. Hän katseli pientä virsikirjaa, joka oli kirjalaudalla, ehkä unohtunut joltain siihen edellisellä kerralla.

Määrätty tunti alkoi liketä. Pihan puolella alkoi ovet jyrähdellä, että kumisi koko rakennus ja askelten kopina yhtenä jyrynä alkoi kuulua etuhuoneesta. Kohta remahti kaksipuolinen ovi selälleen ja tulvanaan alkoi tulla kuhista väkeä sisään, että ainoastaan pikku tuokio kului, kun huone oli täpösen täytenään miestä ja naista, nuorta ja vanhaa.

Mutta joukosta selvisi eräs hattupäinen neiti, joka päätäsuoraa astua hötkeytteli puhuntalavalle, osotti laulun numeron ja istahti harmonion eteen ja aloitti virren, johon yhtyi useimmat kuulijoistakin, että huone oli täynnä humisevaa laulun ääntä.

Laulu oli loppunut, niin puhuntalavalle ilmestyi pienehkö pystyruumiinen mies, raamattu käsissään. Näkyi ihastuvan, kun oli nyt kuulijoita huone aivan tungoksessa ja vieläpä eteisessäkin, miten paljon lienee ollutkaan.

Hän heitti yli rahvaan loistavan silmäyksen. Mutta samassa liitti kätensä ristiin, nosti tummansiniset silmänsä korkeuteen ja rukoili taivaan siunausta tälle kokoukselle, ettei hänen sanansa lankeaisi kivistöön, ei orjantappuroihin, ei tien oheen, vaan hyvään maahan, joka kantaisi sadankertaisen hedelmän.

Sitten otti hän vakavan muodon ja raikkaasti helähtävällä äänellä lausui: »Elkäät olko paha vastaan, vaan voittakaat paha hyvällä.»

Nämä olivat hänen saarnansa alkusanat. Näihin sanoihin hän sitoi koko saarnansa ja elävien vertauskuvien kautta toi esiin miten paha on voitettava. Miten onneton on se ihminen, jolta puuttuu rakkautta, ainoata pahan voittamisasetta. Miten viha lisäytyy vaan vihalla samoin kuin tuli lisäytyy tulesta ja palavasta aineesta sitä suuremmaksi mitä enemmän siihen sitä pannaan ja viimein yltyy raivoon, ettei voida hillitä, mutta sen sijaan, jos pannaan siihen vettä, niin se sammuu helposti.

Samoin on laita, jos toisen paha sana vastataan rakkauden sanalla, niin sen viha muuttuu rakkaudeksi, jos toisen paha teko vastataan rakkauden työllä, niin se vaikuttaa rakkauden ja viha sammuu. Miten ei yhtään ihmistä ole niin paha, jossa ei olisi hyvää ja rakastettavaakin, vaikka vihalla kohdellun vihamiehen hyvät puolet kätkeytyy vihan verhoon. Ja näytti valoisasti selväksi miten ainoastaan rakkauden voimalla voitetaan paha ja miten juuri vihamiestään rakastamalla ja siunaamalla niitä voitetaan paljon, jota vastaan ystäviään rakastamalla ei voiteta mitään, ei sanottavasti mitään. Sitä tekivät publikaanitkin.

Tuo saarna tuntui Antin mielestä siltä kuin se juuri olisi hänelle saarnattu. Yksinään vaan hänelle. Sydämmessä kuului Amen joka sanalle...

Vapisten tunsu hän nyt itsensä syypääksi kaikkeen tuohon mistä hän syytti maailmaa. Kaikki tuo kylmyys, mitä maailma osotti, oli vaan vastaava kaiku hänen omasta rakkaudettomuudestaan.

Tuo kahleeton vankeus ei ollut nyt enää syytön rangaistus. Se oli nyt vaan pieni armollinen veljen viittaus erehtyneelle ystävälle, joka synnyttää vilpittömimmän vastarakkauden.

Hän oli tähän asti uskonut itsensä hyväksi ihmiseksi. Paljoa paremmaksi muita. Hän oli rakastanut isänmaataan enemmän kuin moni muu. Uhrannut sille enemmän kuin moni muu. Harrastanut kansan sivistystä enemmän kuin moni muu. Uhrannut sille enemmän kuin moni muu. Tehnyt oikein kaikille, vihannut vääryyttä, kaikessa auttanut köyhiä, ollut armollinen, säälivä ja hellätuntoinen kärsiviä kohtaan. Ollut armollinen elukoille, ollut hyvä perheen isä. Ollut vilpitön ystävä ystävilleen. Rakastanut niitä puhtaasti ja tulisemmin kuin moni muu. Rakastanut Jumalaa ja luottanut siihen enemmän kuin moni muu. Ollut kaikessa itsensä kieltävä enemmän kuin moni muu.

Mutta nyt tämä kaikki oli mennyttä. Hän kauhistuen huomasi nyt, että häneltä puuttui yksi, jota paitsi kaikki nuo muut eivät ole mitään. Häneltä puuttui *rakkaus* ja anteeksi antamus, tuo pyhyyden avain, joka on uskoa ja toivoa suurempi.

Perin masentuneena palasi nyt Antti hartauskokouksesta rukoushuoneelta. Mutta käyskellessään kevätaurinon paisteista kivistä katua ja nähdessään kaikkialla vilisevää ihmisjoukkoa, katseli hän niitä ihan toisilla silmillä, kuin eilen illalla huomattuaan raitiovaunujen kirjoituksen.

Nyt hän katseli niitä rakastettavana yhteiskuntana, joka ajallaan ohjaa eksyneen jäsenensä oikealle tielle. Nyt jos joku osottikin häntä, että hän on tuomittu, hän on kahleeton vanki, se ei vihlassut hänen sydäntään, vaan voi hän mielellä hyvällä sanoa: »Sehän minä olenkin.»

Mieli kuitenkin pysyi hämmentyneenä sotkoksenä koko yön eikä suonut varsinaista lepoa, niin aamulla tunsu Antti palavan halun päästä paremmin tutustumaan sen saarnaajan kanssa ja lähti hänen asuntoonsa. Saarnaajan terävä silmä näki, että Antilla on hänelle asiaa, niin meni jo oven suussa vastaan kuin suurta ystäväänsä ja herttaisesti huudahti: Terve tuloanne. Näin teitä eilen rukoushuoneella ja tunsin halua saada teitä puhutella erikseen, vaan livahditte siitä ulos, etten väen tungoksessa löytänyt. Kiitos nyt että tulitte ja kädestä talutti viereensä sohvalle istumaan.

Tuo saarnaajan ystävyys vaikutti Anttiin, että hän tuntematta mitään kainoutta alkoi puhella kaikista seikoista ja niistä johtuvista mieltänsä painoista.

Näitä kuunteli saarnaaja pitkän hetken sanomatta sanaakaan, ei kuin osanottavaisesti hyngähteli, kuullessaan Antin kertomuksia. Mutta kun tunsu, että Antti on jo pääpiirteet kertonut, niin katkasi Antin puheen ja herttaisesti lausui: Sellainen se on maailma, sellainen se on meille kaikille maailma, jossa meidän täytyy rypeä. Mutta meidän sielumme voipi kohota korkeammalle kaikesta tästä ja silloin tuo roska ja kurjuus ei suuresti paina meidän mieltämme, me voimme kotkan siivillä kohota ylemmäksi kaikkea tätä. Kristus tuli jo täällä ajassa pelastamaan omansa kaikesta tästä ja lopuksi kaikille häneen uskovilleen antamaan ijankaikkisen elämän. Otti pöydältään kuluneen raamattunsa, jonka kaikilla sivuilla näkyi viivoituksia, luki siitä erityisiä lauseita, mitkä selvimmin sisälsivät Vapahtajan työt syntisten hyväksi. Nämä ratkoivat Antin sydämmestä kuni kahleita rengas renkaalta ja sanomattoman hyvälle se tuntui, mutta vasta kun saarnaaja laski raamattunsa pöydälleen, liitti kätensä ristiin ja ääneensä rukoili Antin puolesta, aukesi Antin sydän niin kummallisella tavalla, ettei hän sitä itsekkään tiennyt mitä tämä on. Hänen ruumiinsa voimatkin katosivat että sohvalta tuskin pysyi istuallaan. Hengitys oli syvästi hyrskähtelevä ja silmistä vuoti koskena kyyneleet. Mutta mitä enemmän juoksi kyyneleet, sitä enemmän täyttyi sydän sanomattomalla ilolla, että Antti luuli tulevansa kipeäksi ja kohta kuolevansa.

Saarnaaja oli lopettanut rukouksensa ja makeasti hymyillen antoi Antin kyynelten vuotaa ilman häiritsemättä. Mutta kun Antti puristi kahden käden rintojansa ja huudahti: »Oi suuri Jumala; kuolen paljaasta ilosta», tarttui hän Antin käteen ja naurusuin virkkoi: »Ei tämä tauti ole kuolemaksi, vaan Jumalan kunniaksi. Ylösnoussut Vapahtaja ei jää asumaan vanhassa tomuisessa majassa. Hän purkaa ja puhdistaa vanhan rakennuksen, tekee heikoksi kuni lapsen, kuten hän juutalaisille sanoikin: Ellette tule niinkuin lapset, ette suinkaan tule taivaan valtakuntaan.»

Nämä saarnaajan sanat yhä lisäsivät Antin iloa, että tuskin jaksoi pidättää ettei huutanut paljaasta ilosta.

XXXVI.

Antti pyytää Jukelta anteeksi.

Tämän huomasi saarnaaja, niin ei tahtonut jatkaa puhettaan eikä lisätä Antin yli äyräittänsä paisuvaa iloa, vaan nousi lattialle kävelemään ja lauleli: »Jos virtana rauha mua noudattavi, Tai murheet kuni lainehet lyö, Mik' onneni lie, sulo varmuus on mull'. Ett' oon autuas — mennyt on yö. — Hyvin on asiat. Hyvin on, hyvin on asiat.»

Antti ei olisi nyt tahtonut viipyä missään niin mielellään kuin täällä. Mutta asiat pakottivat eroamaan, jos mieli joutua iltasella junaan ja kun nyt vihdoin olivat silmät kuivaneet ja suurin riemun tulvaus hieman asettunut, niin ojenti hän kättä saarnaajalle, mutta saarnaaja ei huolinut kädestä, vaan tarttui syliksi ja lausui: »Kallis veli, muista että rukoilen puolestanne joka päivä, ettei maailma enää teitä voittaisi.»

Antti oli yhä ilosta niin täysi, että suullinen kiittelemineen tuntui aivan mitättömältä, niin ei sanonut edes kiitoksia, vaan saarnaaja kuin päästi hänen sylistään, niin työntyi ulos ja kadulle tultuaan hukkuu vilisevään ihmisjoukkoon, jotka eivät kukaan näkyneet toisistaan välittävän, kiirehtivät vaan toiset sinne toiset tänne. Anttikin kulki kuni siivillä, ei nähnyt ketään eikä edes muistanut kyynelistä tuhrauneita kasvojaan eikä huomannut, vaikka vastaan tulevat ihmiset niihin heittivät kiinteään katseensa, mennä huristi vaan ja koko elämä tuntui niin sanomattoman keveältä, tuntui ihan kohoksi riitelevän.

Vaikka saarnaaja ei ollut siitä puhunut mitään, että sinun pitää riitaveljeltäsi pyytää anteeksi, päästäksesi kokonaan vapaaksi, niin kuitenkin muutamien päivän kuluttua rupesi mielessä kangertamaan, että Juken kanssa ei ole vielä sovittu ja tuntui se välttämättömältä, saadakseen pysyvää rauhaa sieluunsa.

Tätä ääntä hän ei kuitenkaan totellut, vaan viivytti sitä päivästä toiseen, että ehkäpä se katoaa itseksensä. Eipähän saarnaajakaan sitä minulle käskenyt, vaikka kerroinhan minä sillekin koko jutun. Tämä ei kuitenkaan haihtunut, vaan yhä selvemmin rupesi kuulumaan: »Sovi nopeasti riita veljesi kanssa, koska vielä tiellä olet», mutta päivä päivältä rupesi tuntumaan mahdottomammalta mennä Jukelta anteeksi pyytämään.

Tästä puhui hän erään uskovaisena pidettävän ystävänsä kanssa ja kysyi häneltä, onko tarpeellista tuonlaiselta pahantekijältä mennä anteeksi pyytämään, joka on enemmän kuin kolmetoista vuotta joka päivä ärsyttänyt ja kaikella tavalla kiusannut.

»Ei, ei missään nimessä se ole tarpeellista!» vastasi toveri.

Mutta raamatussa on kirjoitettu: »Sovi nopeasti riitaveljesi kanssa, koska vielä tiellä olet», muistutti Antti.

»Niin, koska vielä tiellä olet, sepä se juuri on. Mitäpä nyt enää anteeksi pyytamisestä on etua, kun sinä olet jo tuomittu», kuului toverin varmasti kajahtava huomautus.

»No niin, mutta rukoilihan Vapahtajakin tuomitsijainsa ja ristiinnaulitsijainsa edestä anteeksi», huomautti Antti.

»Vapahtaja oli koko maailman vapahtaja», huomautti toveri, »ja sitäpaitsi ei hänkään rukoillut niiltä itseltään, vaan rukoili taivaallista isäänsä antamaan heille anteeksi; senhän voit sinäkin tehdä jos omatuntosi on sairas.»

Tämä tuntui oikealta, mutta ei se kuitenkaan mieltä tyydyttänyt. Ja tästä kaipiosta vähitellen kasvoi masentava painajainen, joka Antin sielusta hivutti pois sen ilon ja rauhan, minkä hän omisti kaupungista lähtiessään. Kotiin tultua alkoi mieli päivä päivältä jähmettyä ja painua entiseen alennustilaansa. Antti rukoili Jumalaa päästämään tästä, rukoili hartaammin kuin koskaan ennen, mutta kaikki oli turha. Raamattua hän luki sieltä ja täältä. Mutta se oli kuni lukittu. Ei siitä lievitystä lähtenyt, sanat olivat vaan kuolleita kirjaimia, joista ei jäänyt muistoon mitään; tuntui se vaan eksyneen toivottomalta haparoimiselta. Itse ajattelemattaan kiintyivät hänen silmänsä lauseeseen: »Jos me tunnustamme meidän syntimme, niin hän on uskollinen ja hurskas, joka meille synnit anteeksi antaa ja puhdistaa kaikesta vääryydestä.» (1 Joh. 1:9). Silloin hytkähti Antin sydän, että liikahti koko ruumis. Hän muisti saarnaajan sanomat sanat, mitä hän sanoi puhdistamisesta, niin ääneensä huudahti: »Puhdistaa, oi puhdistaa meitä kaikesta vääryydestä.» Samassa hyppäsi seisalleen, laski raamattunsa aukinaisena pöydälleen ja lähti Juken luokse.

Oli iltahämärä kun Antti saapui Juken köyhän näköiseen asuntoon ja istahti oven suuhun kolmijalkaiselle, kurjalle jakkaralle.

Jukke huomasi Antin kasvoista, että Antilla on hänelle asiallisempaa asiaa, niin tekeytyi hyvin kolkoksi ja vihamielisen näköiseksi eikä vastannut Antin hyvän illan sanomiseen mitään, istui kuni kivettynyt ja ajatteli vaan, että Antti näkyy tulleen tänne saadakseen täältä lievitystä vankeusasiaansa, vaan lisätään täältä löylyä, lisätään täältä löylyä, kiinnitetään täältä nööriä, päätteli Jukke itseksensä, päätään hieman nujautellen ja harmaat silmät kävivät tulisiksi.

Antti koetti etsiä sanoja miten päästä puheen alkuun, mutta luonnosta tuntui aivan voittamattoman vastenmieliseltä koko homma ja Juken jyrkkä käytös ja vihaiset katseet jähmetyttivät koko olennon, että aivan leukasaranatkin tuntuivat kontottuvan yhteen paikkaan. Ja kun Juken käytös osotti, että puhuminen sellaisista asioista tällä kerralla on turha, niin alkoi tehdä mieli lähtemään pois.

Tuntui se kuitenkin sangen mitättömältä lähteä siltään takaisin ja sydämessä jylähti, että se kaipio tulisi yhä raskaammaksi eikä sitä voisi paeta mihinkään. Ja kun onneksi oli Jukke yksin asunnossaan, ettei ollut hänen suulas sisarensa siinä sekaan rähisemässä, niin päätään punaltaen murti hän itsestään tuon kankeuden, rykästä kuhjautti kuivan, mitättömän rykäyksen ja matalasti arveli: »Minulla olisi sinulle puhelemista jos kuulisit.»

Noista Antin sanoista ja äänen soinnusta kuului jotakin outoa änkytystä ja hätäisen tapaista vapistusta, niin tämä vahvasti Juken uskoa, että Antti on tullut häneltä kerjäämään armoa. Jukke punalti tuimasti päätään, kasvot kuohahtivat tulisiksi, suu vetäytyi enemmän tavallista väärään ja paksujen huuliensa raosta oikein uhkaavan jyrisevällä painolla lausui: »Taitaapa Vaaralan isännällä ruveta tuulemaan housuihin. Taitaa linnaan lähtö alkaa lähestyä. Lähestyköön vaan, kyllä täältä autetaan.»

»Siitä asiasta minulla ei ole mitään sanomista, muuta minulla olisi», kuului Antin hiljainen ääni.

»Hym, muuta, mitä muuta?» kysyi Jukke, niskojaan ylpeästi ketkauttaen ja katseli tuimasti Anttiin.

Antti sommitteli sanoakseen jotakin ennen, ettei niin suoraan menisi pääasiaan, mutta ei tullut esille muuta sopivaa sanaa, niin rykäsi kuivan, mitättömän rykäyksen ja nöyrästi sanoi: »Olisi suoraan sanoen anteeksi pyytämistä.»

»Hahaa, anteeksi pyytämistä, vai anteeksi pyytämistä. Sellainenpa sinä olet mieskin», huudahti ivallisesti Jukke kesken Antin puheen ja ylpeästi jatkoi: »Vai sillä luulet minut pettäväsi. Saat uskoa, että minua ei tähkällä tanhuaan vedetä. Minua et petä niinkuin luulet. Menehän linnaan, kyllä täältä evästetään.»

Antti tunsu, että Jukke on erehdyksissä, niin tahtoi puhua vieläkin ja vakavasti lausui: »Se puoli asiasta on valmista, siinä on laki tehnyt jo työnsä, etkä sinä voi sitä jouhenkaan vertaa lisätä etkä vähentää. Mutta toinen syvempi puoli on asiassa vielä koskematta.»

»Syvempi puoli, syvempi puoli, vie koirille se syvempi puolesi», katkasi taas Jukke Antin puheen ja käänti päätään halveksivan näköisesti näyttääkseen siten, ettei hän viitsi kuulla koko puhetta.

»Sinä näyt yhäkin olevan minulle vihassa, mutta minä en ole sinulle enää vihassa ja pyydän anteeksi entistä vihaani», sanoi Antti ystävällisesti.

»Minä olen vihassa», tikasi Jukke, »ja pysyn vihassa, minä en tarvitse sinun lempeäsi.»

»Mutta minäpä en usko että sinä yksinäsi voit olla vihassa», lisäsi Antti. »Yksi kivi ei tee myllyssä jauhoja, sanotaan, etkä sinäkään yksipuolelta voi kauan kantaa vihaa, kun näet, etten minä ole vihainen. Yksinään ei puu pala, on sananlasku.»

»Minä olen sinulle vihainen ja minulla on syytä olla, sitä todistaa tämä repaleinen korvanlehteni», sanoi Jukke jyrkästi ja käski Antin paeta pois huoneestaan. Antista se äsköinen kankeus oli nyt hävinnyt kokonaan, sielun syvyyteen tuntui virtaavan uusi voima ja anteeksi pyytäminen ei tuntunut enää kainostuttavan, mutta näki ettei pitemmästä puheesta tällä kerralla kuitenkaan olisi apua, niin nousi seisalleen, tarjosi Jukelle kättä ja herttaisesti hymyillen virkkoi: »Tuohon käteen, minä puolestani annan sinulle kaikki anteeksi. Hyvästi nyt.»

»Mene tiehesi ja heti siitä lörpöttelemästä», ärjäsi Jukke ja näytti rupeavan katselemaan asetta, jolla korvanlehtensä palkkioksi löisi, eikä tarjonnut kättään Antille.

Antti ei jatkanut, pyörähti pois ja lähti kotiin.

XXXVII.

Antti tuntee sydämen iloa.

Kotiin tultuaan tunsu Antti olevan hyvän olla, sydämmestä se painajainen oli kadonnut. Viimeisen päivän hämärän ja täyden kuun himmeästi valaisema huonekin näytti silmissä niin somalta, ettei sitä sellaisena ollut koskaan huomannut, oli kuin pumpuleilla sisustettu ja ne loistavat tähdet näyttivät vartioivan kaikelta pahalta, sytytti kynttilän, otti sen aukinaisen raamattunsa käsiinsä ja silmäili sen sivuja, niin erittäin pystyi silmiin lause: »Joka veljeänsä rakastaa, se pysyy valkeudessa eikä hänessä ole pahennusta. Mutta joka veljeänsä vihaa, hän on pimeydessä eikä tiedä kuhunka hän menee, sillä pimeydet ovat hänen silmänsä sovaisseet.»

»Oi kiitos Jumalan!» huudahti Antti tämän lauseen luettuaan. Samassa tuli Hanna kammariin, niin Antti tarttui häneen syliksi, puristi ja huudahti: »Oi äiti, et usko kuin minun on hyvä olla.»

Hanna oikein tyrmistyi, eikä ymmärtänyt mitä se on, huudahti vaan että: »Hyvä Jumala mikä sinulle nyt on tullut? Oletko mieletön.»

Antti ei kuin halaili ja nosteli kohoksi Hannaa ja iloisesti lisäsi: »Ei mitään, hyvä äiti, ei mitään ole tullut, mutta minun on vaan nyt niin hyvä olla.»

»No mistä se nyt on tullut?» keskeytti Hanna ja epäili mielessään yhä, että jos tuo on Antilla järkensä menettämisen oireita, kun sitten kaupungista palattuun näki aina Antin erimielisenä kuin koskaan ennen ja pelkäsi Antin pahoilevan linnaan lähtemisen takia.

»En tiedä itsekkään», vastasi Antti. »Luin tuossa raamattua, niin siitkö lienee tullut, vai lieneekö siitä kun äsken kävin Jukelta anteeksi pyytämässä.»

»Jukelta anteeksi pyytämässä!» huudahti Hanna ja tahtoi riistäytyä pois Antin sylistä.

Antti piteli kuitenkin Hannaa ja jatkoi: »Niin. Eikös sinunkin mielestäsi ollut se oikein.»

»Mutta lupasikos Jukke ruveta toimimaan, että sinun ei tarvitseisi linnaan lähteä?» virkkoi Hanna ja kasvoihin hulmahti hauska ihastus.

»Ei, äiti kulta, en minä sitä tahtonutkaan», virkkoi Antti herttaisesti hymyillen.

»No mitäs sitten?» kysyi Hanna taas tutkivasti.

Antti heitti nyt Hannan irti, otti raamattunsa käsiinsä, osotti sen muutamia lauseita Hannalle ja virkkoi: »Kuuleppas, äiti, kun kerron. Minulla on monta päivää ollut paha mieli siitä kun en ole Jukelta pyytänyt anteeksi, niin äsken iltapäivällä luin tässä raamattua, niin tämän lauseen luettuani tunsin pakon lähteä Juken luokse, sitten tultuani luin tämän lauseen, tästä sain tämän ilon ja nyt tunnen anteeksi antamisen täydellisen voiman. Oi kiitos Jumalan, kiitos Jumalan. Hallelujaa.»

»No antoiko Jukke sinulle anteeksi?» keskeytti Hanna ja kyyneleet kiiltivät silmien nurkista.

»Ei hän äsken antanut», vastasi Antti. »Hän oli hyvin vihainen eikä kärsinyt paljon minun puhettani, mutta kyllä minä tunnen sielussani, että hän on kuitenkin antanut, kun minä sain suullani vakuuttaa, että minä puolestani annan hänelle anteeksi.» Oli pitkän aikaa äänetönnä, jonka perästä hän jatkoi: »On totta, kun eräs hengen mies siellä kaupungissa saarnasi, että yksikään ihminen ei voi niin syvälle vajota syntiin ja pahuuteen, ettei sen syvimässä vielä piile joku Jumalan kuvasta karissut hyvän siemen, joka rakkaudella ja anteeksi antamuksella saadaan esiin Jumalan armon paisteesta itämään, vesomaan ja kasvamaan Jumalan valtakunnan siunatuista ijankaikkisuushedelmiä... Eikös ole ihanaa kun sellaiset kuin minä ja Jukkekin, nuo verisesti riitelevät kurjat, voimme niin syvästä alennustilasta kohota Jumalan lasten kunniaan. Oi suurta armoa Jumalan.»

Hanna ei kysellyt enää mitään, jäi vaan miettimään, mistähän Antti on saanut tuon uuden mielen, ja joku kyynel aina silloin tällöin vierähti kasvoille. Kysyi hän viimein: »Eikö sinusta kuitenkin ole hyvin paha, kun täytyy lähteä vankeuteen?»

»Hanna kulta, älä huolehdi», huudahti Antti, »minulle on vaan ilo siitä. Se vankeus on liian pieni oppiraha sen suhteen, mitä minä olen sen johdosta oppinut ja tullut käsittämään, se on ei vähemmän kuin sieluni johtanut pimeydestä ihmeelliseen valkeuteen, synnin ja kuoleman vallasta ijankaikkiseen elämään. Ilman tätä en vielääkään tuntisi anteeksi antamuksen ihmeellistä voimaa.»

Hanna ei enää jatkanut kyselemistä, tuntui se hyvältä, kun Antti ei enää sure vankeuteen menoa, mutta istui kuitenkin tyynenä ja ajatteli miten mahtoi Antille olla mahdollista mennä Jukelta anteeksi pyytämään, joka oikeastaan olisi pitänyt Juken tehdä.

Antti oli yhä niin iloinen, ettei voinut pysyä yhdessä kohti, niin tahtoi Hannankin saada yhtä iloiseksi, tarttui Hannaan taas syliksi ja iloisesti huudahti: »Oi äiti, kuin olen nyt onnellinen, minä suutelisin vaikka kiveä tai kannon palasta ja halailisin tuota uunia tai metsän puita, jos sinua ei olisi tässä. Ole sinäkin yhtä iloinen.»

Hanna ei siitä tullut iloisemmaksi, oli vaan herttainen ja melkein, niinkuin kuiskaamalla sanoi: »Ei kukko käskien laula eikä märkä pala tuleksakaan.»

»Ai, ai, hyvä äiti, kun sanoit hyvästi», huudahti Antti, »ei märkä pala tuleksakaan. Se on aivan totta. Suossa makaava hako on synnin alle myyty pelastumaton ihminen. Se ei voi palaa, ei voi iloita. Ja jospa sen pinta joskus jonkun onnen paisteesta kuivaisikin siksi, että joksikin hetkeksi tuprahtaisi ilon tapaiseen ilmituleen, niin se ei mitenkään voi olla niin syvää, palavaa ja puhdasta kuin vanhurskauden auringon lämmittämässä sydämissä syttynyt Jumalan armotulen sytyttämä ilo. Sillä vanhurskauttamattoman ihmisen ilo — olkoon se kuinka raikasta ja viatonta tahaan — tuottaa jälkeensä kahta suuremman surun, jota vastaan vanhurskautetun ilo puhdistaa sydämen kaikesta surusta ja surun tuottamista sairauksista, siten valmistakseen sitä taivasta varten, kuten Jesus sanoo vuorisaarnassaan: Iloitkaat ja riemuitkaat, sillä teidän palkkanne on suuri taivaissa.»

Hannanmielestä tuntui tämä vaan somalta, muuta ei hän siitä käsittänyt. Kummalliselta se vaan

kuului, kun hän ei koskaan ollut isän suusta tällaista kuullut, ainoastaan vaan isänmaallisia olivat hänen innostuspuheensa ennen olleet.

Kun Hanna ei ilostunut Antin ilosta, niin heitti hän viimein, otti raamattunsa, katseli siitä näkisikö jonkun lauseen joka sopisi Hannalle lukea. Mutta mieli oli niin irtanaisella sijalla, ettei silmät vakauneet yhteenkään lauseeseen, jotta sen olisi voinut ajatusalta lukea, niin heitti sen pöydälleen, kohosi lattialle kävelemään ja hymyilevä loiste kasvoissaan rupesi laulamaan: »Ma etsein kauvan päästäkseen, myrskyn alta suojahan, vaan Jesus vasta rinnallein tuotti turvan rauhaisan.

»Niin, Jesus ompi kallio, Hän vahvistaa ja Hän virvoittaa, miss' on erämaa. Jesus ompi kallio tään erämaan, on vahva turva myrskyssä.

»Oi kiitos kun ma kuollutkaan turvatonna myrskyyn en, Hän ennätti mun nostamaan kalliolle autuuden, niin Jesus ompi kallio tään erämaan, on turva myrskyssä.»

Hanna istui yhä tyynenä sängyn päällä selkä kenossa, hän vaan istui ja hymyillen katseli Anttia ja somalle se vaan tuntui, kun Antin ei ollut koskaan kuullut tällaisia lauluja laulavan kuin ainoastaan Kalevalasta Väinämöisen virsiä ja muita isänmaallisia kansakoululauluja.

Antti olisi tahtonut päästä Hannan kanssa puhelemiseen, vaan ei tiennyt Hannan nykyistä äänetöntä mieltä, mistä puhuminen päästäisi hänen kielensä irti. Istui keinutuoliinsa ja katseli taivaalle täysinäistä kuuta, katseli synkkää pilveä kuun alla ja sen pimittämää taivaan rantaa ja lausui: »Oi, kuinka synkkä on luonto kuin pilvi peittää taivaan valon. Mutta monta kertaa synkempi on se sielu, josta taivaan valo on kokonaan poissa. Aurinko on pimennyt ja kuu ei anna valoansa. Synnin pimeys peittää maan. Eipä kumma jos tällaisessa pimeydessä eksytään... Oi kiitos, että Jumala on sanansa antanut meille valkeudeksi. Alussa oli sana ja se sana oli Jumalan tykönä ja Jumala oli se sana. Tämä oli alussa Jumalan tykönä. Hänessä oli elämä ja elämä oli ihmisten valkeus ja se valkeus pimeydessä paistaa, jota ei pimeys käsittänyt... Tuo kuu tuolla taivaan avaruudessa saa valonsa auringosta, mutta hän ei pidä sitä itse, hän valistaa sillä meitä yön pimeydessä. Samoin Jumalan sanassa on valo kotosin Isästä, iankaikkisuusauringosta, niin se valistaa meitä, vaikkapa itseään aurinkoa emme näekään kuin ainoastaan uskonsilmillä.»

Hanna ei tarttunut tähän puheeseen eikä vähäpätöisimmistä asioista Antti nyt saattanut puhua, niin jäi tyynenä istumaan.

XXXVIII.

Antti ja Jukke sopivat.

Kului viikkoa kaksi. Tällä ajalla hän ei Jukkea nähnyt, mutta nyt kulki Antti mutkaista polkutietä metsäisellä taipaleella ja laulella lurkutteli erästä hengellistä laulua, kun Jukke äkkiarvaamatta tien mutkassa metsän suojasta pallahti vastaan. Antti samassa ojenti kätensä Jukkea kohti ja iloisesti huudahti: »No terve mieheen.»

Antin iloiset ja hämmästyttävän loistavat katseet tyrmistyttivät Jukkea, ettei huomannutkaan evätä kättään antamasta Antille, vaan työnti kuin ainakin vastaan ja huomasi vasta sitten kun Antti puristi käden käteensä ja ystävällisesti uudisti: »No terve, terve, nyt sinä Jukke hyvä. Ethän nyt ole enää vihassa vai mitä arvelet?»

Jukke punastui eikä viitsinyt katsella Anttia silmiin, koetti tekeytyä kolkoksi ja mutisi jotakin sanoakseen, mutta ei mitään kokonaista sanaa tullut. Yhä pahemmalta rupesi vaan tuntumaan, kun hän antautui ollenkaan tekemisiin Antin kanssa ja lähti vetäytymään pois.

»Elä nyt kiirehdi, puhellaan vielä», muistutti herttaisesti Antti. »Elä luule minua kiusaavasi sillä, ettet anna minulle anteeksi. Olen sinulle tunnustanut rikokseni ja Jumala on rakkaan poikansa Jesuksen tähden antanut minulle anteeksi, joten se ei minua enää paina enkä sentähden puhu, vaan puhun sääliessäni sinua, joka tuon pienen seikan tähden pysyt pimeyden orjuudessa, että sinun tähtesi on Kristus hukkaan kuollut. Jota vastaan, jos sinä suullasi tunnustat sen mitä nytkin sydämessi todistaa, niin vapaudut orjuudestasi ja iankaikkisen elämän valo pääsee heijastamaan sieluusi, jossa valossa sitten tulet tarkemmin näkemään itsesi mikä olet.»

Tarttui sitten Juken käteen ja silmiin ystävällisesti katsoen sanoi: »Eikös todellakin tunnu oikealta

suullasi tunnustaminen, että annat minulle anteeksi.»

Jukke rupesi jotakin mutisemaan, mutta ennenkuin kerkesi mitään sanoa, livahti suusta hänen huomaamattaan murahtava sana: »Annatkos sinä?»

»Hyvä Jukke», huudahti Antti. »Aikoja sitten olen jo antanut sinulle anteeksi ja sen tähden voin olla nytkin näin iloinen ja onnellinen.»

Jukke joutui aivan ymmälle eikä tajunnut mitä sanoisi, niin rupesi vetämään—kättään Antin kädestä irti ja vetäytymään lähteäkseen pois, niin Antti ei tahtonut enää estää, puistalti vaan Juken kättä ja virkkoi: »No hyvästi nyt eläkä tahdo potkia tutkainta vastaan... Käyn heti kotonasi.» Silloin päästi käden irti ja lähtivät kävelemään toinen toisaalle päin. Miellyttävä kuva jäi Jukesta Antin mieleen, kun lähti kävelemään metsän varjoista tietään ja alotti laulunsa siitä mihin äsken katkesi.

Huomenillalla kotiin palattuaan muisti Antti, että oli aikonut heti käydä Juken luona, mutta ei ollut mitä saada asian nimeksi. Hetken mietittyään havahtui ja itsekseen virkkoi: »Eläs vielä», otti yhden uusimmista raamatuistaan, kirjoitti sen kansilehteen Juken nimen ja raamatunlauseen: »Niin on Jumala maailmaa rakastanut, että hän antoi hänen ainoan poikansa, että jokainen kuin uskoo hänen päällensä, ei pidä hukuman mutta ijankaikkisen elämän saaman.» (Joh. 3:16). Tämän raamattunsa vei hän nyt Jukelle, tarjosi sen jo tervehtiessään Juken käteen ja sanoi: »Toin tämän sinulle, kun tiesin että sinulla ei tätä ole.»

Jukkea hävetti, oli oikein vaikea olla eikä käsittänyt, mitä tämä on, otti kuitenkin verkalleen raamatun käteensä ja murahti: »Mitäpä hänestä sinä! Milläpä minä tämän maksanen.»

»Enhän minä sitä ole sinun maksettavaksesi tuonut. Toin sen vaan luettavaksesi», vastasi Antti tyynesti.

Jukke ei jatkanut puhetta, istahti vaan huoneensa lasin poskeen, katseli ensin ulkoa ympäriinsä sen mustia koristettuja kansia ja kirjavia päitä, sitten aukasi ja kansilehdessä näki punaisella kirjoitusmusteella kirjoitetuksi nimensä. Sitten rupesi lukea jatustamaan sitä siihen kirjoitettua raamatunlausetta, sitä lukiessa alkoivat kasvot ikäänkuin sulaa jähmetystilastaan ja kun sai sen lauseen luetuksi, niin hymyillen katseli sitä kirjaa ja tunsu halun jotakin sanoa kiitokseksi sen kirjan antamisesta. Vaan ei hän sitä kuitenkaan viitsinyt, katseli vaan kirjaa ja aukoili sitä sieltä ja täältä, mutta ei hän siitä mitään nähnyt. Tuntui vaan että Antille pitäisi jotakin sanoa, mutta mitä sanoisi, sitä ei löytänyt kun ei Anttikaan mitään alottanut, istui vaan tyynenä. Viimein Jukke rykäsi kuivan rykäyksen ja matalasti virkkoi: »No milloin sinulla on se tuomio suoritettava?»

»Ei mahtane olla kaukana», sanoi Antti suusta sanaa katkaisten.

»No tahtoisitko sinä sitten, että minä puollustaisin sinua siinä vankeusasiassa?» jatkoi Jukke hieman lupaavalla äänellä ja vilkasi Anttiin mitä tämä siihen vaikuttaa.

»En mitään, en mitään minä tahdo sinulta siihen asiaan», vastasi Antti iloisesti.

»Vaan enköhän minä jotakin voisi siihen tehdä? lisäsi yhä Jukke tarjoilevalla äänellä.

»Et mitään sinä voi valmiille tuomiolle», lisäsi Antti. »Etkä sinä tarvitse voida, se on syystä sepälle palkka. Se on suurin lievitys sille tuomiolle, että annat minulle anteeksi ja nurkumatta ja karsasta mieltä pitämättä kannat repaleisen korvanlehtesi pelättävänä muistona entiseltä pahoin eletyltä ajalta.»

»Eihän se ollut yksinään sinun syysi», murahti Jukke nurpeasti. Aikoi vielä jatkaa, mutta mieli murtui ja silmän nurkkiin herahdi kyyneleet, niin jätti sanansa siihen, oli katselevinaan raamattua, mutta ei hän siitä mitään nähnyt.

»Vaikkapa niinkin», lisäsi Antti. »Mutta ainoastaan anteeksi antamuksen pyhä voide voi sen parantaa aivan kivuttomaksi, ettei se aina silloin tällöin synnyttäisi pahaa tunnetta, muu ei siinä tepsä.»

Jukke tunsu halun yhäkin tehdä Antille hyvää, niin keskeytti Antin puheen virkkamalla: »Mutta enköhän minä kuitenkin koeta saada puretuksi sitä tuomiota? Onhan se meidän kahden asia.»

»No, hyvä Jukke, elä vaivaa itseäsi», keskeytti Antti ja kun tunsu, että Jukke ei nyt muusta tahtoisu puhua kuin siitä vankeusasiasta, niin tarjosi hyvästiksi kättä ja ystävällisesti lausui: »Toivon näkeväni sinut anteeksi antaneena.»

»Kyllä», virkkoi Jukke ja häpeästä punastuen ojenti kätensä Antille. Se Antin hyvä tahto häntä niin hävetti.

Tuo Juken tarjous auttamaan vankeusasiassa oli Antin mielestä varma todistus, että Jukke on hänelle

antanut anteeksi ja sitten lopettanut kartuttamasta itseensä sellaista vihaa, joka aikojen kuluessa voisi puhjeta hyvinkin kamalaksi koston työksi. Tuntui Antin mielestä kuin ympäri kiertävä, kiljuva jalopeura olisi voitettu kun Juken viha oli lepytetty. Nyt koti vasta sai kodin arvon, jommoista hän ei koskaan uskonut tapaavansa.

Hanna tuli Juken ja Antin sopimisesta niin hyvillään, ettei hän tahtonut voida hallita itseään. Kaiket päivät näkyi hän hymyilevänä keveästi kopperehtavan askareissaan ja silloin tällöin aina lähestyessään Anttia kavahti Antin kaulaan ja loistavin silmin huudahti: »Et usko, isä, kuin minulla on lysti olla kun Juken kanssa ei tarvitse enää riidellä.» Silloin Antti hauskasti hymyillen taputti Hannaa kasvoille, siten näyttääkseen, että se on hyvä hänestäkin.

XXXIX.

Antti menee vankeuteen.

Luvattu vapaavuosi oli nyt kulunut loppuun. Ja virallisesti ilmoitettiin Antille, että vaaditaan suorittamaan rangaistustaan Suvannon kaupungin vankilassa. Samalla ilmoitettiin, että jos ei menisi mielellään, niin vietäisiin kruunun mahdilla.

Antti valitsi nyt paremmaksi mennä itse, kuin antautua kruunun kynsiin ja pyysi nimismieheltä matkapassin.

Kello yhdeksän aikaan aamupäivällä oli vankien varsinainen vastaanotto ja irti laskenta-aika.

Antti pani kellonsa juuri yhteen kaupungin yleisen kellon kanssa, josta näki milloin se aika on sisällä. Mutta meni kuitenkin jo paljoa aikaisemmin vankilan läheisyyteen näkemään sitä ulkoakin päin.

Mutta ulkoa katsellen siinä ei ollut mitään erityistä silmään pystyvää. Korkea puinen, ruskeaksi maalattu, kattopäällinen valliaita ympäröi laitosta, että asumuksia sen yli ei näkynyt ei harjaakaan eikä sisältäkään kuulunut yhtään elonmerkkiä, tuntui kylmältä kuin jäinen hauta.

Laitosta ympäröi kahdelta sivulta juuresta karsittu mäntymetsä, jonka juuressa oli viistoon kohoava, sammalsekainen käpyinen tanner.

Mutta laitoksen toisia sivuja ympäröi louhinen kallion kieluinen, metsätön tasanko, jonka yli yhdeltä sivulta noin parin kiven heiton päästä näkyi kaupungin mustat katot ruskeine valkeasaumaisine tiilipiippuineen.

Toiselta sivulta yli sen karun vietteen näkyi noin tuhannen askeleen päästä laakson pohjalta kainona hiipivä, pienoinen Ilveslampi. Ja sen takana kannaksen yli vaan näkyi niemiensä ympärillä kaitaisena luikerteleva Palojärvi, jonka vaalean sinertävän pinnan metsäiset niemet peittivät toisin paikoin, että näkyi se vaan muodottomana kätköönsä pyrkivänä kaistaleena.

Valliaidan tumman sinertäväksi maalatun korkean portin kohdalla oli sammalkattoinen paasikivi. Siihen tuuheitten mäntyjen kattamalle kosteasammaleiselle kivelle istui nyt Antti odottamaan määrättyä tunnin lyömää ja katseli kaupungin yli näkyvän korkean metsän latvoilta hiljalleen kohoilevaa aamuriskoista syyskuun aurinkoa, jota yön viimeinen hämärä häveten pakeni laakson syvimpiin sopukoihin, mutta haihtui sieltäkin heti tietämättömään tyhjyyteen. Katseli kaupungin piipuista verkalleen kohoovia, harmaita savuja, katseli laakson pohjalla tynesti hymyilevää Ilveslampea ja tuolla kauvempana suippukärkisinä kaistaleina kaukaisuuteen urkenevaa Palojärveä. Katseli hän pohjoiselle taivaalle myrskyä ennustavia tuulen kynsien monihaaraisia, vaaleanharmaita haitaleita.

Näitä kaikkia hän katseli, mutta ei hän mitään niistä nähnyt. Mieli oli syvennyksissä elämän olleisiin päiviin, niitten myrskyisiin vaiheisiin, joissa kaikissa näkyi kaikkivaltiaan Jumalan ihmeellinen johto ja jotka liittyneinä toisiinsa taluttivat elämän halki kuni askeltietä aina nykyiseen kohtaloon asti.

Mutta kello oli nyt juuri yhdeksän.

Antin tynesti totiset kasvot hieman värähtivät, mutta hyppäsi seisalleen, kaivoi povitaskustaan esille nimismiehen antaman paperin. Se neljäksi taitettu paperiarkki kädessään siirtyi Antti valliaidan portille. Soitti ovikelloa. Ei kuulunut hiiskaustakaan enempi kuin haudasta. Soitti kovemmin ja rupesi odottamaan.

Silloin alkoi kuulua likeneviä voimakkaita askelia. Lukko karahti, ovi aukeni ja ovelle ilmestyi keskikokoinen, keski-ikäinen, pieniviiksinen mies, punapontaisine lakkineen, jonka jäykistä kasvoista voi selvästi lukea, että hän on vankilan johtaja.

Oven auettua astui Antti reippaasti sisään. Mutta vankilan johtaja seiso virallisesti takakeikkana ja ennenkun painoi oven kiinikään tummilla silmillään katsoi pystyvästi Anttiin ja kysyi:

»Mikä on asia?»

Antti ei puhunut mitään, ojentti vaan sen paperin hänen käteensä ja seiso tyynenä katsellen vaan vankilan johtajan virallista, laajapäälakista, punapontaista, sinertävää lakkia, sen keltareunuksista, virallisesti pitkää, harmahtavaa päällysnuttua ja hankasten päälle leimattuja ankkurin kuvia.

Mutta vankilan johtaja luki nimismiehen virkasinetillä leimatusta paperista hienokäsialaisen, tiheän kirjoituksen ja hieman päättään nyökäyttäen lausui:

»Jahaa. Neljä kuukautta kahleetonta vankeutta.»

Silloin painoi kiinni raskaan oven, että koko valliaita kumahti vastaan kolkosti ontelon kumahduksen.

Parin kertaa pyörähti avain lukossa ja pakenevat kahden miehen karskavat askeleet kuuluivat vankilan pihan someroiselta käytävältä.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KAHLEETON VANKI: ELÄMÄKERRALLINEN
KUVAAUS ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the

individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™

License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will

remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.